

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**İSTANBUL – ZEYTİNBURNU’NDA ULUSÖTESİ KENTLEŞME AKTÖRLERİ
OLARAK TÜRK KÖKENLİ GÖÇMENLER**

**DOKTORA TEZİ
Yasemin ÇAKIRER
502042907**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 12 Şubat 2011
Tezin Savunulduğu Tarih : 1 Şubat 2012**

**Tez Danışmanı: Prof.Dr. Gülden ERKUT
Diğer Jüri Üyeleri: Prof.Dr. Nilgün ERGUN
Prof.Dr. Ayşenur ÖKTEN (YTÜ)
Prof. Dr. Korkut TUNA (İÜ)
Doç. Dr. Özlem ÖZÇEVİK**

ŞUBAT 2012

ÖNSÖZ

Göç konusu yüksek lisans yaptığım dönemde aldığım bir dersle ilgimi çekmeye başlamıştı. Daha sonra sevgili danışmanımın teşvikiyle uluslararası göç konusuna odaklanıp çok severek çalıştığım bu tez konuma yöneldim. Sevgili danışmanım Gülden ERKUT'a en başta bu nedenle çok teşekkür ederim. Doktora eğitim süreci boyunca sadece tez konusunda değil, genel olarak kişisel gelişim konusunda ve yurtdışı deneyimlerime kapı aralamak konusunda gösterdiği özveriden dolayı da kendisine minnettarım.

Kaçak göçmenlerle başlayan araştırmamın Türk kökenli göçmenlerle devam etmesi sürecinde tez izleme jürilerinde fikirleriyle tezimin olgunlaşmasını sağlayan diğer sevgili hocalarım Nilgun ERGUN ve Ayşenur ÖKTEN'e de içten teşekkürlerimi sunarım.

Lisans eğitimimden başlayarak, uykusuz gecelerim ve huysuz gündüzlerime katlanan, yüksek lisans eğitimimde uzaktan da olsa dertlerimi paylaşan, doktora eğitimim sırasında ise kendi sağlık sıkıntılarına rağmen hiç yorulmadan bana moral veren canım annem ve babama, son iki yıldır doktora sürecime dahil olan ve alan araştırmam sırasında ve tez teslimi sürecinde bana yardımcı olan sevgili eşime ve 4 aylık oğluma candan teşekkürlerimi sunarım.

02.02.2012

Yasemin ÇAKIRER

Şehir Plancısı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xi
ÖZET.....	xiii
SUMMARY	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç ve Önem	2
1.2 Kapsam.....	4
1.3 Yöntem.....	5
1.4 Süreç.....	9
2. ULUSLARARASI GÖÇE İLİŞKİN KURAM VE POLİTİKALAR	11
2.1 Dünyada ve Avrupa’da Uluslararası Göç.....	11
2.2 Uluslararası Göçe Yönelik Kuramsal Arka Plan.....	15
2.3 Uluslararası Göç Politikaları	24
2.4 Bölüm Değerlendirmesi	31
3. ULUSÖTESİ GÖÇ VE ULUSÖTESİ KENTLEŞME	33
3.1 Ulusötesi Sosyal Alanlar ve Ulusötesi Göç	33
3.2 Ulusötesi Kentleşme.....	39
3.2.1 Sosyal sermaye	43
3.2.2 Sosyal ağ analizi	46
3.3 Ulusötesi Göçe Yönelik Uygulamalı Araştırmalar	48
3.4 Bölüm Değerlendirmesi	53
4. TÜRKİYE VE İSTANBUL’DA ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLERİ	55
4.1 Türkiye’ye Yönelen Uluslararası Göç Türleri.....	59
4.2 Türkiye’de Göçe Yönelik Yasal Çerçeve ve Politika.....	70
4.3 Türkiye’ye Yurtdışından gelen Göçmen ve Kurumsal Etkileşimi	73
4.4 Yurtdışından Gelen Göçmenlerin Türkiye’de Sosyo-Mekansal Alanları	77
4.5 İstanbul’da Uluslararası Göç ve Göçmen Grupları.....	80
4.6 Bölüm Değerlendirmesi	86

5. ZEYTİNBURNU ALAN ARAŞTIRMASI	87
5.1 Zeytinburnu İlçesinin Konumu ve Genel Bilgilendirme.....	88
5.2 Zeytinburnu İlçesi Sosyo-ekonomik ve Mekansal Özellikleri.....	89
5.3 Alan Araştırması Yaklaşımı ve Tasarımı	101
5.3.1 Araştırma evreni ve örneklem seçimi	101
5.3.2 Veri toplama yöntemi ve süreci.....	103
5.3.3 Sınırlılıklar	107
5.3.4 Veri analiz yöntemi	107
5.3.5 Kod kategorileri	110
5.3.6 Güvenirlilik testi	112
5.4 Bölüm Değerlendirmesi.....	113
6. ZEYTİNBURNU ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI.....	115
6.1 Betimleyici Analiz	115
6.2 Doğrudan İçerik Analizi	119
6.2.1.Sosyo politik ağ ve bağ.....	126
6.2.2. Ekonomik bağ.....	158
6.2.3. Mekansal bağ	168
6.2.4. Sembolik bağ.....	179
6.3 Bölüm Değerlendirmesi.....	191
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	193
7.1 Genel Değerlendirme	193
7.2 Sosyo Politik ve Ekonomik Düzeyde Ulusötesilik	194
7.3 Mekanda ve Sembolik Düzeyde Ulusötesilik	201
7.4 Araştırmanın Katkıları ve Sınırlılıkları	202
7.5 Diğer Araştırmalar için Öneriler	203
KAYNAKLAR	205
EKLER.....	217
ÖZGEÇMİŞ	253

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Arem	: T.C. İç İşleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
DT	: Doğu Türkistan
DTV	: Doğu Türkistan Vakfı
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğu
HYD	: Helsinki Yurttaşlar Derneği
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
İKGV	: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (the Organisation for Economic Co-operation and Development)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UAÖ	: Uluslararası Af Örgütü

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 1.1: Araştırma soruları	8
Çizelge 3.1: Ulusötesilikte toplumsal alan türleri	35
Çizelge 3.2: Ulusötesi sosyal ağ analizi için genel bir çerçeve	47
Çizelge 3.3: Ulusötesi toplumsal alanlarda kapılar ve köprüler	47
Çizelge 3.4: Ulusötesi göçmenlere yönelik yapılmış ilk çalışmaların değerlendirilmesi	49
Çizelge 3.5: Avrupa'daki ulusötesi göçmenlere yönelik yapılmış çalışmaların değerlendirilmesi	50
Çizelge 3.6: Göçmenlerin bireysel veya grupsal ulusötesi aktiviteleri	51
Çizelge 3.7: Türkiye'deki yurtdışından gelen göçmenlere yönelik yapılmış çalışmaların değerlendirilmesi	53
Çizelge 4.1: Türkiye'de iltica ve mültecilik durumu (1994-2003)	64
Çizelge 5.1: Zeytinburnu sosyal doku araştırması sonuçlarına göre beş mahallede yabancı göçmen sayısı, 2004	99
Çizelge 5.2: Alan araştırma süreci	105
Çizelge 5.3: Yarı yapılandırılmış görüşme formu	106
Çizelge 6.1: Görüşülen göçmenlerin cinsiyet yapısı	115
Çizelge 6.2: Araştırma bulguları	191

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1: Dünyada uluslararası göçün yapısı	11
Şekil 2.2: Dünyada bölgelere göre net göç oranı, 2006	12
Şekil 2.3: Uluslar arası göçe yönelik kuramsal arka plan	17
Şekil 4.1: Avrupaya yönelen transit göç rotaları	56
Şekil 4.2: Türkiye'ye yönelen uluslararası göçte kullanılan sınır kapıları	58
Şekil 4.3: Türkiye'ye yönelen yasadışı göç rotası	60
Şekil 4.4: 2000-2007 yıllararası Türkiye'ye yönelen yasadışı göçün analizi	62
Şekil 4.5: Yıllara ve ülke gruplarına göre Türkiye'ye yönelen yasadışı göç	62
Şekil 4.6: 2000-2007 yılları arasında Türkiye'ye yönelen göçte başlıca ülkeler	63
Şekil 4.7: BMMYK'nın Türkiye'deki uydu kentleri	65
Şekil 4.8: Yurtdışından gelen göçmenlerin kurumsal etkileşimi	75
Şekil 4.9: Yurtdışından gelen göçmenlerin yardım kuruluşlarıyla etkileşimi	76
Şekil 4.10: Türkiye'ye yönelen göç ve göçmenlerin kullandığı giriş noktaları	77
Şekil 4.11: İstanbul ili deniz ve hava sınır kapıları	80
Şekil 4.12: İstanbul bütününde ilçelere göre yerleşik göçmen grupları	83
Şekil 5.1: Zeytinburnu İlçesi'nin konumu	88
Şekil 5.2: Yıllara göre Türkiye, İstanbul ve Zeytinburnu'nun nüfus artış oranı karşılaştırması	89
Şekil 5.3: Yıllara göre Zeytinburnu ilçesinde nüfus gelişimi	90
Şekil 5.4: Zeytinburnu İlçesi ve mahalleleri	92
Şekil 5.5: Zeytinburnu İlçesi arazi kullanım dağılımı	95
Şekil 5.6: Zeytinburnu İlçe bütününde yabancı nüfus oranı yüksek olan mahalleler, 2000	96
Şekil 5.7: Zeytinburnu sosyal doku araştırması sonuçlarına göre mahale bazında yabancı nüfus, 2004	98
Şekil 5.8: Zeytinburnu çalışma alanında 1960-2003 yılları arası nüfus değişimi	99
Şekil 5.9: Zeytinburnu çalışma alanı mahallelerine göre yurtdışından gelen göçmen nüfusu, 2004	100
Şekil 5.10: Zeytinburnu alan araştırması evreni	103
Şekil 5.11: MaxQDA10 programı ekranından bir görüntü	109
Şekil 6.1: Göçmenlerin geldikleri ülkelere göre dağılımları	116
Şekil 6.2: Doğu Türkistan'dan gelen göçmenlerin alt etnik yapılarına göre dağılımları	116
Şekil 6.3: Afganistan'dan gelen göçmenlerin alt etnik yapılarına göre dağılımı	117
Şekil 6.4: Göçmenlerin meslek dağılımları	117
Şekil 6.5: 1. ve 2. Nesile göre göçmenlerin oturduğu mahalleler	118
Şekil 6.6: Ülke gruplarına göre 1. nesil göçmenlerin oturduğu mahalleler	119
Şekil 6.7: Doğrudan içerik analizi genel kodlama sistemi	120
Şekil 6.8: Ulusötesi kentleşme kuramı için ana temalar ve kodlar	121
Şekil 6.9: Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye göç yolları	123
Şekil 6.10: Afganistan'dan Türkiye'ye göç yolları	124

Şekil 6.11: Ulusötesi sosyo politik ağ ve bağ durumunu açıklayan ilk dört kod ve açılımları	127
Şekil 6.12: Doğu Türkistan Türklerinin ulusötesi sosyo politik ağ ve bağ yapıları	128
Şekil 6.13: Afganistan Özbeklerinin ulusötesi sosyo politik ağ ve bağ yapıları	133
Şekil 6.14: Afganistan Türkmenlerinin ulusötesi sosyo politik ağ ve bağ yapıları	138
Şekil 6.15: Afganistan'dan gelen diğer göçmenlerin ulusötesi sosyo politik ağ ve bağ yapıları	141
Şekil 6.16: Yerelötesi sosyo politik ağ ve bağ durumunu açıklayan Kod5 ve Kod6 açılımları	144
Şekil 6.17: Doğu Türkistan Türklerinin yerelötesi ağ ve bağ yapıları	144
Şekil 6.18: Afganistan Özbeklerinin yerelötesi ağ ve bağ yapıları	151
Şekil 6.19: Afganistan Türkmenlerinin yerelötesi ağ ve bağ yapıları	154
Şekil 6.20: Afganistan'dan gelen diğer göçmenlerin yerelötesi ağ ve bağ yapıları	156
Şekil 6.21: Ekonomik bağ yapısının Kod 8'le gösterimi	158
Şekil 6.22: Doğu Türkistan Türklerinin ekonomik bağ yapıları	158
Şekil 6.23: Afganistan Özbeklerinin ekonomik bağ yapıları	160
Şekil 6.24: Afganistan Türkmenlerinin ekonomik bağ yapıları	163
Şekil 6.25: Afganistan'dan gelen diğer göçmenlerin ekonomik bağ yapıları	166
Şekil 6.26: Zeytinburnu çalışma alanında göçmenlere özgü mekanların gösterimi	169
Şekil 6.27: Mekansal bağ yapısının Kod 7 ile gösterimi	169
Şekil 6.28: Doğu Türkistan Türklerinin mekansal bağ yapıları	170
Şekil 6.29: Afganistan Özbeklerinin mekansal bağ yapıları	173
Şekil 6.30: Afganistan Türkmenlerinin mekansal bağ yapıları	176
Şekil 6.31: Afganistan'dan gelen diğer göçmenler görüşme notlarına göre Kod7'nin gösterimi	177
Şekil 6.32: Sembolik bağ yapısını açıklayan Kod 9 ve Kod 10'un gösterimi	179
Şekil 6.33: Doğu Türkistan Türklerinin sembolik bağ yapısı	180
Şekil 6.34: Afganistan Özbeklerinin sembolik bağ yapısı	184
Şekil 6.35: Afganistan Türkmenlerinin sembolik bağ yapısı	188
Şekil 6.36: Afganistan'dan gelen diğer göçmenlerin sembolik bağ yapısı	192

İSTANBUL-ZEYTİNBURNU'NDA ULUSÖTESİ KENTLEŞME AKTÖRLERİ OLARAK TÜRK KÖKENLİ GÖÇMENLER

ÖZET

Ulus devlet sınırlarını aşan para, mal ve insan akışı, son yıllarda çok çeşitlilik kazanmış, hızını oldukça artırmış ve mevcut kavramlarla ve kuramlarla bu göç akımlarını açıklamak zor hale gelmiştir. . Ulusötesi sosyal alanlar, ulusötesi göç ve ulusötesi kentleşme gibi kavramlar, son dönem göç hareketlerini çeşitli düzeylerde ele alıp değerlendirmek üzere kullanılmakta olan güncel kavramlardır.

Son 15-20 yıldır uluslararası göç yazınında yeni göç akımının yapısı, göç süreçleri ve göçün sosyal, politik, ekonomik ve fiziksel mekana etkileri sıklıkla tartışılmaktadır. Uluslararası göçü irdeleyen kuramlara bakıldığında ise, göçün parçacıl ve farklı açılardan açılardan ele alındığı görülmektedir. Kimi kuramlar ekonomik sistemler üzerinden, ekonomik kaygılara yönelik göçü irdelerken, kimi kuramlar ise göç kararını kimin aldığı noktasından (birey ya da aile) hareket ederek göçü toplumsal açıdan ele almaktadır. Bazı kuramlar da, göç konusunun karmaşıklığına vurgu yaparak daha genelleyici, daha bütünsel ve üst politik sistemlerden alt toplumsal katmanlara olan etkilere uzanacak şekilde göçü kavramsallaştırmaktadır. Ulusötesi sosyal alanlar, ulusötesi göç ve ulusötesi kentleşme kuramları da son grup kuramlarda yer almaktadır. Son dönem göç hareketlerini çeşitli düzeylerde ele alıp değerlendirmek üzerine ortaya çıkmışlardır.

Uluslararası göç tartışmalarında, göç profiline baktığımızda, Türkiye'nin ya göç veren veya transit göç geçiş ülkesi olarak ya da son dönemlerde artan bir şekilde göç alan ülke olarak anıldığı görülmektedir. Türkiye'nin göç profili 1950-1980 arasında Avrupa ülkeleriyle yapılan ikili işgücü anlaşmaları yoluyla gönderdiği göçten dolayı, göç veren kaynak ülke olarak ele alınmakta iken, 1990'lardan itibaren yasadışı, transit ve düzensiz göç rotasında transit göç ülkesi olarak adından söz edilmiştir. 2000'lerden sonra ise, transit geçişlerin zorlaşması ve göçmenlerin kalış sürelerinin uzaması nedeniyle artık hedef ülke olduğu tartışılmaya başlanmıştır. Ancak, Türkiye zaten 19.yy sonlarından itibaren Balkan ülkelerinden gelen Türk kökenlilerin göçü için (1990'lara kadar süren) hep hedef ülke konumundadır. 1950'lerden itibaren günümüze kadar Türkiye hep göç alan bir ülke olarak, Asya ve Orta Asya'dan gelen Türk kökenlilerin göçü için hedef ülke konumundadır.

Bu araştırma, ulusötesi göç akımlarıyla birlikte gelişen ulusötesi sosyal alanları ve ulusötesi kentleşme dinamiklerini, Türkiye'de en iyi gözlemlenebilecek İstanbul kentinde, yerel ölçekte ise Zeytinburnu bölgesi örneğinde incelemek üzerinedir.

Araştırma, öncelikle üst ölçekten başlayarak dünyada ve Avrupada uluslararası göç hareketliliğini betimlemekte, bu hareketliliğe bağlı olarak üretilen uluslararası politikaları ve uluslararası göç kuramlarını ayrıntılı incelemektedir. Daha sonra Türkiye'ye yönelen uluslar arası göçün yapısına ve çeşitlerine değinilmekte ve göç konusunda AB'ye uyum politikaları çerçevesinde gelişmekte olan yasal ve kurumsal çerçeve incelenmektedir. Göç ve göçmene dair çeşitli istatistiki veriler sunulduktan sonra, göçmenlerin yoğun olarak yerleştiği kent olan İstanbul kentinin göç profili, nicel veriler ışığında incelenmektedir. Son 30 yıldır İstanbul kentinde belirginleşmeye başlayan yurtdışından gelen göçmen nüfusunun genel profili

izilerek, gmenlerin yoğunlukta bulunduğu üç ana bölgede (Fatih (Eminönü), Beyoğlu (Taksim) ve Zeytinburnu) yapılan pilot araştırmaların kısa sonuçları verilmektedir. Yerel ölçekte incelenen bu bölgelerden Zeytinburnu bölgesi ne çıkan bazı özellikleriyle alan araştırması yapılacak bölge olarak seçilmiştir.

Alan araştırması kısmında, Zeytinburnu ilçesinin sosyal, demografik, tarihi ve mekansal açıdan profilinin sunulmasının ardından, bölgeye yurtdışından gelen göçmen nüfusa dair nicel veriler saptanmıştır. Zeytinburnu ilçesi, kent merkezini oluşturan ve içerisinde son dönem gten en çok etkilenen beş mahalle (Gökalp, Nuripaşa, Sümer, Yenidoğan ve Yeşiltepe) alan araştırması örneklem çerçevesini oluşturmuştur. Bu bölge, iki önemli Türk kökenli göçmen grubunu içerisinde barındırmaktadır; biri 1950’li yıllardan itibaren Türkiye’ye gelen Doğu Türkistan (Çin Halk Cumhuriyeti şıncan zerk Bölgesi) Uygur ve Kazak halkı ve diğeri 1980’lerden bu yana Afganistan’dan gelen Türk kökenli zbek, Türkmen, Kazak ve diğer göçmen gruplarıdır. Bu göçmen grupları, farklı siyasi iktidar dönemlerinde ülkemize resmi kanalarla iskanlı göçmen olarak kabul edilen öncü göçmenlerden ve nc göçmenlerin ulusötesi sosyal ağları yardımıyla zincirleme göçle gelen diğer göçmenlerden oluşmaktadır.

Göçmenler, yasal, yasadışı, oturma izni olan ve olmayan şeklinde çeşitli kategorilerde bölgede yaşamaktadırlar. Göçmen gruplarının sosyal ağ ve gruplar arası bağları göçmenlerin çıkış lkelerinde Zeytinburnu ilçesini İstanbul kentinden daha çok bilinir kılmıştır. İlçe yerel yönetiminde de etkin rol oynayan ülke vatandaşı olmuş olan göçmen grupları ulusötesi politik, sosyal ve kültürel alan oluşturmaya dönük aktif ulusötesi faaliyetler içerisindedirler. Bu ulusötesi aktivitelerin fiziksel mekana yansımalarını bulmak bu araştırmanın en önemli aşamasını oluşturmuştur. Alan araştırmasında nitel araştırma yöntemlerinden “Grounded teori” yöntemi benimsenmiş ve yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yoluyla göçmenlerden veriler elde edilmiştir. Görüşmeler “Doğrudan içerik analizi” yapılarak değerlendirilmiş ve göçmenlerin yerelötesi yaşam stratejileri ve ulusötesi ağlarına yönelik veriler ortaya çıkarılmıştır.

Bu çalışmada, ulusötesi göçmenlerin sosyal ağları, ulusötesi ağları ve davranışları bakımından ulusötesi kentleşmeye etkileri, özgün bir örnek olarak Zeytinburnu bölgesi yerel leğinde Türk kökenli iki göçmen grup üzerinden irdelenmiş ve ulusötesi kentleşme dinamikleri içerisinde göçmenlerin aktif rolleri tartışmaya açılmıştır.

THE IMMIGRANTS OF TURKISH ORIGIN AS THE ACTORS OF TRANSNATIONAL URBANISM IN ISTANBUL, ZEYTİNBURNU

SUMMARY

The flow of money, goods and people exceeding the boundaries of national state has recently been more various and speedier; therefore the available concepts are not adequate to explain these flows. Within the concept of international immigration in the last 15-20 years, there have frequently been discussions around the structure of new immigration flow, immigration processes and the social, political and economical affects of immigration as well its affects on physical spaces.

International immigration theories discuss the concept of immigration from various aspects. While some of the theories approach immigration from economic systems and concerns, some of them, thinking that the decision of immigration is made by person or family, discuss the concept from social aspect. Another group of theories interpret immigration more generally and more global by taking the effects on upper-political systems and sub-social categories into the account in order to express the complexity of the concept. Theories of transnational social fields, transnational immigration and transnational urbanization take place in the last mentioned group of theories. These theories came out to investigate and evaluate recent immigration movements at various levels.

Turkey was mentioned as an emigrant country within the international immigration discussions because of the immigration movement stemmed from the bilateral labor force agreements made with European countries between 1950 and 1980. However, it has been considered as a transit pass country in illegal, transit and irregular immigration route since 1990s. When it comes to 2000s, Turkey is seen again as a target country for some of the immigrant groups in the illegal immigration route because of the difficulty of arriving in Europe and the relatively stable economical structure of it. In fact, Turkey is not only a transit country but also has been a target country for the immigrants of Turkish origin coming from Balkan states (till 1990s) since the end of 19th century. It has also been a target country for the immigrants of Turkish origin coming from Asia and Central Asia since 1950s till today.

This research looks into the transnational social fields and transnational urbanization dynamics developed with transnational flow of immigration in Istanbul, the most appropriate city to observe in Turkey, on a local scale of Zeytinburnu region.

The research, beginning from upper scale, firstly defines international immigration mobility in the world and Europe, and then in detail looks into the international policies and international immigration theories developed depending on the abovementioned mobility. After that, the structure and the types of the international immigration towards Turkey are mentioned, and legal and institutional framework about immigration developed within the framework of EU cohesion policy is investigated. After presenting various statistical data about immigration and immigrant, the immigration profile of Istanbul city where the immigrants intensively settle is studied under the light of quantitative data. The general profile of the immigrant population from abroad starting to be clear in Istanbul in the last 30 years is examined; then the short results of the plot surveys performed in three main

regions (Eminönü, Taksim and Zeytinburnu) that have intensive immigrant population are provided. Zeytinburnu, one of these regions observed on a local scale, was chosen as the region for field study due to its striking features.

After presenting the social demographic history and spatial profile of Zeytinburnu, the quantitative data for the immigrant population coming from abroad to the region was detected. The five districts (Gökalp, Nuripaşa, Sümer, Yenidoğan and Yeşiltepe), which create the city center of Zeytinburnu and are most affected by the recent immigration flow, compose the sample framework of the field study. This region includes two important immigrant groups of Turkish origin: the Uyghur and the Kazakh from East Turkestan (People's Republic of China Xingjian Autonomous Region) having come to Turkey since 1950s, and the Uzbek, the Turkmen, the Kazakh and immigrant groups of Turkish origin having come to Turkey from Afghanistan since 1980s. These immigrant groups are composed of the leading immigrant groups who were accepted to our country officially as to be settled during the various political power and other immigrants coming over through the transnational social networks.

The immigrants are in different categories; legal, illegal, resident, nonresident. Zeytinburnu is more known than Istanbul in the countries of the immigrants thanks to the social and intergroup links. The immigrant groups who became citizen and have active roles in local administration have transnational activities for creating a transnational political, social and cultural area. To find the reflections of these activities on the physical space is the most important phase of this research. "Grounded theory" method was adopted from among the qualitative research methods for the field study, and data was obtained from the immigrants by the semi-structured deep interviews. The deep interviews were evaluated by "the direct content analysis" then data about the translocal life strategies and transnational networks was revealed.

In this study, the effects of the transnational immigrants through their social networks, transnational networks and behaviors on the transnational urbanization are examined via two immigrant groups of Turkish origin on a local scale of Zeytinburnu region which is a specific sample. Also, the active roles of the immigrants in the transnational urbanization dynamics are brought up for discussion.

1. GİRİŞ

Küreselleşmenin etkisiyle uluslararası göçün karakteri de değişmektedir. Önceleri sürekli kalmak için ve belirli amaçlarla sadece belirli ulusların vatandaşları göç ederken, şimdi bir çok ulusun vatandaşı bu göç hareketine katılmakta, göç edenlerin etnik ve kültürel yapıları çok değişmekte, kalış amaçları ve süreleri de çok farklılık göstermeye başlamaktadır.

1990'lardan günümüze, uluslararası göçte göçmen, çıkış ve varış ülkeleri arası sosyal, ekonomik ve kültürel bağlantılar, ilişkiler önemli ölçüde değişim geçirdiğinden dolayı, yaşanan değişimi mevcut kavramlarla açıklamak epey güçleşmiş durumdadır. Son dönemde yaşanan uluslararası göç ve türlerine yönelik, yeni ve çok çeşitli tanımlar da beraberinde kullanılmaya başlanmıştır. Göçe yönelik yeni kavramlar; iltica göçü, mekik göç, basamaklı, zincirleme göç, yasadışı, düzensiz ve kaçak göç, transit göç ve ulusötesi göç gibi kavramlardır.

Göç araştırmacıları, uluslararası göçün nedenlerini genel olarak, ya ekonomik bağlantılar üzerinden işgücü pazarı ve işgücü potansiyeline bağlı olarak, ya da sosyal olgularla iten çeken faktörler, fırsatların çeşitliliği gibi gerekçelerle açıklamaktadır. Sosyal nedenler ve sonuçlarıyla irdelendiğinde son 15 yıldır göç üzerine en çok değinilen konular; diaspora, ulusötesi sosyal alanlar, ulusötesi ağ ve bağ kavramlarıdır (Basch ve diğ.,1994; Smith, M.P. 2001; Yeoh, 2005).

Küreselleşmenin bir sonucu olarak da görülen yeni göç yapısını, içerisinde bir çok göç türünü birlikte barındıran ulusötesi göç olarak tanımlayanlar (Basch ve diğ., 1994; Smith, M.P.,1994; Kearney, 1995; Hannerz, 1996; Vertovec, 1999; Levitt, 2001; Pries, 2001; Yeoh, 2005) ağırlıktadır. Ulusların zayıflayarak çok uluslu ya da ulus-devlet kavramının güçlenerek varış ve çıkış ülkelerinde karşılıklı iki ulus-devlete yönelik yeni sosyal alanların ortaya çıkışı, fiziksel ve sosyal mekanlar arası ilişkilerin temel olarak yeniden şekillenmekte olduğunu göstermektedir (Pries, 2001).

Ulusötesilik, iki farklı ülkeyi eş zamanlı olarak, varış ülkesinde yaşama durumunu ve ulus-devlet sınırlarını aşan sosyal ve ekonomik ağlar kuran göçmenleri tanımlamak amaçlı ortaya çıkmıştır. Yurtdışından gelen göçmenler bulundukları ülkede birbirinden farklı yaşam stratejileri üretmektedirler ve bunları eski kavramlarla açıklamak güçtür.

Avrupa, 1950'lerden itibaren bulunduğu coğrafyada uluslararası göç için hedef bölge konumundadır (Böcker&Havinga, 1997; Boswell, 2005). Avrupa Birliği üye ülkeleri, her yıl Afrika, Güney Amerika ve Güney-Doğu Asya'dan gelen yasadışı göçmene ev sahipliği yapmaktadır (Jandl, 2004). Avrupa üzerinden uluslararası göç şemasına bakıldığında, Avrupaya ulaşmak amacıyla geçici olarak komşu ülkelere yerleşen, bir süre orada kalan ve düzensiz göçün önemli bir kısmını teşkil eden transit göç için çeşitli rotalar bulunmaktadır. Türkiye de bu transit göç rotası içerisinde son 15-20 yıldır önemli bir durak noktası olarak işlev görmektedir. Bu göç akımı Türkiye için de ciddi yasal, ekonomik ve sosyal sorunlar oluşturmuş durumdadır.

Türkiye, Avrupa ve dünya gündeminde transit göç ülkesi olarak ele alınsa da, Türkiye Cumhuriyeti kuruluşu öncesi ve sonrasında itibaren Türk kökenli grupların göçü için hep hedef ülke konumunda bulunmaktadır¹. Türk kökenli göçmenler bir çok dönemde ülkemize yasal göçmen olarak kabul edilmişlerdir. Soydaş göçü olarak tanımlanan Balkanlar ve benzeri noktalardan Türk kökenli göçmenlerin ülkeye gelişini kolaylaştırıcı devlet stratejileri, şimdilerde farklı ülkelere de göçü destekler niteliktedir. Bu göç yoluyla gelip ülkede geçici olarak kalan ve Amerika veya Avrupa'ya gidenler de vardır.

1.1 Amaç ve Önem

Göçe yönelik çok sayıda akademik çalışma mevcuttur. Yapılan çalışmalar daha çok, politik, ekonomik ve sosyolojik bakışla göçü ele almakta ve göçmenlerin mekanla olan ilişkilerine pek değinilmemektedir. Bu araştırma, konuyu hem sosyal açıdan hem de göçmenlerin mekanla ilişkileri açısından ele alarak şehir sosyolojisi bağlamında incelemektedir. Mekân tanımı bu araştırmada coğrafik bir tanımlamayı da kapsayan hem sosyal ve hem ekonomik içeriği de olan ilişkisel bir bağlamda ele alınmaktadır.

Metropolitan kentler uluslararası sosyal ve ekonomik gelişmelerden ve değişimlerden oldukça etkilendiğinden, gelen göçmenlerin metropolitan kent mekânıyla ilişkilerine yönelik yapılacak çalışmalar, mikro düzeyde kentlinin kente etkisini ve kentle ilişkisini görmek açısından oldukça önem arz etmektedir. Bu

¹ Osmanlı Devletinin son dönemlerinde ilk resmi verilerin olduğu grup Kafkasya'dan göç edenlerdir. Daha sonra(1933'e kadar), nüfus mübadeleleri yoluyla (Arı, 2010; Belli, 2006) ya da savaştan kaçarak Azerbaycan'dan, Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya'dan göçler yapılmıştır. Bulgaristan ve Yunanistan'dan ise,1980-90'lara kadar grup bazında göç devam etmiştir. Halen bireysel bazda göçler devam etmektedir.

ilişkiler, etkileşimler ve ağlar makro düzeyde de ekonomik ve politik bazı değişimlere neden olabilmektedirler.

Göç sürecinde göçmenin kullandığı sosyal ve fiziki mekânlar, mekânsal aktiviteler ve oluşturulan ulusötesi ağlar, kentsel mekân pratiğini de dönüştürmektedir. Ulusal kurgular üzerinde işleyen kentsel mekânlara, ulusötesi ağlar, pratikler yoluyla yapılan vurgular, yeni bir kentsel dinamizmin işaretçileri olarak görülebilir.

Küreselleşmenin sosyal olarak nasıl inşa edildiğini anlamak için göçmenlerin ulusötesi ağları sayesinde oluşan yerelötesi ve ulusötesi sosyal ve mekânsal pratiklerine yönelik araştırmalar yapmak önemlidir. Smith M.P.'ın (2001) vurgusuyla denilebilir ki, kentleri ulusötesi kentleşmenin mekânları olarak düşünmek, bugünün ve geleceğin kentsel araştırmalarının odağı olmak durumundadır. Çünkü göçmenler, ulusötesi bir çevrede, birden çok yere ait veya bir dizi sosyo-ekonomik bağlılığa sahip olmakta ve kendilerine ulusa bağımlılığı çok az olan esnek bir yaşam tarzı kurabilmektedirler.

Esnek yaşam tarzına sahip olsalar da ulusötesi göçmenler, Portes ve Robert (1986) vurgusunda olduğu gibi; her göçmen gibi bir kentte belirli bir coğrafi yoğunlaşmayla kendilerini göstermektedirler. Aslında kentlerin içinde, ne ülke içinden gelen göçmenlere, ne de yurtdışından gelen göçmenlere yönelik ayrılmış bölgeler yoktur, sadece göçmenlerin sosyal ağları ve sosyal alanları onları gittikçe görünür olmaya başlayan mekânsal bir yoğunlaşmaya götürmektedir. Çünkü benzer yaşam stratejilerine ve toplumsal yapılar sahip olanlar genelde benzer yerde yer seçmektedirler. İlk yerleşenler sayesinde oluşan sosyal ağlar, yeni gelenleri bu ağdan yararlanmak üzere o bölgeye toplamaktadır.

Ulusötesi kentleşme yazını henüz yeni gelişmektedir. Yapılan az sayıdaki araştırmaların ise alan çalışmaları, daha çok New York, Los Angeles, Londra ve bazı Asya metropollerini üzerinedir. Bu çalışmalarda; ulusötesi kentleşmeye bakış ya üst ölçekten politik ve ekonomik gelişmelerin tartışılması ve dünya kenti olarak görülen bu kentlerin ulusötesi kentleşmeyle ilişkisi yer almaktadır. Ya da en alt ölçekte, birey, göçmen üzerinde antropolojik bir bakışla, ayrıntılı etnoğrafik çalışmalarla ulusötesi gündelik yaşantıları incelenmektedir. Faist (2003) de, orta ölçekte yaşanan eksikliğe dikkatleri çekerek, göçmen grupları ve orta ölçekte bir yerel bölgede araştırma yapmanın ne derece önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Alan araştırması çok değinilmeyen bu orta ölçekte, İstanbul'un orta ölçekli bir ilçesinde iki göçmen grubu üzerinde yapılmıştır. Türkiye'ye yönelen uluslararası göçün yoğun bir şekilde gözlemlendiği kent olan İstanbul kentinde, Zeytinburnu

ilçesindeki Türk kökenli (Doğu Türkistan ve Afganistan'dan gelen) göçmenlerin; mekânsal pratiklerini, mekânla ilişkilerini, sosyal ağları ve hareketleri bağlamında analiz etmek ve göçmenlerin ulusötesi kentleşmede aktör rolü oynayıp oynamadıklarını sorgulamak bu araştırmanın ana amacıdır.

Ulusötesi kentleşmenin en önemli ögesi kentte göçmenlerin varlığıdır. Ulusötesilik kavramında, göçmenin yaşantısıyla mekânı ya da mekânın göçmeni ve yaşantısını dönüştürmesine özellikle vurgu yapılmaktadır. Bu çalışma, ulusötesi kentleşme tezi açısından İstanbul kentindeki düzensiz/transit/yerleşik göçmenlerden Zeytinburnu ilçesindeki (Doğu Türkistan ve Afganistan'dan gelen) Türk kökenli göçmenlerin, kent mekânındaki sosyal pratikleri, ağları ve bağlarıyla, kent mekânının değişimini nasıl etkilediklerini tartışmaya açmaktadır.

1.2 Kapsam

Araştırma, ulusötesilik ve ulusötesi kentleşme tezini, Türkiye'de ve uluslararası göçmen nüfusunun yoğunlukla bulunduğu İstanbul kentinde, yerel ölçekte ise Zeytinburnu ilçesinde (Doğu Türkistan ve Afganistan'dan gelen) Türk kökenli göçmenlerin sosyal ağ ve bağları üzerinden incelemeyi kapsamaktadır.

İstanbul kentindeki diğer yurtdışından gelen göçmen gruplarının yerleşim alanları ve Zeytinburnu ilçesindeki diğer göçmenler grupları (Balkanlardan gelen göçmenler ve diğer Orta Asya ülkelerinden gelen göçmenler) bu araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Araştırma, nitel (kalitatif) bir araştırma sürecine sahiptir ve bulgular genelleyici değerlendirmelerden daha çok, özgün ve yerel ölçekte değerlendirmelere tabi tutulmaktadır. Araştırma, ne Türkiye ne de İstanbul adına genellenebilir sonuçlara ulaşmak amacıyla değildir. Yerel ölçekte özgün bir karaktere ve gelişime sahip Zeytinburnu ilçesindeki (Doğu Türkistan ve Afganistan'dan gelen) Türk kökenli göçmenlerin ulusötesi sosyal ve mekânsal ağlarını ve mekânla karşılıklı etkileşimlerini incelemekte ve sadece yere özgü sonuçlara ulaşmayı hedeflemektedir.

Bu çalışma yedi ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm araştırma konusuna, amacına ve yöntemine dair giriş bölümüdür. İkinci ve üçüncü bölüm, araştırmanın kuramsal ve politik temellerini ortaya koymaktadır. Dördüncü bölüm alan araştırmasına giriş niteliğinde, Türkiye ve İstanbul'da uluslar arası göç profiline değinmektedir. Beşinci alan araştırmasının genel yaklaşımı ve tasarımının anlatıldığı ve Zeytinburnu ilçesinin genel göç profilinin verildiği bölümdür. Altıncı bölüm alan

araştırması bulgularının betimleyici analiz ve doğrudan içerik analizi yöntemiyle değerlendirildiği bölümdür. Yedinci ve son bölümde ise, genel değerlendirme ve sonuç yer almaktadır. Ayrıca her bölümün sonunda genel bölüm değerlendirmesi de yer almaktadır.

1.3 Yöntem

Sosyal olgulardaki çeşitlilik ve yoğunluk, kuşkusuz uygulamalı araştırmalarda da yeni hassasiyetleri gerektirmektedir. Artık büyük ve genelleyici söylemler yerini daha yerel, anlık ve durumsal söylemlere bırakmaktadır. Geleneksel tümdengelim yöntemlerin (yani araştırma sorularını derleme ve teorik modellerden hipotezler üretme, sonra onları test etme, hatta uygulamada hipotezlerini doğrulayacak kanıtlar elde etmeye çalışma) birçok hatalar verdiği (gereğinden çok basitleştirme, derine inememe, araştırmayı istatistikî veri haline dönüştürmek için zorlama ve buna göre sınırlandırma gibi) bilinen bir gerçektir. Sosyal araştırmaların, sayılan hataları vermemesi için, araştırmanın daha çok tümevarımcı stratejilerle oluşturulması gerekmektedir. Kuramlardan başlamak veya onları test etmek yerine, kuramdan bağımsız olmayan, ancak daha çok uygulamadan kurama doğru bir yol izlemek, tümdengelim yöntemlerin olası hatalarına karşı büyük bir önlemdir.

Genel yerine yerel bilgi ve yerel pratiğin incelenmesi ve elde edilen sonuçların o yerele özgü ve özgün ortamında değerlendirilmesi de, bir diğer önemli noktadır. Gündelik hayatın içinde karmaşık, çoklu ilişkiler içeren birçok sosyal olgular bulunmaktadır. Bu olguları basitleştirerek, genelleyen geleneksel modeller, onları anlamaktan uzak ve farklılıklarını, içerdikleri ayrıntıları açıklamakta da güçsüz kalmaktadır. Nitel araştırma yöntemi, çoğunlukla tümevarımcı bir yöntem olarak görülmektedir. Ancak, nitel araştırmanın hem tümdengelim hem de tümevarım yöntemlerle yapılabileceğini söyleyenler (Daly, 2007; Mayring, 2000) olduğu gibi, her iki yöntemi ortak kullanan araştırmaların da nitel araştırmalar olduğunu (Daly, 2007) söyleyenler de bulunmaktadır. Bu araştırmada ağırlıklı tümevarım yöntemi kullanılsa da, var olan kuramlardan da etkilendiği için tümdengelim yöntemi de kısmen kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemleri kimi noktalarda birbirlerine benzeseler de, kendi içlerinde, araştırmacının duruşu ve verilere bakışı, verileri analiz etme biçimi gibi noktalarda farklılık göstermektedirler.

Göç üzerine yapılan araştırmalarda, çeşitli yöntem ve araçlar kullanılmakla birlikte; göçmen üzerine odaklanıldığında çoğunlukla nitel araştırma yöntemleri önerilmekte ve kullanılmaktadır (İosifides, 2003). Nitel araştırma yöntemlerini Richards ve Morse (2007) üç ana başlıkta derlemektedir. Bunlar; Fenomenoloji Yöntemi, Etnoğrafi

Yöntemi ve Grounded Teori(Grounded Theory)²'dir. Buna dördüncü olarak Söylem Analizi (Discourse Analysis) da eklenebilir.

Grounded teori, kuramların deneysel olarak verilerin içerisinde gömülü olduğunu söylemektedir. Sosyolojide etkili olan hipotez-tümdengelim yaklaşımına alternatif olarak geliştirilmiştir. Grounded teoride araştırma verilerinde ve sürecinde oluşan davranış, hareket veya ifadelerin temelini belirlemek önemlidir. Bu yaklaşımın en önemli özelliği veri toplama ile analizin birlikte yürütülmesi gerekliliğidir. Bu araştırmada da alanda yapılan görüşmeler sırasında, yapılan analizler, yorumlar notlar halinde yazılmıştır. Araştırma bulguları yazılırken bu notlar da diğer verilerle birlikte değerlendirilmiştir. Veri toplama aşaması, aynı zamanda gelişen, değişen ve sürekli yenilenen bir formatta gitmek durumundadır. Alan araştırmasında da yarı yapılandırılmış görüşme formu sürekli değişmiş, alandaki veriler ışığında geliştirilmiştir.

Kuram oluşturma bütün bir araştırma sürecini kapsamaktadır. Çünkü nitel araştırmada araştırmacı, topladığı tüm verilerden yola çıkarak incelediği konuya ilişkin ana temaları ortaya çıkarma, topladığı verileri anlamlı bir yapıya kavuşturma, yani bu verilerden yola çıkarak süreç boyunca hep bir kuram oluşturma çabası içinde olmalıdır.

Kentlerdeki, düzensiz göç ve yurtdışından gelen göçmenlerin ulusötesi aktivitelerine, yerel-ötesi ağlarına ve kenti değiştirme kapasitelerine odaklanan bu çalışmada da, nitel yöntemlerden **etnoğrafi** ve **grounded teori** yöntemi birlikte kullanılmaktadır. Ehrkamp ve Leitner (2005), göçmenlerin yerleşimini, günlük yaşam pratiklerini, göç süresince yaşadıkları sıkıntı ve verdikleri mücadeleyi, varış ülkesiyle ilişkilerini, fiziki ve sosyal mekânlarda *etnoğrafik alan araştırmaları* yaparak, ya da bu konuda yapılmış çalışmalardan yararlanarak, kapsamlı ve karışık bir olgu olan ulusötesi bağları ve yaşam biçimlerini ortaya çıkarılabileceğimizi ifade etmektedir. Etnoğrafi derinlemesine görüşmeler yapılırken kullanılmış, analizler sırasında ve tüm araştırma sürecinde de grounded teori araştırmayı yönlendirmiştir.

Etnoğrafik alan araştırması; kişilerle evlerinde, işyerlerinde veya alışveriş yaptıkları yerlerde görüşerek ve onları gözlemleyerek doğal ortamlarındaki davranışlarını anlamayı gerektirmektedir. Böylece kişiler kendi dünyalarında gerçek tavır ve

² Merve Durkaya, Türkçe çevirisini Temellendirilmiş Kuram Yöntemi olarak yapmıştır. Ancak bu tez araştırmasında Grounded Teori olarak ele alınacaktır (Url-16)
Gömülü Teori olarak çevirenler de mevcuttur (Url-17)

tutumlarıyla tanımlanabilmektedir. Araştırmacının incelediği insanlarla doğrudan ilişkiye girmesi ve alanda günlük toplumsal yaşam sürecini kişisel olarak deneyimlemesi gerekmektedir (Richards ve Morse, 2007). Araştırmacılar alanda araştırdığı grupla uzun bir süreyi birlikte geçirmek durumundadır. Araştırmacı, dışarıdan biri olmanın mesafesini korurken, içeriden birinin de bakış açısını edinmeye çalışmak durumundadır. Diğer yandan, araştırmacı araştırma sürecinde dünyayı karsısındakinin gözünden görmeye çalışmalıdır.

Nitel araştırma sürecinde sürekli karşılaştırma, araştırma sürecinde geriye dönüp yeniden yorumlama yapmak yer almaktadır. Süreç; kuramdan alan araştırma sonuçları olan metine ve metinden kurama uzanan bir yol gibidir. Nitel araştırma, gerçeğin sürekli oluşan, oluşmakta olan bir parçası halindedir. Araştırmada, veri analizi sırasında bütün bir araştırma yeniden gözden geçirilmiş, geriye dönüşler yoluyla araştırma geliştirilmiştir.

Araştırma, Khagram ve Levitt'in (2005) değindiği ulusötesilik araştırmaları türlerinden, ilk tür olan uygulamalı ulusötesilik araştırması türünde yapılmıştır (Bölüm 3.1.). Yani, alan araştırması uygulamasından çıkan bulgu ve sonuçlar, incelenen literatür ışığında birlikte değerlendirilmektedir.

Coğrafyayla ilintili olarak sosyal alan tartışmasında, mekâna nasıl baktığımız kesin değişmez (absolutist) bir yaklaşımla mı ya da göreceli (relativist) bakışla mı baktığımız önemlidir. Sosyal ilişkiler verilen/oluşturulmuş/hazır mekânda mı yer almaktadır ya da sosyal ilişkiler, sosyal alanlar, coğrafik mekânı da dönüştürür mü sorusuna; ulusötesilik tartışmalarının da ışığında, bu araştırmada cevap aranmaktadır. Her ikisinin birbirini etkileyerek dönüştürdüğü savından hareket edilmektedir.

Bu araştırma, uluslararası göçün ve göçmenin sosyal ağları ve politik söylemleriyle mekânın nasıl derinden ilişkili olduğunu ortaya çıkarmak üzerinedir. Bu nedenle araştırmanın, sosyal, mekânsal ve ekonomik olarak üç temel alanda ön araştırma soruları bulunmaktadır. Araştırma soruları (alan araştırmasında detaylandırılmak ve değiştirilmek üzere) bu üç noktada temellendirilerek, kuramsal altyapıya göre aşağıdaki gibi şekillendirilmiştir:

Araştırmada büyük oranda nitel yöntemler kullanılmakla birlikte, veri toplamada ikincil kaynaklardan nicel veriler elde etmek de önemli bir yer tutmaktadır. Ulusötesilik, ulusötesi göç kavramları sosyolojik ve antropolojik anlamda irdelenirken, mekânsal bakış açısına da değinilmekte ve göçle birlikte gelişen kentsel mekânın değişimi de tartışılmaktadır. Yerel ölçekte ise, İstanbul'un

Zeytinburnu ilçesinde, seçilmiş iki ülkeden gelen (Doğu Türkistan ve Afganistan'dan) yurtdışından gelen Türk kökenli göçmenlerin sosyo-mekânsal ve ekonomik alanlarının, kentsel mekânı nasıl değiştirmekte olduğu tartışmaya açılmaktadır.

Çizelge 1.1: Araştırma soruları.

SOSYAL	• Yurtdışından gelen göçmenler, uğradıkları/yerleştikleri kentleri ulusötesi ağların bir parçası haline getiriyorlar mı? • Yurtdışından gelen göçmenler, göçten öncesi, göç ederken, göç sonrası ve hedef ülkedeki ağlarla nasıl bağlantı kuruyorlar, geldikleri ülkede ve kentte bu bağlantıları nasıl kullanıyorlar? • Ulusötesi bağların ve bağlantıların köprü işlevi görmesiyle ortaya çıkan sonuçların sürekliliği ne kadardır? (Faist, 2003)
MEKÂNSAL	• Yurtdışından gelen göçmenlerin kalış süreleri, mekândaki ulusötesiliği nasıl etkilemektedir? • Yurtdışından gelen göçmenler kentsel mekânı nasıl kullanıyorlar ve mekânda nasıl organize oluyorlar? Hangi ulusötesi aktörler ve ağlar kentsel mekânın değişiminde rol oynamaktadır? • Yurtdışından gelen göçmenler genellikle sevilmedikleri, istenmedikleri varış ülkesinde, kendilerine aitlik hissi veren sembolik mekânları nasıl oluşturmaktadırlar? • Ulusötesiliği mekânda destekleyen varış ülkesinde ulus-devlet politikaları nelerdir? • Ulusötesi bağlar ve bağlantıların oluşturduğu köprülerin, mekânların ahengine etkisi nedir? (ülkelerin, insanların, üyelik ve kültür siyaseti alanının) (Faist, 2003)
EKONOMİK	• Yurtdışından gelen göçmenlerin ekonomik ağları varış ülke ekonomisine nasıl eklemlenmektedir? • Bu ağlar hangi gereksinmelere cevap vermektedir? • Göç bir ekonomik sektör olarak ne gibi fırsatlar sunmaktadır ve bundan kimler faydalanmaktadır?

İlk aşamada, nicel araştırma yöntemleriyle daha çok ikincil kaynaklardan, yapılmış çalışmalardan kantitatif veriler elde edilmiştir. Uluslararası göçe ve büyüklüğüne yönelik en temel kaynaklar, devlet istatistik kurumlarından ve yerel polis kaynaklarından alınan verilerdir. Bu ilk kaynaklardan elde edilen bilgilere göre, İstanbul'da coğrafi olarak göçmen gruplarının dağıldıkları ve yoğunlaştıkları yerler tespit edilerek haritalandırılmıştır.

Düzensiz ve yasadışı göç konusunda sağlıklı ve kapsamlı istatistikî veriler elde etmek pek mümkün değildir. Veri elde etme olanaklarının sınırlı olması, sınır kapılarında düzenli istatistiklerin tutulmaması, kaçak girişlerin birçok noktadan yapılıyor oluşu, verilerin sadece tahminlerle birlikte değerlendirilmesini de beraberinde getirmektedir. Genellikle polis tahminleri ve/veya çeşitli araştırmalardan

yapılan tahminler üzerinden hareket edilmektedir. Yasadışı göç verileri, yasadışı yollarla sınırı aşma, vize süresini aşan sürelerde kalma, sınır dışı edilme ve insan kaçakçılığında yakalanma gibi çeşitli kayıt altına alınan verilerden de elde edilebilmektedir. Bu veriler bize gerçek göç hacminin hep altında rakamlar sunmaktadır. Yerel ölçekte ise, sosyo-ekonomik anlamda Zeytinburnu Belediyesinin çeşitli yayınlarından ve sosyal doku araştırmasından yararlanılarak alan çalışması altlıkları oluşturulmuştur.

1.4 Süreç

Araştırmanın ilk çıkış noktası, ülkemizde son dönemde yoğunluğu gittikçe artan uluslararası göç konusuna odaklanmaktır. Bu nedenle araştırma, uluslar arası göç konusunda literatür araştırmasıyla başlamış ve literatür araştırması, uluslararası göç profilleri, kuramları ve uygulanan politikaları (Bölüm 2) içermiştir. Kuramlara ve politikalara bakıldığında ulusötesi hareketlerin sıklıkla tartışıldığı görölmüş ve ulusötesi göç, ulusötesi sosyal alanlar ve ulusötesi kentleşme kavramları literatürle birlikte tartışmaya açılmıştır (Bölüm 3). Ulusötesi göçü sadece teorik olarak inceleyenlerin dışında, alan araştırması yöntemiyle irdeleyen çalışmaların değerlendirilmesi de literatür araştırmasının son aşamasını oluşturmuştur (Bölüm 3.3.).

Alan araştırması kısmına geçmeden önce, Türkiye ve İstanbul'un genel uluslararası göç profili (Bölüm 4) ele alınmıştır. Bu süreçte, İstanbul kentinde alan araştırması yapılabilecek bölgeyi seçmek üzere üç pilot bölgede araştırmalar yapılmış ve Zeytinburnu bölgesinin araştırma için uygun olduğuna karar verilmiştir.

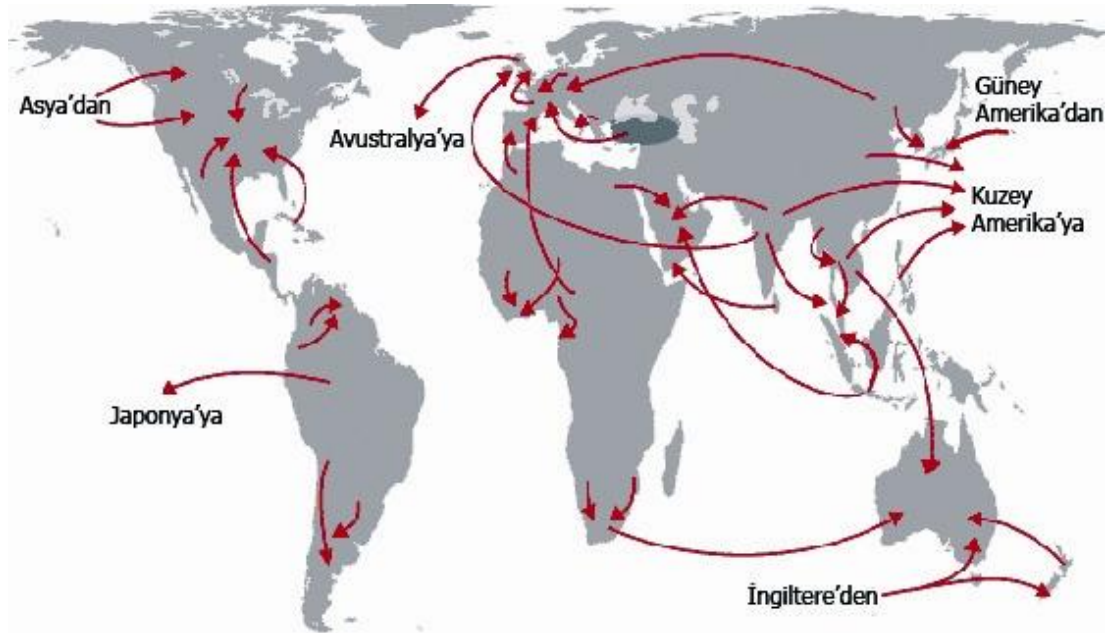
Alan araştırmasının ilk bölümünde, Zeytinburnu ilçesi genel profili sunulduktan sonra, araştırmanın yaklaşımı ve starımı yani araştırma evren ve örnekleme, veri toplama ve analiz etme yönteminin tasarlanması ve verilerin elde edilmesi aşamaları bulunmaktadır (Bölüm 5). Alanda elde edilen bulguların analiz edilerek değerlendirilmesi ise diğer aşamayı oluşturmaktadır (Bölüm 6). Son bölümde ise, genel bir değerlendirme ve sonuç kısmı yer almaktadır (Bölüm 7).

2. ULUSLARARASI GÖÇE İLİŞKİN KURAM VE POLİTİKALAR

Uluslararası göç konusu son dönemlerde dünyada ve özellikle Avrupa'da politik, ekonomik ve sosyolojik olarak gündemden hiç düşmeyen konulardan biridir

2.1 Dünyada ve Avrupa'da Uluslararası Göç

Küresel iletişimin en uzak bölgelere bile nüfuz etmesi, ulaşımın kolaylaşması ve küresel ekonominin işgücü ihtiyacı gibi nedenler ve dünya sisteminin çeperlerindeki politik ve ekonomik dengesizlik de buna eklenince milyonlarca ekonomik ve politik göçmenin yerlerinden olarak, yeni sosyal ve ekonomik düzenlerin kurulmasına yol açmışlardır. Smith, M.P. (2001), bu gelişmelerin, merkez kabul edilen refah ve güç dengelerini yeniden inşa eden araçları olduğunu bildirmektedir.

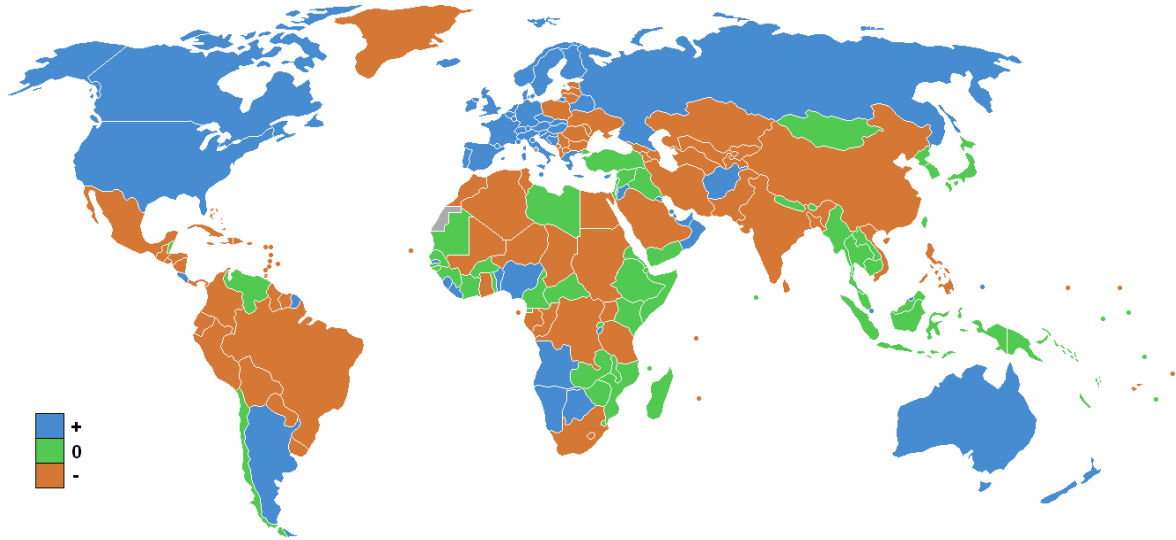
Şekil 2.1: Dünyada uluslararası göçün yapısı (Url-9).

Bu dünya göç haritası, göçün ekonomik olarak daha iyi olan ve görece coğrafi olarak yakın bir bölgeye yöneldiğini göstermektedir. Türkiye bu haritada, Avrupa'ya göç veren ve transit göç geçiş ülkesi olarak gösterilmektedir.

1975'ten itibaren dünyadaki göçmen sayısı bugün 214 milyonu bularak iki katından fazla bir sayıya ulaşmıştır (Url-12). 2000 yılında 150 milyon olan göçmen sayısı 10

yılda inanılmaz bir hızla artmıştır (Url-13). Hızlı teknolojik ve ekonomik değişimler, bu süreci hızlandırmaktadır.

Bugün, en önemli sınırlar, uluslararası sınırlar değil, kuzey-güney arasındaki sınırlardır (Castles, 2004). Bu kuzey-güney ayrımı daha çok politik ve sosyal bir ayrım gibi görünse de coğrafik bir tanıma da sahiptir. Kuzey, Amerika kıtasının kuzeyini, Batı ve Kuzey Avrupa'yı ve birçok yerde kendi bölgesinin en gelişmiş bölgesini, kültürel ve ekonomik anlamda iyi bir yaşamı, içerisinde elitlerin varlığını temsil etmekte ve bu yüzden yaşam kalitelerini iyileştirme, insan haklarına erişme amaçlı güneyden yani sosyal ve ekonomik olarak düşük standartlara sahip yerlerden kuzeye göç sürekli devam etmektedir.

Şekil 2.2: Dünyada bölgelere göre net göç oranı, 2006 (Url-10).

Şekil 2.2.'de Türkiye, aldığı göçün verdiği göçe eşit olduğu bir bölgede bulunmaktadır.

Dünyada göçmenlerin bir kısmı, işgücü göçü yoluyla göçe katılan göçmen işçilerden oluşmaktadır. 2000 yılında ekonomik olarak aktif göçmen sayısı ise 81 milyondur. Bunların %90'ı yurtdışından gelen göçmendir. Ve %10'u da mülteci veya iltica başvurusunda bulunanlardır (ILO 2006: Madde 4). İşgücünde göçmenlerin tercih edilmesinin bir nedeni de yerlilerden daha hareketli ve daha az maaşı kabul edebilir yapıda olmalarıdır (Zimmermann, 2004).

Sermaye, mal ve fikirlerin uluslararası akımını kabul eden gelişmiş ülkeler, insan akımını ancak nitelikli işgücü olduğunda kabul etmek konusunda direnmektedirler. İnşaat, tarım ve hizmetler sektöründeki becerisiz işgücüne olan açığa duyarlı olmayıp, gelen göçmenleri kabul etmekte güçlük yaşamaktadırlar. Küresel medya, zihinlerde birinci sınıf bir yaşam imgesi oluşturup, insanları göçe yönlendirmeye

devam etmektedir. Seyahat imkânlarının çeşitlenip görece ucuzlaması da bu göçü hızlandıran etmenlerdendir (Castles, 2004).

İşgücü göçünü var olan ihtiyaçtan dolayı 1970'lere kadar destekleyen ülkeler göçmenlerin uzun süre kalacaklarını fark ettiklerinde onları ya asimile ederek toplumlarına kabul etmişlerdir, ya da toplumdan dışlayarak yerleştirmişlerdir. 1970'lerde artık çok kültürlü toplum fikri ön plana çıkmıştır. Fakat bir göçmenin tek bir kültür ve tek bir ulus devleti tanımlar şeklinde yaşaması gereği üzerinden hareket ettiklerinden dolayı çok kültürlülük de var olan göçmenlerin kültürleri asimile olduktan sonra sembolik olarak kabul görmüştür.

Avrupa bölgesine yönelen uluslararası göç şu dönemler içinde ele alınabilir:

1- 1940'ların sonu ve 1950'lerin başında kitlesel akımlar

Bu dönemde Almanya, Polonya ve eski Çekoslovakya arasında sınırların değişmesinden dolayı yeniden yerleşimlerle 15 milyon kişilik nüfus akımı yaşanmıştır.

2- 1950'lerin başından 1973'e kadar sözleşmeli işçi alımı

II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın yeniden yapılanması, sanayi hamlesi yaparak, ekonomik büyüme sağlanması işgücüne olan talebi artırmıştır. Avrupa; başta Almanya, Fransa ve İngiltere işgücü açıklarını savaş nedeniyle yerinden olanlardan karşılarken, sanayileşmesi daha yavaş olan İtalya, İspanya ve Portekiz'e de yöneltmişlerdir. Bunlar da talebi karşılamaya yetmeyince sömürge bağları Fransa'yı Kuzey Afrika'ya ve İngiltere'yi Karayipler ve Hint alt kıtasına yöneltirken, sömürgesi olmayan Almanya ise, sözleşme yoluyla işgücünü Yugoslavya ve Türkiye'den temin etmiştir.

3- 1974'ten 1980'lerin ortasına- işgücüne kapıların resmen kapanması

1973'te yaşanan petrol kriziyle Avrupa'da ekonomik durgunluk oluşmuş ve bu işgücü göçüne karşı bakışı değiştirmiştir. Hükümetler işçi alımlarını durdurmuş, mevcutların çıkış ülkelerine geri dönmelerini özendirirken, yerleşmeyi seçenlerin aile bireylerinin de Avrupa'ya gelişine izin vermek durumunda kalmıştır. Yine bu dönemin sonlarında, daha önce göç veren ülkeler Yunanistan, Portekiz ve İtalya artık göç alan ülkeler olmaya başlamışlardır.

4- 1980'lerin ortalarından 2000'lere- Sığınmacılar, mülteciler ve kayıt dışı göçmenler

1980'lerde etnik çarpışmalar ve bunlardan kaçan sığınmacılar vardır. Ancak sayıları Avrupa ölçeğinde epey azdır. Göçe kapıların kapanmasının ardından bu dönemde,

sözleşmeli işçi olarak göç edecekler de bu dönemde sığınma kapısına yönelmişlerdir (Toksöz, 2006).

Dünyadaki iltica göçüne yönelik konuyla ilgili en üst kuruluş olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre, 1974 yılında bütün dünyadaki mültecilerin sayısı 2.4 milyondur. 1984'te 10.5 milyona, 1996'da 27.4 milyona ulaşmıştır. Son dönemde, anavatanlarına dönenlerdeki artış ve yeni başvurulardaki azalma sonunda 2003 yılı başında 20.6 milyona düşse de, 2009 yılında ise 26.2 milyona ulaşarak 1996 yılındaki sayısına ulaşmıştır. BMMYK'nın kontrolünde ve alanında olmayan mülteci profilinde ve yersiz olan diğerlerini de bu rakama eklersek 43.3 milyon kişiye ulaşırız (Url-14).

İbrahim Sirkeci (2006)'ye göre, Avrupa'ya yönelen göçün son 30-40 yılına bakıldığında üç temel değişim göze çarpmaktadır. Birincisi, uluslararası göçün hacminin büyümesi, göç alan ve veren ülkelerin farklılaşması ve göçün geniş bir coğrafyaya yayılmasıdır. İkinci olarak, göç türleri çok çeşitlenmiştir. Tek bir göçmen tanımına giremeyecek kadar karmaşık süreçler yaşayan göçmenler vardır. Son olarak, küreselleşmenin etkisiyle kültürel farklar politik gündemlere girmiş ve terörizmle ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Buna hükümetlerce korku ve göçe karşı savunma politikaları oluşturma çabaları da denilebilir.

1988 - 1992 yılları arasında Avrupa'da meydana gelen göç akını sayesinde göçmen sayısı iki katına (622.000 den 1.3 milyona) çıkmıştır. Avrupalı olmayan yabancı göçmen sayısı da 7.9 milyondan 12.3 milyona çıkmıştır. 1992'den sonra Avrupa'ya yasal göç hızı yavaşlamış yasadışı, kaçak göç 2000'lerde hızla yükselmiştir.

1998'de 578.000 olan göçmen sayısı tekrar yükselişe gerek 2000'de 816.000 olmuştur. Çeşitli etkenler; 1989-1991 yıllarında yaşanan politik değişimler, yani Sovyetler Birliği'nin dağılması, Yugoslavya'daki iç savaş ve Avrupa iç ekonomik pazarındaki gelişmeler bunda rol oynamıştır ve yeni tür göç dalgalarını beraberinde getirmiştir (Kollowski, 2002).

Avrupa yasal olarak göçe kapılarını kapatsa da, yasadışı yollarla göç akımı devam etmektedir. Yasadışı sınır geçme, turistik vizeyle gidip süreyi aşıp kalma, oturma ve çalışma izni olmadan yaşama gibi çok farklı şekillerde düzensiz göç Avrupa'nın hâlihazırda en büyük problemlerinden biridir.

Avrupa Birliği eski üye ülkeleri 1980-2000 yılları arasında, düzensiz göç ve kaçak girişler için hedef ülke, onlara en yakın olan yeni üyeler, Balkan ülkeleri ve Finlandiya transit göç ülkesi olarak sayılırken, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Türkiye, Fas, Tunus, Cezayir, Suriye ve Rusya da göç veren, çıkış ülke olarak

görülmüştür. Şimdilerde bu resim biraz değişmekte ve çıkış ülkeler transit ülke konumuna geçmekte hatta bazıları (Türkiye gibi) aynı zamanda hedef ülke haline de dönüşmektedir.

AB'nin demografik durumuna baktığımızda, Almanya, İtalya, Yunanistan ve İsveç nüfusu gittikçe azalan ülkeler olarak başı çekmektedir. Avusturya ve Danimarka ise bunları yakın tarihte takip edecektir. Doğurganlık oranına bakıldığında, her kadına 1.5 çocuk düşmektedir ve bu gelecek nesillerde aile büyüklüğünün %25 oranında düşük olacağı anlamına gelmektedir. Doğurganlık oranı düşmeye devam ederse, çoğu Avrupa ülkesinde, ölümler doğumların üstünde gerçekleşecektir. Yaşlı kesimin sayısı da artacağından ekonomik bakımından aktif nüfus ihtiyacı epey yüksek olacaktır. Eurostat'ın projeksiyonuna göre (Url-5), orta ve uzun vadede yıllık göçmen miktarı Avrupa'nın ihtiyacını karşılamak üzere, 400.000 ile 800.000 kişi olmak durumundadır. Bu demektir ki, AB göçü deneyimlemeye devam etmek zorundadır. BM raporuna göre de, AB ekonomisini ayakta tutmak için 2000 den 2050 yılına kadar 47 milyon göçmene ihtiyaç vardır. Çalışan nüfus oranını da sabit tutmak gerekirse bu rakam 80 milyona varmaktadır.

Göç dünya yüzeyinde şekil değiştirerek ve artarak devam edecektir ve yeni göç akımları, iletişim ve ulaşımın sağladığı kolaylıkla birlikte, insanlara sınırların ötesinde kendi kültürlerini yaşamalarına imkân tanımaktadır. Devlet boyutunda göç politikaları hala ulusal mantıktan hareket ederken, göç olayı ulusları aşan ulusötesi nitelik kazanmaya başlamıştır. Ulusötesi topluluklar ve ulusötesi göçmenlik kavramı da bu bağlamda gittikçe önemini artırmaktadır (Castles, 2004).

2.2 Uluslararası Göçe Yönelik Kuramsal Arka Plan

Uluslararası göç üzerine bilinen ilk kuramsal çalışma Ravenstein'e (1885) aittir. Çalışmanın kuramsal temeli endüstrileşme ve kentleşme olguları üzerine kurulmuş ve 19.yüzyılın son yarısındaki gelişmeler çalışmanın temel dinamiğini oluşturmuştur. Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında yayınladığı iki makalesinde, kendi belirlediği yedi göç kanununu tartışmaya açmıştır. Bunlar; göç ve mesafe ilişkisi, göç ve ilerleme basamakları, yayılma ve emme süreci, göç zincirleri, doğrudan yapılan göç, göç etmede kır-kent yerleşimcileri arasındaki fark ve göçte cinsiyetin rolüdür (Ravenstein'den akt. Corbett, 2005).

Uluslararası göç konusu, 1940'lı yılların sonları 1950'li yıllarla birlikte kuramcılarının ilgisini çekmiştir. O dönemde uluslararası göç, Avrupa ülkelerinden Avustralya, Kanada ve ABD' işgücü göçü şeklinde başlamıştır. 1945 ertesinde Batı Avrupa

belirgin şekilde işgücü göçünü kendine çekmeye başlamıştır. 1960'larla birlikte gelişmekte olan ülkelerden Avrupa'ya yoğun göç akımı yaşanmıştır. 1980lerden sonra ise, göç veren ülkelerden olan Güney Avrupa ülkeleri (İspanya, İtalya ve Portekiz) göç alan ülkeler haline gelmeye başlamıştır. Aynı dönemde Japonya da yaşlı nüfus artışından dolayı işgücüne açığı ve refah seviyesinin yüksekliğinden dolayı, Asya ve Güney Amerika ülkelerinden işgücü göçünü desteklemiştir.

Günümüzde, birçok ülke çok etnikli, çok farklı toplulukların bir arada yaşadığı göç ülkesine dönmüştür. Uluslararası göçü anlamak için geliştirilen kuramsal taban ise Massey ve diğerlerine(1993) göre oldukça zayıf kalmıştır. Yeni göç akımlarının içerisindeki aktörler epey değişse de, kuramsal anlayış hala 19. yy.daki kavramlar, modeller ve varsayımlardan hareket etmektedir. Kuramların çoğu ise, birbirinden kopuk ve konuyu bir veya birkaç açıdan ele alan, dağınık yapıdadır. Tek başına her düzeyde uluslararası göçü açıklayan bir kuram bulunmamaktadır. Aslında günümüzde yaşanan her bir göç, kendine özgü, biricik ve tek bir kuramla açıklanması zor bir olgudur.

Uluslararası göç kuramlarını sınıflandırmaya yönelik çeşitli çalışmalar (Bijak, 2006; Toksöz, 2006; Abadan-Unat, 2006), yapısal özelliklere yönelen ya da bireysel süreçlere yönelen teoriler olarak sınıflandırıldıkları gibi, sosyal, ekonomik, coğrafya temelli olarak da sınıflamak mümkündür. Bu araştırmada, uluslararası göç kuramları, üç ana başlık etrafında toparlanmıştır. Bunlar; ekonomik, sosyolojik ve coğrafik yaklaşımlardır. Üç bakışı da çeşitli oranlarda içeren diğer yaklaşımlar da beraberinde irdelenmektedir.

Şekil 2.3: Uluslararası göçe yönelik kuramsal arka plan.

Ekonomi temelli göç kuramları

Ravenstein'in kuramının, bireysel maliyet-yarar hesabı üzerinde olduğu yönünde yorumlar bulunmaktadır ve bu noktada Neoklasik ekonomi temelli göç çalışmalarının temelinde Ravenstein vardır demek mümkündür. Neoklasik ekonomideki, **makro kuram**, en eski ve en çok bilinen uluslararası göç kuramlarındandır. Ekonomik gelişim sürecindeki işgücü göçünü açıklamaktadır. Lewis, Ranis ve Fei, Haris ve Todaro göçün, sermaye ve emeğin eşitsiz coğrafi dağılımından dolayı gerçekleştiğini söylemektedirler. İşgücü, ücretin daha tatmin edici olduğu yere doğru yönelmektedir (akt. Massey, ve diğerleri, 1993). Bir yerde işgücü fazlalığı varken diğer yerde de sermaye varsa uluslararası göç gerçekleşecektir.

Kuramın temel varsayımları;

- Göç ülkeler arası ücret farklılığından kaynaklanmaktadır.
- Ücret farklarının giderek azalması emek hareketlerinin yavaşlamasına ve göçün son bulmasına neden olur.
- Uluslararası göç hareketinin birincil mekanizmaları işgücü mekanizmalarıdır, diğer piyasaların önemi yoktur.
- Hükümetlere düşen görev, işgücü gönderen ve kabul eden ülkelerin işgücü piyasasını denetlemek ve etkilemektir (Massey, ve diğerleri, 1993).

Ekonomik kalkınmada işgücü göçü önemli bir rol oynamaktadır. Haris ve Todaro'ya göre, göç her şekilde dengesiz bir olgudur ve ulaşılmış dengeleri sona erdiren bir şeydir. Bijak (2006)'a göre sonuçta, bu teori bakış açısı oldukça basitleştirilmiş ve göçün birçok diğer yönünü ihmal etmekte, örneğin, geri dönüş göçünü, ücret farklılıklarının yokluğunda bile devam eden göç akımını açıklayamamaktadır.

1979'da Piore ve diğerlerinin geliştirdiği **İkili işgücü piyasası**, kuramı da makro kuramlar içerisinde sınıflandırılan bir kuramdır. Vurguyu göç alan ülkeye ve oradaki göç motiflerine doğru yapmaktadır. Buna göre göç, işçi gönderen ülkedeki yüksek işsizlik ve düşük ücretler gibi iten nedenlerden değil, varış ülkesinde düşük ücretli işlerdeki istihdam açığından ileri gelmektedir. Piore'ye göre, işgücü piyasası iki sektörden oluşmaktadır, yerli işçilerin çalıştığı birincil sektör ve göçmenlerin yer aldığı ikincil sektör. Aslında bu ikilik sermaye ile emek arasındaki farklılıktan ileri gelmektedir. Sermayenin talebi azalırsa işgücüne yol verilir. Sermaye temel istekleri; emek ise dalgalı istekleri karşılamaktadır bu da işgücünü ikiye bölmektedir (Piore'den akt. Toksöz 2006).

Mikro kuram ise, Makro kuramla bağlantılıdır ve göç kararının bireysel alındığı üzerinde durmaktadır. Sjaastad, Todaro ve Borjas, bireylerin ülkeler arasındaki eşitsiz dağılıma bakarak göç etmesini ve tepkilerini bu şekilde göstermesinin nedenlerini incelemiştir (Sjaastad, Todaro ve Borjas'tan akt. Massey, ve diğerleri, 1993). Göç, daha yüksek yaşam standardı sunan yere gitme kararı veren bireyin tercihiyle ortaya çıkmaktadır (Toksöz 2006). Kuram göçü, bireyin kendi karını maksimize etme amaçlı bir hareketi olarak ele almaktadır.

Kuramın varsayımları;

- Gerek kazanç gerekse istihdam açısından farklılıkların algılanmasına dayanmaktadır.

- Diğer faktörlerin eşit kalması halinde öğrenim, deney, işbaşı eğitimi, yabancı dil bilgisi, beceriler gibi insan sermayesinin önemli özellikleri varış ülkesinde kişinin iş bulma ihtimalini artırmaktadır.
- Göçün ilk harcamalarını düşüren bireysel özellikler göç sonrası kazanımları da artırdığından göçü hızlandırıcı niteliktedir (Abadan-Unat 2006).

Mikro kuramlar içerisinde sayılabilecek **Yeni göç ekonomileri** kuramında ise, Stark, Levhari ve Bloom'a göre, göçe yol açan süreçte, göç kararı bireyselden çok ailece verilen bir karardır. Göç iki ülke arasındaki ücret farklılıklarının değil, güvensizlik, göreceli yoksulluk, risk azaltma ve gelir kaynaklarını farklılaştırma gibi çeşitli faktörlerin sonucudur. Kuram, neden en yoksul toplulukların üyelerinin, daha fazla mali güce sahip olanlara kıyasla göçe daha az meylettiğini açıklamaktadır. Gelirlerini kaybetme riski, seyahat için çok daha az parası olanların riskleri minimize etmek için göç kararı almamasına yol açmaktadır (Levhari ve Bloom'dan akt. Toksöz 2006).

Toplum temelli göç kuramları

Stouffer'in (1940), **Kesişen fırsatlar kuramı**, fırsatların araya girişi yaklaşımıyla göç konusunda bireylerin kararları ve bu kararlara iten sebepler ele alınmaktadır. Göç konusunda önemli noktalar, göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki fırsatlar ve bu fırsatların miktarıdır. Stouffer (1940)'e göre göçü cazip kılan etmenler önemlidir ve içerisinde uzaklık da önemlidir. Ayrıca bu kuram, göç olaylarının sayısının, varış ülkesinde göçmenlerin ulaşımına sunulan cazip fırsatların (iş vb.) sayısı ile düz orantılı ve çıkış ülkesine yakın fırsatların sayısı ile ters orantılı olduğunu savunmaktadır. Bu, coğrafya temelli kuramlarda olduğu gibi bir uzaklığın göçle ilişkisi değildir. Fakat, uzaklık yapılacak göçe fırsatlar arasında aracılık etmektedir.

Kuramın önemli bir katkısı da, göç için kat edilecek mesafe içerisinde, aşılacak olan ulus-devletlerin sınırları ve bu sınır geçişlerinin, göç üzerinde olumsuz bir etkiye bulunduğu belirtilmesidir. Çünkü aşılacak olan her sınır, yeni bir kontrol sistemi ve mekanizmasını da beraberinde getirmek zorundadır. Bu durum da, uluslararası göçü oldukça zorlaştıran bir etken ve uluslararası göç için bir sınırlama anlamına gelmektedir (Çağlayan, 2006).

Fırsatlarla ilişkili açıklama, Everett Lee'nin (1966) **İten ve çeken faktörler kuramı** için altlık oluşturmuştur. Sonraları Öberg (1996) bu faktörler için yumuşak ve çetin faktörler olmak üzere çeşitli sınıflandırmalar eklemiş olsa da, göç, temel olarak, bazı faktörlerin göçmeni itmesi ve bazılarının varış ülkeye çekmesiyle oluşmaktadır. İten çetin faktörler; savaş, açlık, çevresel nedenlerden oluşurken, daha az kritik olanları;

yoksulluk, sosyal dışlanma, işsizlik gibi nedenlerdir (Lee ve Öberg'den akt. Bijak 2006).

Everett Lee'den önce William Petersen (1958) ise, iten çeken faktörlerin altında yatan nedenler üzerinde bir miktar durmuştur. Tarihsel döngü içerisinde bir dönem itici bir faktörün başka bir dönem çekici bir faktör olabileceğinden de söz etmiştir. Ekonomik yapının da her zaman için iyi incelenmesi gerektiğini, çünkü sosyal sınıfları belirleyenin ekonomi olduğunu söylemiştir. Tüm bunlar göz önünde bulundurularak, beş tip göçün varlığından söz eder. İlkel göçler (doğal çevrenin itici hareketleriyle oluşur), zoraki ve yönlendirilen göçler (sosyal yapıdan kaynaklanan itici hareketlerle oluşur), serbest göç (bireysel nedenlerle oluşur) ve kitlesel göç (serbest göçle bireysel göç eden öncü göçmenlerin ardından gelen kitlesel göçü tanımlamaktadır). Petersen (1958), bu göç tipini dünyadaki göçün üçüncü basamağı olarak nitelendirmekte ve böylece sadece iten çeken faktörlere odaklanmayıp bireysel ve toplumsal motivasyonlarla oluşan göç süreçleri yorumunu erken bir tarihte yapmış bulunmaktadır.

Lee (1966) ise, kuramında göçmenden daha çok göçe odaklanmaktadır. Bu çerçevede Lee ilk olarak göçlerin karakteristik temel ortak özelliklerini ortaya koymaya çalışmış ve bunun için de göçe ait itici ve çekici faktörleri saptamış, analizine temel oluşturacak dört temel faktör belirlemiştir. Bunlar;

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler,
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
3. İşe karışan engeller,
4. Bireysel faktörler (Lee'den akt. Yalçın, 2004).

Günümüzde yaşanan göç yapısına baktığımızda, iten çeken faktörlerinin hala büyük oranda iç göçler kısmen de dış göçler için etkin olduğunu görmek mümkündür. Bunun yanında günümüzdeki göçlerin artık Lee'nin bahsettiğinden daha da karmaşık hale geldiği ise açıktır.

Coğrafya temelli göç kuramları

Klasik coğrafya tezlerinden hareketle coğrafik göç tezleri de, uzaklık ve mekânsal hareket ilişki üzerinde durmaktadır. Stewart, Zipf, Isard ve Lowry'e göre, uzaklık, bölgeler arası insan akımını da içeren mekânsal etkileşimleri yöneten bir unsurdur (Stewart, Zipf, Isard ve Lowry'den akt. Bijak 2006). Newton'un yer çekimi kuramını da baz alan **Yer çekimi kuramı**, göç için kullanıldığında, bölge ve uzaklık ilişkisinde, bir bölgenin nüfus büyüklüğü yerine istihdam veya gelir durumu ölçülerek ve ulaşım

araçlarının yapısına göre uzaklığı da belirlenerek o yerin insan hareketini çekim gücüne ulaşmak mümkündür.

Kuramda, bir veya her iki bölgenin ikisinin de birbirine itibarı, aralarındaki ilişki arttıkça, ikisi arasındaki insan hareketliliği de artmaktadır. Aynı şekilde birbirlerinden ne kadar uzak dururlarsa, aralarındaki akım da o kadar az olacaktır. Bu kuram, iki bölge arasındaki göç akımını, insanların hareketlerini izleyerek hangi bölgeyi merkez edindiklerini ve bir bölgedeki trafik yoğunluğunu anlamamıza yardım etmektedir.

Zelinsky (1971)'in **hareketlilik geçişi kuramına** göre, sosyal modernleşme insan hareketliliğini çok çeşitlendirmiştir. Farklı periyotlarda (beş farklı dönem), geçiş dönemlerinde farklı göç dokularının ortaya çıktığını, örneğin endüstrileşme sırasında kırdan kente göçün sürekli arttığını söylemektedir.

Diğer kuramlar

Wallerstein'in geliştirdiği **dünya sistemi kuramından** dolayı, yıllardır çoğu toplumbilimci (Castells (1989), Sassen (1988), (1991)) göçün nedenlerini ikili pazar yapısından çok pazarların genişlemesinde ve merkez çevre ilişkilerinde görmektedir.

Kurama göre, merkezdeki kapitalist ağlar, kapitalist olmayan toplumların çevre dokularına sızmaya başlayınca, çevredeki nüfus göç etmeye başlar ve bu sömürgecilikle ilişkili devam eder gider. Uluslararası göç, kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirmelerin doğal sonucudur. Çevre bölgelerdeki toprak, hammadde ve emek dünya pazarlarının denetimine girmekte ve göç akımı artmaktadır (Abadan-Unat 2006).

Abadan-Unat (2006)'a göre, dünya sistemi kuramının altı varsayımı vardır;

- Kapitalist piyasa sisteminin merkez ülkelerden çeperlere girişi doğal olarak göç akımını harekete geçirmiştir.
- İşgücü akımı, mal ve sermaye akımını ters yönde izlemektedir. Kapitalist yatırım, çevre ülkelerde göçe hazır köklerinden kopmuş insanları meydana getirmekte ve bunun sonucunda ulusötesi hareketler doğmaktadır.
- Geçmişte sömürge ülkelerde kurulan kültürel, idari ve finans, ulaşım ve iletişim gibi bağlar uluslararası göç sürecini kolaylaştırmıştır. Ortaya kendine özgü ulusötesi pazarlar ve kültürel sistemler çıkmaktadır.
- Piyasa ekonomisinin küreselleşmesinden ileri geldiği söylenen uluslararası göçü, sadece ulus aşırı yatırımların ve çokuluslu şirketlerin devletler eliyle

denetlenmesi frenleyebilir. Ancak, çıkar gruplarının siyasal nüfuzu bunu engelleyeceğinden uygulama şansı azdır.

- Kapitalist ekonomiler yatırımlarını sınır ötesi alanlarda koruyabilmek için askeri müdahaleler bile yapabilmektedir. Müdahaleler başarısız olursa sığınmacı akımları ortaya çıkmakta ki bu da uluslararası göçün bir diğer yönüdür.
- Uluslararası göç, küresel ekonominin yapısı ve dinamiklerini izlediğinden ülkeler arası ücret ve istihdam koşullarından çok az etkilenmektedir.

Bu kuram, genellikle ilerlemeci gelişmeyi öngördüğünden ve moderniteyi, modernizmi parçalı algıladığından dolayı sıklıkla eleştiri almaktadır (Pries, 2001).

Göç ağları kuramı (ilişkiler ağı kuramı) ise, göçün nedenleriyle değil, göçün sürekliliği ve kendini yeniden üretmesiyle ilgilenmektedir (Toksöz 2006). Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır. Bu ilişkiler ağlarının varlığı, uluslar arası göçü özendiren öğelerdir. Göç ağları, göçmenlerin varış ülkesinde konut ve iş bulmalarında ve onları yeni kültürle tanıştırap kaynaştırma konularında yardımcı olmasından dolayı dikkati çekmektedir. Bu tür bağlar, insanların gereğinde yardım almak, iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bir çeşit toplumsal sermayedir.

Taylor'ın (1986) ifade ettiği gibi, önemli çekici faktörlerden biri de bu göçmen ağlarıdır. Göçmen ağlarının temel işlevi, sadece maddi maliyeti değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal yaşam koşullarının maliyetini de aşağıya çekmesidir (Taylor'dan akt. Bijak 2006). Ağlar, göç kanallarının kurumsallaşmasını ve süreklilik kazanmasını da sağlayan çok önemli bir araçtır (Toksöz 2006). Bu göç ağları, yasadışı göçü de destekleyecek nitelik kazanabilmektedir. Bazen firmalar da işçi temininde bu ağlara destek vermekte ve göçmen kaçakçılığını artırmaktadır. 'Göç endüstrisi' olarak adlandırılan işe yerleştirme ajansları, avukatlar, göçmen kaçakçıları ve diğer araçlar, göç etmeyi düşünenlere hem yardım etmekte hem de sömürebilmektedir.

Abadan-Unat (2006)'a göre kuramın dayandığı varsayımlar;

- Göçmen ağları, göç hareketini özendirmek suretiyle göç etme isteğini sürekli yaygınlaştırmaktadır.
- Ülkeler arası ücret farklılığının önemi azalmakta çünkü bu ağ sayesinde harcamalar minimize olmaktadır.

- Bu ağ, kurumsallaştığı ölçüde, göçmenlere karşı daha az seçici olmakta ve göç veren ülkeyi daha fazla temsil eder hale gelmektedir.
- Bu ağ kurulduktan sonra varış ülkesi hükümetleri akımı denetleyememekte ve politikaları dinlemez şekilde göçmen örüntüleri devam etmektedir.
- Aile birleşimleri bu göçmen ağlarını destekleyen politikalardır.

Kümülatif nedensellik kuramı, göç akımının onu izleyen kararın verileceği toplumsal çevreyi değiştirdiği noktasından hareket etmektedir. Araştırmacılar (Massey ve diğerleri (1993), Massey (1999)), göç ağının yaygınlığı, gelir bölüşümü, toprak bölüşümü, tarımın örgütlenme biçimi, kültür ve insan sermayesinin bölgesel dağılımı, çalışmanın toplumsal anlamı, üretim yapısı olarak sekiz sosyo-ekonomik etkenin kümülatif olarak etkilediğinden bahsetmektedir. Örnek olarak, belirli sayıda göçmenin bir işte istihdam olması o işin 'göçmen işi' olmasına yol açmakta ve yerliler o işte çalışmayı istememektedir (Abadan-Unat 2006).

Kurumsal kuramda ise, göç yoluyla sermayesi zengin olan ülkelere girmek isteyenler, vize verilenlerden epey yüksek olmaktadır ve bu dengesizlik, bazı girişimcilerin finanse ettiği özel kurumlar ve gönüllü kuruluşlar yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır. Karaborsa şeklinde çalışan, sığınmacılardan yüksek fiyatlar alan kurumsallaşma söz konusudur. Bu sömürü insan hakları odaklı kurumları yasal ve yasadışı göçmenlerin haklarını savunmaya itmektedir. Ve kurumsallaşma düzeyi artmaktadır. Kuramın varsayımları,

- Ulusötesi göçmenlerin sayısı arttıkça uluslararası göç akımı giderek daha çok kurumsallaşmaktadır.
- Bu kurumsallaşma süreci, devletlerin göçü denetleme politikalarını sekteye uğratmaktadır (Abadan-Unat 2006).

Zlotnik'e göre, uluslararası göç sistemi genellikle merkez birkaç ülkeden ve çok göç veren bazı ülkelerden oluşmaktadır. **Göç sistemleri kuramı**, birkaç ilginç varsayıma sahiptir. Göç sisteminde yer alan ülkeler coğrafi açıdan yakın olmak zorunda değildir, siyasal ve ekonomik ilişkiler daha ön plandadır. Bu sistem içerisinde çok kutupluluk da söz konusu olabilir. Bazı ülkeler birden çok göç sistemine mensup olabilir, ancak uygulamada çoğulcu üyelik daha çok gönderen devletlerde görülmektedir. Ülkeler toplumsal değişme, ekonomik dalgalanma ya da siyasal nedenlerle sistemden çıkabilir ya da sisteme katılırlar. Sistemlerin istikrarlı yapıları yoktur (Abadan-Unat 2006).

Uluslararası göç çalışmalarında orta düzeyde analitik bir çerçeve sunan, **ulusötesi sosyal alanlar kuramının** (Pries (2001), Faist (2000)) içerisinde göç ağları teorisi daha da genelleştirilmiştir. Bu kuram, göçle ilgili çok çeşitli sınır ötesi bireyleri ve gruplar arası bağlantıları kabul etmektedir. Faist (2002)'in tanımına göre, ulusötesi sosyal alanlar, sembolik ve sosyal bağların bir kombinasyonu, onların ağ ve organizasyon içerisindeki konumları, yer aldıkları çerçevedir ve hep dinamik alanlardır.

Göçmen ağları kuramından farklı olarak bu kuram, insanların ağ içinde hedeflerine ulaşmalarına yardım eden kaynak olan 'sosyal sermaye' kavramı üzerine inşa edilmiştir (Bijak 2006).

Ulusötesi kentleşme tanımı, bir kuramdan çok, ulusötesi sosyal alanlar kuramının altında, mekânın ulusötesi gelişmelerden göçmenler yoluyla nasıl etkilendiğini açıklamak üzere ortaya konulmuş bir tezdır.

Bir diğer sınıflama biçimi de, Thomas Faist (2002)'in, 'Uluslararası göçün hacmi ve dinamikleri ve ulusötesi sosyal alanlar' isimli kitabında yaptığı gibi, üç ölçekte (mikro, mezo ve makro) analiz etmektir. Mikro ölçek, bireysel karar verme düzeyini, mezo ölçek, bir ağın içerisindeki insanları ve orta düzeydeki bağların içerik ve anlamını, makro ölçek ise, üst ölçekte yapısal ve sistemsel düzeyi ifade etmektedir. Mikro ölçekteki kuramlar ise, mikro kuram ve diğer bireysel nedenleri açıklayan kuramlardır. Makro ölçekteki kuramlar yer çekimi kuramı, kesişen fırsatlar kuramı ve iten çeken faktörler kuramı gibi üst düzeydeki fırsatların yapısını açıklayan kuramlardır. Bazı kuramlar ise, birçok düzeyde anlatımlara sahip olan kuramlardır, göç ağları kuramı ve sistemleri kuramı gibi.

2.3 Uluslararası Göç Politikaları

Batıdaki ülkeler yoğun göç akımlarıyla karşılaşana kadar sistemli bir göç politikasına sahip değillerdir. İkili işgücü anlaşmaları yoluyla veya beklenmedik dönemlerde alınan göçün etkisiyle politik düzlemde bu göçmenlere nasıl bakılacağı tartışma konusu olmaya başlamıştır.

Castles (2004)'e göre, göç politikalarının oluşumunda iki kabul daha çok ön plandadır. Bunlardan biri, klasik maliyet-yarar hesabı ve insanların bireysel yararlarını maksimum düzeye çıkarma güdülerinden hareket eden ekonomide pazar davranışdır. Diğer, bürokratik bakışı içerir ve bazı düzenlemelerin göçmenleri kategorize etmesi ve onları yönetmesi üzerinde durur. Bu iki inanış da, zengin göç sürecini kulak ardı etmekte ve göç sürecini harekete geçiren içsel dinamikleri

incelememektedir. Bu içsel dinamikler; (göç kararının çoğunlukla bireysel değil ailece verilen kararlardan olmasından dolayı) sıklıkla finansal ve kültürel sermaye sağlayan aile bağları, göçmenin aile döngüsü içindeki pozisyonu (genellikle en genç ve çalışabilir yaştaki üye) ve göç endüstrisidir. Göç endüstrisi, göçmenin bir müddet sonra ihtiyaç duyacağı kurumsal işlerin, bankacılık, seyahat firmaları gibi gelişmelerden oluşmaktadır.

Göç veren ülkelerdeki politik açmazlar, göç alan ülkelerde çıkar çatışmaları, göç konusunda gizli gündemlerin varlığı, politik sistemden kaynaklanan göç faktörleri olarak ortaya çıkmaktadır. Çıkarların farklı olması, kimi yerel işgücü grupların veya onları koruyan sendikaların göçmenlere negatif bakmasını sağlarken, işverenler için ucuz ve sayıca çok olmalarından dolayı göç, olumlu gözükabilmektedir. Devlet göç politikasını belirlerken bu çıkarları dengelemek zorundadır. Bu yüzden bazı politikalar görünüşte göçü desteklerken, gizli bir ajanda da göç karşıtı düzenlemeler içerebilmektedir (Castles, 2004). Ya da tam tersi bir durum, göçü politikalarda desteklemeyen ama illegal sektörlere göz yumarak illegal göçü özendiren politikalar da üretilebilmektedir.

Batı Avrupa ülkeleri, insani nedenlerle ülkesinden ayrılanları, Avrupa birleşmesinden etkilenererek sınırların erimesinden kaynaklanan göçle gelenleri vatandaş olarak kabul etmeyerek, uzun süreli gelip kalanlar olarak tanımlayıp “denizenship” kavramını üretmiştir (Peers, 1998). Aslında çoğu Avrupa ülkesi politik olarak birden göze çarpan göç olayına karşı hazırlanamamıştır. Vatandaş olarak göremediği göçmenleri asimile etmeye çalışma Avrupa’nın uzun yıllar boyu sürdürdüğü ortak bir politikadır.

Modern Avrupa’yı oluşturan politik kavramlara baktığımızda, demokrasi, vatandaşlık ve refah devleti gibi kavramlar daha çok, eskiden Amerika ve diğer deniz aşırı ülkelere göç etmiş ve geri dönüş ya da çocuklarını göndermiş eski Avrupalıları tanımlamak üzere geliştirilmiştir. Batı Avrupa ülkeleri göç vermeye başladıktan sonra ulus-devlet fikrini geliştirmişlerdir. Gidenlerin kökenlerini tanımlamak ve onların dönen çocuklarının statüleriyle uğraşmak, göç politikalarının ilk adımını oluşturmuştur. Diğer ülkelerden göç almaya politik olarak da hiç hazır olamadılar. Politik kurumlar çoğunlukla gelen göç dalgasıyla fonksiyonsuz kalmışlardır. Yasaları birden göç akımına adapte etmek de zor olduğundan oluşan politik krizin etkisiyle göç, tamamıyla sorunsal olarak algılanmaya başlanmıştır (Kollowski, 2002). Bundan dolayı yoğun olarak göçle ilk karşılaştıklarında çoğu Avrupa ülkesi, kesinlikle göç ülkesi olmadıklarını ve gelen işgücünün ise geçici, misafir işgücü olduğunu ısrarla vurgulamışlardır.

Bazı Avrupa ülkeleri 1960’larda gelişen misafir işçi alımını 1973’de yaşanan Petrol Kriziyle birlikte, durdurarak kapılarını yeni göçmen işçilere kapamıştır. Bu aşamadan sonra eski göçmenler işverenleriyle yaptıkları anlaşmalarla uzun süreli kalışlarını garantilemiş ve aile birleşmeleri yoluyla yeni bir göç akımını başlatmışlardır. Bu göçmenlerin kısa dönemli misafir işgücü statüleri yerine uzun dönem (aile ilişkileriyle birlikte) kalacak yerleşimciler olarak görülmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bazı kamusal ve politik tartışmalarda, göçmenleri asimile etmenin, işsizlik, refah sistemini kötüye kullanma, suç ve gettolaşma gibi sosyal problemlerin üstesinden gelmek için en iyi çare olduğu vurgulanmıştır. Ehrkamp ve Leitner (2005)’in Almanya’da yapmış olduğu bir çalışmaya göre, Almanya’da bulunan göçmenlerin gettolaşmış mekânları Almanlar tarafından bir manifesto ve asimile olmak istememe anlamına geldiği için çoğunluk toplumuna entegrasyonun önünde de engel olarak görülmektedir. Aslında, Avrupa Birliği politikaları ve bireysel Avrupa ülkeleri politikalarına bakıldığında, zaten toplumsal entegrasyondan uzak ve onu desteklemeyen, hatta engel olan bir yapıda olduğu açıkça görülmektedir (Peers, 1998).

1957’de Roma Anlaşması Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu (AET) kuran anlaşma, işgücünün sadece üye ülkeler arasında serbest dolaşımını içeriyordu. AET dışından gelen göçler ise, ülkelerin kendi ölçeğinde düzenleyecekleri politikalara bırakılıyordu. Beklenmedik aile birleşimleri ve etnik topluluk oluşumu, ülkeden ülkeye çok değişen politikaların uygulanmasına neden olmuştur. AB üyeleri arasında 1980’lere kadar, göç ve entegrasyon konusunda çok az ortaklaşa proje yapılmıştır. 1980’lerden sonra hızla göç ve entegrasyon konusunda AB düzeyinde ortak bir politika oluşumu ihtiyacı fark edilmiş ve 1985’te Schengen Anlaşması imzalanarak, tüm AB ülkelerini kapsamasa da, Fransa, Almanya ve Belarus ülkeleri arasında serbest dolaşım önerilmiştir ancak bu da 1995’e kadar uygulamaya geçememiştir. (Castles, 2004).

Politika yapıcılar, vatandaşlık yasalarında değişiklik ya da çoğulcu bir toplum oluşumuna yönelik konulardan çok, (1980’lerin sonu 1990’ların başında) sınır koruma ve iltica kabul politikalarında daraltmalara gitmeye yönelmişlerdir. Ortak Avrupa Pazarı’nın 1986’da kurulmasıyla, Avrupa içindeki sınırlarda bile özel baskıcı uygulamalar geliştirilmiştir. AB üyeleri Schengen Anlaşması yoluyla, yasadışı göçe karşı birleşmek, otomatik bilgi sistemi yoluyla göçü koordine ederek vize prosedürlerini ortak bir formda birleştirmek için adım atmışlardır. 1990’da Dublin Görüşmesi’nde, bir sığınmacı ilk hangi ülkeye giriş yaptıysa, ondan sorumlu olanın o ülke olması gereğinde anlaşmışlar ve bu şekilde çoklu başvuruları (ilk giriş yapılan

lkeden red alındığı durumda diğerine gitme hakkının otomatikman silinmesinden dolayı) engellemişlerdir (Kollowski 2002).

1990'lara gelindiğinde Avrupa yeni göç akımlarını önlemek için sınır kontrolü konusuna oldukça öncelik vermeye başlamış ve bu Avrupa'nın korunaklı bir kale oluşumuna gittiği (Fortress Europe) yönünde de eleştiriler almıştır (Kollowski 2002, Koff 2005). AB lkeleri, özellikle 1990'lardan bu yana, ortak göç politikası oluşturmaya, "yasadışı göçle mücadelede yöntem ve stratejiler" geliştirmeye yönelmiştir. Temel hedef, küresel göç konusunda AB ve AB dışı komşu ülkeler arasındaki uluslararası işbirliğini sağlamaktır.

Göç yasası fikri, ilk 1991 yılında Dublin Kongresinde ve AB dış sınırlarına yönelik toplantıya yakın AB gündemine girmiştir. Burada gelecek dönemlerdeki tartışmalara yönelik ana hatlar belirlenmiş. Rapor, ortak yasa dışı göçle mücadele yaklaşımına sahip olmanın gerekliliği üzerinde, işgücü politikaları, yasal göçmen olarak 3. dünya ülke vatandaşlarının Birlikteki konumu üzerinde ve göç yasalarının uyum içerisinde ortak yasaya dönüştürülmesi konuları üzerinde durmaktadır (Peers, 1998).

1992'de Edinburg Konseyi'nde, sığınma talebinde bulunanların kendi ülkelerine en yakın güvenli alanlara yönlendirileceği kararında uzlaşmıştır. Demokrasinin yeni kazanıldığı Eski Doğu Bloğu lkelerinden sığınmacı taleplerini de bu şekilde önlemişlerdir. AB üyesi ülkelere geçiş olduğu vakit kendi ülkelerinin güvenli sayılması nedeniyle buradan gelen göçmenler geri çevrilmişlerdir. Bu şekilde, 1992'de sığınma talebinde bulunanların sayısı 672.000 iken, 1995'te 227.000'e düşürülmüştür (Kollowski 2002).

1997 Amsterdam Anlaşması göç, sığınmacılık, insanların iç sınırlarda serbest dolaşımı, AB dış sınırlarına ve üçüncü dünya ülke vatandaşı olan göçmenlerin haklarına yönelik bazı kararlar içermektedir. 1999'da Tampere'de ise, AB'de uluslararası göç politikalarının temelleri atılmıştır. Bu kararların dört ana elemanı vardır, bunlar; göçün daha etkin yönetimi, ortak AB sığınmacılık sistemini kurma, göç veren çıkış ülkeyle karşılıklı ortaklıkların oluşturularak göç denetiminin artırılması ve üçüncü dünya lkelerinden gelenlere insaflı tutum arayışıdır (Castles, 2004). Buradaki çnc arayış, yani göç çıkış ülkesiyle karşılıklı ortaklıkların oluşturulması konusu, AB'nin göçün gerçek nedenlerini araştırmasına yönelik attığı ilk adım olarak da görmek mümkündür.

Aslında, bazı politikacılar ve medya ve akademik uzmanlara göre, ortada 'küresel bir göç krizi' vardır. Göç politikalarında ne kadar baskıcı ve sıkı rejimler güdülüyorsa başarısızlık oranı da o kadar yüksek olmaktadır. Belgesiz göçmenler, sığınmacılık

başvurusunda bulunanlar, yeni etnik topluluklar, tüm bunlar, artık devlet düzeyindeki güçlerin baş edemediği yeni gelişmelerdir (Castles, 2004).

Dünyadaki mültecilerin büyük çoğunluğu sorunlu bölgelerde, komşu Üçüncü Dünya ülkelerinde yaşarken, BMMYK 1992 verilerine göre AB'ye üye ülkeler bu "yükün" sadece %7'sini üstlenmektedirler (aynı oran Avrupa geneli için %23'tür). Dünya geneline kıyasla AB'ye düşen payın küçüklüğüne rağmen, neredeyse tüm üye ülkeler "en ağır yükü" taşıdıklarını iddia ederek şikâyet etmektedirler. Son dönemde en önemli gündem maddelerinden biri "mülteci yükü"nün bir an önce azaltılması ve üye devletler arasında eşit olarak paylaşılmasıdır (Danış 2004).

Medyanın yasadışı göçe yönelik dramatik hikâyeleri sansasyonel biçimde sunması ve ırkçı bazı göçmen taleplerinin artması da merkez sağ ve merkez solu daha ulusçu bir duruşa itmektedir (Koff 2005). Avrupa'da yabancı karşıtı politikalarla oylarını artıran sağcı partiler kadar, soldaki siyasetçiler de artık "bu sorun"a, yani kapılarına dayanan göçmenlere dur demek gerektiğini düşünmektedir (Danış 2004).

AB Merkezinde yasadışı göç başlığı altında gizli göç, insan kaçakçılığı ve insan satıcılığı gibi konular yer almaktadır. Göçmen mafyası veya insan kaçakçıları, satıcıları, yasadışı yollarla Avrupa'ya göçmen yollamak üzere az gelişmiş ülkelerde yaşanan kronik işsizlik ve yoksulluğu kullanarak, yabancı ülkelerde yüksek ücret ve iyi çalışma şartları vaadiyle, insanlar üzerinden büyük kazançlar elde etmektedirler.

İnsan kaçakçılığı ve insan satıcılığı birbirine çok benzeyen ama farklı kavramlardır. İnsan kaçakçılığı, insanlara sınırı geçme konusunda yasa dışı yoldan yardımcı olan bir sistem, insan satıcılığı ise, sınırı geçirme dışında yasa dışı işlerde zorla kullanma demektir. İnsan kaçakçılığını "kurbansız bir suç eylemi" olarak görsek de, insan satıcılığında zorlama, isteği dışında işlerde çalıştırma olduğundan yasalarda daha çok yaptırımların uygulanma zorunluluğu olduğu açıktır.

İnsan kaçakçılığının hızla yaygınlaşan oranda devam bir nedeni de, kurbanların yakalandıklarından ceza alması, ama kaçakçıların daha az cezayla kurtulması ve çoğu kez cezalanmamasıdır.

Kollowski'e göre, göç akımını artan oranda devlet eliyle kontrol etme çabaları, ister tek taraflı olsun ister karşılıklı anlaşma yoluyla olsun, göçle karşılaşmaktan doğan politik sorunlara asla çözüm olamazlar (Kollowski 2002). Düzensiz göç ancak, geniş ekonomik stratejiler üretilerek göçmenler ülkesinden çıkmadan önce kendilerini bu riskli duruma sokmayacakları şekilde ve göç veren ülkenin organize örgütlerden bu derece etkilenmesini engellenerek adreslenebilir (Koff 2005).

AB, göçün avantajlarından yararlanmak yerine göçmeni hala tehlike olarak görmekte ve bu yönde politikalar üretmeye devam etmektedir. AB sınırlarını korumak üzere güvenlik önlemlerini artırdıkça göçmenler için kontrollerden kaçmanın yolu kaçakçılarla işbirliği yapmaktan başka çare bırakmamaktadır. Kollowski'nin yorumlarına göre, katı vize prosedürleri ve baskıcı sınır koruma politikalarıyla yasal olmayan işçilerin sayısını azaltmak yerine, onların kaçakçılara ödemek zorunda kaldıkları para miktarı artırılabilir. Çünkü ortada bir ekonomik talep ve gerçeklik vardır (Kollowski 2002).

Günümüz Avrupa'sında ulus-devletlerin egemenliği sorusu, politik olarak Avrupalılaşma süreci ve ekonomik olarak küreselleşme süreci sayesinde gittikçe ön plana çıkmaktadır. Göç olgusu bu sorunun üzerine iki şekilde vurgu yapmaktadır. Birincisi, göçmenler, global kapitalizmin otostopçuları gibi görülebilir ve şimdi varış ülkesinin ekonomisi yarışabilmek ve dinamikliğini koruyabilmek için onların işgücüne ihtiyaç duymaktadır. İkinci olarak ise, göçmenler ulus-devlet sınırlarının tanımlanabilmesinde önemli rol oynamaktadırlar (Borkert ve diğerleri, 2006).

Yasadışı göç, yasadışı göçmen istihdamı ve insan kaçakçılığı her geçen gün artan oranda AB sınırlarını zorlayan bir güç olmaktadır. AB'nin genişleme sürecinde de bu konu önemli gündem maddelerinden biridir. AB'nin emek göçünü sınırlaması ve AB sınırları içinde emeğin dolaşımını bazı kurallara bağlaması, kaçınılmaz olarak 'emek göçünü yasa dışılığı' itmiş durumdadır. AB göçe kapalı bir yapı sergilemeye devam ederse kendi dinamizmini yitirme sorunuyla karşı karşıya kalacaktır.

Göç politikalarının hedeflediklerinin aksine sonuçlanmasıyla ilgili çok fazla örnek vardır. ABD buna en iyi örneklerden biridir. Meksika sınırına yerleştirdiği ekstra askeri gücün ve aldığı çeşitli güvenlik önlemlerin yasa dışı sınır geçmeyi durdurmadığı aksine artırdığı ve sınır geçmeye çalışırken çok çeşitli nedenlerle ölünmesi olayını da artırdığı gözlenmiştir. Diğer örneklerden biri de, Avustralya'nın savaş sonrası ortaya koyduğu göç politikasının beyaz ve İngiliz olanlardan oluşan homojen bir toplum idealinin şimdi en kozmopolit ve farklı grupların yaşadığı ülke haline gelmesi örneğidir. Almanya'nın 1955-1973 yılları arasında geçici işgücü açığını gidermek üzere ortaya attığı misafir işgücü alımı, ardından aile birleşmeleriyle ve uzun süreli kazanılan oturma izinleriyle yeni etnik grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Castles, 2004).

21-22 Haziran 2002 Sevilla Zirvesi'nde, gerekli önlemleri almadıkları takdirde, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu, en çok sığınmacı üreten ülkelere AB tarafından ekonomik yaptırımlar uygulanması önerilmiştir. Fransa, İsveç, Finlandiya, Belçika ve

Lüksemburg'un da karşı çıktığı tasarı, sığınmacı üreten ülkelere mali yaptırımlar getirmek yerine "kendilerinden kaynaklanan sığınmacı sayısını azaltmaları karşılığında ekonomik teşvik verilmesi" şeklinde değiştirilerek kabul edilmiştir (Danış 2004).

Avrupa Komisyonu, Göç ve İltica konusunda Avrupa Birliği Üst Düzey Çalışma Grubu (HLWG)'nu oluşturarak, göçün gerçek nedenlerini bulmak üzere bazı ülkelere yönelik Eylem Planları hazırlamıştır. Eylem Planları, Arnavutluk, Afganistan, Irak, Fas, Somali ve Sri Lanka'yı kapsamaktadır. AB raporunda; adı geçen ülkelerle koordinasyon ve dayanışmanın teklifi bulunmaktadır. Bu ülkelerle üç kategoride entegrasyon önerilerek, dış politika, gelişme, göç ve iltica konusunda kendilerine asistanlık yapılacağı söylenmiştir. Bu eylem planları göç konusunda AB'nin kapsamlı ilk adımı olarak sayılabilir. Ancak içerisinde çeşitli problemleri de barındırmaktadır. İlk olarak, bu planlarda çıkış ülkelerindeki siyasi, sosyal çatışmaları çözme, kalkınmalarına yardımcı olma, ve yoksulluğun azaltılması konularında gelişi güzel önlemler paketi yer alırken, göçü kontrol etmeye dönük yöntemler daha detaylı ve öncelikli durumdadır. Sivil toplum kuruluşları insan hakları ve şiddete yönelik alanlara yeterince önemiyet vermemesinden dolayı, bu eylem planları oldukça eleştirilmektedirler. Diğer bir eleştiri ise, STK'larla yeterince işbirliğine girmeden bu planın ortaya konulmasıdır. Büyük oluşumlardan olan Uluslararası Göç Örgütü, Kızıl Haç gibi kurumlar bu işin içerisine dahil edilirken, yerel ölçekteki küçük kuruluşlara yer verilmemesi önemli eleştirilerdendir (Castles, 2004).

Tüm bunlar, AB'nin teorikte söyledikleriyle pratikte yaptıkları arasındaki uçurumu göstermektedir. Castles (2004), AB, 1992'den itibaren kapsamlı bir göç politikası ortaya koymanın gerekliliğini ifade ederken, bir adım bile bu alanda ilerleyememiştir.

2004 yılı Almanya AB başkanlığında, çoğu tartışmalar üçüncü dünya ülkeleriyle göç konusunda işbirliği üzerinde odaklanmıştır. Almanya ve İtalya, Kuzey Afrika'da göçmen merkezleri oluşturmaya yönelik bir teklif yapmaya niyetlenmişlerdir. Koff (2005)'in vurgusuyla bu kamplar, göçmen olmaya aday kişileri göçmen ofisi yöneticilerinin gözetimi altında tutulması anlamındadır. Bu teklif Fransa ve İspanya'nın insani bulmaması ve engellemesiyle kabul edilmese de şu an gizli gündem olarak uygulamaya koyulmuş durumdadır. Aynı gelişmenin Türkiye'de de göçmen misafirhaneleri niteliğinde kamplar oluşturulması şeklinde uzantısı mevcuttur.

2.4 Bölüm Değerlendirmesi

Uluslararası göç konusu dünyada artık her bölgeyi etki alanına alan bir konudur. Ülkeler ya göç veren, ya transit göç rotası ya da göç alan ülke olarak bu hareketlerden etkilenmeye devam etmektedirler. Göçü, göçmenin davranışını, göçü doğuran sebepleri araştıran kuramlar göç politikalarına da yön vermek üzere ortaya çıkarılmışlardır. Ekonomik ve kültürel alanda etkisini güçlü bir şekilde gösteren küreselleşme süreci uluslararası göçü daha da karmaşıklştırmaktadır.

Uluslararası göçü araştıran kuramlara bakıldığında, göçü açıklayan tek bir modelin olamadığı ve olamayacağı açıktır. Her bir kuram, göçün farklı yönlerine ışık tutmaktadır. Bugün yaşanan uluslararası göçü sınıflandırmak ise çok daha güçtür. Eskiden işgücü, aile birleşimleri ve sığınmacılar şeklinde sınıflandırılan göçmenler şimdi üst tanım olarak sadece ulusötesi göçmen olarak tanımlanabilmekte ve altta sosyal ağları, toplumsal bağları ve aracı kurumlarıyla detaylı incelenerek çözümlenmek durumundadır.

Uluslararası göçe yönelik üretilen politikalar, kuramları çok da dikkate almadan, gelişmeleri, ihtiyacı göz önünde bulundurmadan, daha çok kısıtlayıcı, önleyici ve korumacı bakışla üretilmektedir. Göçle karşılaşmadan önce değil karşılaştıktan sonra sorunlarıyla ele alınması, politikaların çoğunlukla başarısız olmasını da beraberinde getirmektedir.

Göç alan ülkede aktif işgücü pazarı var oldukça ve göç veren ülkeyle alan ülke arasında gelir farklılıkları büyüdükçe göç mutlaka devam edecektir. Göç yoluyla işgücü kazanmaya ihtiyacı olan Avrupa ve nüfusu azalmakta olan diğer ülkeler, kısıtlayıcı göç politikalarından vazgeçerek, olası göç akımları için yönlendirici ve yararlanıcı politikalar üretmek durumundadır.

Göçe ilişkin kuramlar ve politikaların değerlendirilmesinin ardından, uluslararası göçün gittikçe karmaşıklaşan yapısını anlamak ve yeni tanımlar getirmek üzere ortaya çıkan ulusötesi göç ve ulusötesi sosyal alanlar kuramına bir sonraki bölümde detaylı değinilmektedir.

3. ULUSÖTESİ GÖÇ VE ULUSÖTESİ KENTLEŞME

Son dönemde yaşanan uluslararası göç hareketliliğini okumaya çalışan araştırmacılar, yeni bir teorik ve analitik bir tanımlamaya ihtiyaç duymaktadırlar ve bunu da “ulusötesi sosyal alanlar” tanımıyla karşılayanlar (Glick-Schiller (1997), Portes (1999) ve Vertovec (1999) ve Rogers (2005) gibi) bulunmaktadır.

3.1 Ulusötesi Sosyal Alanlar ve Ulusötesi Göç

Peter Kivisto (2001), 2000 yılına kadar göç yazınındaki ulusötesilik çalışmalarını üçlü kategorilendirme altında değerlendirmektedir. Konuya ilk yaklaşımları sunan kültürel antropologlar Basch, Glick-Schiller ve Szanton-Blanc (1994) ve Glick-Schiller (1997)'dir. Kavramı sosyolojik olarak yeniden değerlendiren Alejandro Portes (1996, 1999) ve Portes, Guarnizo ve Landolt (1999)'dur. Son olarak da kavramı sistematik olarak irdeleyen politik bilimci Thomas Faist (1998, 2000)'in çalışmalarını saymak mümkündür. Basch ve diğerleri (1994) ulusötesiliği dünya kapitalist sisteminin bir ürünü olarak görmektedirler. Dünyaya yayılan kapitalist sistem göçmenleri ekonomik olarak savunmasız bırakmaktadır ve bu yeni bir göç deneyimi ve göçmen türünü de beraberinde getirmektedir.

Linda Bash, Nina Glick-Schiller ve Cristina Blanc-Szanton (1994), ulusötesilik kavramında ilk analitik çerçeveyi sunan teorisyenlerdir. Ulusötesi göçmeni, kendine çoklu ilişkiler sistemi kuran ve geliştiren göçmen olarak tanımlamaktadırlar.

Glick-Schiller (2004) yılındaki bir çalışmasında “ulusötesi topluluk”tan çok, dinamik olan “ulusötesi süreç” üzerinde düşünmektedir. Kendisi bu süreci “ulusötesi sosyal alanlar” (transnational social fields) olarak tanımlamaktadır. Bu alanlarda yaşayan iki tip insandan bahsetmektedir. Biri fiziksel olarak göç sürecine girmiş kişi, diğeri, hayatında hiç sınırı geçmemiş fakat sosyal ilişkiler bağlamında uzaktaki göçmenlerle iletişim halinde olan akraba veya tanıdık insandır. Ulusötesi göçmen (transmigrants) kavramında da, bu iki grup insan kastedilmektedir. Ulusötesilik teorisinin içerisinde, sosyal pratikler (ulusötesi var olma) ile kimlik (ulusötesi ait olma) durumu birbirinden ayırt edilmektedir.

Basch ve diğerlerinin (1994) günümüz göçmenlerini ulusötesi olarak göstermesini, Kivisto (2001), tarihten çeşitli örnekler sunarak eleştirmekte ve geçmişte de benzer

kültürel nitelikler gösteren göçmenler vardı, bugünün göçmenini neden farklı tanımlamak gereği duyalım demek ve tanımın kriterlerinin çok açık olmadığını ifade etmektedir. Bu eleştiriye katılmakla birlikte, yeni göç hareketlerini eskisinden farklı kılan özellikler de bulunmaktadır. Ulusötesiliği kapitalist sistemin kültürel bir akımı olarak görenlerden Ulf Hannerz (1996) konuyu sosyal ilişkiler bağlamında ele almakta ve günümüz ulusötesi göçmenini eskisinden farklı olarak, çoklu ve akışkan kimliğe sahip göçmen olarak tanımlamaktadır. Roger Rouse (2004) ise, yeni dönem kapitalizmi ulusötesi kapitalizm olarak vurgulamakta ve Amerika-Meksika sınırında gidiş geliş yapan Meksikalı göçmenler üzerinden ulusötesiliği ekonomi-politik gelişmelerin de yardım ettiği iki dil, iki kültürlü yaşamlarıyla tariflemektedir.

Portes ve diğerleri (1999), üç tür ulusötesilikten bahsetmektedir. Ekonomik, politik ve sosyo-kültürel ulusötesilik. Ekonomik ulusötesilik tedarikçi ağlarına sahip girişimcileri, ulus-devlet sınırlarını geçen Pazar ve sermayeyi içermektedir. Politik ulusötesilik ise, içerisinde çıkış ve varış ülke politikalarına, erki elinde bulunduranlara etki edebilen politik hareketleri, politik kurumsallaşmayı, buralardaki toplumsal liderleri barındırmaktadır. Sosyo-kültürel ulusötesilikte ise, ulusal kimlik inşasına yönelik her türlü aktiviteler, kutlamalar, eğlenceler vardır.

Ulus-devlet sınırları karşısında insanlar ve kurumlar arasındaki çoklu bağlar ve etkileşimlerin varlığı, ulusötesiliği tarif etmektedir. Ulusötesilik, özellikle uzun mesafeli ağlarda ulustan önce bile gelmektedir (Vertovec, 1999).

Ludger Pries (2001) ise, bu tarz ulusötesi ağların ve kurulan bağların çok yeni olmadığını, ikibin yıldır Katolik kilisesinin uluslararası aktif bir oluşum olarak ulusötesi yapılanmanın bir örneği olduğunu belirtmektedir. Son dönemlerde akademik ilginin ulusötesilik konusu üzerinde yoğunlaşmasının nedenleri olarak, gelişen ulaşım ve iletişim teknolojisi sayesinde, küresel insan hareketliliğinin artışı ve sembolik sistemlerin çoğalması, çoklu yerel sosyal alanların ortaya çıkışı sayılabilir. Eskiden sadece belirli bir organizasyon, kuruluş veya belirli bir grup hareketliken şimdi, dünyanın her yerinde, herkes bu hareketliliğe ve ağlara sahip olabilmektedir.

Jackson ve diğerlerinin (2004) dediği gibi, ulusötesilik zamana ve mekâna göre sürekli değişmekte ve dünyada gittikçe daha çok insan ulusötesiliğin farklı formlarını deneyimlemektedir.

Michael Peter Smith (1994, 2001, 2005)'in vurgusuyla da günümüz kentlerinde yaşayan, ulus devlet vatandaşı olmayan, belirli bir kalıba sığmayan, sosyal ve politik olarak ağlarını bu kentlerde kuran, 'sınırlandırılmayan' insanlar var ve bunları

ulusötesi göçmenler olarak tanımlamak mümkündür. Çünkü bu göçmenlerin gündelik hayatta kullandıkları kültürel kodlar, alanlar ve sosyo-politik formlar hep ulusötesidir.

Thomas Faist (2000), ulusötesi sosyal oluşumları; insanların ulus devlet sınırlarını aşan çoklu bağları, ağları ve kurumları olarak tanımlamaktadır. Thomas Faist, ulusötesiliği üç farklı toplumsal alan örneğinde Çizelge 3.1'deki gibi tanımlamaktadır.

Çizelge 3.1: Ulusötesilikte toplumsal alan türleri (Faist, 2000).

Ulusötesi toplumsal alanların türleri	Bağlardaki başlıca kaynaklar	Temel özellikler	Tipik örnekler
Ulusötesi akraba grupları	Karşılıklılık; taraflardan birinin diğerinden temin ettiği şeylere karşılık vermesi gerekir	Toplumsal eşitlik normunun desteklenmesi; küçük gruplardaki fertler üzerinde kontrol uygulanması	Hane halkının veya aile fertlerinin göç alan ülkeden göç veren ülkeye yaptıkları para havaleleri;
Ulusötesi devreler	Değiş-tokuş tarafların karşılıklı beklenti ve yükümlülükleri; etkin faaliyetlerin sonuçları	İçerideki kişi olmanın getirdiği avantajların kullanılması; dil, emsal ağlardaki güçlü ve zayıf bağlar	Ticaret ağları;
Ulusötesi topluluklar	Dayanışma, paylaşılan fikirler, inançlar, değerlendirmeler ve semboller; kolektif kimliğin çeşitli şekillerinde ifade edilir	Kolektif simgelerin (soyut) sembolik bağlarda harekete geçirilmesi; din, milliyet, etnisite	Diasporalar

Araştırmada, yerel mekânın başka bir yerele ait göçmenlerle, yeniden sosyal ve mekânsal inşası sürecine değinilmektedir. Bu sürecin incelenmesi, içerisinde kentin yeniden sosyal ve mekânsal olarak üretilmesi, biliş, algılayış tarzının değişimini de barındırmaktadır.

Ulusötesi göçmen, hem çıkış ülkesiyle bağlantılı, hem varış ülkeyle, ne asimile olan, ne de kendi kültüründe kalan bir yapıdadır. Ama sadece çıkış-varış ülkeleriyle ilişkide olan ekonomik göçmen gibi değil, daha karmaşık, çoklu, yerel ötesi ilişkileri ve ağı olan bir göçmen türünden bahsedilmektedir. İlk bakışta, ulusötesi sosyal alanları, yoğun, durağan, çoklu-yerel ve kurumsallaşmış çerçeveler içerisinde gündelik sosyal pratikler, sembolik gösterimler olarak tanımlayabilsek de mevcut terminoloji bu sosyal oluşumu tanımlamaya çok da izin vermemektedir (Pries, 2001).

Ulusötesi süreçler, sosyo-kültürel yapıyı yeniden inşa etmektedir ve sınır üzerine kurulu ulus devletin kapasitesini de tüketmektedir (Smith M.P. 1994). Michael Peter Smith (2001), küreselleşme ve ulusötesileşme arasındaki kavramsal farklara

özellikle dikkat çekmektedir. Antropolog Michael Kearney'den aktardığı gibi, küreselleşme ve ulusötesilik arasındaki anahtar varsayımlar, devletin kimlik, anlam ve sosyal çıktılar üretmedeki rolüdür. Küreselleşme tezi, özel ulusal bölgelerden kaynaklı sosyal süreçlere dikkat çekerken (Manuel Castells'in tanımındaki gibi küreselleşme 'akımların mekânı' olarak görülmekte) ve ulusötesilik ise, bir veya daha fazla ulus devletin içerisindeki sosyal ilişkileri simgelemektedir. Küresel kent tezi, sıklıkla ulusal sınırların, limitlerin ve kimliklerin önemsizleşmesi olarak görülür. Bunun tersine, ulusötesilik tezi, ısrarla sınırların, devlet politikalarının ve ulusal kimliklerin devam ettiğinin üzerinde durmaktadır. Guarnizo ve M.P. Smith (2003), ulusötesi sosyal alanları; üç nokta arasındaki (yerel bölge(varış noktası), yurtdışından gelen göçmen ve çıkış noktası) bağlarla sağlanan yerel ötesi ilişkiler olarak tanımlamaktadırlar.

Uluslararası sınırlar, ulusötesi işbirlikleri için birer imkân olarak görülürken, onların göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler için birer giriş kapısı haline gelmesi tartışılmaya başlanmıştır. Çoğu kimse için artık sınır bölgeleri, vatandaşlık haklarının tanımlandığı, politik kimliğin yeniden üretildiği ve iş amaçlı aktiviteler için kaybedilmiş alanlardır (Agnew, 2003).

Ulusötesileşme kavramı içerisinde yeni bir göçmen türünü de barındırmaktadır. Çünkü bireysel aktörler içinde bulundukları ulusötesi sosyal alanlardan yalıtılmış olarak ele alınamazlar.

Khagram ve Levitt (2005) ise, ulusötesilik yazınındaki çalışmaları beşli kategoride değerlendirmektedir:

- 1- **Uygulamalı çalışmalar**; daha çok ulusötesiliği tanımlayıcı, şekillendiren, ölçen, tarihten gelen ulusötesi dinamiklerden ve hareketlerden tipolojiler çıkaranlardır.
- 2- **Yöntemsel çalışmalar**; var olan veri setlerini yeniden sınıflandıran, kanıtları sınayan, etnoğrafik yöntemlerle araştırma tasarımları kuran ve buna önem veren çalışmalardır.
- 3- **Kuramsal çalışmalar**; var olan açıklamaları formüle eden, tahminler üreten, teorik çerçeveleri yeniden dönüştüren, algı ve dinamikleri teorilerle bağdaştırmaya çalışan çabalardır.
- 4- **Felsefi çalışmalar**; ontolojik bir varsayım olarak toplum-ötesilik ve kurumlar ötesiliği bir gerçek olarak kabul edip, ulusötesiliği sıra dışı farklı bir şey olarak görmeyen, bunun bir kural olduğunu savunan çalışmalardır.

5- **Kamusal çalışmalar**; sosyal yaşam ve sosyal seçim, sosyal değişim için alanlar geliştirir. Pratik ve politika açılarından, farklı ulusötesilik formlarını ve süreçlerini gerçek birer seçenekmişçesine sunar bunu normalleştirir.

Ehrkamp ve Leitner (2005)'a göre, yurtdışından gelen göçmene yönelik tartışmalar, genellikle varış ülke açısından bakışları yansıtmakta, ulusal kimlik inşası, ulusal kültürün devamı, ulusal güvenlik kaygısı, hep göçmenlerden entegre olmasını ve asimile olmasını bekleyen bakışlar vardır. Ama son dönemlerde, göçmenlerin ulusötesileşmesi, ulusötesi vatandaşlık, analitik bakış açısıyla göçmenlerin yaşamları, güvenlik durumları, kimlikleri, günlük pratikleri kendi aralarındaki farklılıklarıyla birlikte ele almaya dönük çabalar, yeni oluşan kavramlara ve yaklaşımlara birer örnektir. Kavramsal bakışlar ve gözlemler ışığında bu yeni gelişim, ulusla sınırlı vatandaşlık tanımının değişmesi ve vatandaşlığın sosyal bir pratik olarak ulusun arkasında sivil hareketlerle tanımlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Birçok araştırma göstermektedir ki, göçmenlerin kendilerini ulusal sınırların karşısında, birçok kimlikle, birçok bölgesel, etnik, dini, ailevi bağlılıklarla tanımlaması söz konusudur. Ulusal sınırlar, yoksul olan mülteciler, yasadışı göçmenler ve düzensiz göçmenler için birer engel oluştururlar. Kısıtlı imkânlarıyla yaşam mücadelesi vermek zorunda olan bu gruplar, göç ettiklerinde ulusal sınırların öbür tarafında, çoklu yerel yaşamlar ve ulusötesi bağlar oluşturmak durumunda kalırlar.

Katy Gardner ve Ralph Grillo (2002), çalışmalarında ulusötesi göçmeni şöyle tanımlamaktadır. Ulusötesi göçmen; sayıca çok sosyo-ekonomik, politik ve kültürel bağlantılar kurma ihtiyacı hisseden, sınırlandırılmış, ırk, sınır, etnik grup, ulus ve kültür kavramlarından rahatsız olan, kendini kimliklendirme konusunda, elde edebileceği hakları ve kendine sunulan hakları arasında çelişkiler yaşayan, kafasında çok soru işaretleri olan, çoklu yönelmeleri olan (çıkış ülkesi, varış ülkesi ve ulusötesi diasporalar gibi) ve ulusötesi ritüellere sahip olan, materyalleri (para ve diğer araçlar) organize etme becerisine ve çeşitli sosyal sermayelere sahip olan göçmendir.

Göçmenlerin ulusötesi pratikleri birbirlerinden çok farklı gelişmektedir. Varış noktasında göçmenler çıkış noktasındaki ekonomik fırsatların aynısına sahip olamamakta ve bu nedenle de yaşanan ulusötesilik farklı gelişebilmektedir (Smith M.P. 2005). Yaşa, cinsiyete, bulunduğu mekâna, aile yapısına, sınıfına göre göçmenlerin algılayışları da farklıdır. Sınıfsal farklılıklar ve yerleşim durumu ulusötesi davranışları etkilemektedir.

Ulusötesi sosyal alanlar; ne kadar çeşitli ve uzun mesafeli ise, o kadar çok oranda göçmenlere kendi ülkelerinde aktifliklerini sürdürebilmelerine olanak vermektedir. Sosyal ilişkiler de ne kadar çok kurumsallaşırsa o kadar oranda ulusötesi üyeliğin kalıcılığı sağlanmaktadır (Levitt, 2001).

Ulusötesi hane halkları, akrabalık ağları ve yöre temelli bilgi dolaşımı bu göç akımlarını ve sosyal organizasyonunda aktif ve yaratıcı bir rol oynamaktadır. Çünkü bu yeni formlar insanların geçmişte sürekli kullandıkları sosyal bağlardan farklıdır ve yeni iletişim ve ulaşım araçları ön-arka planda bu akımı desteklemektedir (Smith M.P., 2001).

Steven Vertovec (1999)'e göre, ulusötesiliği altı farklı noktadan okumak mümkündür.

1- Sosyal morfoloji

Teknolojinin ve medyanın sosyal morfolojiye etkisi, değişen sosyal morfoloji

2- Biliş, algılayış tarzı

Evden uzaktaki ev (home away from home) ve hem burada hem orada (here and there) ikili ve karışıklı bilişe sahip olma. Aynı anda birden çok ulusa ait çeşitli kimlikleri sürdürebilmek

3- Kültürün yeniden üretimi

Sosyal kurumlar ve gündelik yaşamın dönüşümü, kültürel çevrim, kültürel melezleşme ve diğer anahtar kavramlar (syncretism, creolization, bricolage). Ne tamamıyla eski kültüre sahip olma, ne de yeni kültürün etkisiyle asimile olma, her bir kültürden bir şeyler alarak yeni bir melez kültür yaratma durumu.

4- Ulusötesi oluşmuş şirketlerin sermaye yolu

Çok-uluslu şirketlerle birlikte sermayeyi elinde bulunduran yeni bir elit grubun oluşumu ve bunların ilgilerinin ne yerel, ne ulusal olmayışı, ulusötesi yeni bir grubun varlığı

5- Politik bütünleşme noktası

Ulus devlet politikalarıyla eşleşmeyen diyalektik bir küresel ve yerel politikalar dizimi. Uluslararası sivil hareketlerin yapısı.

6- Mekânın veya yerelin yeniden inşası

TV, video ve filmler yoluyla yerel ötesi yeni sosyal anlamlar ve alanların üretilmesi. Ulusötesiliğin insanların mekânlarla iletişimini de dönüştürmesi.

Tüm bunlarla birlikte ulusötesilik ne kolaylıkla sayılabilen bir şey ne de olayların toplandığı bir kaptır. Daha çok makro ve mikro dinamiklerin yer aldığı karmaşık bir süreçtir (Guarnizo and Smith M.P. 2003). Bu nedenle, ulusötesilik araştırmasının, ya ulusötesiliğin sebepleri üzerine olması gerektiği, ya da ulusötesi pratiklerin, var olan güç yapılarına, kimliklere ve sosyal organizasyonlara nasıl bir etki bıraktığı üzerine olması gerektiği söylenmektedir.

3.2 Ulusötesi Kentleşme

Ulusötesi bağlantılarla ilgili hızla gelişen bir literatür vardır (Hannerz (1996), Ong ve Nonini (1997), Guarnizo ve Smith, M.P. (2003)). Bu literatür daha çok, ulusötesi ekonomik ve sosyal ağlar, politik hareketler, ulusötesi kentsel politikalar ve kültürel formlar üzerine odaklanmaktadır.

Tüm bu ulusötesi pratiklerin yansıdığı ve yeniden üretildiği alanın dönüşümü (Jackson, Crang ve Dwyer, 2004) ve mekânın dönüşümü akademik olarak çok az ele alınmaktadır. Oysa, ulusötesiliğin sınırını ancak mekân bazlı coğrafik araştırmalar yoluyla anlayabiliriz (Rogers, 2005). Çünkü, Escobar (2001)'in de vurguladığı gibi, "kültür her zaman mekanda yer alır ve mekanda temellenir". Mekanlar her zaman sosyal ilişkilerin resmedildiği yerlerdir.

Ulusötesi ağların rolü de, mekandan mekana farklı ve hatta aynı mekanda farklı zamanlarda farklı olabilmektedir (Smith, M.P. 2001).

Steven Vertovec (1999), mekandaki ulusötesi ilişkileri tanımlarken, üçlü coğrafik ait olma sürecinin yaşandığından bahsetmektedir. Bunlar; göçmenin varış ülkesinde oturduğu/yaşadığı mekanlarla ilişkileri, çıkış ülkesi ve çıkış yöresiyle ilişkileri ve kendi yaşadığı diasporik toplumuyla ilişkileridir.

M.P. Smith (2001 ve 2003)'in, ulusötesi kentleşme tanımı; ulusötesiliği kent mekanında gözlemlemek açısından bu araştırmada temel kaynak olarak benimsenmektedir. Araştırmada ulusötesi kentleşme tanımı; göçmenlerin iş bulma, havale ve para gönderme, kültürel ve fiziksel sermaye edinme yollarını, tüketim pratiklerini, kullandıkları her tür ağları, sosyal ve kültürel aktivitelerini, mekansal yerleşimlerini, yeni mekansal aktiviteler üretmelerini, politik ağlarının organizasyonunu veya yaşam biçimlerine yönelik kurulan sembolik sistemleri içermektedir. Ulusötesi kentleşme tanımı, katı coğrafik bir tanımlamadan çok sosyo-kültürel bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çıkış ülkesinde ve varış ülkesinde göçmenlere yönelik çeşitli politikalar (çifte vatandaşlık hakkı, çıkış ülkesine para göndermelerini kolaylaştırıcı düzenlemeler

gibi) uygulanmaktadır. Bu politikalar ve göç yoluyla sermaye akımı, çıkış ülkesindeki mekanın dönüşümünü de etkilemektedir.

Ulusötesi kentleşme tanımı çıkış olarak katı coğrafik bir mekan tanımına sahip olmasa da, bu araştırma coğrafik ve sosyal mekan anlayışını eşit düzeyde ele almak niyetindedir.

M.P. Smith (2001), ulusötesi kentleşme kavramının ortaya çıkışındaki dört temayı şöyle açıklamaktadır:

- (1) Ulusötesi sosyal, ekonomik ve politik ağların sosyo-mekansal ajansları;
- (2) Yerel ötesi (translocality) olarak tanımlanan ağların varlığı;
- (3) Ulus devletin ulusötesi kentleşmedeki rolüyle birlikte devam eden önemi;
- (4) Karşılaştırmalı kentsel analizler yoluyla ulusötesiliğ gözlemlene;

1. Ulusötesi ağ ajansları

Ulusötesi ağ ajansları, bir çok mekansal ölçekte rol alırlar (Smith M.P. 1994). Ulusötesi pratikler, birden fazla ulusal sınırdan yer edinen yerel ağlarla bağlantı kurar. Ulusötesi politik, ekonomik ve sosyo kültürel pratikler; tarihsel olarak belirli ve kültürel olarak inşa edilmiş sosyal ilişkilerin içerisinde somutlaşırlar. Bu yüzden, ulusötesi pratiklerin yerel boyutu dikkatle incelenmelidir. Ulusötesi akımlar, mesela sermaye yatırımları, göç dokuları veya IMF politikaları, basitçe kentlere dışarıdan empoze edilmiş şeyler değildir. Daha çok, yerel kültürel anlayışlar bunlar için aracı bulucu olmaktadır ve bu yüzden ulusötesi yatırımın anlamı da her yerde farklı olabilmektedir. Yerelin bu farklılığı orada bulunan uluslararası göçmenin de farklı ve yerelin kendi yapısının da farklı oluşundandır. Ulusötesi kentleşmeye giden yerel, ulusal ve ulusötesi bağlantılar karşılıklı birbirlerini inşa ederler (Smith M.P. 2001).

2. Yerel ötesiliğin yükselişi

Ulusötesilik yerelde gizlidir (Blanc-Szanton, Basch and Glick-Schiller, 1995). Ulusötesilik çalışmaları da göstermektedir ki, yerel alanlardaki ulusötesi hareketler sadece yerel olarak tanımlanamayacak yerel ötesi hareketlere dönüşmektedir.

Her şeye rağmen Smith M.P.'in ulusötesi kentleşme tanımının çok fazla mekana dair ipucu sunmadığını savunan Glick-Schiller (2005a, 2005b), yerel ötesi sosyal alanların mekanda temellendiğinden, bu sosyal alanlarla bağlantılı bireylerin birden fazla yerel alanla irtibatlı olduğundan, hatta kurdukları ağların oluşturduğu yeni ağlar yoluyla yerel ötesiliğin yaygınlaştığından bahsetmektedir. Bu sosyal

alanlardaki ağların mekan bağlantılı çözümleriyle daha mekansal bir ulusötesi kentleşmeye ulaşmak mümkündür. Araştırma da, Glick-Schiller'ın bu eleştirisi üzerinden hareket etmektedir.

M. P. Smith (1994), küresel/yerel tanımlarına yönelik üç farklı yaklaşımdan söz etmektedir. Bunlar; küresel hareket ederken yerel düşünmek, bifocal yaşamak yani ulusötesi düşünüp yerel ötesi hareket etmek ve aynı anda çoklu düzeyde düşünüp çoklu düzeyde de davranmaktır.

Ulusötesi topluluklarla ilgili yapılan çalışmalar; sosyal yeniden üretimin ve kültürel üretimin yerelötesi temelli oluşunu vurgulamaktadır. Los Angeles, New York ve Houston'da, göçmen gruplarda; yerel ötesi şekilde organize olan, memleket temelli organizasyonlar, ulusötesi kentlerde kazanılan paraların geride kalan ailenin yaşamlarını sürdürmesi için gönderilmesi, kendi topluluklarını geliştirme projelerinin çıkış ülkesinde ve varış ülkesinde desteklenmesi, kendi köyündeki yerel gücü ve statü ilişkilerini dönüştürmeye çalışma, yerel kültürel festivalleri ve kutlamaları her iki yönde de yerel ötesiliği öne çıkaracak şekilde yeniden biçimlendirmeler söz konusudur.

Aslında, göçmenlerin günlük hayattaki pratikleri, mesela, para havale etmeleri sadece aile üyelerinin hayatlarını idame etmeleri için değil, aynı zamanda geldikleri yerde göçmenlerin politik etkilerini geliştirme ve güçlendirmeleri için de önemlidir (Smith M.P. 2001).

Ulusötesi gelişmeler sosyal dengenin ve yerel topluluk gelişmesinin yeni formlarını oluşturmaktadır (Kearney (1995), Smith M.P. (1994), Mahler (1998)).

3. Ulus devletin ulusötesi kentleşmedeki rolü

Şüphesiz, ulusötesi pratikler, politik olarak kurulmuş kentlerin ve devletlerin sınırlarını aşmaktadır.

Ulusötesi kentleşme bu yüzden yerel, ulusal ve ulusötesi ilişkilerin karşılıklı hareketlerinden meydana gelmektedir. Yapılan çalışmalarda görülmektedir ki, çıkış ülkesi gönderilen para havaleleri ve ulusötesi girişimciliklerden dolayı bazen bu yerel ötesi grupların, kendi çıkış ülke politikalarıyla çelişen kültürel kodlar üretmelerine göz yumabilmektedir. Hatta, kendi sınırları içerisinde bile bu tarz ilişkilerin gelişmesine razı olmaktadır. Para transferlerinin önemini fark eden ulus devletler, kendi yurttaşıyla çeşitli ölçeklerde yeniden işbirliğine gitmeye çalışmaktadır. Dışarıdaki yurttaşını fahri elçiler olarak tanımlayanlar olduğu gibi, çifte vatandaşlık hakkı tanıyanlar, ulusötesi memleket ya da yurttaşlık tabanlı organizasyonlara destekler verenler de bulunmaktadır (Smith M.P.2001).

Diğer taraftan, varış ülkesi de, hem ulusötesi gelişmeden hem de göç hareketinden rahatsız olmakta ve kısıtlayıcı göç politikalarına gitmekte, artırılmış sınır koruma politikaları geliştirmektedir. Ulusötesi göçmenler genellikle, profesyoneller gibi kabiliyeti olan kaynak insanlar gibi görülmediklerinden, yoksul ve farklı oluşları onları kentsel çöküşün nedenleri olarak gösterilmelerine sebep olmaktadır

Çıkış ve varış ülkelerinde üretilen bu birbirine karşıt politikalar da, kültürel hareketler yoluyla ulus-devlet sınırlarının zihinlerde daha da keskinleşmesine neden olmakta ve hatta sınırları da yeniden üretebilmektedir.

4. Karşılaştırmalı kentsel analizler yoluyla ulusötesiliği gözlemlene

Kentlerdeki insanları çalışmanın geleneksel yöntemleri, etnografik araştırma, yaşam hikayelerini derleme ve tarihsel alan çalışmaları yapmaktır. Fakat, kentlerdeki ağ ve ulusötesi bağları, sınır ötesi ağların dinamikliğini ve mekansal ölçekteki değişimleri çözmek daha zordur. Verimli bir yaklaşım, yerleşik sosyo kültürel, politik ve ekonomik ağları, akışkan, değişime açık mekanların varlığı akılda tutularak detaylı analizler yapmaktır. Tepeden çok genelleştirilmiş gözle bakmak doğru analiz yapmayı engellemektedir. Genelleştirici bakışla bakmak, dünyanın “dışarıda orada” (out there) nasıl görüldüğünü, nasıl sosyal olarak inşa edildiğini ve yaşanıldığını ihmal etmeyi de beraberinde getirmektedir. Diğer problemleri bakış da, her şeye yerelden başlayıp yine yerelle bitirmektir. Ya da yereli kutsal bir mekan olarak algılayıp ve çalışmasını buna bina etmek aynı şekilde sorunludur (Smith M.P.2001). En doğru yaklaşım ise orta ölçekte yereli ve yerelötesiliği birlikte iç içe ve ulusötesi aktivitelerin etkisini de dikkate alarak değerlendirmektir.

Conradson ve Latham (2005), ulusötesi kentleşmenin izlerini ulusötesi hareketliliğin içerisindeki gündelik yaşam pratiklerini irdeleyerek görmek gerekir demektedir. Göçmenlerin günlük telefon görüşmeleri, seyahat acenteleriyle yaptıkları yolculuklar, internet kullanımları ve market alışverişi gibi gündelik pratiklerinde yerel ve yerelötesi niteliklere dikkat çekmektedirler.

Girişimcilerin ve elit grupların ya da marjinal grubun ulusötesiliği genelde incelenmektedir. Oysa, orta düzeyde orta sınıf diyebileceğimiz ya da ortada bulunan daha büyük kitle, (ekonomik anlamda ve eğitim anlamında orta düzeydeki) ulusötesi pratikleri üzerine yapılacak çalışmalar, ulusötesi kentleşmeyi okumak açısından önemlidir.

Smith M.P. (2003) yılında, ulusötesi kentleşme araştırmaları için bazı anahtar kavramlar önermektedir. Hane halkı yapılanması, geçim mücadelesi, mekan oluşturma amaçlı sosyo-mekansal pratikler, tabandan gelen sosyal aktivizm ve

etnisite temelli sosyal ağlardır. Hane halkı düzeyinde analizler pek yapılmasa da yerele dair pek çok ipucunu hane halkı düzeyinde yakalamak mümkündür (Gardner and Grillo, 2002).

Ulusötesi göçmenlerin kimlik algılarının karmaşık ve çoklu olması gibi zaman algıları da karmaşıklaşmaktadır. Smith M.P. (2005) de, bunu göçmenlerin 'burada' ve 'orada' ile 'sonra' ve 'şimdi'yi birlikte, birbirinin içine geçmiş şekilde deneyimlediklerini vurgulayarak belirtmektedir.

3.2.1 Sosyal sermaye

Ulusötesilik bir göçmene çoklu ait oluşlar ve kaynaklar sunmaktadır. Çıkış ülkesi göçmene kendi kimliğini oluşturmada bir kaynaktır, varış ülkesi haklara sahip olacağı bir yerdir, ve ulusötesi sosyal alanlar da politik hareketlerini oluşturacağı bir kaynaktır (Kastoryano, 2000). Tüm bu kaynaklar göçmenin sosyal sermayesidir. Sosyal sermaye, aynı zamanda ulusötesiliği ivmelendiren önemli bir araçtır. Uluslararası göçmenlerin sosyal sermayesi ne kadar çok ve çeşitli ise, o kadar çok ulusötesi sosyal alanlara, çoklu ait oluşlara sahip olabilmektedir.

Faist (2003) sosyal sermayenin özelliklerini ise şu şekilde sıralamaktadır;

- 1- Öncelikle bir yerel sermayeler bütünüdür, yurt dışına kolaylıkla nakledilemez. Çünkü sosyal sermaye mekana özgüdür. Ancak, ulusaşırı ağlar ve zincirleme göç ortaya çıktığında nakledilebilirliği artar. Sosyal sermaye, başka kaynakları da harekete geçirebilir. İletim bandı işlevi görür, yardım eder.
- 2- Ekonomik ve sosyal sermayede bir grup ya da birey, sermayenin bütününe ya da bir parçasına hükmederken, sosyal sermaye ilişkilere dönük olduğundan, birlikte sahip olunan bir sermayedir. Hiç kimse sosyal sermaye üzerinde özel mülkiyet hakkına sahip değildir.
- 3- Karşılıklı ve dayanışmacı sosyal sermaye, kullanıldıkça değeri düşmeyen ahlaki kaynaklardır. Aksine kullandıkça miktarı artar. Kullanılmadığında da değeri düşer bu yüzden oldukça kırılgandır.
- 4- Sosyal sermaye yardımcı bir roledir. Doğrudan ve basit bir hedefi yoktur. Toplumsal ağlar ve kurumlar riskleri azaltan bir nevi sigorta işlevi görür.
- 5- Sosyal sermayenin, bazı boyutları, göreceli hareketsizliği güçlendirmektedirler.

Bireyler, tanışıklılığa bağlı olarak, az ya da çok kurumsallaşmış, uzun ömürlü iletişim ağlarına sahiptirler ve bundan bireyin payına düşen kaynakların toplamı, Bourdieu'nun ifadesiyle sosyal sermayedir. Bourdieu'a göre, sosyal sermaye de sosyal eşitsizlik üzerinden gelişir, bazen eşitsizliği yeniden üretmekte ancak ekonomik ve kültürel sermayeden bir derece de bağımsız olabilmektedir. Bu açıdan sosyal sermaye sadece bir elitler sermayesi değildir. Coleman ise, sosyal sermayenin sadece güçlülerle sınırlı olmadığını, aynı zamana yoksullara ve kenarda kalmışlara da ciddi yararlar sağladığını ifade etmektedir (Bourdieu'dan ve Coleman'dan akt. Field, 2008).

Putnam (2000) ise, sosyal sermayenin iki çeşidinin olduğunu, birinin köprü oluşturan diğerinin de bağlayıcı olan sermaye olduğunu söylemektedir. Köprü oluşturan sermaye, bilginin dağılımında kullanılmakta ve oldukça yararlı olmaktadır. Bağlayıcı olan ise, belirli karşılıkları desteklemek ve dayanışmayı sürdürmek için kullanılmaktadır. Köprü oluşturan 'başarılı' olmak için, bağlayıcı olan da 'geçinmek' için gereklidir.

Coleman ve Putnam güveni, sosyal sermayenin anahtar ögesi olarak tanımlamaktadır (Field, 2008). Sosyal sermaye, göçün başında hareketliliği sınırlayan bir yerel sermaye olma özelliğindedir. Halbuki, sonra bir iletim bandı gibi işlev görebilir ve sonraki aşamalarda uluslararası hareketlerin hızlanmasına hizmet edebilir. Sosyal sermayenin bir ülkeden diğerine nakledilmesi sınır aşan (ulusötesi) ağlar kullanmaksızın oldukça zordur. Sosyal sermaye aynı zamanda yurtdışında verimli bir politik ve kültürel yaşam kurmak açısından bir çeşit castor yağıdır (Faist, 2003).

Sosyal sermaye, bireylerin ihtiyaç durumunda seferber ettiği sermayesidir (Portes, 1996).

Sosyal sermayenin göç süreçleri içerisinde dört işlevi vardır:

- 1- Ayırıcı işlevi: kimleri ağa dahil ediyor, kimler dahil olmuyor
- 2- Yayma işlevi: neden göçü yayıyor ve nasıl yayıyor?
- 3- Entegrasyon işlevi: anayurda entegrasyonda da faydalı
- 4- Adaptasyon işlevi: yerleşilen ülkeye adaptasyonda katkısı vardır. (işverenler, akrabalar, kültürel faaliyetler) (Faist, 2003).

Bireysel ve kolektif aktörler sosyal sermayeden üç ana kazanç sağlamaktadır. Başka insanların kaynaklarına erişim (siz çağrıda bulunduğunuzda yardım etmeye

hazır kişilerin varlığı), gelişmiş bilgi (akraba gruplarının ötesine uzanan ağ yapılarına sahip olmak), diğer insanlar üzerinde daha fazla denetim gücüdür.

Sosyal sermaye, ara bağlantıyı oluşturacak analitik bir araçtır. Bağlar içerisindeki bütün kaynaklar, ağlar ve örgütlerdeki toplumsal ve sembolik bağlar sosyal sermayenin içerisinde yer almaktadır.

Eski bir İngiliz atasözünün dediği gibi “önemli olan neyi bildiğiniz değil, kimi tanıdığınızdır” (Field, 2008). Göç sürecinde sosyal ağ ve bağlar yoluyla oluşturulan sermayenin rolü büyüktür. Çünkü, birey, belirli ölçülerde tanıdıkları tarafından tanımlanır. Sosyal sermaye içerisinde sosyal ağları barındırmaktadır ve bu noktada ilişkiler önemlidir.

Putnam (2000), sosyal sermayeyi “köprü kurucu” ve “bağlayıcı” olarak iki ayrı kategoride incelemektedir. Köprü kurucu sermaye, kendi dışındakilerle göçmenleri ilişkilendirmeye yarayan sosyal ağları içermektedir. Bağlayıcı sermaye de göçmenlerin kendi aralarındaki iletişim ve dayanışmayı sağlayan, güçlendiren ağları içermektedir.

Sosyal sermayede maliyeti düşüren işbirliğini kolaylaştıran mekanizmalar şunlardır:

1- Yükümlülükler normu

A, B için bir şey yapmışsa, B'nin ileride bunun karşılığını vereceğine güvenir. B'nin bu noktada yükümlülüğü vardır. Kişisel tanışıklık gerekmektedir.

Beklenti ve yükümlüklerin sosyal sermaye olarak işlemeleri için 3 unsur önemli.

- a) Diğer aktörlere olan güvenin derecesi
- b) Yükümlülüklerin asıl sayısı
- c) Geçmişte sunulan hizmetin tümü (bir ağ içerisinde insanların-karşılıklı senet sayıları sosyal sermaye büyüklüklerini belirler)

2- Karşılıklılık normu

Tarafların davranışının karşı tarafın önceki davranışına bağlı olduğu anlamına gelir. Kişiler, kendilerine yardım etmiş olanlara yardım ederler ve bu yardım edenlere zarar vermemelidirler. Bu norm, sömürüye ve intikama da açıktır.

Beş nitelik bu normda önemlidir.

- a) Hesap bakiyeleri (özel ve genel karşılıklılık)
- b) İşlemlerin zaman sırası
- c) Mübadele edilen hizmetin türü

d) Yardım eden ilişkileri

e) Güç ilişkileri

3- Dayanışma, simgesel bir toplumsal davranış biçimidir. Dayanışmanın en önemli temeli; ortak fikirler, inançlar, yorumlar ve sembollerden oluşan kolektif simgelerdir.

3.2.2 Sosyal ağ analizi

Sosyal ağ kuramı, kanıtlayıcı bir kuramdan ziyade, daha çok ampirik bir metodolojidir. En genel iddia ise, birtakım bağlara katılan kişinin davranışı onun konumunu belirler şeklindedir (Faist, 2003). Faist'in vurgusundan hareketle, göçün, bir toplumsal ve sembolik bağlar meselesi olarak analiz edilebilmesi gerekmektedir.

Thomas Faist (2003), Tilly'den alıntı yaparak, Göç edenin insanlar değil, ağlar olduğunu belirtmektedir. Bağların erişim sağladığı diğer aktörlerin kaynakları ve kişinin kendi sermayesi ne kadar çoksa, bir özne kendi hedeflerini gerçekleştirmekte o kadar başarılı olacaktır. Mesela bazı araştırmacıların bulgularına göre, daha geniş irtibat ağlarına sahip olan insanlar küçük ağlara sahip insanlara nazaran daha çok ödeme yapma durumunda kalmaktadırlar.

Göçmenler, ekonomik ilgileri, kültürel eğilimleri, sosyal ilişkileri ve politik eğilimlerine göre temellenen ağlara dahil olmaktadır. Kastoryano (2000), bu pratiklerin, bölgelerden ve ülkelerden bağımsız gelişmediğini söylese de sosyal sermayeye bağlı ağların mekana özgü olmasından dolayı kısmen bağımlıdır diyebiliriz.

Göçmenlerin mesleki ve mekansal kümelenmesinde hemşehri bağları rol oynamaktadır. Çünkü, Mitzstall'dan akt. John Field (2008)'in de belirttiği üzere, insanların kendilerine benzeyenlerin davranışlarını tahmin etme konusunda kendilerine daha güvenli olduklarını söylemektedir. İnsanların bağlantıları da baskın bir şekilde kendilerinininkine benzer etnik kökenden gelenlerle olma eğilimindedir. İnsanlar iletişim ağı oluşturma becerilerini kendi çocuklarına aktararak eşitsizlik durumunu nesiller boyunca devam ettirirler. Bu noktada toplumsal ilişki ağlarının kapasitesini ülkenin siyasi ve ekonomik etkenleri de, yapısal kısıtlar olarak sınırlandırabilir.

Toplumsal ve sembolik bağların içeriğini daha yakından incelemek gerekmektedir. Güçlü toplumsal ağlar; hane halkları, akraba grupları ve yerel toplulukların oluşturduğu ağlardır. Zayıf toplumsal ağlar ise, arkadaşların arkadaşları gibi ağlardır. Bu ağlar işlere erişimde önemlidir. Sembolik bağlar, din, dil, etnisite ve ulus birliği üzerine kurulabilir. Ortak anlamlar, anılar, beklentiler, simgelerle devam eden

bağlardır. Türkiye’de Türk kökenli göçmen ve Türkiye ilişkisi de bu tarz sembolik bağlarla kurulmaktadır. Göçmenler işbirliği ağlarını kullanarak yerel sermayelerini uluslararası düzlemde transfer edebilirler. Zaman içinde anavatan ile yaşanan yer arasındaki toplumsal ve sembolik bağların sayısı artar. Bu bağlar göçmen ağlarını inşa eder (Faist, 2003).

Sosyal ağ analizi, toplumsal ve sembolik bağların içeriğini oluşturan yükümlülükleri, karşılıklılığı ve dayanışmayı ve ayrıca bu bağlar aracılığıyla seferber edilebilen başkalarının kaynaklarını, bilgiyi ve toplumsal kontrolü dikkate almaz. Bunlar daha çok sosyal sermayenin boyutlarıdır.

Göçe yönelik bu tarz bir yaklaşımda analiz için kullanılabilecek bir çerçeve de Faist (2003) ‘ün oluşturduğu çerçevedir.

Çizelge 3.2: Ulusötesi sosyal ağ analizi için genel bir çerçeve.

1	Alan	Yerel-uluslar arası
2	Akışın Boyutu	Bireysel-grup-kitlesel
3	Zaman	Geçici-daimi
4	Sebep	Gönüllü-gönülsüz
5	Yasal durum	Yasadışı-yasal

Ulusötesi ağlar, yerel olarak sınırlanmış toplumsal alanları sınır aşan değişimlere önceden hazırlayarak, gerçek bir ulusötesileşmenin ortaya çıkmasını sağlarlar.

Çizelge 3.3: Ulusötesi toplumsal alanlarda kapılar ve köprüler, Faist (2003).

Kapılar	Köprüler
Çıkışa, kabule ve (yeniden) adaptasyona izin veren ya da bunları engelleyen kapılar	Ulus devlet sınırlarını geçen cazibe ve bağlantılar
Giriş çıkış vizeleri, göç düzenlemeleri, pasaport kanunları, iltica ve sığınma düzenlemeleri, vatandaşlığa kabul, genel hükümet siyasaları, sosyal mesafe ifadeleri, olumlu-olumsuz etnik, ırksal, dinsel, kültürel, bölgesel basmakalıp yargılar, yeni gelenlerin kabul biçimleri	İş rejimleri, uluslararası sosyal ve işgücü standartları, uluslararası sivil hareketler (zayıf etkiler), toplumsal ve sembolik bağlar, göç sistemleri içindeki gruplar ile hükümet dışı örgütler arasındaki ekonomik, kültürel ve toplumsal bağlantılar

Georg Simmel'in 'köprüler ve kapılar' fenomeninden yola çıkarak ulusötesi toplumsal alanları tanımlamak gerekirse, kapılar iki ülke arası gidişlere izin verme, engel yaratma gibi özelliklerle ilgilidir. Köprüler ise, organizasyonlar, gruplar, ağlardır. Enformel göçmen ağlarını da kapsar. İnsanların hem giriş hem de çıkış yapmak için kullanabilecekleri kapılar olmadan; çifte yurttaşlık ve uyrukluluğun köprü işlevi görmesi hiçbir şey ifade etmez.

3.3 Ulusötesi Göçe Yönelik Uygulamalı Araştırmalar

Ulusötesi göçe yönelik yapılmış çalışmalar genellikle üst politik çerçeveden yaklaşımlar içerse de, alt ölçekte göçmene veya orta ölçekte göçmen gruplarına odaklanan çeşitli çalışmalar da yapılmaktadır.

Ulusötesilik konusunda alan çalışmaları da bulunan araştırmalar irdelendiğinde bu konuda yapılmış ilk çalışmalar (genellikle ABD ve Amerika kıtası üzerine) bir kategori olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer kategori ise Avrupa'daki ulusötesi göç çalışmalarıdır. Son kategori de Türkiye'deki ulusötesi göçmenler üzerine yapılmış çalışmaları içermektedir.

İlk araştırmalar

Ulusötesi göç çalışmalarının ilk çıkış noktası Amerika'daki Meksikalı göçmenler üzerine yapılan çalışmalardır. Göçmenlerin getto tarzı yapılanmalara girdiği ve kalış süresinin çok uzun olduğu Amerika gibi bazı Batı ülkelerinde ulusötesi kentleşmenin izlerini yakalamak daha kolay olmaktadır. Michael Peter Smith (2001) Los Angeles'da yaptığı araştırmalar sonucunda ulusötesi kentleşme kitabını yazmıştır. Genellikle, Meksikalı, Koreli, Güney Sudanlı, Kolombiya, Dominikli ve Lübnanlı, Erityalı, Salvadorlu göçmen grupları çalışılmaktadır.

Çizelge 3.4: Ulusötesi göçmenlere yönelik yapılmış ilk çalışmaların değerlendirilmesi.

Araştırmacı	Grup ve Sayı	Çalışılan Yer	Zaman	Yöntem
Thomas Faist (1998, 2000, 2002) ³	Türkler	Almanya	1990'lardan 2000 lere	Politik ve sosyal yapı irdelemesi
Adrian J. Bailey ve diğerleri (2002)	Salvadorlular (56)	New Jersey, ABD	1997-1998	Yarı yapılandırılmış 1 saatlik görüşmeler, katılımcı gözlem, uzman görüşmeleri,
Robert C. Smith (2003, 2005)	Meksikalılar	New York - ABD	1990'lardan bugüne	Kurumlar açısından politik olarak konuya yaklaşmış
Michael Peter Smith (1994, 2001, 2003, 2005,	Meksikalı ve Koreliler	Los Angeles- ABD	1990 sonları	Politik ve sosyal yapı ve istatistikler üzerinden çalışma
Alejandro Portes ve diğerleri (1999)	Latin Amerikalılar (Kolombiya, Dominik ve Meksikalılar)	New York, ABD	2005	Göçmen dernekleriyle görüşme
Kisanet Tezare ve diğerleri (2006)	Erityalılar (10+gruplar)	Kanada	2006	Anahtar Görüşmeler, Odak grup tartışmaları(8 adet), internet üzerinden anket, kişisel gözlem

Avrupa bölgesinde yapılmış ulusötesilik araştırmaları

Avrupa Birliği üye ülkelerinde göçe yönelik çalışmaların tarihi epey eskidir. Ancak ulusötesilik araştırmaları yeni sayılabilir. Çalışılan gruplar olarak, Türk, Moldovalı, Kürt, Faslı, Brezilyalı, Arjantinli, Bosnalı, Erityalı, Perulu ve Güney Afrikalı göçmenler bulunmaktadır.

³ Thomas Faist'in Almanya'daki Türk göçmenlerine yönelik yaptığı çalışma Avrupa bölgesi yerine ilk çalışmalardan olduğu için buraya alınmıştır.

Çizelge 3.5: Avrupa'daki ulusötesi göçmenlere yönelik yapılmış çalışmaların değerlendirilmesi.

Araştırmacı	Grup ve Sayı	Çalışılan Yer	Zaman	Yöntem
Betigül Ercan Argun (2003)	Türkler	Berlin, Essen, Aachen, Cologne ve Wuppertal - ALMANYA	1999	Elitlerle görüşme (Politik, düşünür, bürokrat vb.), Medyadan içerik analizi
Nadje Al-Ali , Richard Black & Khalid Koser (2001a, 2001b)	Bosnalılar (60), Erityalılar (60)	UK, Hollanda, UK, Almanya	1998-1999	Kartopu Örnekleme, derinlemesine görüşmeler
Connie C. Christiansen (2009)	Kürtler	Kopenhag-DANİMARKA	2005-2006	Dernek temsilci ve üyeleriyle görüşmeler
Saulo B. Cwerner (2001)	Brezilyalılar	Londra-UK	2001	Görüşme tekniği
Ana Margheritis (2007)	Arjantinliler	İSPANYA	2005	Göçmen derneği temsilci ve üyeleriyle görüşmeler
Asunción Merino (2004)	Perulular	Madrid-İSPANYA, Lima-PERU	1995-1998	Etnografik görüşmeler
Aspasia Papadopoulou (2002)	Kürtler (50)	Yunanistan	2001-2002	Derinlemesine görüşmeler
Erik Snel, Godfried Engbersen And Arjen Leerkes (2006)	Göçmenler(50)	Hollanda	2005	Anket (300), Kartopu örneklemesiyle görüşme(50)
Mehdi Lahlou (2005)	Güney Afrikalılar	Rabat, Tanger, Kasablanka - FAS	2000	Görüşme tekniği
Sara Hamood (2006)	Güney Afrikalılar	Kahire-MISIR, Roma, Palermo-İTALYA, Khartum-SUDAN	2005	Kartopu Örnekleme, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler

Nadje Al-Ali ve diğerleri (2001b), şimdiye kadar mültecilerin ulusötesiliğine yönelik çalışmalarda daha çok politik olarak aktivist oluşlarına vurgu yapılmıştır. Kendileri

Bosnalı ve Erityalı mültecilerin Avrupa'daki yaşamlarında politik olmayan kendi aktivitelerinden, çıkış ülkelerini var oldukları yerde yeniden inşa etmeye yarayan aktiviteleri araştırmıştır. Çalışmalarında ayrıca, mülteci ya da göçmenlerin hangi aktivitelerinin ulusötesi olduğuna dair kabul edilmiş bir literatürün olmadığını ve ulusötesi algılanabilecek aktivitelere odaklandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmalarında kullanmak üzere bu aktivitelerin bir çizelgesini oluşturmuşlar. Çizelge, bu araştırmada kullanılması için aşağıdaki şekle dönüştürülmüştür.

Çizelge 3.6: Göçmenlerin bireysel veya grupsal ulusötesi aktiviteleri.

	Çıkış ülkesi odaklı	Varış ülkesi odaklı
Ekonomik	• Para havaleleri • Diğer gönderiler • Yatırımlar • Yardım bağışları	• Yardım bağışları • Derneklerine katkı
Politik	• Seçimlere katılım • Politik partilere üyelik	• Politik gösteriler • Politik liderlerle kontak kurma
Sosyal	• Aile, akraba, arkadaş ziyaretleri • Her türlü sosyal iletişim • Yerel medyaya destek	• Sosyal dernek, kulüplere üyelik • Sosyal aktivitelere katılım • Diğer organizasyonlarla bağlantı • Sanal vb. paylaşımlara katılım
Kültürel	• Kültürel etkinlikler çerçevesinde çıkış ülkesinden birilerin çağırma	• Kültürü yaşatmaya yönelik her türlü aktiviteler

Akdeniz'den Avrupa'ya giden göç rotasında birkaç transit geçiş noktası vardır. Bunlardan ilki, İspanya ve İtalya'ya geçişte kullanılan Kuzey Afrika (daha çok Fas, Tunus ve Cezayir) ülkeleridir. İkincisi ise, ülkemiz üzerinden Yunanistan'a ulaşan rotadır. Bu yüzden Kuzey Afrika'daki ulusötesi göç çalışmaları da bizim için önemlidir.

Türkiye üzerine yapılmış ulusötesilik araştırmaları

Türkiye'de son dönem yurtdışından gelen göçmene yönelik yapılan alan çalışmaları sayıca azdır. Yapılan çalışmalarda, ulusötesilik vurgusu çoğunlukla yoktur. Ancak,, son dönem göç hareketlerinin yapısı gereği ulusötesilik tanımına girdiği de açıktır. Alan araştırmaları bulguları ve sonuçları ulusötesiliğin gösterimleriyle dolu olduğundan bu çalışmalar bu başlık altında değerlendirilmiştir. Türkiye'de alan araştırması yapılan yerler olarak, başta sıkça İstanbul, sonra Van, Kayseri ve Ankara kentleridir. Çalışmalar 2002 yılından günümüze kadar olan sürede yapılmışlardır.

Çalışılan göçmen gruplarına baktığımızda, ülke göç profilinde ön sıralarda yer alan Irak, İran, Afgan ve Mağripli göçmenler üzerine olduğunu görmekteyiz. Sadece farklı bir grup olarak Selmin Kaşka (2006)'nın çalışmasında Moldovalı kadın ev işçilerini görmekteyiz.

Araştırmaların amaçları genelde göçmen grupların Türkiye'deki yaşam tarzları, göç profilleri, göç aşamaları ve göç deneyimlerini ortaya çıkarmaktır. İltica, mültecilik statülerine de değinen çalışmalardan biri olan Akçapar (2004)'ın çalışmasında, transit geçiş ülkesinde ve iltica edilecek ülkeler açısından din değiştirmenin nasıl yardımcı araç olarak kullanıldığına vurgu vardır. Peraldi (2005)'nin çalışması ise, bavul ticaretinin güneyden kuzeye akışında yeni pazar alanlarının ortaya çıkışı ve İstanbul'un önem kazanması ve bavul tacirlerinin İstanbul ve Marsilya deneyimlerine ışık tutmaktadır.

Araştırma problemleri genel olarak; göç ağlarına göçmenlerin nasıl ulaştıkları, göçmenlerin kendi aralarında kurdukları ağların nasıl işlediği, hangi araçların göçü kolaylaştırıcı etkiye sahip olabildiği (din değiştirmenin nasıl bir araç olması gibi), iltica, mültecilik sürecinde karşılaşılan sorunların neler olduğu, Türkiye'de göçmenlerin nasıl bir belirsizlik ortamında yaşadıkları, ev hizmetleri sektöründe göçmen kadınların durumu şeklindedir.

Araştırmalarda veri toplama yöntemi olarak daha çok, alan araştırması yöntemiyle (yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış), derinlemesine görüşmeler ve/veya odak grup görüşmeleridir.

Çizelge 3.7: Türkiye'deki yurtdışından gelen göçmenlere yönelik yapılmış çalışmaların değerlendirilmesi.

Araştırmacı / çalışma sayısı	Grup ve Sayı	Çalışılan Yer	Zaman	Yöntem
Şebnem Koşer Akçapar / (2) (2004,2006)	İranlılar (43+10)	Van, Kayseri, Ankara, İstanbul	2002-2004	Açık uçlu sorularla grup tartışmaları, Katılımcı gözlem, Yaşam öykülerini alma, Derinlemesine görüşmeler
Didem Danış / (4) (2004, 2006a, 2006b, 2007)	Iraklı(70), Afganlı(40), Mağrep(20), İranlı (10)	İstanbul	2003-2004	Kartopu örnekleme ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler
Kelly Brewer ve Deniz Yüksek (2006)	Afrikalılar (50+133)	İstanbul	2005-2006	Anket ve derinlemesine görüşmeler
Jordan David Shepherd (2006)	Tamiller (Sri Lanka) (5-10 arası)	İstanbul	2005 (5 hafta)	Katılımcı gözlem ve grup görüşmeleri
Selmin Kaşka (2006)	Moldovalılar (15+23)	İstanbul	2005	Yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış derinlemesine görüşmeler, medya taraması
Ülkü Zümray Kutlu (2002)	İran(5) ve Iraklı(5)	İstanbul	2002	Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler
Sema Erder (2010) ve Selmin Kaşka (2006)	(85) (karışık)	İstanbul	2002 (6 ay)	İlişkisel Çözümlemeye Dönük 5 katmanlı Görüşmeler
Michel Peraldi (2005)	Cezayirli (15-20)	İstanbul-Marsilya	2005	Gözlem, Yapılandırılmamış görüşmeler
Elizabeth Frantz (2003)	Mülteciler (karışık)	Kırklareli, İstanbul, Ankara	2002-2003 (5 Hafta)	Derinlemesine görüşmeler

3.4 Bölüm Değerlendirmesi

Ulusötesilik üzerine yapılan çalışmalar sayıca artmakta ve bu konuda farklı örnekler ortaya çıkmaktadır. Ulusötesiliğin mekan üzerine vurgu yapan ulusötesi kentleşme tanımı bu araştırmada öncelikle ele alınmıştır. Ulusötesi sosyal hareketlerin sosyal, ekonomik ve politik yapı üzerindeki etkilerini mekan temelinde yeniden sorgulamanın gereği ortadadır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda ya mekan

üzerine çok az değinilmiş olması ya da mekanın sadece etkilenen olarak ele alınması da araştırmanın önemini ortaya çıkarmaktadır. Araştırma, mekanı ve ulusötesi göçmeni hem etkileyen hem etkilenen olarak ele almaktadır.

Türkiye’de yapılmış ulusötesilik araştırmalarına bakıldığında, en çok İstanbul kenti üzerinden genel olarak göç veya belirli bir göçmen grubun profilini veren araştırmalar oluğu görülmektedir. Bu nedenle, genel perspektiften Türkiye ve İstanbul’da uluslararası göç hareketleri izleyen bölümde ele alınmıştır.

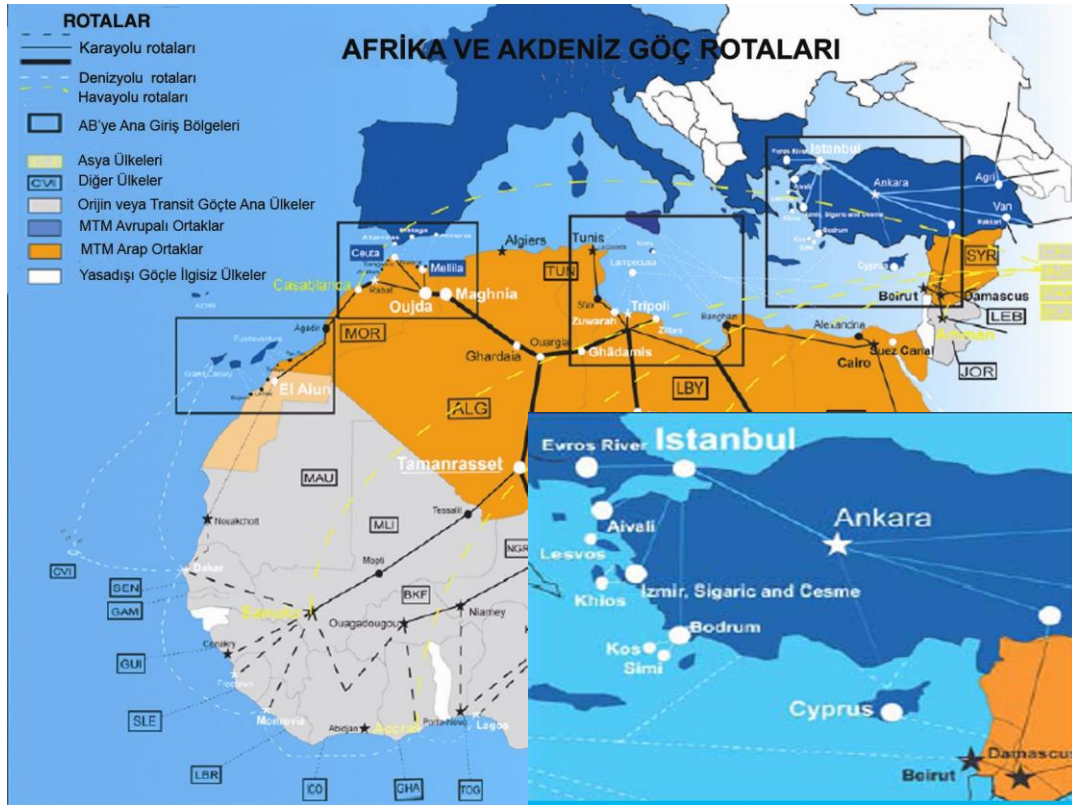
4. TÜRKİYE VE İSTANBUL'DA ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLERİ

Türkiye; Avrupa'yla olan ilişkiler çerçevesinde, uzunca bir zamandır göç veren ülke, 1990'larla birlikte transit göç geçiş ülkesi olarak anılmaktayken, 2000'li yıllardan itibaren göç alan ülke olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır (İçduygu 1996, 2003, 2004, Kirişçi 1996, 2000, 2001, 2002, 2003a ve 2003b).

AB'nin araştırmalarına göre Avrupa için sorun teşkil eden, göç veren 4 ana bölge vardır ve ülkemiz de bu bölgelerden biridir (Bkz. Şekil 4.1.). Bu bölgelerden AB'ye doğru yasadışı göç akışı devam ettiği sürece AB bu ülke göç politikalarına etki etmeye çalışmaktadır. Avrupa Birliği'nin göçe yönelik kontrol ve savunma yöntemlerinin her geçen gün daha geniş alanları kapsaması ve Akdeniz ve Afrika'da çeşitli anlaşmalar yapılarak, çıkış ve transit ülke konumundaki bazı bölgelerde göçü o ülkenin kendi içinde elimine etme çabaları söz konusudur.

Türkiye'de uluslararası göç konusunda yapılan çalışmalar, daha çok ulusal ve uluslararası güvenliğe ve politikalara odaklanmakta (Kirişçi,1996, 2001, 2002, İçduygu,1996, Keyman ve İçduygu, 2000, 2003,, İçduygu ve diğerleri 2001, Aydın, M., 2003, Kale, 2003, Çarkoğlu ve Rubin, 2003, Gresh ve Kirişçi, 2005, Davudov, 2007), ya da son dönem göç akışını (Kaynak, 1992, İçduygu ve Toktaş, 2005, İçduygu, 2003, Kaşka, 2006) tasvir etmektedir. Bireysel olarak göçmene ya da göçmen grubuna ve mekanla ilişkilerine, sosyal ağlarına çok az değinilmektedir⁴.

⁴ Ayrıntılı çalışmaları incelemek için Bkz. Yüksek lisans düzeyinde bir çalışma (Shepherd 2006) (Afrikalı hristiyan göçmenler), makale çalışması olarak birkaç tane çalışma (Akçapar 2004, 2006 (İranlılar) , Daniş 2006(İrak, İran ve Afganlılar), Kaşka 2006(Moldovyalılar üzerine))

Şekil 4.1: Avrupaya yönelik transit göç rotaları (The Mediterranean Transit Migration Dialogue, 2005).

OECD'nin (2001) Uluslararası Göç Trendi çalışmasında, AB'nin kısıtlayıcı göç politikalarının halihazırda Türkiye üzerinden giden geçici transit göçün seyrini değiştirdiği ve daha çok göçmenin Türkiye'de kalmak istemesine yol açtığı bildirilmektedir.

Göçü sayısal veriler üzerinden okumak çoğunlukla güçtür. Çünkü, Türkiye'de yasal olarak göçe yönelik düzenli istatistikler tutulmamaktadır. Göçün yapısı itibarıyla da çoğu zaman veri toplamak mümkün değildir. Yasadışı giriş ve çıkışların olması istatistiklerin netliğinde de probleme yola açmaktadır. Bazen var olan veriler de karşılaştırma yapmaya yaramamakta, ya belli bir dönemi, ya belli bir bölgeyi ya da belli bir grubu temsil etmekte ve bütüne yönelik bir değerlendirmeye izin verememektedir. Bu araştırmada var olan istatistiklerden ülke göç profili çıkarılmaya çalışılmıştır⁵.

Ülkemizde, 1980ler, 1000-2000 civarında çeşitli iltica başvurularının ve bavul ticaretinin yoğun olduğu yıllardır. 1980 sonlarında 500,000 – 1,000,000 kişi civarında

⁵ Türkiye'ye 1923 ile 1990'ın başlarına kadar 1.6 milyonun üzerinde göçmen geldiği, bu tarihten itibaren ise Türkiye'de, transit göçmenleri, sığınmacıları, mülteciler, ve göçmen işçileri de içeren bir milyonun üzerinde göçmen olduğu tahmin edilmektedir (Url-15)

İranlıların akını ve 1988 sonrasında çoğu Kürt olan Iraklıların (50,000 (1988); 60,000(1990); 500,000 (1991)) akını söz konusudur. 1989 yılı, 300,000 kişinin üzerinde Bulgar Türkleri, ardından 1992’de 20,000 -25,000 civarında Bosnalılar, 1999’da 20,000 kişiyle Arnavutların ülkemize geldiği dönemlerdir. Yine 1990 sonlarında Doğu Avrupalılar; yani bavul tacirleri, mekik göçmenler ve mevsimlik işçiler göçle gelmektedir. Ayrıca, 1990 sonları, Orta Doğu, Asya ve Afrikalı Transit Göçmenlerin ülkemizi göç rotasında bir durak olarak görmeye başladığı yıllardır. 2000’li yıllarda ise, BM iltica başvurularının aracı ülke olarak alınıp değerlendirildiği ve kabul alanların kısa süreli kalışlarının gerçekleştiği, transit göçmenlerin kalış sürelerinin uzadığı, enformel sektörlerde yaygın şekilde yasadışı göçmenlerin çalışmaya başladığı görülmektedir. İçduygu’nun (2004) yorumunda vurguladığı gibi, ekonomik amaçlı ülkemizi hedef ülke olarak görmeye başlayan göç akınları da son yıllarda başlamıştır.

Düzensiz göçe konu olan ülkelerde başı, Azerbaycan, Rusya ve Suudi Arabistan çekmektedir. Daha sonra, sırasıyla İran ve Irak gelmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü İstanbul Yabancılar Şubesi çalışanlarının (2008) yorumlarına göre, yasal olarak ülkemize gelen bu 234 bin kişinin üçte biri yani yaklaşık 80 bin kişi yasadışı göçmenleri temsil etmektedir. Yasal olarak ülkemizde bulunup bir şekilde vize ve oturma süresi aşımı veya çalışma izni olmadan çeşitli işlerde çalışmaya başlama gibi durumlardan dolayı yasadışı konumuna geçenler, toplam sayının üçte biri oranındadır. Bu veriler 2000 yılını temsil etmekte ve son 10 yılın resmini buradan görmek mümkün olmamaktadır.

Ülkemizde kalan, yasadışı göçmen gruplarına ve düzensiz göçe yönelik istatistikler tutulmadığından ülkemize giriş çıkış yapan yabancı uyrukluların sayısı üzerinden yorum yapılmak durumundadır. EGM verilerindeki 2002-2006 yılları arasında giriş-çıkış yapan yabancı ziyaretçilerin ülkelere göre dağılımına baktığımızda dikkat çeken nokta, giriş yapanlarla çıkış yapanlar arasındaki farktır. Bu fark, ülkede kalan yasal veya yasadışı göçmenlerle ilişkili olabilir.

Bu istatistikler çok fazla sayıda ülkeyi kapsamakla birlikte, dikkati çeken belli ülkeler bulunmaktadır. Bunlar; Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleri (BDT), İran, Pakistan, Irak ve Afrika Ülkeleridir. İranlılar ve BDT ülkelerinden gelenlerin gidenlere göre büyüklüğü, bu grupların ülkemizde geçici olarak kaldığını, ya da kimi zaman yasadışı şekilde yerleştiğini gösterebilir.

Ülke sınır kapıları çeşitli yollarla kaçak girişlere sahne olmaktadır. En uzun sınır güneyde bulunmakta ve kaçak girişlerin büyük çoğunluğu da buradan

gerçekleşmektedir. Sınırın genişliği beraberinde kontrolü zayıflatmakta, dağların etrafından dolaşarak ülkemize giriş kolaylaşmaktadır. Aynı şekilde İran ve kuzeydoğu sınırında sarp dağlar yasadışı girişlere davetiye çıkarabilmektedir.

Şekil 4.2: Türkiye'ye yönelen uluslararası göçte kullanılan sınır kapıları.

Ülkemizde, 19 kara, 42 deniz, 37 hava ve 6 demir yolu sınır kapısı, yani toplam 104 sınır kapısı vardır. Toplam sınır uzunluğu 9683 km'dir. Kuzey sınırından daha çok Gürcistan, Azerbaycan, Moldova, Ukrayna ve Rusya'dan kaçak girişler olmaktadır. Batı sınırlarından da çeşitli göç rotalarının kesişmesinden dolayı deniz yoluyla kaçak çıkışlar gerçekleşmektedir.

Ülkelere göre bakıldığında ise, Afrika ülkeleri daha çok kara yolu ile önce Mağrep olarak adlandırılan Akdeniz'e kıyısı olan ülkelere yani Cezayir, Tunus, Libya, Mısır ve Fas'a geçip deniz yolu ile de Güney sınırlarından ülkemize geçiş yapmaktadırlar. Kaçak göçmen için hedef Türkiye değilse, Batı kıyılarımızdan kaçak gemilerle Yunanistan veya İtalya açıklarına geçilmektedir. Sri Lanka ve Hindistan gibi Asya ülkeleri, daha çok Süveyş Kanalı, Güney Kıbrıs Rum Kesimi ve deniz yoluyla Türkiye rotasını kullanmaktadır. Yine Asya ülkelerinden, Afganistan, Pakistan ve Bangladeş'ten göçmenler Hakkari, Van, Ağrı dağlarından ya da Hakkari Yüksekova, Şırnak-Uludere ve Silopi'nin dağlarından, Habur kapısından geçiş yapabilmektedir.

Türkiye'de transit geçiş ve kısa veya uzun süreli kalışlar için ise daha çok, İstanbul kenti kullanılmaktadır.

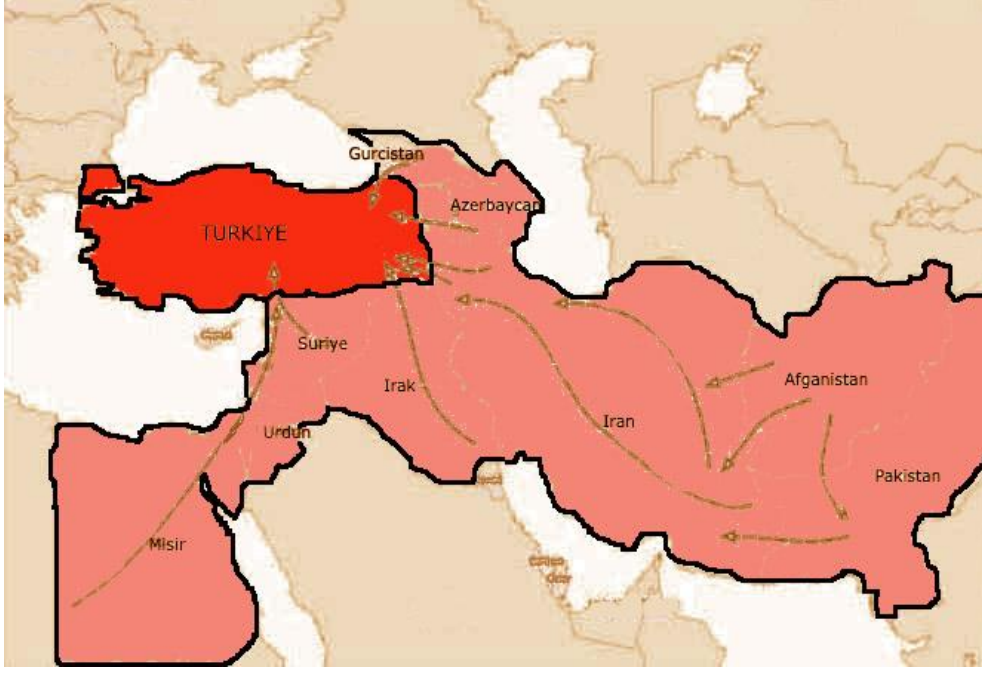
4.1 Türkiye'ye Yönelen Uluslararası Göç Türleri

Türkiye'ye yönelen uluslararası göçü tanımlarla ayırtırmak zor olsa da, genel kabul gören bazı göç türleriyle incelemek mümkündür. Göçler, yasadışı ve düzensiz göç, iltica göçü, kaçak işgücü göçü, mekik göçü ve iskanlı ve serbest göç başlıkları altında ele alınmıştır. Bu göç türleri birbirileri içerisinde geçiş yapabilmektedir.

Yasadışı ve düzensiz göç

Ülkemizde, 1980'lerin başından itibaren düzensiz göç başlamıştır. Türkiye'de düzensiz göçü tetikleyen dört unsur bulunmaktadır. Birincisi, komşu ülkelerdeki politik açmazların insanları evlerinden başka yerlere göçe zorlamasıdır. İkincisi, Türkiye'nin Doğu Batı ve Kuzey Güney ekseninde bulunduğu stratejik konumu transit göçü desteklemektedir. Üçüncüsü, Avrupa'nın ürettiği politikalarla erişilmesi güç bir kale haline gelmesi, sıkı prosedürlerden dolayı göçmenleri Avrupa'ya değil de ilk etapta Avrupa'ya yakın çeper ülkelere gitmeye itmektedir. Dördüncüsü, Türkiye'nin bölgedeki göreceli ekonomik gelişmişliği çevre ülkelerden göçmenlere cazip gelmektedir.

Tarihsel olarak Türkiye'de bu düzensiz göçü dört döneme ayırabiliriz. 1979-1987 dönemi, 1979 İran rejiminin ardından gelen İranlıların geçici olarak kaldığı dönemdir. 1988-1993 dönemi, Irak ve Bulgaristan'dan yoğun iltica talebinin olduğu ve Eski Sovyetler Birliği'nden ekonomik nedenlerle gelenlerin olduğu bir dönemdir. 1994-2000 arasındaki üçüncü dönem, 1994 yılında Türkiye'nin İltica başvurusu yapancılara yönelik yasal düzenleme yaptığı yıllar ve bu dönem ülkenin düzensiz göçle yoğun olarak karşılaştığı dönem olarak anılmaktadır. Yasa dışı göç olarak tanımlanabilecek, vize süresini aşan sürelerde ülkede kalan veya yasadışı yolla gelip yerleşen göçmenler söz konusudur. Bu dönemle birlikte Türkiye transit göç odağına dönmüştür. 2001'den sonra ve bugüne kadar, insan kaçakçılığı ve satıcılığı, yasadışı göçün işgücü sektöründe görünür olduğu ve ülke göç politikalarının daha sıkı daha aktif olmaya başladığı döneme girmiş bulunmaktayız. Bu dönemde sadece yasadışı geçişin trendi düşmekle kalmamış, aynı zamanda, yeni politikaların üretildiği ve yeni devlet pratiklerinin olduğu ve yasa dışılığın daha az ortada olduğu görülmektedir (İçduygu 2004).

Şekil 4.3: Türkiye'ye yönelen yasadışı göç rotası (IOM, 1995).

İstanbul Emniyet Genel Müdürlüğü yetkililerinin yorumlarına göre, 2001 yılından itibaren güvenlik güçlerinin konuya yoğun eğilmesiyle kaçak göç rotası değişmiş ve daha güney (Irak, Suriye, Lübnan ve deniz yolu) ya da daha kuzeydeki rotalara (İran, Kafkasya, Ukrayna) kaymaya başlamıştır.

2005 yılı verilerine göre, Türkiye yakalanan kaçak göçmen sayısı bakımından, listede Moldova ve Yunanistan'dan sonra üçüncü ülke durumundadır (Lordoğlu, 2010).

Ahmet Fırat (2007)'a göre, göçmenlerin Türkiye'ye kaçak yollardan girmeyi tercih etmelerinin sebepleri;

“Türkiye’de kaçak olarak çalışıp para biriktirerek ülkelerine dönmek istemeleri, daha önceden çeşitli yollarla Türkiye’ye girip yerleşmiş olanların kendi tanıdıklarını Türkiye’ye çağırma, Türkiye’nin Ortadoğu ve Kafkas ülkeleri arasında en demokratik ve ekonomik açıdan güçlü ve istikrarlı bir ülke olması, yaşam standartlarının geldikleri ülkelere göre daha iyi olması, Türkiye’de yakalanmaları halinde daha az ceza göreceklerini ve insanlık dışı muameleye maruz kalmayacaklarını bilmeleri, yasa dışı giriş yapan çoğu yabancı uyruklu kişilerle vatandaşlarımız arasında dil birliğinin bulunmasıdır”.

Batı ülkelerine geçiş yapmak için Türkiye’nin tercih edilmesinin sebepleri ise;

“Türkiye’nin coğrafi konumu itibarıyla Asya ile Avrupa arasında bir köprü durumunda bulunması, kuzeyden yapılacak geçişlerde (Türkmenistan, Rusya, Ukrayna, Belarus(Beyaz Rusya) ve Romanya) yolun daha uzun, geçilecek ülkelerin daha fazla sayıda ve coğrafi - iklim şartlarının daha sert olması, Orta doğudaki savaş ve karışıklıklar sebebiyle İran-Irak-Suriye-Akdeniz yolunun kullanılamaması, Türkiye’nin doğuda sarp, dağlık, kontrolü güç olan

kara sınırlarına, batıda ise çok uzun ve girintili - çıkıntılı deniz sınırlarına sahip olması, ayrıca Avrupa Ülkelerine ulaşılması açısından Ege Adalarının kıyılarına çok yakın bulunmasıdır”.

Yakalanan yasadışı göçmen sayılarında 1995 yılından itibaren artış vardır ve 2000 yılında en yüksek noktaya ulaşmıştır. 2000 yılında 94.514 göçmenin illegal yolla kaçarken yakalanmıştır. 1995-2005 yılları arasında ortalama 50.000 kaçak göçmen varken, 2000-2005 yılları arasında ortalama yıllık göçmen sayısı 70.000’dir.

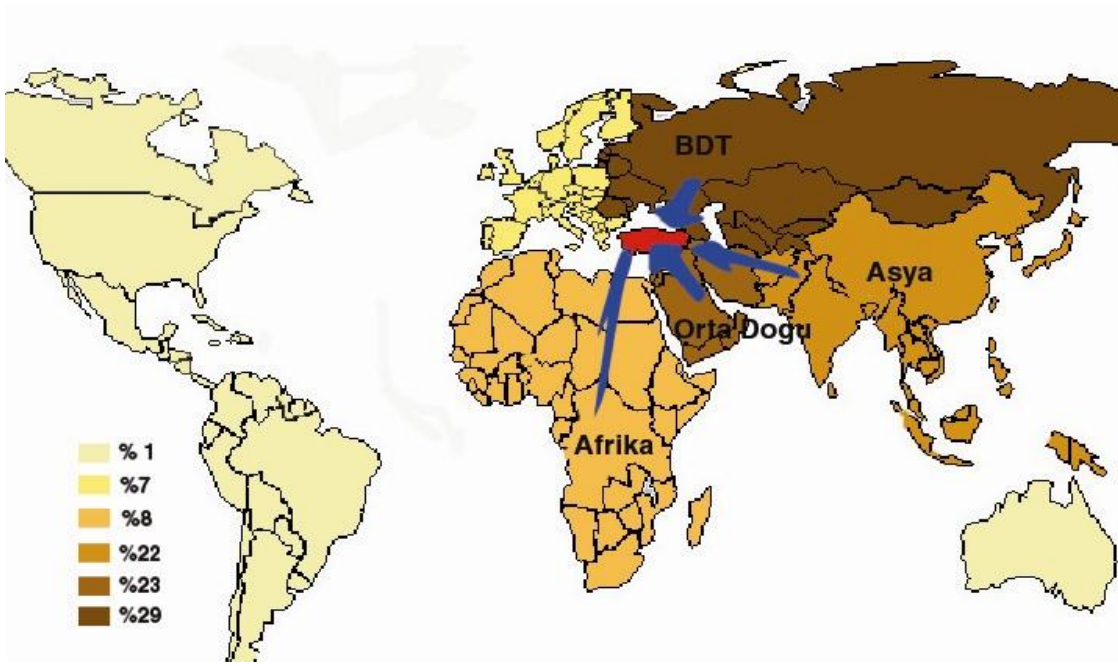
1996-2002 yılları arasında ülkemizde 7.548 bulaşıcı hastalık (%3), 25.307 fuhuş (%11.5), 2.345 kaçakçılık, 121.349 pasaport kanununa muhalefet (%55), 9.127 sahtecilik (%6.5), 16.295 kaçak çalışma (%7)ve 38.017 başka suçları (%17) işleyen toplam 219.988 yabancı uyruklu şahıs yakalanarak sınır dışı edilmiştir (Güneş, 2004).

Son oniki yılda 600 bini aşan sayıda yasadışı göçmen yakalanmıştır. Yakalanmış yasadışı göçmenler iki grupta incelenmektedir. İlk grup, vize sürelerini aşmış kalanlar veya yasadışı şekilde çalışanlardır. Bunlar çoğunlukla Romanya uyruklu ya da Sovyet vatandaşı olmaktadır. İkinci grup ise, Türkiye’yi transit geçerek yasadışı yolla AB’ye gitmeye çalışanlardır. Bunlar da çoğunlukla, Irak, İranlı, Afganistan ve Pakistanlılar olabilmektedir (Kirişçi 2003).

Ülkemiz, 2000-2003 yılları arasında 300.000 kişinin üstünde yasadışı göçmenin yakalandığı önemli bir ülke olarak başı çekiyor görünmektedir. 1990’ların başından 2000’lerin başına kadar geçen sürede yaklaşık 8 senede yakalanan yasadışı göçmen sayısı kendini ona katlamıştır. Bu hızlı artış 2003 yılında önemli ölçüde (üçte bir oranda) inişle durulmuştur (İçduygu 2004). O dönemde çıkan medya haberlerinde durum açıklıkla görünmektedir.⁶

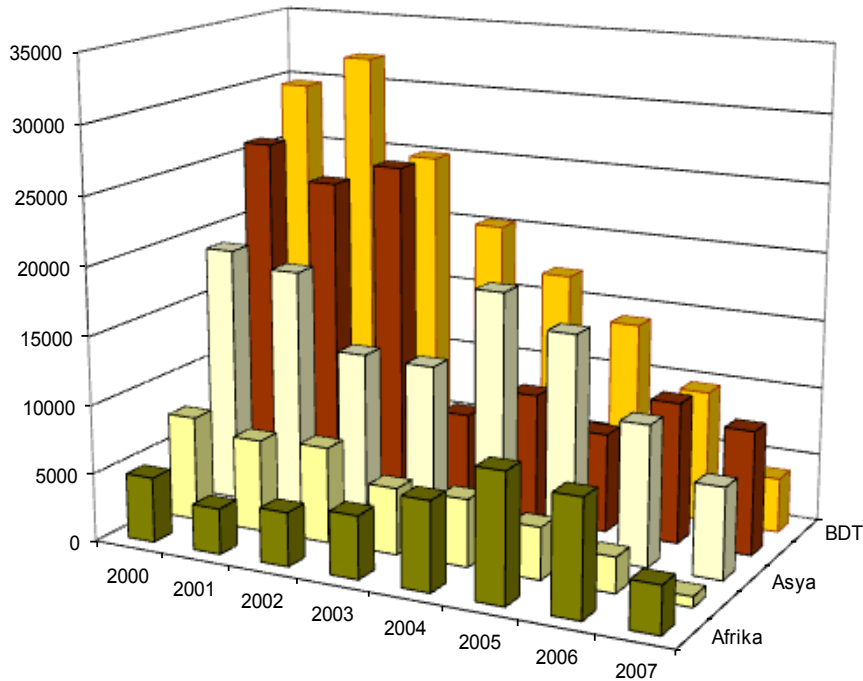
1995-2006 yılları arasında ülkemize yasadışı göç veren ülkelere göre bir değerlendirme yapılmıştır. Ancak, 1995-1999 yılları arasında yakalanan göçmenlerin çıkış ülkeleri sıralamasına göre yapılmıştır. Daha önce adı geçmeyen ve son 7 yıllık dönemde 2000-2007 yılları arasında sayıca epey yükselişe geçen ülkeler de mevcuttur. Bunlar, Filistin, Somali ve Moritanya’dır.

⁶ 14 Şubat 2007 tarihinde sabah gazetesinin web sayfasından yapılan bir taramada, 1998-2007 yılları arasında kaçak göçle ilgili toplamda 46 haberin yer aldığı ve bunların 32 tanesinin 1998-2003 yılları arasına ait olduğu görülmektedir.

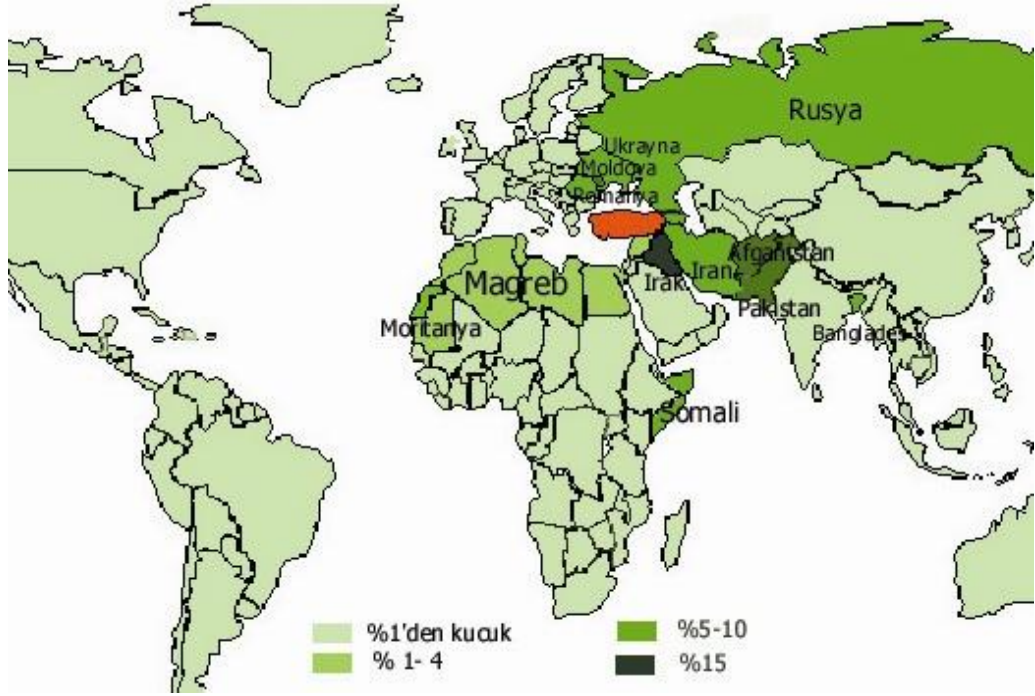
Şekil 4.4: 2000-2007 yılları arası Türkiye'ye yönelen yasadışı göçün analizi (EGM verilerinden değerlendirme).

2000-2007 yılları arasında yasadışı göçe yönelik Emniyet Genel Müdürlüğü'nden alınan veriler, ülke bazındadır. Bunlar ülkemize göç veren bölgeler bazında sınıflandırılmış ve ona göre değerlendirme yapılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre son 7 yıllık toplamda, en çok göç, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden gelmektedir. İkinci sırada Ortadoğu ülkeleri ve üçüncü olarak da Asya ülkeleri vardır. Afrika 4. sıradadır.

Şekil 4.5: Yıllara ve ülke gruplarına göre Türkiye'ye yönelen yasadışı göç.

Bu bölgelerden gelen göçün yıllar itibariyle son 7 yıldaki hareketliliğini de aşağıda görmek mümkündür. Genel olarak gelen yasadışı göçmen sayısında 2000 yılından 2007 yılına kadar bir düşüş gözlenmektedir. Afrikalıların sayısında ise yükselme söz konusudur. 2007'nin ilk 5 ayındaki rakamların düşüklüğü ise yanıltmamalıdır.

Şekil 4.6: 2000-2007 yılları arasında Türkiye'ye yönelen göçte başlıca ülkeler.

2000-2007 yılları arasında toplam yasadışı göçte başı çeken ülkeler Irak, Moldova, Pakistan, Afganistan sonra Romanya ve Gürcistan gelmektedir.

İltica göçü

Türkiye hem iltica başvurusu yapılan, hem de vatandaşlarının AB'de iltica başvurusu yaptığı ve hem de iltica başvuruları için aracı olan bir ülke olarak özgün bir yapı arz etmektedir. Bu nedenle uluslararası göç haritasında farklı bir konumda değerlendirilmelidir.

BMMYK istatistiklerine göre, 1995'ten beri Türkiye her yıl, 5550-6000 arasında iltica başvurusu almaktadır (Kirişçi 2003: 90-91). Ayrıca 2001 yılı istatistiklerinde de BMMYK, Türkiye'yi 41.300 başvuruyla en çok iltica başvurusu yapılan 3. ülke olarak ilan etmiştir.

Bugün Türkiye ve Avrupa ülkeleri Türkiye'nin de içinde yer aldığı uluslararası göçün kontrolü ve yönetimi konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Kasım 1994'te yürürlüğe giren "iltica başvurusu yapanlarla ilgili düzenleme" yapılan önemli yasal

değişikliklerden biri, Türkiye'nin Doğu-Batı arasında hızla transit göç güzergâhına dönüştüğü kabulünden hareketle, biri Cenevre Anlaşması çerçevesinde Avrupa'dan gelenler, diğeri ise Avrupa dışından gelip Türkiye'de üçüncü bir ülke için başvuru yapanlar olmak üzere iki tip mülteci tanımlanmasıdır (Danış 2004:8).

İltica başvuruları son yıllarda ülkelerinde iç karışıklık yaşayan, ya da komşu ülkeleriyle savaşmakta olan ülkelere gelenler sayesinde epey artmıştır. Somali, Eritre, Sri Lanka, Irak, İran, Burundi, Etiyopya, Afganistan, Filistin, Fildişi Sahilleri ve Kongo gibi ülkeler bu noktada başı çekmektedir. Bu ülkelerin göç nedenlerine bakıldığında, Somali, Etiyopya tarafından işgal edilmiş ve ülkede militer gruplar korku saçmaktadır. Kongo, Ruanda tarafından işgal atındadır.

Çizelge 4.2: Türkiye'de iltica ve mültecilik durumu (1994-2003), BMMYK, 2003.

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Toplam
Mülteciler	24927	12841	8166	2446	2528	2815	3103	3472	3301	2490	66089
İltica Başvuruları	3218	1890	1841	2169	3570	5134	5209	4176	2591	3453	33251

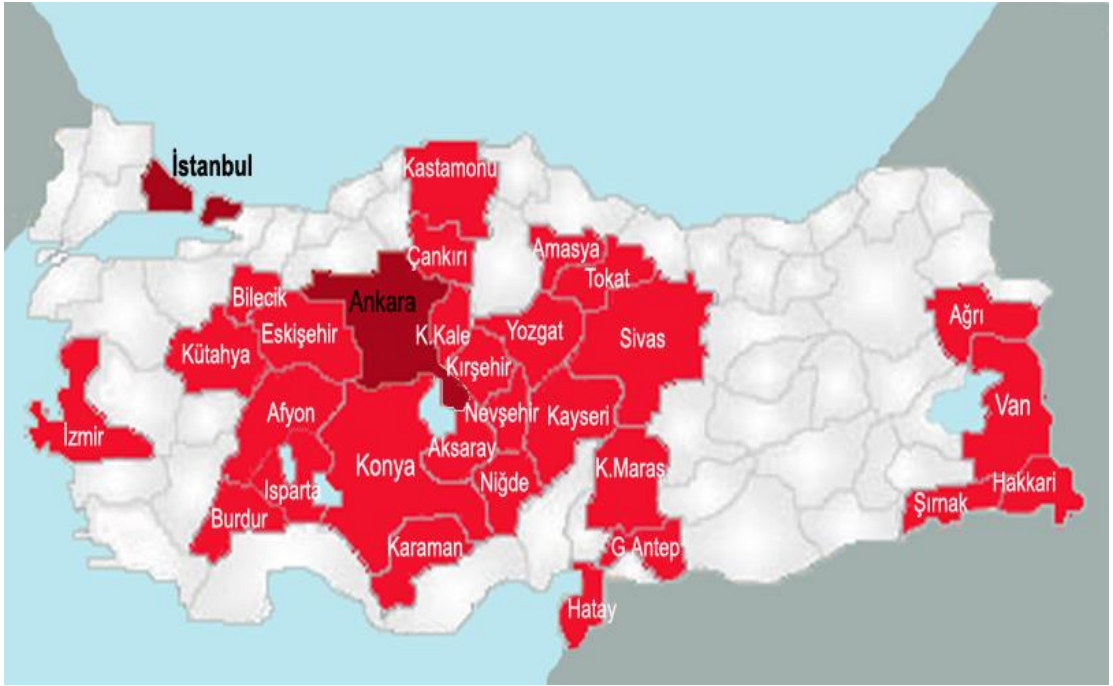
Irak'ta yıllardır süren müdahale ve iç çatışmalar ülke halkını mecburen göçe zorlamaktadır. Ortadoğu'da çözülemeyen İsrail-Filistin problemi ve Afganistan da süren çatışmalar da bu bölgedeki insanların göçünü hızlandırmaktadır. Bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerde baş gösteren işsizlik ve yoksulluk insanların göç etmesini ivmelemiş ve insan ticareti mağdurları haline gelmelerine de neden olmuştur.

Fildişi Sahili'nde 1999-2000 yılında askeri cunta ve 2002-2003 yılında iç savaş ülkeyi ikiye bölmüş ve şiddete teslim etmiştir. Burundi'de Hutu ve Tutsi kabileleri arasında etnik çatışma mevcuttur. Sri Lanka'da ayrılıkçı Tamil gerillaları tarafından sürekli silahlı çatışma yaşanmaktadır. Afganistan'da ABD'nin müdahalesi ve terör örgütü ilan edilen El Kaide'nin gücünün devamı ve halk üzerindeki korku etkisi göçü ivmelendirmektedir. Pakistan'ın Keşmir bölgesinde Hindistan'la çatışmaları ayrılıkçı grupların ayaklanması söz konusudur.

İltica başvurusu yapanların durumları netleştikten sonra, üçüncü ülkeye gitmeden önce BMMYK'nin belirlediği kentlerde yerleştirilecekleri ülkeye gidene kadar kalmaları ve orda bulunduklarını sürekli imzaya giderek bildirmek durumundadırlar.

2002'de yerleştirilme sayısına baktığımızda toplamda 3004 kişi vardır. Ve bunların 318'i İstanbul ve Ankara'da iken, daha çok Van, Kayseri, Eskişehir, Antalya, Aksaray, Kırşehir, Nevşehir, Niğde ve Afyon'da toplam 1772 iltica başvurusu bulunmaktadır (Kutlu, 2002).

İltica başvurusu yapanlar, İç İşleri Bakanlığının belirlediği illerde kalabilmektedirler. Bu iller “uydu kentler” diye bilinmektedir. Bu illerin sayısı en son 28’e yükselmiştir. Bu iller: Konya, Isparta, Eskişehir, Bilecik, Gaziantep, Van, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Aksaray, Afyon, İzmir, Kütahya, Kahramanmaraş, Hatay, Çankırı, Yozgat, Burdur, Tokat, Şırnak, Ağrı, Sivas, Amasya, Karaman, Kırşehir, Kırıkkale, Hakkâri ve Kastamonu’dur. Sığınmacılar ancak polis izniyle bu illerden ayrılabilirler. İltica başvurusunda bulunanlar, sadece sağlık vb sebeplerden dolayı Ankara, İzmir, İstanbul gibi Büyükşehirlerde polis izniyle kalabilmektedir.

Şekil 4.7: BMMYK’nın Türkiye’deki uydu kentleri (BMMYK, 2009).

BMMYK’nın kayıtlarına göre 2007 Ağustos Ayı sonu itibariyle Türkiye’de 10942 sığınmacı, mülteci bulunmakta bunların %42’si Iraklı %36’sı İranlı %15’i Afrikalı ve % 7’si Afgan’dır. Türkiye’ye Avrupa dışından gelen ve mülteci olarak kabul edilen kişiler BMMYK tarafından çoğunlukla Amerika, Kanada, Avustralya, Finlandiya’ya yerleştirilmektedir. Dünya’daki mültecilerin % 70 kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Benzer biçimde Türkiye’ye gelen sığınmacıların da % 70’i kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Sığınma süresi bazen 4-5 yılı bulmakta ve bunun üzerine çıkabilmektedir. Buna rağmen sığınmacıların çalışma hakları bulunmamaktadır (G7, 2008).

Kaçak işgücü göçü

Yurtdışından gelen göçmenlerin son 15-20 yılda giderek artan oranda ülke içerisinde enformel diyebileceğimiz ekonomik aktivitelerde yer aldığını görmekteyiz. Bir yıl içinde ülkeye giren ve çıkan ziyaretçi sayılarından hareket eden ve kalan farkı da

ülke çalışma niyetiyle girenler olarak değerlendiren Çalışma Bakanlığı "çalışan kaçak göçmenleri 1 milyon kişi" olarak tahmin etmiştir. Ancak bu konu hakkında hem istatistiki veri toplamak güçtür hem de var olan istatistikleri kamuya açık değildir⁷. Bu sayının yaklaşık olarak faal nüfusumuzun %4,3 'üne ulaşan bir boyuta ulaştığını ekleyelim. Oysa aynı oranın ABD 'de %3,5 civarında kaldığını görmekteyiz (Lordoğlu, 2002).

Türkiye'ye yönelen kaçak işgücü göçünün nedenleri arasında, özellikle Doğu bölgelerden gelenlerin ülke ekonomileri ve siyasi istikrarsızlıkları vardır. Türk iş piyasasında var olan açıklıkları doldurmak üzere değil, yeni boşluklar oluşturup oraları doldurarak gelmektedirler. Komşu ülkelerle, tarih, kültür ve din birliği de göçü ivmelendiren sebeplerdendir. Bir ülkede Türk kökenlilerin varlığı da onları kolay vatandaşlık alabildiklerinden dolayı özellikle Türkiye'ye yönlendirmektedir.

2004 yılında Türkiye'de 1 milyona yakın yasadışı yabancı işgücünün bulunduğu OECD tarafından da söylenmektedir (OECD,2004). Bazı tahminlere göre ise bu sayı çok düşmekte ve 150-200 bin civarında olmaktadır. Koç Üniversitesi Öğretim üyesi Doç. Dr. Ahmet İçduygu 2004 yılında İTO adına, işverenler ve farklı ülkelerden gelen 40 göçmen işçi ile görüşerek Kaçak Göç Raporu hazırlamıştır. Bu rapora göre, tahminen Türkiye'ye her yıl 200-300 bin arasında kaçak göçmen girmekte ve bunların yarısı diğer bir ülkeye geçmeden Türkiye'de yasadışı çalışmaktadır.

Polisin Türkiye'ye gelen ve yasal göç boyutlarını zorlayan bu göçmenlerin ancak yarısını yakalayabildiği tahmin ediliyor. Her ne kadar göç akımlarının büyük bir kısmı Irak, Afganistan, Pakistan ve İran'dan gelse de, son sekiz yılda Romanya, Ukrayna, Rus Federasyonu, Bangladeş ve Gürcistan'dan da önemli ölçüde göçmen geldi. Türkiye'ye her yıl yaklaşık 300 bin kaçak göçmen giriyor. Bunların yarısı da ev işleri ve bakıcılığın yanı sıra, fuhuş, inşaat, tekstil, gıda sektörlerinde çalışıyor. 163 farklı ülkeden gelen kaçak göçmenlerin sayısının 1 milyonu bulunduğu belirtiliyor. Ülkemizde yaklaşık 3000-5000 arası Afrikalı ve bir o kadar da Asyalı işçi bulunmaktadır (İçduygu ve Toktaş, 2005). Kadınların çoğunun ev ve eğlence hizmetlerinde çalıştığı ve erkeklerin inşaat ve tarım alanında istihdam edildikleri söylenebilir. Yukarıdaki çizelgede 2002 yılındaki 82 bin yasadışı göçmenin %57'sinin yasadışı giriş ya da çıkış yaptığı geri kalanların ise vize, çalışma ve oturma sürelerini aşarak yasadışı

⁷ 2008 yılı itibariyle EGM yasadışı göç verilerinin de TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)'de toplanması kararı alınmış ve TÜİK üzerinden bir çok veriye ulaşamadığımız gibi bu verilere de halen TÜİK üzerinden kamuya (araştırmacılara bile henüz değil) açık değildir.

olduğu belirtilmektedir.

Siyasal nedenlerle ülkemize doğu bölgelerden gelenler daha uzun süreli iş hayatında kalırken, batı ve kuzeyden gelenler geçici/kesintili işlerde yer almaktadırlar (Lordoğlu, 2010).

Ülkemizde, kaçak olarak çalışan uluslar arası göçmenler doğu Karadeniz bölgesinde inşaat, tarım, pazarcılık, ev işlerinde, özel çay fabrikalarında, fındık toplama ve tezgahtarlık işlerini yaparken; Bursa ve Eskişehir’de, inşaatlarda duvarcı ve marangoz, otellerde temizlikçi ve kat işçisi, tekstil ve konfeksiyon sektöründe, dericilik, bulaşıkçılık, benzin istasyonlarında pompacılık, temizlikçilik, çöpçülük, asfalt dökümcülüğü, garsonluk, barmenlik, animatörlük, tercümanlık, çiçekçilik, bahçıvanlık, işportacılık gibi işler yapmaktadırlar (Güneş, 2004).

İstanbul, Çorlu, Çerkezköy gibi tekstil sektörünün önemli merkezlerinde yurtdışından gelen göçmenlerin çalıştırıldığına ilişkin gözlemler de yapılmıştır. Oysa, deri sanayicileri ile yapılan görüşme ise bu işçilerin tek tercih nedeninin ücret düşüklüğü olmadığını, sektörün ihtiyaç duyduğu vasıf düzeyini bu işçilerle karşılandığını ifade etmişlerdir. Gerçekten uluslararası kaçak çalışanlarla yapılan görüşmede çoğunun yüksek okul mezunu, diplomalı ve vasıf düzeylerinin yüksek olması dikkat çekmektedir. Alınan bilgiler Tekstil sektöründe Türk işçinin ayda ortalama 600 dolar kazandığını, yabancı işçinin bu tutarın çok daha azını değil sadece ayda 500 dolar kazandığını göstermektedir (Lordoğlu, 2002).

Kaçak işçilerin %42.5’i yerli halkın pek yapmak istemediği işlerde çalışmakta, bunların %21.9’u ağır ve yorucu işlerde, %12.9’u tehlikeli ve kaza riski yüksek işlerde, %2.9’u pis ve onur kırıcı işlerde, %4.8’i güvencesiz ve istikrarsız işlerde çalıştığı görülmektedir (Güneş, 2004). Bunun büyük bir nedeni de, 2007 sayılı Türk vatandaşlarına Tahsis Edilen Meslek ve Sanatlar Hakkında Kanun’da neredeyse bir çok mesleğin sadece Türk vatandaşlarına ayrılmış olmasıdır. Türk hukukuna göre, yasal göçmenlerin çalışma izninin doğrudan göçmenin kendisine değil de, göçmeni istihdam etmek isteyen işverene, şirkete verilmesi de bir noktada göçmenin elinde yasallaşmak açısından hiçbir güç bırakmamaktadır. Türkiye’de en az sekiz yıl boyunca yasal olarak ikamet etmiş ya da altı yıl boyunca yasal olarak çalışmış kişilere sınırsız çalışma izni verilebilmektedir (Pusch, 2010).

Yol-iş sendikası 1994 yılında İstanbul’da çalışan kaçak işçilerin 40-47 bin civarında bulunduğunu, yaklaşık 20 binin hizmetler sektöründe, 20 bin inşaat sektöründe ve yaklaşık 7 binin de tekstil, yedek parça gibi diğer sektörlerde istihdam edildiklerini belirtmişlerdir (Güneş, 2004).

Ülkemize geliş amacı transit geçiş olan ancak insan kaçakçılarıyla yaşadığı birtakım sorunlar ve parasal nedenlerden dolayı burada kalmak zorunda olanlar da bulunmaktadır. Ülkemizde enformel sektörün varlığının da katkısıyla özellikle sanayileşmiş kentlerimizde göçmenler çeşitli yaşam stratejileri üretmektedirler.

DİSK, 1995 yılında ülkemizde kaçak olarak istihdam edilenlerin 4.500.000 olduğunu ve bunların %10'unun yabancılar olduğunu ileri sürerek 450 bin kaçak yabancı işçi bulunduğunu ifade etmiştir. Teksif sendikasının yapmış olduğu bir araştırmada Trakya bölgesindeki tekstil fabrikasında çalışan her 20 işçiden 3'ünün Romanyalı kaçak işçi olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla sadece bu bölgede yaklaşık 200 bin kaçak göçmenin düşük ücretli ve sosyal haklardan mahrum olarak çalıştırıldıkları anlaşılmaktadır (Güneş, 2004).

Türkiye AB standartlarında bir göç politikası izlemesi yönünde baskılara maruz kalmaktadır (Widgren, 2003). Bugün bu konuda bazı adımlar ise atılmış durumdadır. 27 Şubat 2003'te yabancılar için çalışma izni parlamento tarafından kabul edildi. Bu göçmenler için işgücü piyasasını açmak demek ancak pratikte henüz yanıtını bulmamıştır (İçduygu 2004:94). Bu insanları mecburen yasaları çiğneyerek illegal yollarda çalışmaya itmektedir. Türkiye Avrupa Komisyonu ve NATO işbirliğinde insan kaçakçılığı konusunda önlem almaya çalışmaktadır. 20 Kasım 2003'te insan kaçakçılığını önlemek üzere taslak bir protokol imzalandı ve karşılıklı anlaşmalar çerçevesinde Belarus, Ukrayna ve Azerbaycan'dan olumlu görüşler gelmiştir (İçduygu 2004).

Göçmenler, kaçak çalışır durumda gözükmemek için, kimi zaman bir Türkle (kağıt üzerinde veya değil) evlilik yaparak işlerini kolaylaştırmakta, kimi zaman da tanıdığı bir Türk adına işyeri açarak sorunu çözmeye çalışmaktadır. Örnek olarak Doğu Türkistanlı bir erkek bir göçmenin daha önce Türkiye'ye gelmiş ve vatandaşlık almış olan eşi sayesinde oturma izni alarak, Türk bir arkadaşı üzerinden de işyeri açarak, eşini aynı işyerinde çalışan olarak gösterip onun üzerinden de sosyal güvenliğini sağlaması verilebilir (Pusch, 2010). Bu stratejiler Türkiye'de enformel işlerin nasıl çok farklı şekillerde işleyebildiğini göstermektedir.

Mekik göçü

Coğrafi yakınlık, ucuz ulaşım olanakları ve bölgesel eşitsizliklerden dolayı, çıkış ülkesinden varış ülkesine sıklıkla geliş gidişleri içeren bir göç türüdür. Yasal belge alma işinin güçlüğünden dolayı sınır geçişine yönelik yasal durumu çiğnemenen, hem kendi ülkesiyle olan ilişkilerini, bağlarını korumaya devam eden (Erder, 2010), hem de varış ülkesinde ticaret yaparak (daha çok bavuluna doldurabileceği kadar-

bavul ticareti) ve/veya enformel sektörde çalışarak maddi kazanç sağlamaya çalışan göçmen, mekik göçe yönelen göçmendir. Söz konusu göçmen, geride bıraktığı akrabasına, ailesine maddi olarak sürekli yardımlar göndermektedir. Bu yardımları resmi olmayan kanallardan yapmaktadır. Genelde, kendi ülkesine geri döndüğünde, ya da bazen ülkesine giden bir tanıdığı üzerinden bunu yapmaktadır. Sürekli telefonla iletişim halindedir. Hem burada hem de orada kendi ülkesinde yaşamakta, aynı anda birden çok sosyal alana sahip olmaktadır.

Türkiye'ye yönelik mekik göç, 1980'lerin sonunda 1990'larla birlikte başlamıştır. Bu yönde göçmen akışının fazla olduğu anlaşıldığında, 'bavul ticareti' adı verilen yeni bir türün de bu göçle birlikte gelişmekte olduğu anlaşılmıştır. Özellikle Doğu Bloğu ülkelerinden bir yoğunluk gözlenmektedir. Genellikle, turistik vizeyle, geline veya bazen vizesiz bir ülkeden pasaportla kısa süreli (genellikle 2-3 ay süreli) bir kalışı içermektedir. Bavul ticareti ve/veya ev hizmetleri (bakıcılık hizmetleri), ya da eğlence sektörü (genelde fuhuş), gibi işler yaparak, Türkiye'de bulunduğu süre boyunca minimum harcama maksimum kazanç derdinde olan göçmenlerdir. Çünkü, kazandıkları ile kendi ülkesinde güzel bir gelecek hayalleri vardır. Ya da en azından kendi ailesi adına güzel bir gelecek umuduyla bu işleri yapmaktadırlar.

Moldova, Ukrayna ve Rusya'dan gelen göçmenler cinsiyet olarak kadın ağırlıktadır (Erder, 2010). Laleli-Beyazıt bölgesini de iş aramak, sosyal ağlara ulaşmak amaçlı kullanmaktadırlar.

İskanlı ve serbest göç

İskanlı göç, ikili ülke anlaşmalarıyla ya da karşılıklı göçmen gruplarıyla anlaşarak ülkeye resmi göçmen kabulüdür. İskanlı olarak kabul edilen göçmenler, ülkeye girer girmez T.C. vatandaşı yapılmakta ve iskan etmek üzere de kendilerine ya ev, ya hem ev hem de tarla, hayvan v.b. geçim kaynakları verilmektedir. Belirli bir süre içerisinde (genelde 5-7 yıl) taksitlerle bu iskanın bedeli kendilerine ödettirilmiştir.

İlk iskanlı göçler, Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce, Balkan savaşları ve öncesinde Balkan ülkelerinde yaşayan Türklerin gelişile başlamıştır.

2006 yılında kabul edilen İskan Kanunu, 3. madde f bendinde iskanlı göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve bu Kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskanları sağlananlar şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımdan iskanlı göçmenin daha çok Türk soyundan olmayla, Türk kültürüne bağlı olmanın da dini bir tanımlama olarak Müslüman kültürüyle özdeşleşmeyle ilişkili olduğu uygulama sonuçlarında açıktır (örneğin, Çerkeş göçmenlerin kabulü).

4.2 Türkiye’de Göçe Yönelik Yasal Çerçeve ve Politika

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte, ülkeye yönelen uluslararası göç, ulus devletin homojenleşmeye yönelik politikalarına katkı sağlayıcı niteliktedir. Göçe yönelik politik/yasal çerçeve homojenleşmeye hizmet etmektedir. 1934 yılında çıkarılan ve 2006 yılında yenilenen İskan Kanununda⁸ da “Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı olan göçmenlerin” iskanlı göçmen olarak kabul edileceği belirtilmektedir. 1980’lerde Türkiye, ilk kez kökeni Türk olmayan göç akımıyla karşılaşmıştır. Bunların büyük bir kısmı düzensiz göç niteliğinde bulunmaktadır. Çünkü, yasal olarak bu göçmenler ülke politikasında tanımlanamamaktadır. Ekonomik olarak ise, enformel sektör aracılığıyla entegre olmaktadır ve düzensiz de olsa var olmaktadır. Bu heterojenleşme baskısı ve AB uyum süreciyle son dönemlerde Türkiye siyasal olarak bu grup göçmenler için de bir şeyler yapmaya başlamıştır. 2006 yılında yeni İskan Kanunu⁹ çıkarılmıştır. Ancak, Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı olan göçmenlere yönelik pozitif ayrımcılık tekrarlanmakta, yeni dönem göçmenlerine yönelik kabul maddeleri içermemektedir.

1951 yılındaki Cenevre Sözleşmesi’ne Türkiye mülteci kabulünde coğrafi sınırlama getirerek yalnızca Avrupa’dan gelecek sığınmacılara mülteci olma hakkı tanımaktadır. 1994 yılında çıkarılan İltica Yönetmeliği¹⁰ dünyada geçerliliği olan uygulamalarla uyum içerisine girmek niyetiyle yapılan ilk girişimdir (Kirişçi, 2002). Bu yönetmelikte mülteci ve sığınmacı ayrımı da Cenevre Sözleşmesinin devamı niteliğindedir. Mülteci, Avrupa ülkelerinden Türkiye’ye gelip iltica etmek isteyenler anlamına gelirken, sığınmacı son dönemde karşılaşılan düzensiz göçmeni tanımlamaktadır¹¹. Türkiye, Ortadoğu ve Asya’dan gelen sığınmacılara Birleşmiş

⁸ 21.06.1934 tarihli ve 2510 sayılı İskan Kanunu 16.06.1989 yılında Ek Madde 33 eklenerek Türkiye’ye gelip yerleşmek isteyen Türk soylu kişilerin 17.03.1982 tarihli ve 2641 sayılı “Afganistan’dan Pakistan’a sığınan Türk soylu göçmenlerin Türkiye’ye kabulü ve iskanına dair “ kanunun maddelerin kıyasen uygulanacağını belirtmektedir.

⁹ 19.09.2006 tarihli ve 5543 sayılı yeni İskan Kanunu

¹⁰ “Türkiye’ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmelik” Resmi gazetede yayımlandığı tarih ve sayı 30/11/1994 No: 22127.

¹¹ Mülteci; Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,

Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) aracılığıyla mülteci statüsü verilene kadar geçici sığınma hakkı tanımaktadır. Mülteci ve sığınmacıların barınması konusunda yönetmeliğin 11. maddesi şöyle demektedir:

“Mülteci ve sığınmacıların barınmalarına yönelik ileri toplama bölgeleri Genelkurmay Başkanlığı ile koordine edilerek, mümkün olduğu kadar sınıra yakın olacak şekilde, İçişleri Bakanlığı'nca tespit edilir ve valiliklerce kurulur.”

Sığınmacıların ve göçmenlerin barınmaları, göçmen misafirhaneleri, yabancı misafirhaneleri şeklinde tanımlarla belirli bölgelerde sağlanmaktadır. Eski adı Yabancılar Misafirhanesi olan, İçişleri Bakanlığı'nın kararıyla değiştirilen ve yenileri kurulan Geri Gönderme Merkezleri, belgesiz göçmenlerin idari gözetim altında tutuldukları, başka bir deyişle süresiz kapatıldıkları mekanlardır. En büyükleri İstanbul-Kumkapı, İzmir ve Kırklareli'nde bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı yakın gelecekte her ilde 50 ila 100 kişi kapasiteli geri gönderme merkezleri kurulmasını resmi olarak öngörmektedir. Göçmenler bu merkezlerde, belirlenmiş yasal sınırı olmayan, bir aydan bir yıla hatta daha fazlasına uzayan sürelerde, niçin tutuklandıkları hakkında bilgilendirilmeden, ne kadar zaman için kapatılacaklarını bilmeden, hukuki yardım imkanları bulunmayan ve temel sağlık hizmetlerine erişimleri son derece sınırlı bir şekilde tutulmaktadırlar (Url-1).

İçişleri Bakanlığı'nın Mart 2010 tarihinde yayımladığı yasadışı göç ile mücadele konulu genelgede (Url-2) geri gönderme merkezlerinin fiziki koşullarında iyileştirmeye gidileceği belirtilmektedir. Bu genelgenin ekinde geri gönderme merkezlerinin sahip olması gereken fiziksel koşullar belirtilmekte (Url-3) ve aydınlık, temiz hücreler, besleyici yemekler, sıcak su, sağlık hizmetlerine ve avukata erişim vaat edilmektedir. Ancak İçişleri Bakanlığı'nın öngördüğü yeni düzenlemeler kapsamında alıkonulan kişilerin yargıya erişimi, alıkonma nedenleri ve sürelerine itiraz haklarına hiçbir şekilde değinilmemektedir.

2005 yılındaki İltica ve Göç alanındaki Ulusal Eylem Planı coğrafi sınırlamayı 2012 yılına kadar kaldıracığından söz etmektedir. Aynı zamanda yeni bir Sığınma Kanunu ve Yabancılar Kanunu yapılmasını da hedeflediğini belirtmektedir.

Sığınmacı: ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı, tanımlamaktadır (Bkz. İltica Yönetmeliği Madde 2)

Ülke güvenliğine yönelik diğer bir sorun alanı olarak ise insan kaçakçılığı ve insan ticareti bulunmaktadır. Türkiye’de 2002 yılına kadar, göçmen kaçakçılığı ve İnsan ticaretiyle mücadele alanında, özel bir yasa hükmü bulunmamaktadır. 2002 tarihinden itibaren, yeni düzenlemeler yapılarak bu alanda etkinlik sağlanmaya çalışılmıştır¹²

2003'te hazırlanan Türkiye'de dış sınırların korunmasına yönelik strateji belgesinde, ve Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı'nda, AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin 2008 yılı Türkiye ulusal programında ve 9. kalkınma planında yer alan, Entegre Sınır Yönetimi Eylem Planı 11 Ocak 2011 tarihinde İç İşleri Bakanlığı tarafından 2. aşamasının açılış töreni yapılmıştır (Url-4). Entegre sınır yönetimi çalışmasının AB'ye üyelik süreci için önemli olduğu kadar, Türkiye'nin güvenliği için de büyük öneme sahip olduğu da bildirilmiştir.

Ayrıca anlaşmalı evlilikleri önlemek maksatlı da 2003 yılında bir değişiklik yapılmış ve evlendikten 3 yıl sonra ancak yabancı eşin vatandaşlığa alınma prosedürlerinin başlaması uygun görülmüştür¹³. Yabancıların Çalışma izinleri konusunda da 2003 yılında yeni bir kanun hazırlanmıştır¹⁴. Ancak, bu yasa da sadece kalifiye nitelikteki göçmenleri çalışma hayatına yasal olarak kabul ederken (İçduygu, 2010), büyük oranda enformel sektörde kendilerine yer bulabilen göçmenlere yönelik herhangi bir düzenleme içermemektedir. Özellikle, ev işleri, eğlence ya da tekstil sektöründe kayıtsız işgücüne yönelik bu yasa hiçbir şey söylememektedir.

¹² 12 - 15 Aralık 2000 tarihinde Palermo da, imzalanan “Birleşmiş Milletler Sınır Aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi” ve eklerini teşkil eden “Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol” ile “İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Yasaklanmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol” e uygun olarak 03.08.2002 tarih ve 4771 sayılı Yasanın 2/B maddesiyle TCK.na 201. maddesinden sonra gelmek üzere Göçmen Kaçakçılığı ile ilgili 201/a, İnsan Ticaretiyle ilgili 201/b maddesi eklenmiş ve bu alandaki mücadeleye etkinlik kazandırılmıştır (Fırat, 2007). Buna göre, göçmen kaçakçılığı yapan kişiye 2-5 yıl hapis, ağırlaştırıcı şartlarda 4-10 yıl hapis ve en az 1 milyar TL para cezası verilecektir (Gözlügöl ve diğerleri, 2004). 2005’den itibaren ise, 26.09.2004 tarihinde kabul edilip 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 79. maddesinde göçmen kaçakçılığı, 80. maddesinde ise insan ticareti ile ilgili olarak hüküm getirilmiştir (Fırat, 2007).

¹³ 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu’nda değişiklik yapılmasını öngören ve 3 Haziran 2003 tarih ve 25127 sayılı yeni düzenlemeyle bu yapılmıştır (Gözlügöl ve diğerleri, 2004).

¹⁴ 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun 27.02.2003 tarihinde; bu konuda karşılaşılan sorun ve karışıklıkları ortadan kaldırmak amacıyla, özellikle de Avrupa Birliği’ne (AB) tam üyelik sürecinde uyum çalışmaları kapsamında kabul edilerek, 06.03.2003 tarih ve 25040 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (Işığışok, 2005).

Yasadışı göçle mücadeleye yönelik ikili anlaşmalar, güvenlik işbirliği anlaşmaları ve geri kabul anlaşmalarıdır. 43 ülkeyle ikili ve üçlü olmak üzere toplam 70 yasadışı göç ve diğer suç alanlarında ortak mücadele edilmesi, gerekli işbirliği çalışmalarının yürütülmesi ve aktif bilgi paylaşımının sağlanması hükümlerini içeren güvenlik anlaşmaları imzalanmıştır. Türkiye, kaynak ülke konumunda olan İran, Pakistan, Bangladeş, Afganistan, Irak, Hindistan, Suriye, Çin Halk Cumhuriyeti ve Sri Lanka'ya 2001 yılı başından itibaren geri kabul anlaşması teklif etmiştir. Ayrıca, 2002 yılında Ürdün, Rusya, Tunus, Moğolistan, Mısır, Kırgızistan, İsrail, Gürcistan, Etiyopya, Belarus, Sudan, Cezayir, Fas, Lübnan, Nijerya ve Kazakistan'a da geri kabul anlaşması teklif edilmiştir. Bazılarıyla bu anlaşmalar karşılıklı imzalanmış bazılarıyla ise süreç devam etmektedir (Gözlügöl ve diğerleri, 2004).

4.3 Türkiye'ye Yurtdışından gelen Göçmen ve Kurumsal Etkileşimi

Göçmenler geliş amaçlarına göre değişen şekillerde vardıkları ülkede çeşitli uluslararası, ulusal ve yerel kurumlarla etkileşim halinde bulunmaktadır ya da buna mecburdur. Ülkemize gelen yurtdışından gelen göçmen için önünde iki alternatif vardır. Eğer insani nedenlerden dolayı gelmiş ve ülkesine geri dönemiyorsa, bu ülkedeki kalışını yasallaştırmak için mutlaka iltica başvurusu yapmak durumundadır. Kurumsal etkileşim daha çok, iltica başvurusunda bulunanlarda ön plandadır. İltica başvurusu için yeterli nedeni olmayan ve başta ekonomik sebeplerle gelenlerin ülkede kalışları yasadışıdır ve yakalandıkları anda kurumsal etkileşime girmektedirler.

Ülkemizde de, mülteci kabulünde Cenevre sözleşmesinden gelen coğrafi bir sınırlılık vardır. Avrupa kıta ülkeleri dışında, mülteci kabul edilmemektedir. Ancak, diğer ülkeler için iltica başvuru talebi alınmakta ve başvuranın üçüncü bir ülkeye gönderilmesi için prosedürler burada yapılmaktadır. Bu mülteci kabul prosedüründe uluslararası kuruluşlarla işbirliği söz konusudur.

Ülkemize, yasal veya yasadışı yollarla gelip iltica başvurusunda bulunanların 3. bir ülkeye yerleştirilmesinde Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) aracılık yapmaktadır. Çünkü daha önce teorik çerçevede vurgulandığı üzere, iltica prosedürleri varılan ülkenin iç ve dış politikasıyla ilişkisi içerisinde ve kimi zaman uluslararası anlaşmalar bağlamında işlemektedir.

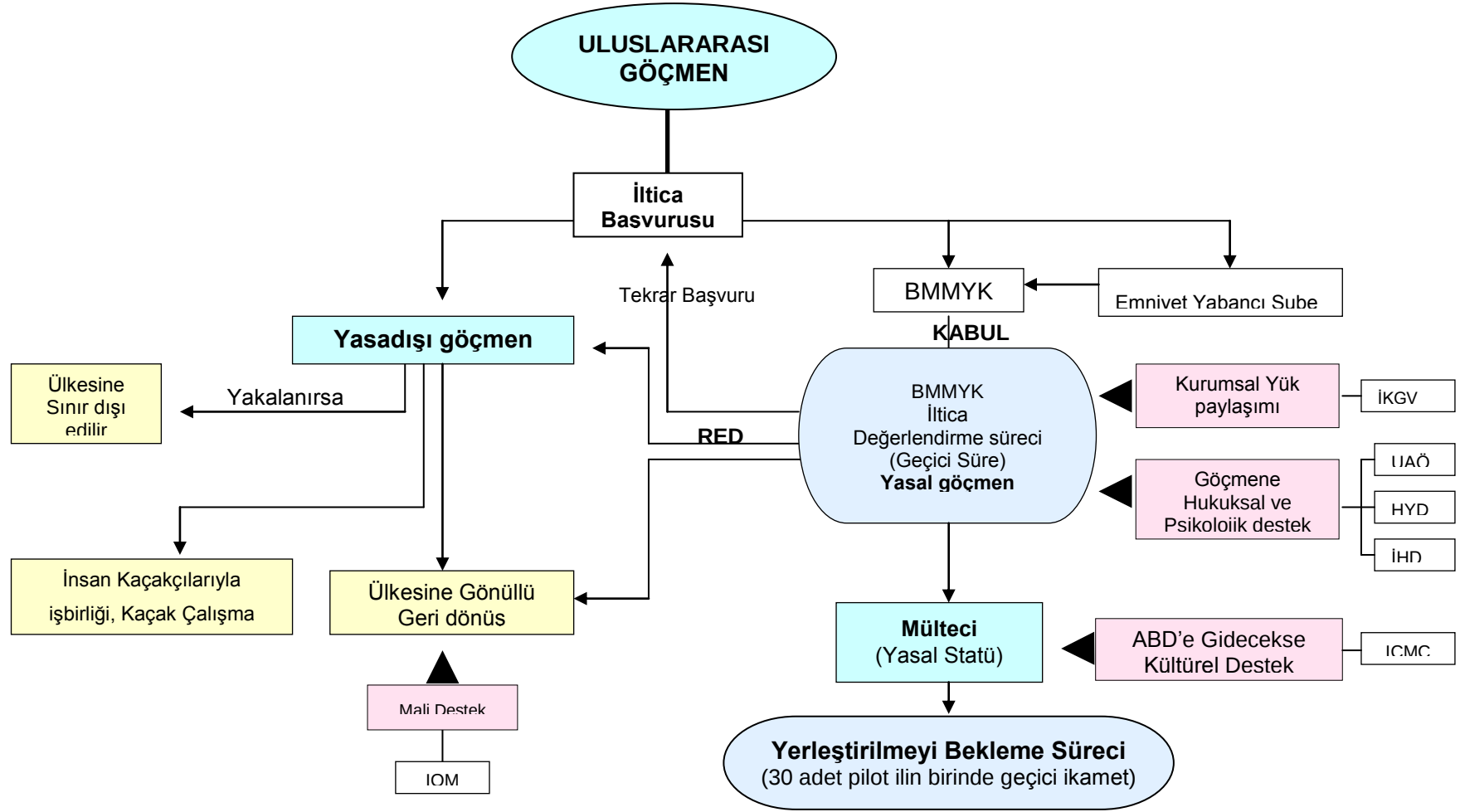
Göçmenlerin sınırı geçtikten itibaren 15 gün içerisinde öncelikle bulundukları ildeki emniyet güçlerine, varsa Yabancılar şubesine başvurması mecburiyettendir. Ardından iltica başvurusunu yapmak üzere Ankara ve Van kentlerinde bulunan

BMMYK ofislerine uğramak zorundadırlar. Başvurusu değerlendirmeye alındığı andan itibaren ülkedeki konumu yasallaşmaktadır. Ancak sürecin şimdiye kadar işleyişinden görüldüğü üzere BMMYK'nın iltica başvurusunun dosyasını değerlendirme süreci kimi zaman 4-5 seneyi bulabilmektedir. Ayrıca Devlet bazlı çalışan bir sivil toplum örgütü olarak, son yıllarda İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV) da başvuruları Emniyet güçlerinin yaptığı gibi BMMYK'a iletmeye çalışmakta ve görev paylaşımını üstlenmektedir.

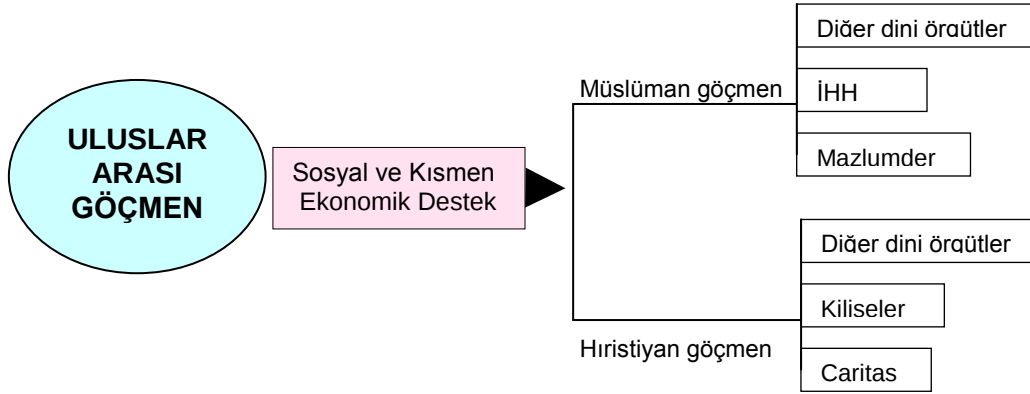
BMMYK'daki başvuru sürecinde, göçmenlerin dosyalarının incelenmesi, görüşmelerinin yapılması, gidecekleri ülkeye yönelik adaptasyon eğitimlerinin verilmesi gibi konularda yardım amaçlı devreye (son birkaç yıla kadar) Uluslararası Katolik Muhacerat Konsorsiyumu (ICMC) girerken; bu şimdilerde üst düzey politikalardan etkilenecek, (göç konusunda daha fazla denetimi ele almak niyetinde olduğunun bir göstergesi olarak) değiştirilmiştir ve İKGV'e devredilmiştir. Bu süreci genel çerçevede akış şemasında görebilmekteyiz. (Bkz. Şekil 4.8.)

Mültecilik başvuru sürecinde başvuranların ülke dilini bilmemekten, süreci takip edecek yeterli bilgiye sahip olmamaktan veya yaşadığı göçün travmatik etkisinden kurtulamamaktan dolayı bazı hukuki ve psikolojik sorunları olabilmektedir. Bu süreçte göçmenlere 3 önemli kuruluş karşılıksız destek vermektedir. Bunlar; Uluslararası Af Örgütü (Amnesty), Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD) ve İnsan Hakları Derneği (İHD) Şubeleridir.

BMMYK'a başvuru sürecinde değerlendirmesi olumlu olan göçmenler, gönderileceği 3. ülke de belirlendikten sonra, resmi prosedürlerin tamamlanması amacıyla BMMYK ve Türk hükümetinin ortaklaşa belirlediği 30 pilot ilden birinde bir süre beklemek amacıyla yaşamak zorundadır. Bu süreç en az 1-2 seneyi bulmakta ve çalışma izinleri de olmadığı için mültecilerin çoğu ekonomik sıkıntı çekmeye devam etmektedir. Ayrıca pilot illerin (uydu kentlerin) çoğunda, yerel halkın daha önce bu tarz göç olayıyla hiç karşılaşmamış olmasından ve gelenlere yönelik önyargıya sahip olmasından dolayı mülteciler bulundukları pilot illerde çok yalnızlaşmakta, yaşamları çok güçleşmektedir (Bkz. Şekil 4.7.).

Şekil 4.8: Yurtdışından gelen göçmenlerin kurumsal etkileşimi.

Şekil 4.9: Yurtdışından gelen göçmenin yardım kuruluşlarıyla etkileşimi.

Amerika'ya yerleştirilme kararı alınan Hristiyan mültecilere ise, ICMC kültürel adaptasyon eğitimi ve süreci kolaylaştıracak her türlü desteği sağlamaya devam etmektedir.

İltica başvurusu reddedilen veya yasadışı şekilde ülkeye gelenlerden bir şekilde ülkesine geri dönmeye karar verenlere ise, Uluslar arası Göç Örgütü (IOM), kendi bütçesiyle oluşturduğu geri dönüş göçünü özendirme projesi kapsamında, ülkelerine gitmeleri için dosyalarını hazırlama, biletlerini alma, havaalanında göçmenlere dil, polisle irtibat vb. konularda birebir destek sağlamaktadır.

İltica başvurusu reddedilen bir göçmen iki kez daha başvurusunu yenileyebilmektedir. Buna rağmen reddedilirse resmi yollardan sınır dışı edilmektedir.

Tüm bu süreçte yasal veya yasadışı olsun göçmenlerin hepsine sosyal ve kısmen de ekonomik anlamda yardım eden ulusal ve bazı yerel örgütler de bulunmaktadır. Bunlar, daha çok dinsel öğeler etrafında ya da kimi zaman etnik gruplar bağlamında şekillenmektedirler. Örnek olarak, Iraklı Keldaniler Türkiye'ye gelir gelmez Keldani kiliseleri ve Keldanilere yönelik dernekler yoluyla sosyal desteğe hemen kavuşmakta ve kimi zaman bu örgütler aracılığıyla yine grubun içerisindeki iş döngüsünde yerini alarak ekonomik anlamda da kendine destekler bulabilmektedir. Bir diğer örnek de, daha çok muhafazakar kesimlerin oturduğu pilot illerde, Konya, Kayseri gelen Müslüman Afrikalılara yerel dini örgütler ekonomik destek sağlamaya çalışmaktadırlar.

4.4 Yurtdışından Gelen Göçmenlerin Türkiye’de Sosyo-Mekansal Alanları

Türkiye’de yasadışı göçmenlerin yoğunlaştığı üç kent bulunmaktadır. Bunlar Van, Ankara ve İstanbul’dur. Van, Irak ve İran sınırından gelen gruplar için ilk durak ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi’nin olduğu iltica başvurusu yapılabilecek bir merkezdir. Ankara daha çok, İstanbul’da veya diğer illerde yasadışı barınanların iltica başvuruları için BMMYK ofisine uğradıkları bir yer olmaktadır. İstanbul ise yasadışı göçmenlerin, hava ve deniz yoluyla önce yasal gelip sonra yasadışılığa geçtikleri (vize süre aşımı gibi), ve enformel sektörün yardımıyla bir şekilde iş ve barınma ihtiyaçlarını karşıladıkları, Batı ülkelerine kaçış için de köprü niteliğinde bir bekleme salonu niteliğindedir.

Şekil 4.10: Türkiye’ye yönelen göç ve göçmenlerin ülkeye giriş noktaları.

Danış’ın vurguladığı üzere, pek çok İranlı Türkiye’ye ilk girişlerini Van üzerinden yapmaktadır. Kentte BMMYK’nın bürosu olması, etnik ve akrabalık esaslı dayanışma ağları, kayıt dışı ekonominin yaygınlığı ve yolculuğun bir sonraki adımını organize edebilecek araçların bulunması, sadece İranlılar için değil, Afgan, Pakistanlı, Bangladeşli vb. gruplar için de Van’ı önemli bir ara durak noktası yapıyor. Iraklıların çoğu hedefledikleri ülkelere varabilmek için kendi imkânlarıyla aile göçü veya usulsüz göç yöntemini kullanmakta ve içlerinden ancak çok küçük bir kısmı Türkiye’deki BMMYK’nın aracılığına başvurmaktadır. Bu da Iraklıların, Van yerine daha çok **İstanbul**’da toplanmalarına neden olmaktadır (Danış 2004).

Ulusötesi göçmenlerin sosyal alanlarından bahsetmek için, kuşkusuz onların belirli bir süre bu ülkede kalma deneyimlerinin olması gerekir. Uluslararası göç ofisinin (IOM) 1995 yılında yaptığı Transit Göç ve Türkiye çalışmasına göre, örneklemdeki göçmenlerin %60’ı bir yıldan daha az süredir Türkiye’de bulunurken, %10’u bir

yıldan fazladır ülkede bulunmaktadır. Aynı çalışmada İranlıların ülkemizde ortalama kalma süreleri yaklaşık 4 yıl olarak görülürken, Iraklılar, Bosnalılar ve Afrikalılar sırasıyla, 26, 21 ve 13 ay kalmaktadırlar (Kutlu, 2002). Bu verilerin son 12 yılda ne kadar değiştiğinin incelenmesi gerekir. Kaba gözlem ve son dönem bazı çalışmalara göre artık göçmenlerin ülkemizde kalış süreleri gittikçe artmaktadır.

Transit göçmenler, Shepherd'ın (2006) çalışmasında da görüldüğü üzere, sıkıntılarına dayanmak için üç tane ulusötesi sosyal alanın kaynaklarını kullanıyorlar. Bunlar; Türkiye dışındaki aile ve arkadaşları, Türkiye'de yaşayan kendi ulusal toplumları ve uluslararası kuruluşlar, sivil toplum ve yardım organizasyonlarıdır. Transit göçmenler için Türkiye, hedef ülke değil, transit geçilecek ülkedir. Colson'un vurguladığı üzere, Türkiye Avrupa Kalesine varmak için Doğu-Batı, Kuzey-Güney güzergahında hep son duraktır. AB ile Türkiye arasındaki sınırlar Asya veya Afrika'daki sınırlar kadar kolay aşılır cinsten değil ve bu yüzden göçmenler –Betwixt and between- (ne o ne bu) bir belirsizliğin içerisine hem çıkış ülkeleri hem konumlandıkları ülke tarafından sıkışmaktadırlar. Bu yüzden, bu göçmenler geçici ve sınırlı bir aşamada göçü yaşamaktadırlar. Kendilerini sürekli transit, geçici olarak görse de, her geçen gün ya Batı'ya ulaşmanın zorluklarından ya da ülkemizde çeşitli şekillerde yaşama tutunabildiklerinden bu kalış süreleri uzamakta ve hatta bir kısmı sürekli kalır hale dönmektedir.

Gelecekte daha iyi bir yaşam umuduyla hali hazırdaki durumlarının belirsizliği arasında sıkışıp kalan, bir türlü bir sonraki adımı atamayan bu göçmenler için en zor şey “beklemek”. İkamet ve çalışma izni olmayan usulsüz göçmenler, Türkiye'de kaldıkları geçici dönemde kayıt dışı ekonominin yaygınlığı sayesinde barınma ve iş sorunlarını görece çözebiliyorlar. Çoğu, Van veya İstanbul'da, en kötü gecekondular bölgelerinde veya şehir merkezindeki harap semtlerde barınıyorlar. Erkekler hamallık, inşaat işçiliği veya tezgâhtarlık gibi vasıfsız ve düşük ücretli işlerde çalışırken, kadınlar temizlik ve bakıcılık işleri yapıyorlar. Az da olsa para kazanmalarını sağlayan bu kayıt dışı işler bazen çok ağır bir biçimde sömürülmelerine de yol açabiliyor. Sınır dışı edilme ve buna benzer başka tehlikelere maruz kalmadıklarında, hayatlarını idame ettirebilmek ve en temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kendi başlarının çaresine bakmak zorunda olan bu göçmen gruplar için, akrabalık, din, etnisite veya köken ülke esaslı dayanışma ağları büyük bir önem taşıyor (Danış 2004).

Akçapar (2004)'ın alan çalışmasında, mülteci başvurusunda bulunmuş reddedilmiş ya da incelenmekte olan, ya da statüyü kazanmış olanlarla derinlemesine ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Türkiye'ye girerken İranlıların vize

kolaylığından dolayı yasadışı yolları pek kullanmadıkları, ancak buradan Batıya kaçış için insan tacirleriyle işbirliği yapmaya hazır veya kontakları kurmuş oldukları görülmüştür. 3 aylık yasal süreyi aşanların yasadışı konuma geçmeleri İranlıların en başta gelen sorunlarıdır.

1980'den itibaren, 1979 İran İslam Devriminin ardından çoğu üst sınıfa bağlı ve rejime karşı İranlı Batıya entegre olma ve daha iyi hayat şartlarında yaşama umuduyla özellikle ABD'ye göç etmiştir. Sayıları 1 milyonu bulduğu söylenmektedir. İlk göç akımı daha çok politik nedenlerden dolayı kaçışken, son dönemki akım daha çok ekonomik içeriklidir. İran Türkiye arasındaki esnek vize rejimi bu akımı bu yöne çeken etmenlerden biridir. Şu anda, İranlılar 3 aya kadar vizesiz Türkiye'de kalabilmektedirler. İlk göç akımındakilere oranla şu andakiler düşük ekonomik statüde ve ya kırsal alandan ya da büyük kentlerde yaşama deneyiminden mahrum küçük kentlerden gelmektedir. Türkiye'yi seçmelerinin bir nedeni de sınıra yakın olan Van kentinde BM ofisinin varlığı. Mülteci statüsü almak için bu ofise başvuru yapabiliyorlar. Türkiye'yi bir bekleme kapısı olarak görüyorlar. Özellikle İstanbul'u mülteciler ve yasadışı göçmenler için rahat saklanabilme yeri olarak görüyorlar. Ayrıca bu ülkede yakınlarının olması, kendi ülkelerine yakın olması ve Batıya buradan daha kolay gidebileceklerine inanmaları ana nedenlerdendir (Akçapar 2004).

Politik ve yasal savunmasızlıkları transit göçmenlerin sürekli risk altında yaşamasına neden olmaktadır. Sosyal savunmasızlıklarını bulundukları kötü yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik herhangi bir sosyal yardım alamamalarıyla tanımlanmaktadır. Ekonomik yetersizliklerinden dolayı kadın tacirlerinin eline düşme tehlikesi, kötü barınma koşulları, yasallıklarını yitirdiklerinden hareket özgürlüklerinin kısıtlı olması, mülteci statüsü almadan çocukları için eğitim sağlık gibi desteklerden mahrum olmaları, sosyal dışlanma sıralanan problemlerdendir. Ekonomik savunmasızlıkları daha çok yasal çalışma izinleri olmadığından yasadışı işler yapmaları ve düşük ücret almaları, düzensiz iş sahibi olamamaları olarak söylenebilir (Akçapar, 2004).

Akçapar'ın alan çalışmasının sonuçlarından biri de İran'da insan kaçakçılarının göçmenlerin ulaşımının kolay olduğunun öğrenilmesidir. Kendi ülkelerine geri dönmeyi politik ve ekonomik nedenlerden dolayı asla düşünmezlerken, sadece özlem duydukları zihinlerinde hatıra olarak kalan bir yer olarak düşündüklerini belirtmişlerdir (Akçapar, 2004).

4.5 İstanbul'da Uluslararası Göç ve Göçmen Grupları

TÜİK 2000 Göç verilerine göre, İstanbul'a yurtdışından gelen göç sayısı 56.644 kişidir. Bunun 29.409'u erkekken 25.235'i kadındır. Van'a gelenler 1760 kişidir.

2002-2006 yılları arasında İstanbul iline giriş çıkış yapanların sayısına baktığımızda ise, 2003 yılında giriş yapanlarla çıkış yapanlar arasındaki farkın 200 bin civarında olduğunu görmekteyiz.

Yabancıların İstanbul ilinde yasadışı konuma düşmelerini istatistiki verilerle inceleyen İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesinin çalışması bazı ilginç noktalara temas etmektedir. Son dönemlerde, yasadışı göçün, AB üyesi ülke vatandaşlarının pasaportlarını satarak lasse-passe (seyahat belgesi) olarak ülkeler arası dolaşımı sağladığını ve satılan pasaportun da yasadışı yollarla AB'ye girmek veya o yolda transit geçişleri sağlamaya yaradığı belirtilmektedir.

İstanbul ilinde dört adet hava ve deniz sınır kapısı bulunmaktadır. Bunlar, Atatürk Hava Limanı, Sabiha Gökçen Hava Limanı, Karaköy Deniz Limanı ve Zeytinburnu Deniz Limanı'dır. Bunun dışında karayoluyla komşu illerden İstanbul'a geldiği de göz önüne alınmalıdır. Yasadışılık, bazen turistik amaçla gelen ve sonra vize süresi aşarak ülkede kalmak isteyenlerle de olabilmektedir.

2006 yılı Atatürk Hava Limanı kayıtlarına göre, dış hatlar terminalinden gelen yolcu sayısı 6.177.808, giden yolcu sayısı 6.112.497 kişidir. Aynı yılda toplam 2074 adet, pasaport, vize, oturum ve kimlik sahteciliği tespit edilmiştir (EGM verilerinden derleme).

Şekil 4.10: İstanbul ili deniz ve hava sınır kapıları.

Polis bölgelerine göre illegal girişten yakalanan göçmenlerin ilçelere göre dağılımına baktığımızda; en yoğun Beyoğlu, Fatih, Eminönü ve Zeytinburnu ilçelerini ve en önemli çıkış-giriş kapısı olarak da Atatürk Havalimanını görmekteyiz. 2006 yılında toplam 2621 adet illegal giriş anlamında yakalanma olayı olmuştur. 2007 yılında (temmuz ayına kadar) bu sayı 2221 adettir. Elde edilen istatistikler sadece illegal girişi kapsamıştır, onun dışında büyük miktarda da oturma, vize ve kimlik ihlalleri mevcuttur.

Jandarma bölgelerinde, 2006 yılında 228 kişi yakalanmışken, 2007 yılının yarısında bu sayı 763'e yükselmiştir. 2006 yılında adı geçmeyen iki ilçe, Silivri ve Çatalca 2007 yılında öne çıkmaktadır.

Kelly Brewer ve Deniz Yüksek'in (2006) çalışmasında, İstanbul'da 4.000-6.000 arası transit göçmenin bulunduğu ve bu sayının yazın Avrupa'ya veya Kanada, Amerika'ya geçişlerle azaldığı, kışın ise arttığı belirtilmektedir. Transit göçmenler hakkında sayı vermenin güçlüğüyle birlikte, İstanbul metropolünde, kayıt dışı ekonomiden beslenme olanağından dolayı bu tahminin az olduğunu iddia edebiliriz. Emniyet Müdürlüğü sınır dışı edilme istatistikleri de bu varsayımımızı destekler mahiyettedir.

Günde ortalama 29 kişinin sınır dışı edilme işleminin yapıldığı Yabancılar Şube Müdürlüğü verilerine göre 2001 yılından 2007 yılının Mayıs ayı sonuna kadar toplamda 64700 yasadışı göçmen sınır dışı edilmiştir. Bu verilere ikamet verilen, tekrardan salıverilen, iltica talebi kabul edilen vb türden yabancılar dahil değildir. Ayrıca buna ek olarak yakalanamayan yabancıların da bulunduğunu hatırlatmak gerekir.

Yılda ortalama 10 bin yasadışı göçmenin sınır dışı edilmesi İstanbul kentindeki yasadışı göç sirkülasyonunun büyüklüğünü gözler önüne sermektedir. Emniyetin ülke çapındaki asayiş istatistiklerine bakıldığında ise, son 7 yılda 10 bin civarında pasaportsuz seyahat, 17 bin illegal giriş, 16 bin vize ihlali 2 bin izinsiz çalışma suçu görülmektedir.

İnsan kaçakçılığı suçunda ise, 2005 yılında organizatörlerin uyruklarına göre dağılımında başı Pakistanlı, Iraklı, Gürcistanlı ve Afganistanlılar çekmektedir. Narkotik suçlarda ise, 2001-2007 arasında sırasıyla, İran, Tanzanya, Türkmenistan, Nijerya, Bulgaristan, Somali ve Filistin uyruklular ağırlıktadır.

Alan çalışmasına başlarken, İstanbul'da yasadışı göçmenlerin bulunduğu bölgeleri iyi tespit etmek gerekir. İstanbul ilinde yasadışı göçmen profiline bakarsak, Afrika ölkelerinden gelenlerin daha çok Fatih İlçesi Eminönü bölgesinde Kumkapı ve Laleli taraflarında, yine Fatih ilçesinde Aksaray bölgesinde, Beyoğlu ilçesinde Tarlabası ve Talimhane bölgesinde, Şişli ilçesinde Kurtuluş ve Feriköy civarında yer seçtiklerini görmekteyiz.

Ortadoğu'dan gelen ve çoğunluğu Iraklılardan oluşan göçmenler, adına Arapçada küçük ev anlamına gelen "şukka" dedikleri kaçakçıların ayarladığı göçmen evlerinde ikamet etmektedirler. Beyoğlu ilçesinde, Tarlabasının arka sokaklarında, Dolapdere civarında ve Şişli ilçesinin çeşitli bölgelerinde yer seçmektedirler.

Tarlabası ve Dolapdere, diğer kent yoksullarıyla beraber usulsüz göçmenler için de önemli bir barınma yeri işlevi görürken, Aksaray- Laleli iş bulma imkânları, bekar odaları ve otelleriyle kayıt dışı yaşamın çekim merkezi olmaya devam ediyor (Danış 2004).

Asya kıtasından gelenler ise, Zeytinburnu, Fatih, Gaziosmanpaşa, Pendik, Eminönü, Beyoğlu, Avcılar, Küçükçekmece, Büyükçekmece gibi ilçelerde dağınık yer seçmektedir.

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ölkelerinden gelenler, Kadıköy, Bakırköy, Fatih, Şişli, Sarıyer, Beşiktaş ve Eminönü ilçelerinde yer seçmekte ve bakıcılık tarzı işlerde çalışıyorlarsa işverenin evinde çeşitli ilçelerde ikamet etmektedirler. Evlerde alışanların tespiti ise çok zordur. Eğlence sektöründe çalışanlar ise, Şişli, Eminönü ve Fatih-Aksaray'daki eğlence merkezlerine gitmektedirler.

Şekil 4.12: İstanbul bütününde ilçelere göre yerleşik yurtdışından gelen göçmen grupları.

Alan araştırmasına geçmeden önce İstanbul'da üç ayrı noktada pilot araştırma yapılmış ve bunların içerisinde Zeytinburnu bölgesi alan araştırmasına bir çok açıdan en uygun bölge olarak belirlenmiştir. Alan araştırmasının yapılacağı Zeytinburnu bölgesi genel göç profili bir sonraki bölümde ele alınmaktadır (Bkz. Bölüm 5). Mekansal olarak şimdiye kadar tez araştırması kapsamında incelenen alanlara göre bakıldığında, birbirinden farklı uluslararası ağ ve pratikleri görebiliriz. Bunlar sırasıyla, Kumkapı (Fatih) bölgesi, Taksim (Beyoğlu) bölgesi ve Zeytinburnu bölgesidir.

Kumkapı (Fatih) bölgesi

Bu bölgede çok farklı göçmen grupları bir arada yaşadığından iç içe geçmiş ya da birbirine hiç değmeyen sosyal ağlar bulunmaktadır.

Bölgedeki Afrika kökenli göçmenler daha çok konuşulan ortak dillere ve dini inançlara uygun bir yerleşim sergilemektedirler. Müslüman kesim daha çok cami etrafında günlük vaktini geçirmekte o civarda seyyar satıcılık yapanlar da bulunmaktadır. Cuma günleri ortak buluşma vakitleridir. Buna rağmen bu gruplar arasında da iletişim açısından ortak kullandıkları dil İngilizce, Fransızca, Arapça etrafında sokak aralarında kümeleşmektedirler. Ya da genellikle aynı ülkeden gelenler yerel dillerini konuşmak açısından ve de maddi açıdan birbirlerine dayanabildiklerinden bir arada bulunmaktadırlar. Bölge halkıyla çoğunun diyalogları yok denecek kadar azdır. Geneli, ev sahipleri, varsa işverenleri veya kaçak göç konusunda yardımcı olacaklar dışında yerel halkla irtibata geçmemektedirler. Sosyal ve sağlık güvenceleri yoktur.

Aynı bölgede Ermenistan'dan gelen orta yaş üzeri bir grup da yer almaktadır. Bunlar, ev hizmetleri ya da seyyar satıcılıkla uğraşmakta, bölge esnafı ve halkıyla biraz daha kaynaşık durumda ve kendi kiliseleri merkezli bir sosyal ağa sahiptirler. Sosyal ve sağlık güvenceleri yoktur.

Türki Cumhuriyetlerden 1990 sonrası gelip de, bireysel göç eden çoğunluğunu kadınların oluşturduğu ve ülkesinde geride ailesini bırakan onlara maddi açıdan yardımcı olmak gayesinde olan da bir kesim vardır. Bunlar, ev hizmetlerinde ve bölgedeki ticari işyerlerinde çalışmaktadırlar. Yerel halkla işvereni ve komşusu bağlamında iletişimde olsa da, burada ama sürekli ülkesinde geride bıraktığı ailesine dönük orada yaşamaktadırlar. Sosyal ve sağlık güvenceleri yoktur.

Bölgede, göçmenlerin yasadışı durumlarından dolayı resmi bir örgütlenmesi söz konusu değildir. Daha çok, sokak aralarında, cami veya kilise etraflarında ve call center (uluslararası telefonla arama noktalarında) bir araya gelmektedirler.

Bu bölgeden yaklaşık 25 göçmenle görüşülmüş, bunlardan bazılarıyla daha uzun süreli görüşmeler yapılabilmektedir.

Taksim (Beyoğlu) bölgesi

Bölgede, Tarlabası, Dolapdere civarında Afrika kökenliler ve Kurtuluş, Feriköy civarında Iraklılar olmak üzere ağırlıklı Hristiyan göçmen grupları yaşamaktadır. Taksim bölgesinde kiliselerin yoğunlukla yer almış olması ve merkezi bir alan, çöküntü bölgesi talep edilebilecek konut sayısının varlığı da göçmenleri buraya yönlendiren unsurlardandır.

Özellikle Pazar günleri kiliseler göçmenlerle dolmaktadır. Kilise örgütleri göçmenlere kimi zaman yardım ederken, kimi zaman da onları maddi kaynak olarak görmektedirler.

Zeytinburnu bölgesi

Bölge, gecekondu oluşumuyla ilk olarak iç göçmeni bünyesinde barındırmıştır. Daha sonra 1950-1960 dönemlerinde Türk kökenli göçmenlerin resmi yollardan vatandaşlığa geçirilmesiyle bölge hareketlenmiştir. O dönem gelen göçmenler daha çok, Kazak, Türkmen ve Özbek ya da Uygur ağırlıklı göçmenlerdir. Gecekondu oluşumu ve bölgedeki mevcut sanayi sektörünün gelişimine de katkıları olmuştur. Bu çalışmanın da konusu olan son dönem gelen göçmenlere de bu ilk gelen yasal göçmen grubu maddi, sosyal destekler sağlamaktadır. Daha çok kendi kökenlerine yönelik yardımları olsa da, Türk kökenli olan göçmenlere her türlü destek sağlanmaktadır.

1980-90 döneminde bu şekilde bölgeye gelip bir dönem yasadışı yaşayan çok göçmen olmuştur. Daha sonra mevcut yasal göçmenlerin de yardımıyla kalış süreçlerini yasallaştırmışlardır. Diğer bölgelerdeki göçmenlere oranla bu bölgedekilerin sosyal ağları çok gelişmiş, dil ortaklığının ve daha önceden gelip vatandaşlığa geçmiş kökendaşlarının bulunması bu ülkede vatanlarında gibi hissetmelerini sağlamıştır. İş, konut bulmada çok zorluk çekmemektedirler. Ayrıca, eğitim ve sağlık konularında yasadışı oldukları dönemde bile var olan ağlar üzerinden hizmet alabilmektedirler. Çoğu anavatan olarak Türkiye'yi görmektedir.

Bölgede Türk kökenli göçmenler için durum böyleyken, 1990 sonrası Afganistan'dan Türk kökenli olmayan Afgan asıllı göçmenler de bölgeyi transit göç için kısa süreli kullanmıştır. Son birkaç senedir emniyet güçlerinin yoğun takibi nedeniyle azalsa da, var olan deri ve tekstil atölyelerinde kaçak göçmenler barındırılmıştır. Bu göçmenler ülkede uzun süreli kalmak isteseler de, bu bölgede barınamamaktadırlar. Geçici kalışları da, bölge halkını rahatsız etmektedir.

Bölgede aynı zamanda, deri satış mağazalarında Rusça bildiklerinden dolayı tercih edilen eski SSCB ülkelerinden de bayan ağırlıklı göçmenler vardır. Bulgar, Roman, Moldova asıllılar merkez mahalleler dışında biraz daha çeperde yer seçmektedir. İşveren, ev sahipleri dışında genelde birbirleriyle diyalogları vardır.

Bölgede, göçmenlerin resmi bir örgütlenmeleri dernekleşme şeklindedir. Kazak, Özbek, Uygur Türklerinin kendilerine ait birden çok dernekleri vardır. Yeni gelen göçmenler bu dernekler yoluyla sosyal hayatlarında sıkıntılarına destek bulabilmektedirler. Camilerin mahalledeki göçmen türüne göre de cemaati vardır. Mesela, Özbeklerin yoğunlukla yaşadığı yerdeki caminin adı halk dilinde Özbek camine dönüşmüş durumdadır.

4.6 Bölüm Değerlendirmesi

Türkiye, geleneksel olarak göç alan ülke olmasına rağmen, çoğunluğu Avrupa ülkesi olmak üzere 1960'larda işçi anlaşmalarıyla yurtdışına işgücü gönderdiğinden dolayı, uzunca bir dönem göç veren ülke olarak anılmıştır. Ancak, AB göç politikalarının etkisi ve son dönemde ülke ekonomisindeki gelişmeler sonucu, Türkiye artık bir çok göçmen grubu için hedef ülke konumundadır.

Türkiye'ye yönelen göç türlerine baktığımızda, yasadışı, düzensiz, kaçak göçün yoğunlukta olduğu, mekik göçün halen kısmen devam ettiğini ve iskanlı göç sonrası aile bağlarıyla gelen serbest göçlerin sürdüğünü görmek mümkündür.

Türkiye uluslararası göç profiline İstanbul ölçeğinde bakmak resmin büyük bir oranını görmek demektir. Çünkü, göçmen gruplarının en çok tercih ettiği kent İstanbul kentidir. Bir çok göçmen grubunu aynı anda barındıran merkezi bölgeler (Fatih, Beyoğlu gibi) dışında İstanbul'da çok farklı bölgelerden gelen gruplar birbirlerinden farklı yerlere yerleşmektedirler.

5. ZEYTİNBURNU ALAN ARAŞTIRMASI

Belirli bir bölgede ya da kentte yapılan araştırmaların bulguları ya o kente dair öznel sonuçlar verir ya da o göçmen gruba ya da gruplarına yönelik değerlendirilebilir. Çünkü, yapılan çalışma ölçeği itibariyle sadece o gruba veya o yöreye özgündür. Bir yere ait ulusötesilik hareketleri başka bir yerde çok farklı gelişebilmektedir. Oysa, son 15-20 yıldır uluslararası göç yazınında yer alan ulusötesilik çalışmaları, sonuçları itibariyle yöreye/yere özgünlük konusunu genel olarak ihmal etmekte ve tepeden genelleşici sonuçlara varmaktadır (Glick-Schiller, 2005). Yerel ulusötesilik örneklerinin kendi zemininde özgün örnekler olarak incelenmesi gerektiğinden hareketle bu araştırma yapılmaktadır.

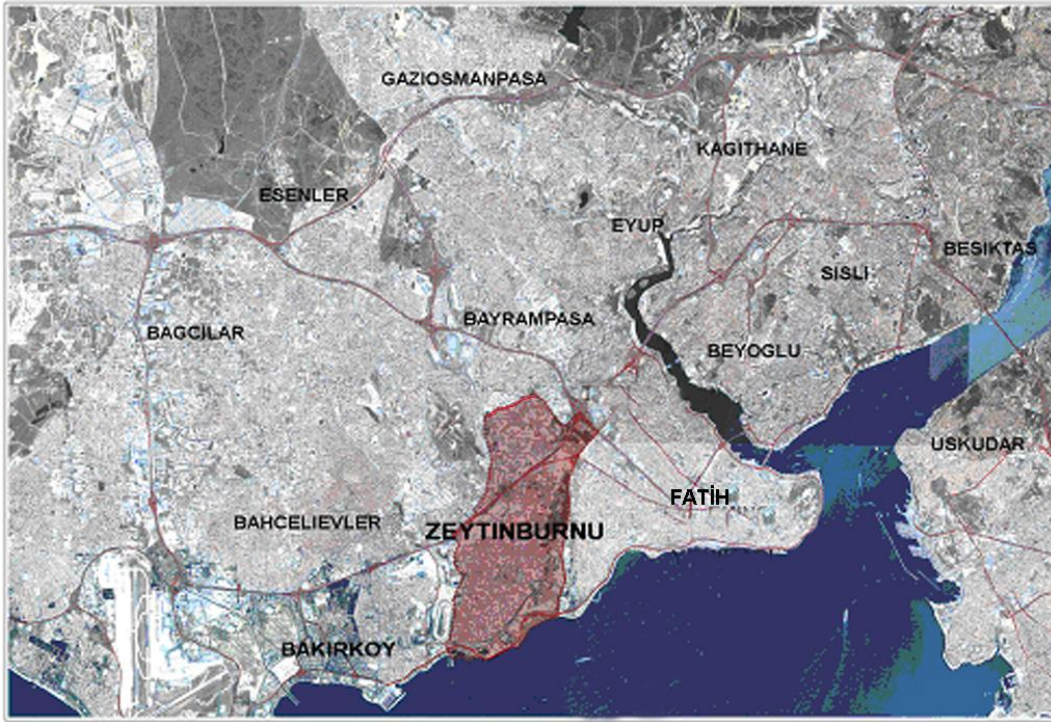
Alan araştırması olarak üst ölçekte İstanbul'daki yurtdışından gelen göçmenlerin sosyo-mekansal alanlarına yönelik ön çalışmalar yapılmış (Bölüm 4.6.) ve bunların içerisinden en uygun yerel örneğin Zeytinburnu ilçesi ve yurtdışından gelen Türk kökenli göçmenler olacağına karar verilmiştir. Yapılan diğer pilot alan çalışmalarında görülmüştür ki; yasadışı, düzensiz göçmenlerin ağırlıkta olduğu bölgelerde, göçmenlerin mekanla etkileşimleri oldukça sınırlıdır ve göçmenler mekanda sürekli yer değiştirmekte ve mekansal izlerinin yakalanması da zor olmaktadır. Zeytinburnu'nda yaşayan göçmenler sosyo-ekonomik ve fiziksel mekanla ilişkilerde aktif rol oynamaktadırlar çünkü diğer son dönem gelen göçmen gruplarına göre daha uzun süredir bölgede yerleşiktirler ve büyük oranı T.C. vatandaşı olmuşlardır.

Ulusötesi kentleşme araştırmaları için Smith, M.P. (2001), üç farklı yöntem önermektedir (Bölüm 3.2.). Bunlar; ilki, **farklı ulusötesi ağları aynı kentte karşılaştırmaktır**. Aynı zamanda, belirli bir kentin, sosyal ve politik organizasyonların ağları üzerinde sahip olduğu etkiyi de bununla ölçebiliriz. Bu çalışmada da bu yöntem benimsenmiş ve Zeytinburnu'ndaki iki farklı çıkış ülkesinden gelen göçmenlerin ulusötesi ağları karşılaştırılarak değerlendirilmektedir.

Diğer iki yöntem ise, aynı veya benzer ulusötesi ağın farklı kentlerde karşılaştırılması ve yeni liberal projenin yerelliklerini birbirleriyle karşılaştırmaktır. Bu sonuncu yöntem daha çok, küresel ve yerelin yeni mekanlar oluşturmadaki etkisine, mekanları yerleştirme ve dirençlerine yoğunlaşmaktadır. Küresel ve yerel birbirinden ayrı değil, sosyal süreçleri birlikte inşa eden kaplar olarak görülmektedir.

5.1 Zeytinburnu İlçesinin Konumu ve Genel Bilgilendirme

İlçenin coğrafi olarak, güneyinde Marmara Denizi, doğusunda Fatih ilçesi, kuzeydoğusunda Eyüp ilçesi, kuzeyinde Bayrampaşa ilçesi, kuzeybatısında Esenler ilçesi, batısında ise Bakırköy ilçesi ve Güngören ilçesi yer almaktadır. İlçe arazisini batıda Çırpıcı Deresi, doğuda ise Zeytinburnu'nu tarihi yarımadadan ayıran kara surları sınırlamaktadır.

Şekil 5.1: Zeytinburnu İlçesi'nin konumu.

Zeytinburnu belediyesinin web sayfasında vurgulandığı gibi İlçe neredeyse tamamen göçmen nüfusuyla oluşmuştur¹⁵. Yurtdışından gelen göçmenler arasında Yugoslavya ve Bulgaristan'dan gelenler nüfus bakımından en yüksek orandadır. Bunu Yunanistan ve Romanya takip etmektedir. Ancak son yıllarda Afganistan'dan gelenlerin sayısı da artmıştır ancak yasadışı kalıtlardan dolayı nüfus sayımında gözükmemektedirler.

Zeytinburnu'nun kimliğinin oluşmasındaki en önemli karar, Osmanlı döneminde deri tabakhanelerinin, denize kıyısı olan Kazlıçeşme mevkiine yerleştirilmesidir. Ayrıca,

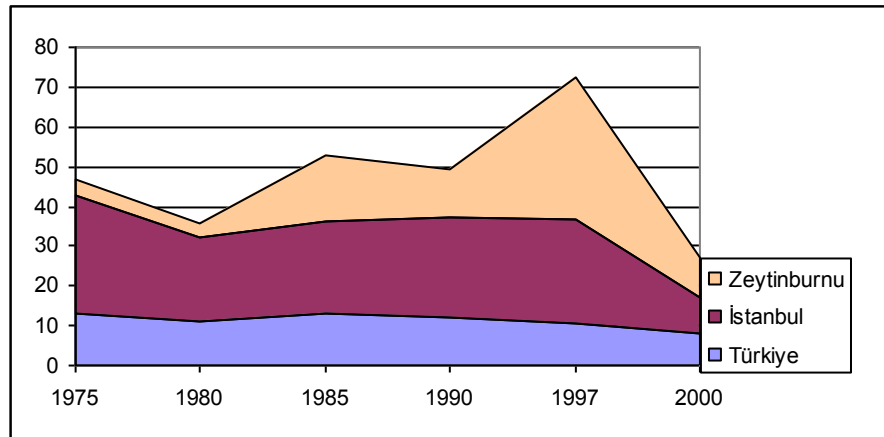
¹⁵ http://www.zeytinburnu-bld.gov.tr/bel_zeytinburnu/zeytinburnu/ilce_şekils.cfm

Cumhuriyet döneminde ilk dokuma fabrikasının da Zeytinburnu'nda kurulması, ilçenin sanayi karakterini kuvvetlendirirken, 1940'lı yıllarla birlikte, sanayide çalışan işçilerin konut gereksinimlerini kendi yöntemleriyle yani gecekondu tipi yerleşim alanlarıyla karşılaması da bölgenin sanayi ve gecekondu ile anılmasını sağlamıştır (İBB, 2005).

Çalışma, bölgeye ilk yerleşen yurtdışından gelen göçmenlerin (yani öncü göçmenlerin) ardından ivmelenen zincirleme göçün kendi içindeki ayrımlaşmasına ve mekanla etkileşimlerine odaklanmaktadır. Öncü göçmenlerin ardından gelen göçmenlere ilk gelen yasal göçmen grubu sosyal ve ekonomik destek sağlamışlardır. Daha çok kendi alt etnik kökenine göre yardımları olsa da, genel olarak Türk kökenli göçmenlere destek hep sürmüştür. Doğu Türkistan'dan gelen ikinci dalga ise 1960'lı yıllarda gerçekleşmiştir (Bkz. Ek:B).

5.2 Zeytinburnu İlçesi Sosyo-ekonomik ve Mekansal Özellikleri

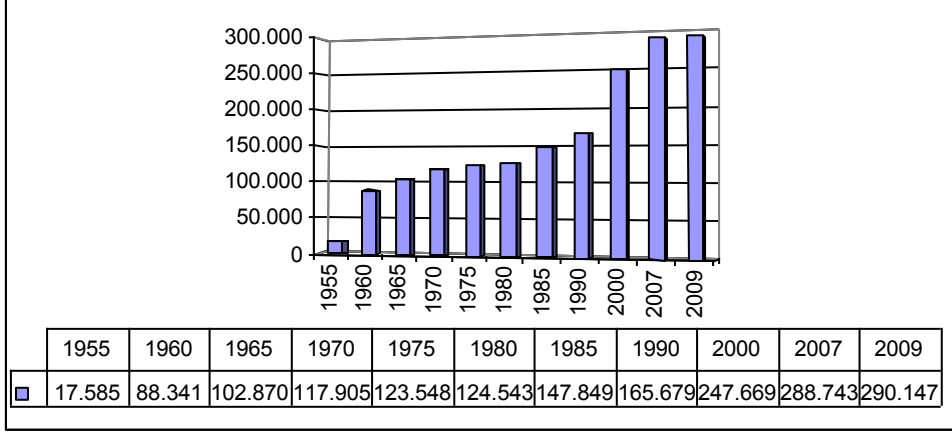
İlçe, 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin ilk gecekondu yerleşim bölgelerinden biri olarak iç göçten payını büyük oranda almış ve nüfusu hızla artar olmuştur (Şekil 5.2.) 1960 nüfusu 88.341 iken bu rakam 1985'te 147.849 kişiye ulaşmıştır. Ayrıca, özellikle yurtdışından Batı Trakya, Doğu Türkistan ve Afganistan'dan Türk kökenli göçmenlerin katılımıyla oluşmuş bir nüfus yapısına sahiptir. 2007 yılı adrese dayalı nüfus sayımına göre ilçe nüfusu, 288.743 kişidir. 1960-2000 yılları arasında ise ilçe nüfusu %180'lik bir artış göstermiştir (Murat&Ersöz, 2005).

Şekil 5.2: Yıllara göre Türkiye, İstanbul ve Zeytinburnu'nun nüfus artış oranı karşılaştırması (İBB, 2005).

Şekil 5.2.'ye baktığımızda Zeytinburnu ilçesinde 1985 ve 1997 yıllarında nüfus artış oranı dikkat çekicidir. 1985 yılı nüfus artışını Afganistan'dan ve iç göçle gelen göçmenlerle açıklamak mümkündür. İlçede iki yönlü göç hareketi ve potansiyeli

bulunmaktadır. Anadolu'dan gelenlerin bir bölümü kalıcı, bir diğer bölümü ise diğer ilçelere gitmek üzere geçici konaklama yeri olarak Zeytinburnu'na yerleşmektedirler. 1997 yılı da, yine aynı nedenlerle ve bu ilçede konut arzının görece uygun fiyatla bulunması nüfusun en fazla arttığı yıllardan biridir.

Şekil 5.3: Yıllara göre Zeytinburnu ilçesinde nüfus gelişimi (Url-11).

Zeytinburnu ilçesi, ilk olarak 1940-50 arasında iç göçmeni bünyesinde barındırmaya başlamıştır. Türkiye'nin bir çok yerinden ilçe sanayisinde çalışmak üzere kırsaldan gelen göçmenler gecekondulaşmasıyla da bölgenin ilk şekillenmesini sağlamışlardır. Daha sonra 1951-52 yıllarında Doğu Türkistan bölgesinden Türk kökenli göçmenlerin Pakistan üzerinden resmi kanallarla ülkeye gelmek istemesi ve Zeytinburnu'ndaki misafirhanede geçici olarak barındırılmaları, ilçenin yurtdışından gelen göçmenlere de kapılarını açmasına sebep olmuştur. Gelen bu göçmenler, 1-2 sene içerisinde İstanbul dışında çeşitli illere sürekli yerleşim için dağıtıldılar da, ilk olarak geldikleri ve iş bulabilecekleri sanayi sektörünün burada olmasından dolayı ilk fırsatta bu bölgeye geri dönmüşlerdir. Ülkeye girer girmez vatandaşlığa geçirildikleri için, yerleştikleri illerde yasal süre olan 7 yılı doldurur doldurmaz iç göçmen niteliğinde bölgeye gelerek deri sanayisi sektörüne yan sektör yoluyla katkı da sağlamışlardır. Bu şekilde ilk gelen göçmenler, Kazak ve Uygur asıllı Doğu Türkistanlı göçmenlerdir. Gecekondulaşma ve bölgedeki mevcut sanayi sektörünün gelişimine hem yurtdışından gelen bu göçmenlerin ve hem de diğer iç göçmenlerin etkisi büyüktür.

1982-83 yıllarında ise, Afganistan'ın Ruslarla olan çatışmalardan ve iç kargaşadan kaçan ve Türkiye'yle resmi temas kuran Türk kökenli göçmenler ülkeye yasal yoldan geçiş yapmışlardır. Afganistan'dan gelen Türk kökenli göçmenler için bu yıllarda gelen göçmenler öncü grup olarak anılmakta ise de, daha önce bireysel yollarla gelen ve burada eğitim gören diğer Afganistan Türkleri de öncü göçmen olarak yeni gelenlere bir çok konuda yardımcı olmuşlardır.

1990 sonrası dönemde çeşitli şekillerde kaçak yollarla bölgeye gelip bir dönem yasadışı yaşayan sonra durumunu yasallaştıran çok göçmen olmuştur, halen de Zeytinburnu bölgesine göç akımı devam etmektedir. Mevcut yasal göçmenlerin de yardımıyla yeni gelenler kalış süreçlerini yasallaştırmaktadırlar. Bugün yasallaşma süreci 1990'lı yıllara oranla daha uzun sürse de, tanıdıklarıyla aynı hanede kendini göstererek kolaylıkla yasallaşma devam etmektedir.

Diğer bölgelerdeki yurtdışından gelen göçmenlere oranla bu bölgedeki göçmenlerin sosyal ağları çok gelişmiş, dil ortaklığının ve daha önceden gelip vatandaşlığa geçmiş kökendaşlarının bulunması gibi nedenlerden dolayı, bu ülkede kendilerini vatanlarında gibi hissetmektedirler. İş ve konut bulmada çok az zorluk çekmektedirler. Ayrıca, eğitim ve sağlık konularında yasadışı oldukları dönemde bile var olan ağlar üzerinden hizmet alabilmektedirler.

1990 sonrası Afganistan'dan gelen Türk kökenli olmayan göçmenler için bölgede yaşam farklılık arz etmektedir. Bu gruplar da bölgeyi kısa süreli (Avrupa'ya transit geçiş için çoğunlukla 1-2 hafta gibi) kullanmışlardır. Bu göçmenlerin bazıları, ülkede uzun süreli kalmak istese de, var olan sosyal ağlara katılamadıklarından dolayı transit geçiş yapmak durumunda kalmaktadırlar.

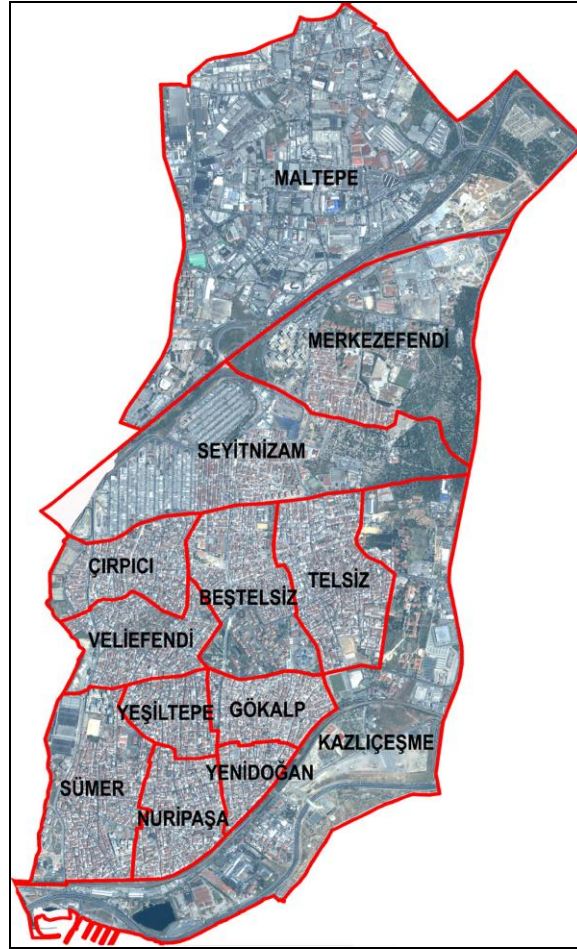
Bölgeye aynı zamanda, 1980-90 yılları arası deri satış mağazalarında Rusça bildiklerinden dolayı tercih edilen eski SSCB ülkelerinden gelen bayan ağırlıklı göçmenler bulunmaktadır. Bu Bulgar, Roman veya Moldova asıllı göçmenlerin sayısı gittikçe azalsa da, halen yerleşik olanlar merkez mahalleler dışında biraz daha çeper mahallelerde yaşamaktadır. Bu göçmenlerin işverenleri ve ev sahipleri dışında yerel halkla çok diyalogları bulunmamakta ve genelde kendi içlerinde birbirleriyle görüşmektedirler.

Bölgede ayrıca büyük oranda Bulgaristan ve Yunanistan'dan nüfus mübadelesi dönemlerinde gelip dönmeyen ya da 1960-70 yılları arası aile birleşimi ya da çeşitli nedenlerle serbest göçmen olarak gelen Türk kökenli göçmenler bulunmaktadır. Bu göçmenler kültürel açıdan yerel Türklere benzer özellikler göstermekte ve yeni dönem göçmenleri içerilerinde barındırmamaktadırlar. Soydaş göçü ve nüfus mübadeleleri gibi farklı kategorilerde değerlendirilen bu göçmenler araştırma kapsamı dışında tutulmuşlardır.

Bölgede, göçmenlerin resmi örgütlenmeleri kendi derneklerini kurma şeklindedir. Kazak, Uygur ve Özbek Türklerinin kurdukları çok dernek vardır. Yeni gelen göçmenler bu dernekler yoluyla sosyal ağlara katılabilmektedir.

Zeytinburnu bölgesini, içerisinde her çeşit göçmeni değil, belirli tür göçmenleri özellikle kökeni Türk olan göçmenleri barındırmaktadır. Türk kökenli olmayan göçmenlerin bu bölgede sosyal ağlar bakımından tutunmasının güç olduğu, yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır.

Nüfus dağılımı ilçe içinde iki önemli karakteristik göstermektedir. İlçenin sanayi alanları olan kuzey ve güneyde Maltepe ve Kazlıçeşme’de (Şekil 5.4.) nüfus çok azdır. 1980 yılından sonra nüfus bu iki mahallede de 1000 kişinin altına düşmüştür.

Şekil 5.4: Zeytinburnu İlçesi ve mahalleleri.

İlçenin merkez ve batı mahallelerinde nüfus çok yüksek ve yoğunluk hem uluslararası standartların hem de imar planlarının öngördüğü rakamların çok üzerindedir. İlçede nüfusun en yüksek olduğu mahalleler sırası ile Telsiz, Sümer, Çırpıcı ve Veliefendi’dir. Nüfusun en yoğun olduğu mahalleler ise sırası ile Yeşiltepe, Çırpıcı, Nuripaşa ve Telsiz mahalleleridir (İBB, 2005).

Zeytinburnu ilçesinin ekonomik kimliği daha çok deri sektörü ve tekstil sektörü ile birlikte anılmaktadır. Her iki sektör de tarihi süreçte ilçede yer almış, gelişmiş ve

kalıcı olmuştur. İlçenin kuzeyindeki Maltepe bölgesi yoğun bir sanayi üretim ve ticaret merkezi olmasına rağmen, ilçenin geri kalanı ile olan kopukluk nedeni ile Zeytinburnu ilçesi bu sanayi bölgesi ile anılmamaktadır. Kuzeydeki Maltepe bölgesi, aynı yapıyı taşıyan Esenler, Bayrampaşa, Güngören ilçeleri ile daha benzeşik ve örtüşür durumdadır (İBB, 2005).

Zeytinburnu ilçesinde bulunan temel ekonomik faaliyetler 5 ana grupta toplanmaktadır. Bunlar;

- Yoğun büyük sanayi ve küçük sanayi ile imalat sanayi üretimi ve ticareti
- İhtisaslaşmış sektörler ile önemli bir üretim (atölye ölçeğinde)
- İhtisaslaşmış sektörlerle bağlı önemli bir toptan ve perakende ticaret
- Sanayi ve ticarete destek veren kara ve deniz taşımacılığı hizmetleri
- İlçe ihtiyaçlarına dönük ticari (esnaf) faaliyetler bulunmaktadır.

2000 yılı verilerine göre de ilçe nüfusu içinde toplam çalışan sayısı, 84.278 kişidir. Bu istihdamın 64.571'i erkek (%76.6), 19.707'si kadın (% 23.4) işgücünü içermektedir.

Zeytinburnu ilçesinin İstanbul GSYİH içindeki payı, yaklaşık yüzde 5 olarak öngörülmektedir. Buna göre Zeytinburnu ilçesinin Türkiye geneli içindeki payı ise yüzde 1.1'dir. Zeytinburnu'nda yaşayanların bireysel refahı oldukça düşüktür ve Türkiye ortalamasının (3.380 dolar kişi başına gelir, 2003) altında yaklaşık 2.200 dolar seviyesindedir (İBB, 2005).

Zeytinburnu bölgesi ülke dericilik sektörünün önemli ticaret ve üretim merkezlerinden birisini oluşturmaktadır. Bölgede, işlenmiş ham deri (yarı-mamul), deri-konfeksiyon mağazaları, ve deri-konfeksiyon atölyeleri faaliyet göstermektedir. Tabakhanelerin Kazlıçeşme'den taşınmasının ardından, Kazlıçeşme'de deri konfeksiyon üretimi, ticaret ve ihracatı yoğunlaşmıştır. Özellikle 1989 yılından sonra deri konfeksiyon üretim ve ihracatında önemli bir genişleme yaşanmaya başlanmıştır. Deri Sanayi ilçenin güneyinde ve deniz sahiline yakın alanda yoğunlaşmıştır. Atölyelerde konfeksiyon üretimi, ihracat ve ham deri/işlenmiş deri ithalatı yapılmaktadır. Üretimin tamamına yakını ihraç edilmektedir. Firmaların büyük bölümü kiracı konumundadır. Kiralar oldukça yüksektir ve kira harcamaları mülk sahipleri için önemli gelir kaynağı oluşturmaktadır (İBB, 2005).

Zeytinburnu'nda toplam 2000 civarında konfeksiyon atölyesi faaliyet göstermektedir. Özellikle 5-10 arası makine ile çalışan yaklaşık 1000 tane atölyede yaşanan kayıt dışılık en yüksek seviyededir. Kayıt dışılık hem satışlarda ve hem de çalıştırılan

personelde görünmektedir. Yurtdışından gelen göçmenlerin çalıştırıldığı yerler de büyük oranda bu atölyelerdir. Bir taraftan sektörün yapısı diğer taraftan maliyetler nedeniyle atölyelerde kalifiye olarak çalışan eleman sayısı oldukça azdır. Konfeksiyon işletmelerinde istihdam edilen personelin çoğunluğunu ise kadınlar oluşturmaktadır.

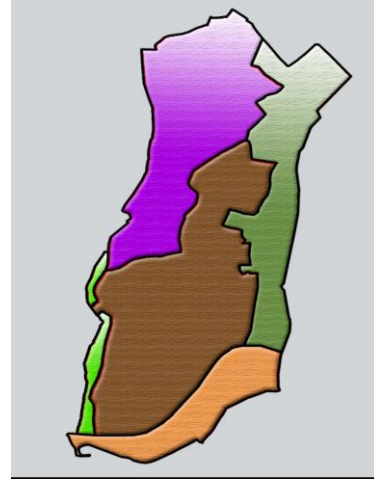
Özellikle deprem sonrası Zeytinburnu'nda konut kiralarda büyük gerilemeler yaşanmış ve bu bağlamda Zeytinburnu düşük gelirli ailelerin yoğunlaştığı bir bölge haline gelmiştir. Bu durum bölgedeki işletmeler için ucuz işgücü oluşturmada kolaylıklar sağlamaktadır. Üretim genellikle kayıt dışı, uygun olmayan çalışma koşullarında ve 18 yaş altı kız çocukları ile yapılmaktadır. Konfeksiyon atölyelerinde çalışanların %80'i Zeytinburnu ilçesinde yaşamaktadır. Bu küçük işletmelerde, bir bölümünün aile işletmesi olduğu ve ailelerin genelde oturdukları apartmanların en alt katlarını atölye olarak kullandıkları bilinmektedir (İBB, 2005).

İlçede, sosyal doku sürekli değişmekte, yenilenmekte ve birbirine yabancılaşmaktadır. Alt kimlikler kendi içlerinde gittikçe kuvvetlenmektedir. Mahalleleri birbiri içinde tutan ve yapıştıran temel unsur hemşehrlik ilişkisidir (İBB, 2005).

İlçe, 1950'li yıllardan itibaren, başta deri ve dokuma sanayi ile hızla mekansal bir dönüşüm sürecine girmeye başlamıştır. Bu süreç özellikle ilçenin kuzeyindeki Maltepe ve güneyindeki Kazlıçeşme bölgelerinde ağır sanayinin yer seçimi ile daha da hızlanmıştır. Bu gelişmeler, bölgede konut ve gecekondulaşma sürecinin hızlanmasını da tetiklemiştir (İBB, 2005). Arazi kullanım çeşitliliği ve mekansal dağılımı Zeytinburnu'nda beş farklı bölgenin oluşmasına neden olmuştur (Şekil 5.5.).

Zeytinburnu ilçesi mevcut konut dokusu, kuzeyde sanayiden dönüşümlü MİA; doğuda Tarihi Yarımada, mezarlık alanları ve mahalle parkları; güneyde Marmara Denizi ve kıyı şeridi rekreasyon alanları; batıda ise hipodrom alanı ile sınırlanmaktadır.

1. Konut Yerleşim Bölgesi(kahverengi)
2. Sanayi Bölgesi (mor)
3. Kıyı Bandı (turuncu)
4. Sur Bandı (koyu yeşil)
5. Çırpıcı Deresi (yeşil)

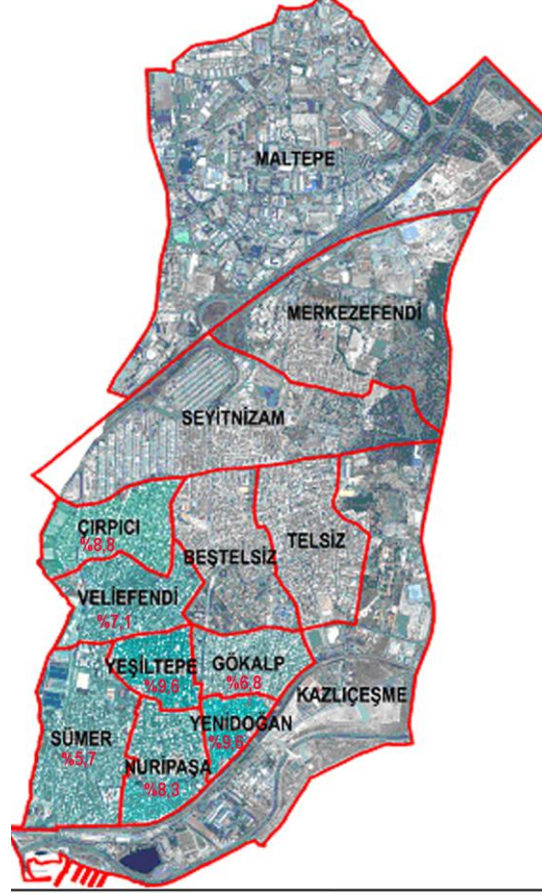
Şekil 5.5: Zeytinburnu İlçesi arazi kullanım dağılımı.

Bölgedeki yabancı göçmenlerin durumuna baktığımızda ilk çalışma 1962'de Prof. W.M. Charles Hart (1969) tarafından yürütülen Zeytinburnu alan araştırmasıdır. Bu çalışma sonucunda bölge yerleşimcilerinin % 51.8' inin yurtdışı doğumlu, % 48.2'sinin ise yurtiçi doğumlu olduğu belirtilmiştir. Yurtdışı doğumlular ya doğrudan doğruya yabancı bir ülkeden İstanbul'a gelip yerleşmişler, ya da büyük bir kısmının kendileri yahut aileleri yabancı bir ülkeden Türkiye'ye gelmişlerdir. Daha önce İstanbul'dan başka bir kente devlet tarafından yerleştirilmişler ve sonradan çeşitli nedenlerle İstanbul'a göç etmişlerdir. 1960 yılında yurtdışından gelenler arasında Yugoslavya ve Bulgaristan'dan gelenler en yüksek orandadır. Doğu Türkistan'dan aynı yıllarda gelenlerin sayısı ise önemsenecek düzeydedir.

İlçe toplamındaki nüfusun 2000 yılı itibarıyla %61.2'si İstanbul dışı doğumludur. Mahallelerde bu durum en yüksek oranla Yenidoğan (%57.1), Gökalp (%58.1), Yeşiltepe (%64.2) şeklindedir. Yabancı ülkelerde doğanların oranı ise, ilçe genelinde %6.2'dir. 1960'lı yıllarda çeşitli ülkelerden göçle gelen Türk kökenli göçmenlerin ikinci nesilleri bu ülke doğumlu oldukları için ve Doğu Türkistan'dan gelenler vatandaş oldukları zaman hangi kente dağıtılmışlarsa doğum yeri olarak o kentte gözüktüklerinden dolayı resmi yüzdeye katılmamışlardır. Gerçekte ilçe bütününde yabancı ülke doğumluların sayısı %6'dan yüksektir¹⁶. Bölgede yapılacak kaba gözlemle sayının yüksekliği göze çarpmaktadır.

¹⁶ Sayit Yusuf'a göre, ülkemizde 1923-2005 yılları arasında resmi göçmen olarak başta Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya, Doğu Türkistan, Afganistan, Irak ve Ahıska Türkleri dahil toplam 1.744.126 kişi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına alınmıştır (Yusuf, 2006). Bunların bir kısmı göç

İlçe bütününde yabancı ülke doğumluların mahallelere göre dağılımı ise sırasıyla şöyledir; Yenidoğan (%9.6), Yeşiltepe (%9.6), Nuripaşa (%8.3), Gökalp (6.8), Çırpıcı (%8.8), Veliefendi (%7.1), Sümer (%5.7) şeklindedir (Şekil 5.6.).

Şekil 5.6: Zeytinburnu İlçe bütününde yabancı nüfus oranı yüksek olan mahalleler, 2000.

İlçe Belediyesi 2004 yılı Haziran ayında bir sosyal doku araştırması yapmıştır. Bu araştırmayı 182.316 denek üzerinden nüfusun üçte ikisiyle görüşerek yapmıştır. Örneklem oranı %67 ile yüksek bir orandır. O nedenle yapılmış olan çalışmanın verileri bu tez araştırmasında altlık olarak kullanılmış ve önemsenmiştir. Yapılan çalışmanın bazı sonuçları burada ele alınmaktadır. İlçede eğitim durumuna göre ilkokul mezunları %58, Lise %14, Üniversite %2.5 düzeyindedir. Mahallelere göre

anlaşması veya göç vizesiyle gelirken bir kısmı da “vatandaşlık mevzuatı” çerçevesinde T.C. uyruğuna geçmişlerdir. Bulgaristan’dan 844.438 kişi göç etmiştir. Doğu Türkistan’dan 2.933 kişi gelmiştir. Afganistan’dan da 1982 yılında 5.000 civarında Afgan Türkü (Özbek, Türkmen, Kazak) resmi kanallarla gelmiştir (Yusuf, 2006). Bu gelen göçmenlerin büyük oranı yavaş yavaş İstanbul’a yerleşmiş ve önemli bir kısmı da Zeytinburnu’nda ikamet etmektedir.

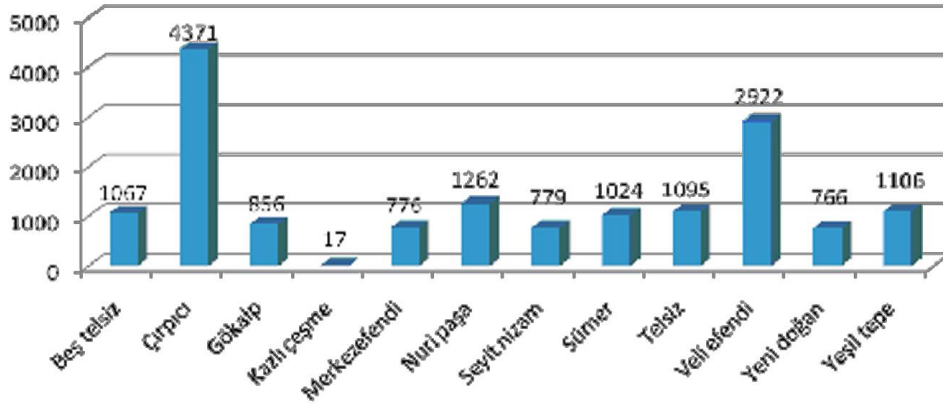
üniversite okuma durumunda, Yenidoğan ve Gökalp sırasıyla %4.7 ve %3.8 oranla ön sıradadır ancak okuma oranı genel itibariyle oldukça düşüktür.

Sosyo ekonomik statüye göre ilçede, orta ve alt orta gelir grubu daha ağırlıktadır. %53'ü orta gelir grubundadır. %37'si alt gelir grubundadır. Yeşiltepe mahallesinde alt gelir grubunun oranı %43.3'tür. İşgücü dağılımında ise, %31.3'ü ücretli çalışandır. Kendi hesabına çalışan oranı %3.8'dir. Ancak bu soruya cevap vermeyenlerin oranı da %63.6 ile yüksektir. Hiçbir sosyal güvencesi olmayanların oranı ise %51'dir.

İlçede yaşama nedenlerine bakıldığında, %10.5'i burada doğduğundan, **%12.3'ünün hemşehrisi/akrabasının burada olmasından, %40.9'u işyerleri burada olduğundan,** %16.7'si burada ev satın aldığından dolayı burayı tercih etmiştir. Mahalleler arasında göçmenlerin yoğun olduğu Yeşiltepe, Nuripaşa ve Yenidoğan mahallelerinde yaşayanlar sırasıyla; **%51.1, %48 ve %43.8**'lik oranlarla işyerlerinin burada olmasından dolayı burada yaşamayı tercih etmektedirler. Aynı şekilde Yenidoğan mahallesinde hemşehri/akrabasından dolayı bu ilçede bulunanlar mahalleler arasında en yüksek oran %19'la başı çekmektedir. Buradan hareketle Yenidoğan Mahallesi ekonomik ve sosyal anlamda hemşehri dayanışmasının en yoğun yaşandığı yer denilebilir.

İlçe genelinde mülkiyet durumunda ev sahipliği oranı %58.2 ile yüksek bir orandadır. Mahallelere göre dağılım da benzer bir oranda seyretmektedir. Otomobil sahipliği %14.5 oranıyla düşüktür. Bu veri de bölgede yaya hareketliliğinin yoğun yaşandığını ve işyerleri ile konutu aynı yerde olan yerleşimcileri işaret etmektedir. İlçede yaşanan süreye bakıldığında; en yüksek 20 yıldan fazladır burada olanların oranı %38.7, 6-10 yıl arası ise %20 ile ikinci sıradadır (Zeytinburnu Belediyesi Sosyal Doku Araştırması, 2004).

Sosyal doku araştırmasını yapan görevliler araştırma sırasında, anket için gidilen kapılardan çoğunun evde birileri olduğu halde açılmadığından bahsetmiştir, Bunun nedenini ise, ilçede yaşayan kağıtsız (yani kaçak) göçmenlerin kendilerinden korkması olarak göstermişlerdir.

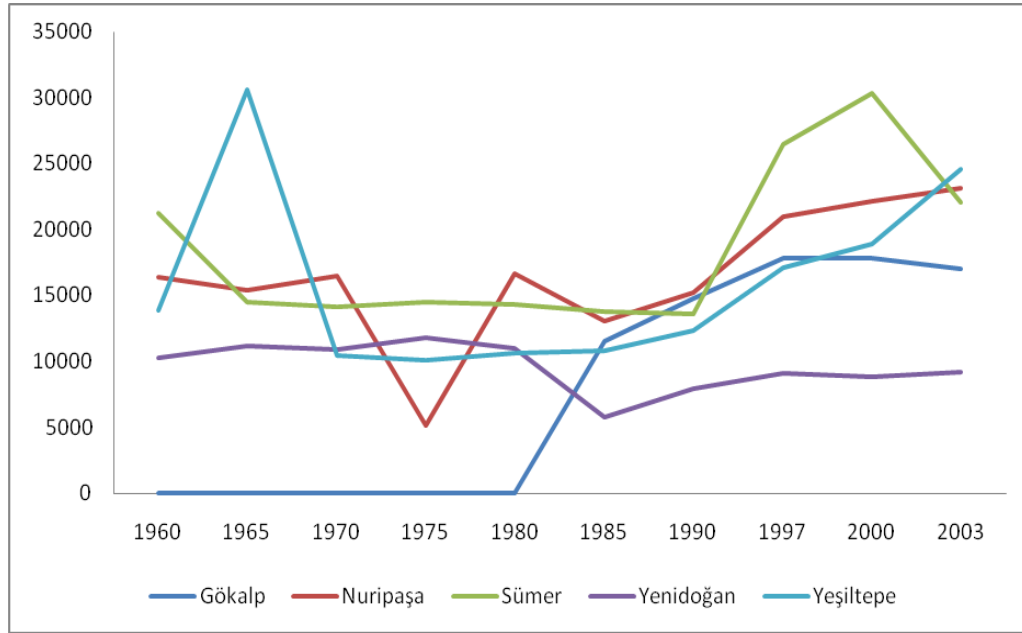

Şekil 5.7: Zeytinburnu sosyal doku araştırması sonuçlarına göre mahalle bazında yabancı nüfus, 2004.

Verilere göre, yabancı nüfusun en yoğun olduğu mahalleler; Çırpıcı, Veliefendi, Nuripaşa ve Yeşiltepe'dir. Çırpıcı ve Veliefendi mahallelerinde Balkan göçmenleri ağırlıktadır. Daha çok soydaş göçü olarak tanımlanabilecek ve nüfus mübadeleleriyle gelmiş olan bu grup sosyal hayatta yerel halktan olarak görülmekte ve ulusötesi ağları çok bulunmamaktadır.

Araştırma konusu olan ve 1950'li yıllardan itibaren buraya yerleşen, Doğu Türkistan'dan ve Afganistan'dan gelen Türk kökenli göçmenler daha çok Gökalt, Nuripaşa, Sümer, Yenidoğan ve Yeşiltepe mahallelerinde ikamet etmektedirler.

İlçenin merkezini oluşturan Zeytinburnu Belediyesi ve 58. Bulvar gibi en işlek yerlerini barındıran bu beş mahallenin nüfus gelişimine baktığımızda Gökalt mahallesinin 1985 yılı öncesi nüfus verilerinin bulunmadığını ve 2000 yılına kadar olan sayımlarda sürekli nüfus artışı yaşadığı görülmektedir. Nuripaşa mahallesi ise, 1960-70 yılları arasında durağan bir nüfusa sahipken 1975'te üçte bir oranında nüfusunda düşme yaşamış ancak 1980-90 arasında eski nüfusuna kavuşmuş, 1990-2000 arasında ise hızlı bir yükselişe geçmiştir. Yenidoğan mahallesi ise, 1960-80 arasında durağan bir nüfusa sahipken, 1980-90 arası yarı yarıya düşüş yaşamış ve 2000'lere doğru nüfusunda yeniden artış yakalamıştır. Bu beş mahallede, Kazak, Özbek, Türkmen, Afgan ve Uygur alt etnik kökenli Türk göçmenler ağırlıktadır.

Şekil 5.8: Zeytinburnu çalışma alanında 1960-2003 yılları arası nüfus değişimi (Murat ve Ersöz, 2005).

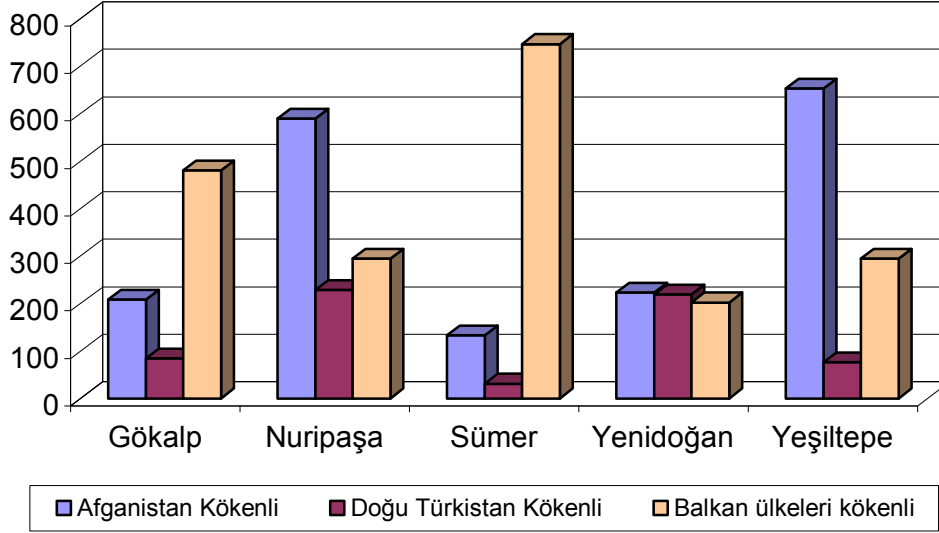
Yeşiltepe mahallesinde, 1960-1965 yılları arasında üç kata yaklaşan bir artış dikkat çekmektedir. Sonra ilk nüfus sayısına yaklaşmakta ve 2000 yılında yeniden artışa geçmektedir. Bu artış ve azalış dönemlerinin gelen göç akımlarıyla muhakkak ilgisi vardır ancak bunu net yorumlamak için gelen göçmenlere dair net istatistiklerin var olması gerekmektedir.

Sümer Mahallesi ise, 1960 -1965 yılları arasında düşüş yaşamış sonra 1985'e kadar nüfus durağanlaşmış ve 2000 yılında iki katından fazla nüfusu artmıştır. Artışın konut arzıyla bağlantılı olduğu düşünülebilir.

Çizelge 5.1: Zeytinburnu sosyal doku araştırması sonuçlarına göre 5 mahallede yabancı göçmen sayısı, 2004.

	Afganistan Kökenli		Doğu Türkistan Kökenli		Balkan ülkelerinden gelen		Toplam	
	Anket Nüfusu	Hane sayısı	Anket Nüfusu	Hane sayısı	Anket Nüfusu	Hane sayısı	Anket Nüfusu	Hane sayısı
Gökalp	208	45	84	22	480	153	772	220
Nuri paşa	589	132	228	69	294	101	1111	302
Sümer	133	31	31	7	746	244	910	282
Yenidoğan	223	48	219	59	202	57	644	164
Yeşil tepe	652	116	76	18	294	89	1022	223
Toplam	1805	372	638	175	2016	644	4459	1191

Bu çalışmanın sonuçlarına göre tez araştırmasına konu olan yabancı göçmenlerin hane sayısı toplamda 547'dir. Bunun 372'sini Afganistan'dan gelenler, 175'ini Doğu Türkistan'dan gelenler oluşturmaktadır.

Şekil 5.9: Zeytinburnu çalışma alanı mahallelerine göre yurtdışından gelen göçmen nüfusu, 2004.

Sümer ve Gökarp mahallelerinde Balkanlardan gelen göçmen sayıları daha çok olmasına rağmen, Doğu Türkistanlı ve Afganistanlı göçmenlerin dernek ve kullandıkları mekan bağlamında bu mahallelerde daha etkin olduğu gözlenmiştir.

Ayrıca, yapılan sosyal doku araştırması sonuçlarını mahalle bazında değerlendirmek bazı yanıltıcı sonuçlar vermektedir. Bu nedenle, verilerin sokak bazında kısa değerlendirmesi de yapılmıştır. Buna göre, Sümer ve Nuripaşa mahallelerinde aslında Afganistan kökenli göçmenler Doğu Türkistan kökenlilerden fazla gözükmekte, ancak sokak bazında mahalleleri ortadan kesen Merv caddesinin kuzeyinde ve Yeşiltepe mahallesine yakın yerlerde Afganistan kökenli göçmenlerin yoğunlaştıkları ve caddenin güney kesiminde ve ilçenin merkezini oluşturan kısımlarda ise, daha önceden bölgeye gelmiş olan Doğu Türkistan kökenli göçmenlerin yer seçtiği görülmüştür.

2004 yılında Zeytinburnu ilçesine kentsel dönüşüm projesine yönelik olarak bir sosyal araştırma da, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmıştır¹⁷. Araştırma bulgularına göre, çekirdek aile tipi bölgede ağırlıktadır. Okur yazar

¹⁷ Kotalı Tesadüfî Örneklem yöntemiyle yüzyüze anket tekniğiyle bir araştırma yapılmıştır. 13 mahalleden 12'sinde araştırma yapılmıştır. Birinde ikamet eden olmadığı için araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Haziran-Temmuz 2004 tarihinde toplamda 2074 kişiyle görüşülmüştür.

olmama oranı yüksektir. İlk-orta eğitim için öğrenciler Zeytinburnu'nu kullanmaktadırlar. Ailelerde genellikle 1 kişi çalışmaktadır. Çalışanların 2/3'ü hane reisidir. Çalışma mekanları da Zeytinburnu'dur ve bu ilçenin içe kapalı bir ekonomisinin olduğunu göstermektedir. Aynı konutta oturma süresi genellikle 5 yıldır. İlçe, sürekli göç almaya devam etmektedir. Bu ilçenin tercih edilme nedenleri; ucuz ev satın alma, işyerlerinin burada olması, hemşehri ve akrabalarının burada olmasıdır. Konutlar ortalama 100 m²dir. Ancak 50 m²den küçük konutlar da vardır (İBB, 2004).

5.3 Alan Araştırması Yaklaşımı ve Tasarımı

Alan araştırmasında toplanan verileri analiz ederek, var olan kuramlara yeni bir bakış açısı getirmek hedeflenmektedir. Nitel araştırma yeni ve gelişmeye açık, gelişmekte olan ve tabandan kurama doğru giden uygulamalı bir yöntem olduğu için, bu araştırmada özellikle benimsenmiştir.

Nitel araştırmada, araştırmacının ve katılımcıların bilgisi ve pratikleri önem kazanmaktadır. Bu çalışmada da araştırmacı, nötr ve alanın dışına itilen biri değildir, doğrudan olaylara katılan, öznelliğini de ortaya koyan, bunu araştırmacının bir parçası olarak gören ve araştırdığı sosyal olgularla etkileşen biri konumunda olmuştur. Araştırmacının incelediği kişilerin hareketlerine, gözlemlerine tepkisi de araştırmacının bir parçası olarak değerlendirilmiş ve etkileşimler, hisler, hepsi birer veri haline gelmiştir.

Alan araştırmasındaki tek bir olgu için anket, (yarı) yapılandırılmış derinlemesine görüşme, gözlem, kayıt gibi birden fazla yöntem kullanılabilir (Goulding, 2005). Bu alan araştırmasında da, aynı şekilde çoklu yöntemler kullanılmıştır. Yapılandırılmamış görüşmelerden yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelere kadar çeşitli düzeyde farklı teknikler bir arada kullanılmıştır. Birçok araştırmacının vurguladığı gibi, yarı katılımcı veya tamamen katılımcı gözlem yoluyla, mülteci ve göçmen gruplarını araştırmak her zaman çok önemlidir. Katılımcı gözlem, kültürü ve davranışları anlama, anlamlandırma ve yorumlamada araştırmacıya oldukça yardım etmektedir. Göçmen gruplarıyla grup görüşmeleri yapmak da araştırmacının derinleştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

5.3.1 Araştırma evreni ve örneklem seçimi

Araştırmada, daha önce İstanbul ölçeğinde, göç profili ortaya çıkarılıp (Bölüm 5.1.) ve göçmen gruplarının nerelerde daha çok yoğunlaştıkları üzerinde durulmuştur. İstanbul'da çeşitli ülkelerden gelen farklı göçmen gruplarının yoğunlaştığı üç önemli

ilçe Fatih, Beyoğlu ve Zeytinburnu ilçesi, Türk kökenli göçmenlerin en çok bulunduğu özgün bir bölge olduğundan seçilmiştir. Ayrıca, hem yerleşik ve yasal göçmenleri, hem transit göçmenleri hem de yasadışı göçmenleri içerisinde bir arada bulundurması, ortak sosyal ağlarla birbirine bağlayan özgün bir niteliğe sahip olması da önemli nedenlerdendir.

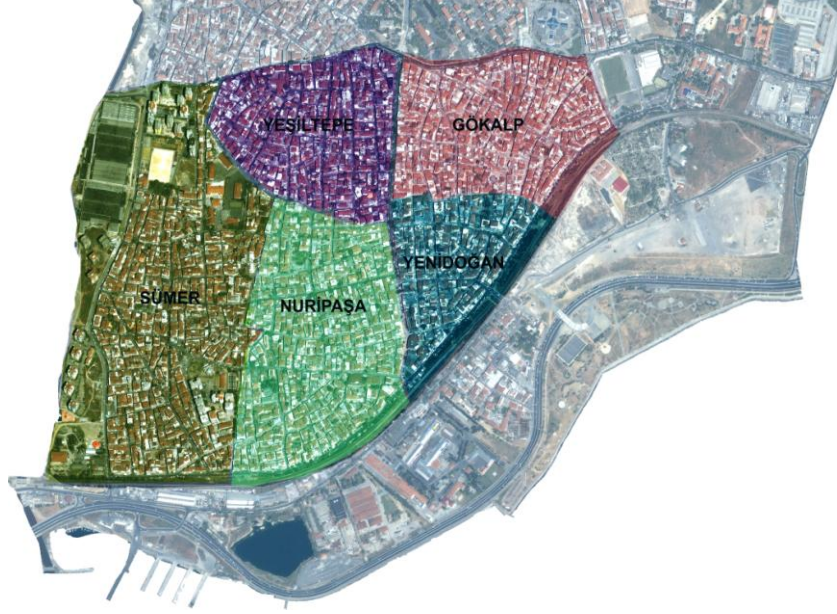
Zeytinburnu alan araştırması kapsamlı olarak 2008-2010 yılları arasında (özellikle yaz aylarında) yaklaşık 8-9 ay boyunca yarı katılımcı gözlem, bağımsız gözlem ve yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yoluyla yapılmıştır (Bkz. Ek: E)

Toplam 89 kişi ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme, çeşitli etkinlikler çerçevesinde yarı katılımcı gözlemler¹⁸ , bağımsız mekan gözlemleri (cadde ve sokaklar, call center, market, etnik lokantalar gibi) ve grup etkinliklerinde grup görüşmeleri yapılmıştır.

Zeytinburnu bölgesinde 2008 yaz döneminde bir pilot alan araştırması yapılmış ve bu araştırma sonuçlarından hareketle hem yasal, hem yasadışı, kaçak ve iskanlı göç konularına ve son dönem göç hareketlerine uygun örnekleri içerisinde barındıran Doğu Türkistan'dan (DT) ve Afganistan'dan (AF) gelen Türk kökenli göçmenler, araştırma evrenindeki göçmen gruplarını oluşturmuştur.

Bu sosyal doku analizi sonuçlarından hareketle, Doğu Türkistan ve Afganistan'dan gelen Türk kökenli göçmenlerin en yoğun bulunduğu beş mahalle, Gökalp, Nuripaşa, Sümer, Yenidoğan ve Yeşiltepe mahalleleri araştırma evreni olarak belirlenmiştir (Şekil 5.10.).

¹⁸ Bernard üç tip araştırmacıyı betimlemektedir. Bunlar, tamamıyla katılımcı, katılımcı gözlemci ve tamamıyla gözlemcidir. Görüşmeler için ise, Bernard, 1. enformel görüşme 2. yapılandırılmamış görüşme 3. yarı yapılandırılmış görüşme ve 4. yapılandırılmış görüşme şeklinde dört türden bahsetmektedir (Bernard 2002). Bu çalışmada da, bu stratejilerden yararlanılmıştır.

Şekil 5.10: Zeytinburnu alan araştırması evreni.

Yapılan derinlemesine görüşmeler için örneklem seçme yöntemi, hem istatistiki olarak net bir göçmen sayısının olmamasından ve hem de göçmene ulaşmanın zor olmasından dolayı kartopu örnekleme yöntemi olarak belirlenmiştir.

Araştırılan iki Türk kökenli göçmen grubu, birbirinden oldukça farklı özellikler göstermektedir. Bundan dolayı alan araştırması bulguları da çıkış ülkeleriyle birlikte ele alınarak, zaman zaman karşılaştırmalarla birlikte sunulmuştur (Bölüm 6).

5.3.2 Veri toplama yöntemi ve süreci

Ulusötesilik alanındaki kuramsal altyapıyla alan araştırmasına başlanmış olsa da, alana çıkıldığında gerçek verinin alandan yakalanıp kurama alandan ulaşılacağı da göz önünde bulundurulmuştur. Alanda araştırılacak konu, İstanbul kenti Zeytinburnu bölgesinde yurtdışından gelen göçmen gruplarından iki grup örneğinde ulusötesilik ve ulusötesi kentleşmeye dair izler yakalamaktır. Bu anlamda veriyi elde edebilmek, alanda en önemli aşamayı oluşturmuştur. Çünkü göçmene erişmek ve onu görüşmeye ikna etmek önemli bir beceri gerektirmektedir.

Bölgedeki Türk kökenli göçmenlerin kendi aralarında güçlü ekonomik ve sosyal ağları ve bağlantılarının bulunduğu ve kendi içlerinde çıkış ülkelerine göre Doğu Türkistan'dan (Çin hakimiyeti altındaki Şincan Özerk bölgesi) ve Afganistan'dan gelen Türk kökenli göçmenler şeklinde iki ana gruba ayrıldığı görülmüştür. Bu iki grup, Zeytinburnu'nda birbirleriyle az ilişkide ama kendi grupları içinde oldukça kenetlenmiş, yerel ötesi sosyal alanlar inşa etmeye devam etmektedirler. Göçmen gruplarının çıkış ülkelerine göre ayrılaştırmaları dışında, kökeni Türk ama alt etnik

kökeni (Kazak, Özbek, Uygur, Türkmen, Tacik) olanların birbirinden kısmen ya da tamamen farklı sosyal ağlar yoluyla ayrıştıkları görülmüştür.¹⁹ Glick-Schiller (2005b); ulusötesi kentleşme araştırması için, etnik temelli göçmen grup üzerinden bir çalışma yapmanın şart olduğunu söylemektedir. Bu çalışmada da, çıkış ülkesi birincil nitelik olarak ele alınırken alt etnik köken de ikincil nitelik olarak değerlendirilmektedir.

Alan araştırması, ilk önce bölgedeki kurumların Türk kökenli göçmenlere bakış açılarını öğrenmek adına kurumlardan başlamıştır. Göçmen gruplarının profilini net okumak ve doğru bir hareket noktasından başlayarak göçmenlere erişmek için, yerel yönetimde görevli bazı kişilerle, mahalle muhtarlarıyla, yerel gazetecilerle, yerel halktan bölge esnafları ve hizmet sektöründe çalışan insanlarla bir dizi görüşmeler yapılmıştır.

Yerel yönetimden edinilen bilgiler ışığında göçmenlerin kurmuş olduğu derneklerin (sivil toplum kuruluşları(STK)) irtibat verilerine de ulaşılmıştır. Göçmen dernekleri başkan ya da görevlileriyle de dernekler hakkında bilgi almak amacıyla bir dizi görüşmeler yapılmıştır.

Bazı göçmenlerin sosyal ağları bakımından **anahtar göçmen** olarak kabul edilebilecek göçmenler olduğu görülmüş ve bunlar üzerinden diğer göçmenlere erişilmiştir. Alan araştırmasında görüşmeler bazen yerel halktan bir göçmene, bazen muhtarlardan bir göçmen derneğine yönelerek yapılmıştır. Görüşmeler çoğunlukla, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniğiyle yapılmıştır.

Görüşmeler ortalama 20 ile 60 dk arasında sürmüştür. Görüşülen kişinin konuya ilgisine, yardımcı olma çabasına, Türk diline olan yetkinliğine ve araştırmacının günlük görüşme yapma kapasitesine bağlı olarak süre değişmiştir. Görüşülen göçmen Türkçe diline vakıf değilse, dernekten veya o göçmen gruptan dili iyi konuşan birinin tercümanlık yapmasıyla veriler elde edilmiştir.

¹⁹ Özbek, Türkmen, Uygur, Kazak, Tacik gibi farklı lehçelerde Türkçeyi kullanan gruplara Türkçe konuşan halklar mı, Türki gruplar mı, Türk kökenli farklı etnisitelere sahip gruplar mı denileceği konusu Türkoloji alanında da tartışmalıdır. Tez çalışmada ise, genel başlık olarak Türk kökenli göçmenler ve özelde tanımlama yapılırken de, Afgan Özbeki (AF-Özbek), Doğu Türkistan'lı Uygurlar(DT-Uygur) şeklinde tanımlamalar yapılması uygun bulunmuştur.

Çizelge 5.2: Alan araştırma süreci.

Araştırma dönemi	2008 (Haziran-Ağustos) 2009 (Temmuz- Ekim) 2010 (Nisan-Ekim)	
Örnekleme yöntemi	Kartopu Örnekleme	
Başlangıç noktası	Belediye ve 58. Bulvar (2008) Dernek merkezleri (2009) Dernek merkezleri, bireysel göçmenler (2010)	
Veri toplama yöntemleri	-Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme -Yapılandırılmamış görüşme -Kurumsal görüşme -Yarı katılımcı gözlem (Düğün ve piknik) -Grup görüşmeleri (Piknik ve dernek merkezlerinde) - Mekan gözlemleri	
Görüşme dili	-Türkçe	
Göçmen grubu	Doğu Türkistan (Uygur,Kazak) Afganistan (Özbek, Türkmen,Kazak,Tacik,Peştun, vb.)	
Görüşme sayısı	2008	10 Göçmen 4 Dernek 4 Yerel halk 1 Grup gözlemi 1 Atölye gözlemi 1 yerel gazeteci 1 Belediye birimi
	2009	14 Göçmen, 1 Dernek, 1 Belgeselci, 3 etkinlik katılımı, 2 Etnik lokanta gözlemi, 1 Saha dışı göçmen 2 Belediye birimleri
	2010	65 Göçmen, 6 Dernek, 21 yerel halk, Cadde, sokak gözlemleri, 2 Call center gözlemi, 1 Etnik lokanta, 1 Bakkal gözlemi

Görüşmelerin kaydı, 2008 ve 2009 yıllarında yapılan araştırmalarda genel olarak not alma ve akşamında notları bilgisayarda temize çekme yoluyla yapılmış, 2010 yılındaki çalışmalar ise, büyük çoğunluğu görüşülen kişiden izin alınarak ses kayıt cihazıyla yapılmıştır. Ses kayıt cihazına kaydedilen görüşmeler daha sonra ya dinleyip bilgisayarda yazılarak ya da Express Scribe²⁰ adlı bilgisayar programında

²⁰ Express Scribe v 5.05 pogramının trial versiyonu kullanılmıştır. Program, kayıtları deşifre etmek için aynı anda ses kaydını dinlerken not almayı da içeren, kaydı yavaşlatıp hızlandırabilen özelliklere sahiptir.

açılıp kaydı dinlerken aynı anda not alma yoluyla daha hızlı şekilde deşifre edilebilmiştir.

Derneklerin bazı aktivitelerine (yaz piknikleri, düğün, şenlik organizasyonları gibi) katılarak da, yarı katılımcı gözlem yöntemiyle grup gözlemleri yapılmıştır. Ayrıca, belirli cadde, sokak ve mekanlarda kısa süreli mekan gözlemleri de yapılmıştır.

2008 yazındaki pilot alan araştırmadaki gözlemler sonucunda yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk hali ortaya çıkmıştır. 2009 yılından itibaren oluşturulan bu form üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu alanda araştırma yapılırken edinilen veriler ışığında sürekli yenilenmiş, değişmiş ve bu şekilde formun araştırmayı kısıtlaması engellenmiştir.

Çizelge 5.3: Yarı yapılandırılmış görüşme formu.

1	Çıkış ülkesinden itibaren göçmenin ilk göç deneyimi (Ülkesinden ilk nereye göç etti? Kimlerle? Ne kadar paraya veya neye mal oldu? Geride kalan ailesi var mıydı? Onlar ne yaptı? Neden onlar da gelmedi? Göç edince onlarla nasıl bağlantıya geçti? İlk göç durağında nerede kaldı? Neden orayı durak olarak seçti? Orada ne kadar kaldı? Tekrar göç etme sebebi neydi? İlk duraktan diğerine geçişte kimlerle görüştü? Bu göçleri yaparken yanındakiler tanıdıkları mıydı? Göç sürecinde psikolojik olarak hissettikleri nelerdi? Süreç boyunca maddi olarak geçimini nasıl sağladı?)
2	Türkiye'ye yönelen göç deneyimi (Ne zaman geldi? İlk nereye geçti? Resmi işlemleri nelerdi? Vatandaşlığa geçirilme, toprak verilme, yerleşme gibi? O ilde ne kadar süre kaldı? Ne işlerle meşgul oldu? Ailesiyle geri birleşebildi mi? Memleketiyle haberleşmesi nasıl oldu? Ne kadar sürede bir telefon edebildi? O ilde dernek kurdular mı? Derneklerle bağlantısı nasıldı?)
3	İstanbul'a ve Zeytinburnu'na yönelen göç deneyimi (İstanbul'a ilk ne zaman geldi? Neden oraya yerleşti? İlk Zeytinburnu'na mı yerleşti? Burada ilk evi nereden buldu? Gecekondu muydu? Kendisi gecekondu yaptı mı? Türk komşularıyla arası nasıldı? Ne işlerle meşgul oldu? Memleketine hiç gidip geldi mi?)
4	Dernekleşmeyle ilgili görüşleri, Kendini nereli hissediyor? Kimlik algısı nasıl? Vatan algısı Nasıl? (Dernek kurma konusunda katkıları oldu mu? Kendisi dernek faaliyetleriyle ilgileniyor mu? Derneklerini nasıl değerlendiriyor? Başarılı mı değil mi? Avrupa veya yurtdışındaki diğer soydaşlarıyla iletişim içinde mi? Hangi yolla iletişim kuruyor? Onlar bunun yanına geliyor mu? Bu hiç oraya gitmiş mi? Kendi ülkesine hiç geri dönmeyi düşünüyor mu?)
5	Zeytinburnu'nda hangi mekanları kullanıyor? (Bu bölgede 58. Bulvar mı en çok kullandığı yer, ibadet için hangi camiye gidiyor? Alışverişini nereden yapıyor? Evi nerede? Eşi, ailesi en çok nereleri kullanıyor?)
6	Göç süresince iş deneyimi ve bir işte uzmanlaşma durumu? (Her bir göç aşamasında ne işle meşguldü? Şimdi ne yapıyor? Neden bu işi yapıyor?)

Bu görüşme formunda altı ana başlıkta sorular yapılandırılmıştır (Çizelge 5.3.). Ana başlıkların altında detayda alınabilecek alt bilgiler yer almaktadır. Bu alt bilgileri, göçmenin sabrına, görüşmenin sürükleyiciliğine bağlı olarak, bazı görüşmelerde elde etmek mümkün olabilmıştır. Kimi görüşmelerde göçmenler her ana başlıkta da

cevaplar verebilirken kimisinde ilk başlıkta detaylı bilgiler anlatılıp son başlığa gelmeden sıkılarak görüşme bitirtilmiştir. Türkçe diline hakim olmayan bazı göçmenler de, olabildiğince kısa cevaplar vererek çok hızlıca görüşmeyi bitirme yoluna gitmiştir.

Bu görüşme formunda bulunan başlıklar, araştırma sonunda verilerin analiz edilmesi sürecinde de değişikliğe uğramak durumunda kalmıştır. Çünkü, alanda bazı verileri elde etmek zor olmuş ve göçmenlerin sadece çok azından o bilgiler alınabilmektedir. Bazı bilgiler de alanda görüşme yaparken ortaya çıkmış ve böylece veri analizinde başlıklar değişikliğe uğramıştır.

5.3.3 Sınırlılıklar

Araştırma, en başta nicel verilere ulaşmak açısından zor bir süreçle başlamıştır. Göçmenlere yönelik elde edilen istatistiki veriler oldukça sınırlıdır ve birbirleriyle karşılaştırılabilecek düzeyde değildir.

Alan araştırması sırasında ise, göçmenlere erişmek sıkıntılı olmuştur. Göçmene eriştikten sonra, göçmenin araştırmacıya güvenmesi zaman almış ve bazı göçmenlerle birkaç kez görüşülerek güven sağlanmaya çalışılmıştır.

Ayrıca, alan araştırması, araştırmacının takvimine göre genel olarak yaz aylarında yapılmak durumunda olduğundan, göçmenlerin kış aylarındaki mekanla etkileşimlerini gözlemlemek pek mümkün olamamıştır.

2008 ve 2009 yıllarında yapılan araştırmalarda görüşmeler not alma yöntemiyle kaydedildiğinden ve göçmenin konuşma hızına göre bazı özgün kelime ve vurguları kaydetmek mümkün olamamıştır.

5.3.4 Veri analiz yöntemi

Alan araştırmasının analiz yöntemi belirlenmeden önce, genel olarak nitel araştırmalarda kullanılan veri analizi modeli olan, not alma, toparlama ve önemli noktalar hakkında düşünme süreçleri sürekli işletilmiştir (Bogdan ve Biklen, 1998). Bu süreçler, birbirinin içine girecek şekilde defalarca tekrar etmiş ve elde edilen gelişmeler ışığında yarı yapılandırılmış görüşme notlarından **İçerik analizi** (Content analysis) yöntemiyle veriler sistematize edilmiş ve değerlendirmeler buna göre yapılmıştır (Flick, 2002). Nitel araştırma yöntemi olarak içerik analizi sosyoloji ve antropoloji disiplinlerinde de son dönemlerde yoğunlukla kullanılmaya başlanmıştır.

Araştırmanın veri analizinde içerik analizi yöntemi de grounded teori yöntemiyle bağlantılı ve ona hizmet eder biçimde kullanılmıştır. Toplanan verileri

açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amaçtır ve veri analizi süreci, toplanan verilerin önce kavramlaştırılması, daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması şeklinde işlemektedir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmektir. Kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler ortaya çıkarılmaktadır.

- **Kodlama:** Veriler arasına yer alan anlamlı bölümlere (bir sözcük, cümle, paragraf gibi) isim verilmesi sürecidir. Kodlama süreci elde edilen verileri bölümlere ayırmayı, incelemeyi, karşılaştırmayı, kavramlaştırmayı ve ilişkilendirmeyi gerektirir.
- **Kavram:** Veriler arasında yer alan anlamlı bölümlere (bir sözcük, cümle, paragraf gibi) ve olaylara verilen anlamdır. Kavramlar temel analiz birimini oluşturur.
- **Kategori (Tema):** İçerik analizinde elde edilen kavramların birbirleriyle belirli bir tema altında sınıflandırılmasıdır. Kavramların incelenmesi sonucunda birbirleriyle olan ilişkileri ortaya çıkarılır ve bu ilişkiler daha üst düzey bir tema ile açıklanır. Kategori ya da tema içerik analizinde elde edilen kavramlardan daha soyuttur ve geneldir.

Grounded teori yöntemi üzerinden işleyen araştırma ve değerlendirme sürecinde aşağıdaki şekillerde kodlamalar yapılmaktadır;

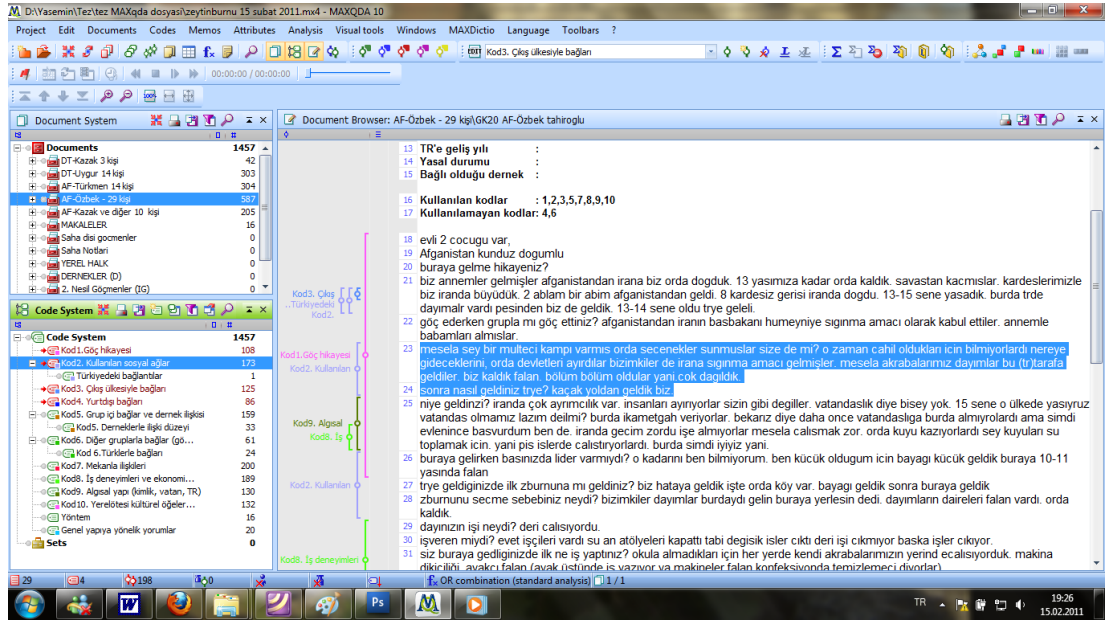
1. Açık kodlama (open coding): farklı anlamlardaki veriler analiz edilir (Strauss ve Corbin, 1990)
2. Konu bazlı kodlama (topic coding) (Richards ve Morse, 2007)
3. Eksen çevresinde kodlama (axial coding) Strauss and Corbin (1990)
4. Hatırlatıcı notlar alma (memoing): Bir olaydaki vakayla belirlenmiş olan bir fikir ortaya atılır.
5. İsimlendirme (naming): Bir olayın verilerinin ne olduğunu, oluşturulan kavramsal kategorilerin ilk adımını yorumlama ve kavramsallaştırma.
6. Karşılaştırma (comparing): Bir olayın verileriyle oluşturulmuş kategorileri karşılaştırarak, ikinci kez kavramsal kategoriler oluşturmaktır.
7. Birleştirme (integrating): Kavramsal kategorileri organize edip ortaya çıkarmaktır.

Araştırmada veri analizinin ilk ve önemli aşamaları olan, açık kodlama (open coding) hatırlatıcı notlar alarak kodlama (memoing), eksen çevresinde kodlama (axial coding) yapılmıştır. Buna göre, yazılı hale getirilen görüşme notları, birkaç kez okunmuş ve olası kodlarla ilgili notlar alınmış, ortaya çıkarılan kodlar diğer görüşme notlarında da aranarak çözümleme için altlıklar oluşturulmuştur.

Kodlama yaparken ilgili literatür, araştırma ve görüşme notları birlikte değerlendirilmiştir. Ayrıca, metne dayalı olarak, katılımcıların kullandığı kavram ve ifadeler, araştırmacının keşfettiği kavramlar da kod olarak kullanılmıştır. Kodları

altında toplayacak ana temalar, daha çok, ön alan araştırması sonuçlarından ortaya çıkan görüşme soruları ve literatür doğrultusunda belirlenmiştir.

Alan araştırması notları, “MaxQDA10 - The Art of Text Analysis” bilgisayar programı ve Ms Excel programları aracılığıyla içerik analizi ve nicel analize tabi tutulmuştur. Programa her bir görüşme kaydının metin olarak deşifresi word dosyası olarak veya direk metnin kopyalanması yoluyla girilmekte ve ardından istenilen kodlar (codes) ve hatırlatıcı notlar (memos) gibi istenilen işlemler yapılmaktadır (Bkz. Şekil 5.11.). Ayrıca programa konuyla ilgili makaleler ve fotoğraflar da eklenerek araştırmayı ilgilendiren bir çok veriyi tek dosya halinde bir arada görmek mümkün olabilmektedir.

Şekil 5.11: MaxQDA10 programı ekranından bir görüntü.

Programda sol üst tarafta (document system), yüklenilen dosyalar, görüşmeler yer almakta ve onun altında kodların yazıldığı kodlama ekranı (coding system) bulunmaktadır. Sağ tarafta ise, dokümanların detaylı gözüktüğü ve çeşitli işlemlerin (kodlama, notlar alma gibi) yapılabilirdiği pencere bulunmaktadır. Sol attaki kodlama sisteminden istenilen kodun üzerine sağ tıklayarak (overview of coded segments)'e tıklanıldığında, her bir kod için tüm görüşmelerden derlenen verileri bir arada görmek mümkün olmaktadır.

Kodlama öncesi, tüm görüşme notları programa girilmiş ve görüşülen kişilerin gizliliğini korumak için her bir göçmen için kısa etiketler tanımlanmıştır. Göç eden ilk nesil göçmenlere cinsiyete göre ((GE1): Göçmen Erkek 1. kişi, (GK12): Göçmen Kadın 12. kişi ve (IG3):İkinci nesil Göçmen 3. kişi) şeklinde tanımlamalar yapılmıştır.

Programa yurtdışından gelen göçmenlerle yapılan derinlemesine görüşmelerin yanında ayrıca göçmenlerin dernekleriyle yapılan ve yerel halkla yapılan görüşmeler

de eklenmiştir. Bu görüşmelerin yorumları ise bulgulara değerlendirilmektedir. Ek olarak alan araştırması süresince alınan notlar, çekilen fotoğraflar ve konuyla ilgili çeşitli makaleler de programa entegre edilmiş ve böylece bulguların yorumlanması için hepsinden yararlanılabilmektedir.

Bulgular bölümün en başında içerik analizinden önce araştırmanın nicel sonuçlarını da yakalayabilmek için, Excell formatında çizelgeler ve grafikler oluşturulmuştur.

Nicel veriler sadece Excell formatında hazırlanan bilgilerden oluşmakta ise de, Strauss ve Corbin'in (1990) vurguladığı gibi, bir nitel araştırma olan bu araştırmanın hedefinde, sayısal sonuçlara ulaşmak yoktur. Analiz birimi kavramlardır, kavramların görüşmelerde birbirlerinden nasıl farklılaştığı incelenmektedir ve araştırmanın ana amacı verilerden kurama doğru keşifler yapmaktır.

5.3.5 Kod kategorileri

Kodlama toplam 10 kod üzerinden yapılmıştır. Kod kategorileri aşağıdaki şekilde birer örnek verilerek tanımlanmıştır.

1. Göç hikayesi: Bu kategori, göç etme türlerini birbirlerinden ayırtmak amaçlı oluşturulmuştur. Göç türlerine göre, göçmenlerin kullandıkları ağlar, Türkiye'ye geliş biçimi, ulusötesi ve yerelötesi aktiviteleri de değişebilmektedir.

GE43 Babamlar önce savaş var Afganistan' da diye İran' a gittiler.Orada bize önem vermediler, değer vermediler.20 sene falan oturmuşlar, oturma izni falan vermediler.Hem de biz Sünni yani Hanefi mezhepten, onların hepsi Şii yani.Onlar bizleri sevmiyorlar, onlar bizlerle ilgilenmiyorlar.O yüzden çıkmak zorunda kaldık.Hiçbir şeyimize değer vermiyorlar, önem vermiyorlar.Ondan sonra biz Afganistan'a gittik baktık orada biz çalışıyoruz mesela mesleğimizi.Alçı, boya, kartonpiyer işlerimizi falan yapıyoruz yani inşaat işlerini.Mesleğimiz var.Yani çalışıyoruz, para alamıyoruz.Onların hepsi Peştun şivesiyle konuşuyorlar, onların hepsi Peştun ama biz Türkmen aslımız Türkmen.

2. Göç süresince kullanılan sosyal ağlar: Bu kategori, göçmenlerin kullandıkları sosyal ağlar bakımından nasıl ayırttıklarını ve sosyal ağları üzerinden ulusötesi pratiklerinin nasıl işlediğini göstermektedir. Sosyal ağlara sahip olmak, göçmenin göç sürecini oldukça kolaylaştırmakta, maddi, manevi kayıpları en az düzeye indirebilmektedir.

GK3 Ölen amcamın çocukları da Türkiye'deydi. Beni Türkiye'ye çağırıyorlardı. Daha iyi bir hayat yaşamak için Türkiye'ye gelmeye karar verdik. Amca çocuklarımın haberiyle bir kafilenin göç için yola çıkacağını duyduk. Başka bir amcamın çocuğu ise bu işi organize edenlerden biriydi ve 60 kişilik, (geneli erkekten oluşan bir grupta) Türkiye'ye gitmek için İran'a doğru yola çıktık.

3. Göçmenin çıkış ülkesiyle bağları; bu kategori ulusötesiliği belirleyen ana unsurlardan biridir. Çıkış ülkesiyle olan bağları aynı anda iki yeri birlikte yaşamayı betimlemektedir.

GE37 (ülkemde) annem var kardeşim var. (Peki onlar ne yaptı?) Onlar kaderle baş başa kaldı. Onlar gelmedi. Yer var mülk vardı. (İletişime nasıl geçtiniz?) Belli bir süre zordu ama

simdi zor değil. (Gidip geliyor musunuz?) 7-8 sene oldu gidip gelmiyorum. Gerek duymuyorum her ayda telefonla görüşüyorum. Telefonda (Türkiye’de bu imkanlara kavuşmadan önceyi kastediyor) önce görüşemiyordum.

4. Yurtdışı akraba, tanıdık bağları; kategorisi çıkış ülkesi ve Türkiye dışında başka ülkelerde tanıdık ve akraba bağlarını ve bu sayede ulusötesiliğinin nasıl geliştiğini ortaya çıkarmak üzerinedir.

GK10 Almanya’da kız kardeşimin çocuğu var. Bohn’da kalıyor. Bir kere 6 ay önce gidip gördüm onu. Danimarka’da kız kardeşim var. Weile’de çalışıyordu emekli oldu. Onu da 6 ay önce gördüm. Onlar da Türkiye’ye gelip gidiyorlar. Geçen sene gelip 1 ay kaldılar. Telefonla her gün onlar beni ararlar.

5. Grup içi bağlar ve dernek oluşumu ilişkisi; varış ülkesinde diaspora oluşumundan, çıkış ülke bağlarını korumak ve varış ülkesinde destek amaçlı kurulan ilişkileri ortaya çıkarmaktadır. Kendi etnik kökeni ve çıkış ülkesi kökenine göre grubuyla ilişkisi, bu ilişkinin dernek yoluyla kurumsallaşması bu kategoride değerlendirilmektedir.

GE2 Herhangi bir dernek kurulmasına yardımım olmadı. Ben geldiğimde zaten hazırda bir dernek vardı oraya gidip geliyorum faaliyetlerine katılıyorum ve derneklerin gayet başarılı olduğunu düşünüyorum. Derneğimiz yeşil tepe mah. Türkmen derneği.

GE6 benim genelde muhatap olduğum insanlar bizim hemşehrilerden Uygurlardan çok.

6. Diğer gruplarla bağlar (diğer göçmenler ve Türklerle); bu kategori de sosyal sermaye olarak grup içi diyalogları dışında sahip oldukları ağları göstermektedir.

GK11 Uygurlar Doğu Türkistan’da Kazakları pek sevmezler. Göçebe, Çingene olarak görülürler. Ama buraya gelmiş olan Kazaklar şehirli grup. Kız kardeşimin kocası Kırgız.

GE4 Biz artık kendi sahsıma bizim Afgan diyecek sözümüz kalmadı biz artık TC vatandaşıyız bundan da gurur duyuyoruz. Ayrım yapmıyoruz. Bizde çalışan Türk arkadaşlar da var Karadenizliler Türkmen de var. 16-17 kişi çalışıyor burada.

7. Mekan kullanımları ve mekanla ilişkileri; mekanda ulusötesiliği tariflenen verileri içermektedir. Mekanla ilişkileri çıkış ülkesine benzer yapıda mı, varış ülkesinde yeni mekanlar oluşturmuş mu, etnisite temelli veya göçmen grupları temelli özel mekanlar var mı sorularının cevaplarını vermektedir.

GK20 (günlük işlerimiz için) çocuklarımız var diye burayı(Zeytinburnu) kullanıyoruz. Ama başka piknik gibi şeyler için uzağa gidiyoruz.

GE5 İlk zamanlar çalıştığım atölyede kalıyordum. Sonrasında kiraya çıktım. Bir apartman dairesi Yeşiltepe mahallesinde idi.

8. İş deneyimleri ve ekonomik bağlar; bu kategori göçmenlerin göç süresince iş deneyimlerini, uzmanlaşma durumlarını, var olan ekonomik bağlarını ortaya çıkarmaktadır.

GK3 Eşim geldikten sonra o da deri işini öğrendi ve bir süre sonra kendi atölyemizi kurduk, bağımsız, taşeron olarak çalıştık.

9. Biliş ve algılayış biçimi (kimlik, vatan ve Türkiye algıları); karmaşık kimlik algısı ulusötesiliği tanımlayan bir olgudur. Kendini, kimliğini nasıl algıladığı, vatan algısının

nasıl bir şeye dönüştüğü, Türkiye'yi nasıl algıladığı bu noktada önem kazanmaktadır.

GK16 (Kendinizi peki Türk olarak mı görüyorsunuz yoksa Türkmen, Afgan olarak mı?(tercüme ediliyor). Fark etmiyor. Biz aslında Osmanlı gerçek Türk diyoruz kendimize ama sizinki modern, değişti.

10. Yerelötesi yaşama stratejileri (kültürel öğeler, dil, gelenek,alışkanlık); bu kategori göçmenin yaşadığı konutta yer alan her türlü yerelötesi öğeleri, çıkış ülkesinden getirdiği gelenek ve adetleri, kullandığı, bildiği diller üzerinden yerelötesi gücünü ölçmektedir.

GK5 Türk komşularım var ve onlara Uygur yemekleri hakkında bilgi veriyorum, kendim de Türk kültürünü öğrenmeye çalışıyorum. (Kaç dil biliyorsunuz?) Uygurca, Çince, Arapça ve Türkçe biliyorum. Çocuklarıma da en az 3 dil öğreteceğim.

5.3.6 Güvenirlilik testi

Alan araştırması 2008-2010 dönemleri arasında tez araştırmacısı tarafından yürütülmüştür. 2010 yılında 2 yeni görüşmeci alan çalışmasına dahil edilerek görüşme sürecinde tek bir görüşmeciden kaynaklanabilecek yanlışlıklar ve yanlışlıklar en aza indirgenmeye de çalışılmıştır.

Görüşme tekniği açısından görüşmecilerin aynı teknik ve biçimi görüşmelerde kullanabilmesi için ön eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Diğer iki görüşmeci alana konuyu bilmeden çıkarılmışlardır. Görüşmecilerin ulusötesiliği ve yurtdışından gelen göçmenleri alana bakarak keşfetmeleri ve bunun da araştırmanın önemli bir parçası olması hedeflenmiştir. Tez araştırma konusunu seçerken alandaki ön izlenimleriyle hareket eden tez araştırmacısının, izlenimleri doğrulanmış olmuştur. Benzer şekilde görüşmeciler alanda araştırma konusu ne olabiliri düşünüp dolaşırken Doğu Türkistan ve Afganistan Türkleri alanda fark edilmiş, call center (yurtdışı arama noktaları) dikkati çekmiş ve dernekler ve derneklerin çevresindeki göçmen hareketliliği de gözlenmiştir.

Veri analizi yapılırken de benzer şekilde, araştırmacının sübjektif bakış açısının tek taraflı ve hatalı okumalara sebep olabileceği düşünülmüş, olası hataları önlemek amaçlı, ikinci bir kodlayıcıya veri analizinin güvenilirliğini test etmek için kodlama işlemi yaptırılmıştır. Kodlama sapması önemsenmeyecek düzeye gelinceye kadar bu işlem birkaç kez yapılmıştır. Sonuç olarak ortak kodlama sistemi üzerinden araştırma bulguları değerlendirilmiştir.

MaxQDA10 programında kodlamalar metinde geçtikleri yere göre işaretlenerek yapılmış, daha sonra her bir kodlama için sonuçlar çıktı halinde derlenmiştir. Yapılan kodlamalar sonrasında kategoriler oluşturulmuş ve kategorilerden ana kavramlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

5.4 Bölüm Değerlendirmesi

Zeytinburnu bölgesinin kendine özgü bir özelliği, içerisinde her çeşit göçmeni değil, özellikle daha çok kökeni Türk olan göçmenleri barındırmasıdır. Zeytinburnu tez alan araştırmasında, ilçe merkezini oluşturan beş mahalle ve Doğu Türkistan'dan ve Afganistan'dan gelen Türk kökenli göçmenler araştırma evreni olarak belirlenmiş ve kartopu örneklem yöntemiyle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yöntemiyle görüşmeler yapılmıştır.

Alanda öncelikle kurumlara, kurumlardan ise göçmenlere ulaşılmıştır. Araştırma, 2008-2010 yılları arasında genellikle yaz aylarında yapılmıştır. Araştırma çeşitli sınırlılıklara rağmen oldukça geniş kapsamlı ve detaylı şekilde ele alınmıştır. Benzer konularda yapılmış doktora tezlerine bakıldığında²¹, görüşme sayısı bakımından tez araştırmasının oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmüştür. Araştırmanın güvenilirliği için bazı yöntemler kullanılmakla birlikte, araştırmacının sübjektif yorumlarının nitel araştırmanın özgün bir niteliği olduğunu da hatırlatarak araştırmanın tamamen objektif yaklaşımlarla analiz edilmediğini vurgulamak gerekmektedir.

²¹ Uluslararası ve ulusal düzeyde nitel araştırma yöntemlerini kullanan doktora tezleri en fazla 20-25 görüşmeyle çalışmalarını tamamlarken, bu çalışmada toplamda 89 görüşme yapılmıştır.

6. ZEYTİNBURNU ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI

Araştırma bulguları, öncelikle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme notlarının analizleriyle başlamaktadır. Analiz yöntemi olarak, Hsieh ve Shannon (2005)'in vurguladığı üç içerik analizi (özetleyici, geleneksel ve doğrudan)²² yöntemlerinden araştırma konusuna yönelik mevcut tamamlanmış bir kuramın olmamasından ötürü doğrudan içerik analizi yöntemi benimsenmiştir.

Bulguların ilk aşamasını, nicel verilerden elde edilen bilgiler oluşturmaktadır. Daha sonraki bölümlerde doğrudan içerik analizi yöntemiyle görüşmeler değerlendirilmektedir.

6.1 Betimleyici Analiz

Göçmenlerle yapılan görüşmeler değerlendirilirken, görüşme notlarının göçü deneyimleyen ve deneyimlemeyen diye yani ilk nesil ve ikinci nesil olarak bir ayrıma tabi tutmak gerektiği ortaya çıkmıştır.

Buna göre yapılan toplam görüşme sayısı 89 kişidir ve bunun 1. nesil, 2. nesil ve cinsiyet ayrımı aşağıdaki gibidir.

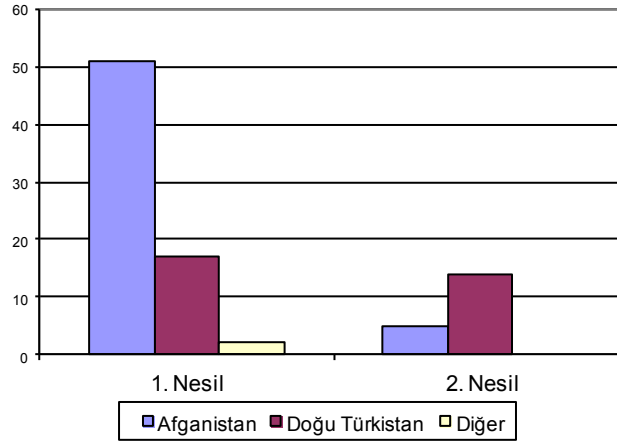
Çizelge 6.1: Görüşülen göçmenlerin cinsiyet yapısı.

1. Nesil Kadın	27
1. Nesil Erkek	43
2. Nesil Kadın	7
2. Nesil Erkek	12
TOPLAM	89

Görüşülenlerin büyük çoğunluğunu göçü deneyimleyen grup (70 kişi) %78'ini oluşturmaktadır. Cinsiyete göre kadın oranı (34 kişi) ise %38 ile biraz düşüktür

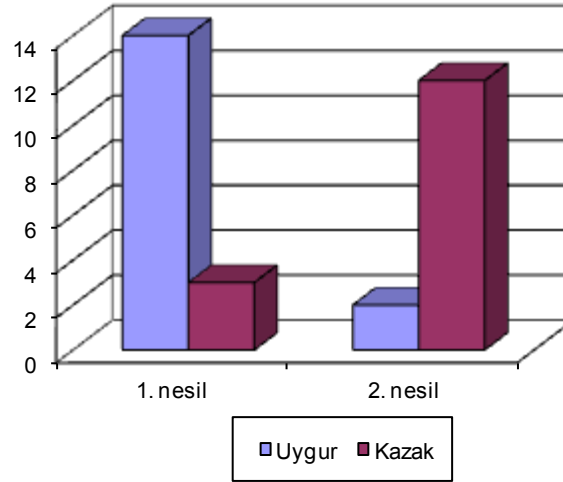
²² Hsieh ve Shannon (2005), özetleyici analizin, iletişim araştırmalarında yapılan belirli kelimelerin veya kavramların geçtiği yer sayısına bakmak olduğunu, geleneksel analizin ise, varolan kuramları destekleyen araştırmalar yaparak kuramlar ışığında analiz yapma olduğunu söylemektedir. Bulgular dört ana bölümde sunulmaktadır.

Göçmenlerin geldikleri ülkeler bakımından dağılımında Afganistan kökenliler ağırlıkta bulunmaktadır.

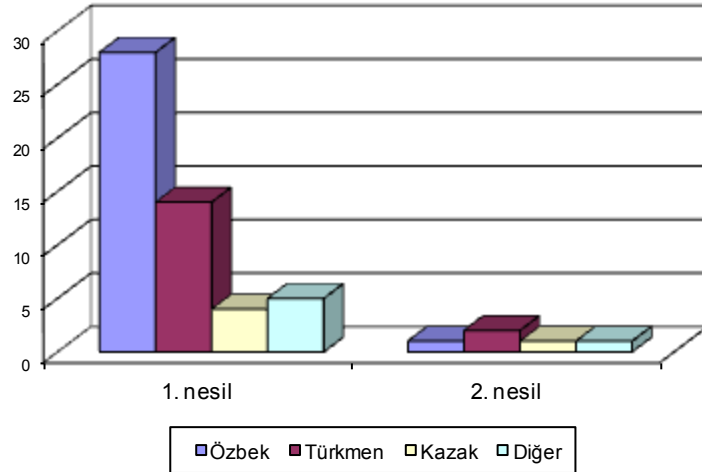

Şekil 6.1: Göçmenlerin geldikleri ülkelere göre dağılımları.

Ülke gruplarının kendi içlerinde 1. nesil ve 2. nesil ayrımında etnik yapı dağılımı farklılık göstermektedir.

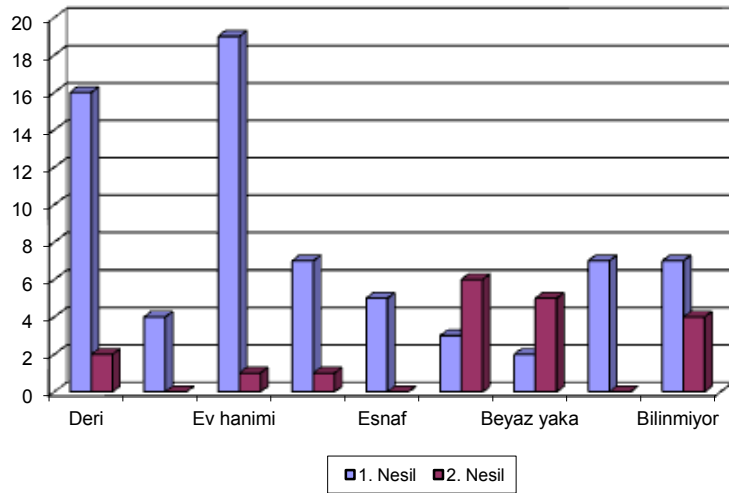

Şekil 6.2: Doğu Türkistan'dan gelen göçmenlerin alt etnik yapılarına göre dağılımı.

Şekil 6.3: Afganistan'dan gelen göçmenlerin alt etnik yapılarına göre dağılımı.

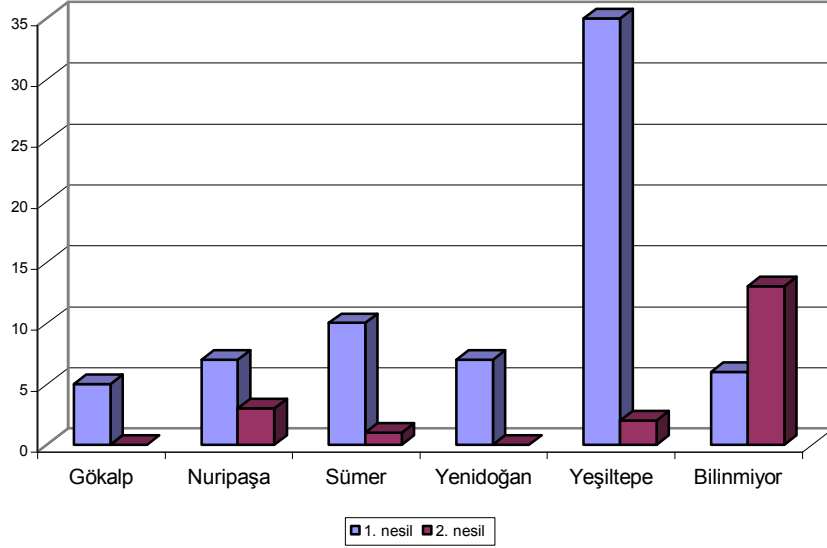
Göçü deneyimleyen 1. ve 2. nesil göçmenlerin yapmakta olduğu meslekler itibariyle dağılımı ise şu şekildedir.

Şekil 6.4: Göçmenlerin meslek dağılımları.

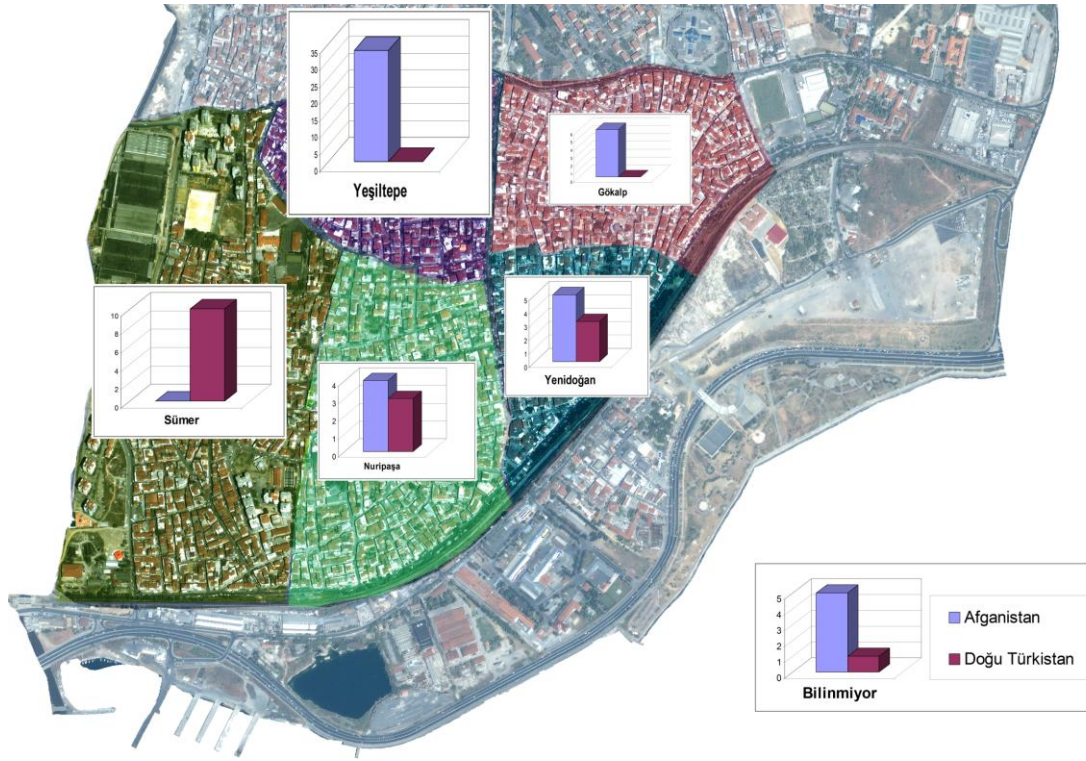
Burada görüldüğü üzere, göçmenler ağırlıklı uzmanlaşma olarak hala deri sektöründe çalışmaktadırlar. Tekstil ve halıcılık ikinci sırada yer alırken, göçmenlerin bölge esnafı olarak da hizmetler sektöründe aktif rol oynadıklarını görmekteyiz. Cinsiyete göre ise, kadınların büyük oranda ev hanımı statüsünde olup aktif iş hayatına katılmadığı görülmektedir. Dernekleşme çabalarının ise bazı göçmenler için aktif durumda olduğu görülmektedir. İkinci nesil göçmenlerle yapılmış görüşmelerin sayıca az olması ve ayrıca görüşülenlerin bir kısmının aktif iş hayatına atılacak yaşta olmaması da meslek dağılımı olarak net bir verinin elde edilememesine sebebiyet vermiştir. Ancak genel olarak denilebilir ki, ikinci nesilde

beyaz yakalıların oranı artmakta ve dericilik sektöründe çalışanların oranı da epey azalmaktadır. İlk neslin çocuklarını okutarak daha iyi bir gelecek kurmaları yönünde teşvik etmeleri de söz konusudur. Yaşanılan mahallelere göre dağılımda ise, Afganistan'dan gelenlerin ağırlıkta olmasından dolayı Yeşiltepe mahallesine ön plana çıkmaktadır.

Şekil 6.5: 1. ve 2. nesile göre göçmenlerin oturduğu mahalleler.

Oturulan mahalleleri etnik yapıyla birlikte değerlendirdiğimizde ise şu sonuç çıkmaktadır:

Şekil 6.6: Ülke gruplarına göre 1. nesil göçmenlerin oturduğu mahalleler.

Bu şekilde Doğu Türkistan'dan gelen göçmenlerin daha çok Sumer ve Nuripaşa'da oturdukları görülmektedir. Oturduğu mahalleyi söylemeyenler de bulunmaktadır, göçmenlerin ülkelerinde yaşanan siyasi sorunlardan dolayı adres gibi detaylı bilgileri vermekten korkmaları da buna neden olabilir.

6.2 Doğrudan İçerik Analizi

Doğrudan içerik analizine, araştırma tasarımı kısmında anlatıldığı üzere (Bölüm 5.2.) deşifre edilen her bir görüşme kaydının word dosyası olarak MaxQDA programına girilmesiyle başlanmıştır. Göçmenlerle yapılan görüşmeler dışında, alanda gezerken alınan notlar, fotoğraflar da programa veri olarak girilmiştir. Ayrıca konuyla ilgili örnek makale ve tez araştırmaları da pdf formatında programa yüklenmiştir.

Daha sonra, kodlama sistemi oluşturulmuştur. İlk oluşturulan sistemde 20 kod elde edilirken, birkaç görüşme notu bu kodlara göre değerlendirildikten sonra kod sayısı 15'e düşürülmüş, daha sonra veri analizi güvenilirliği için kodlama sistemi konudan bağımsız ikinci bir kodlayıcıya daha okutturulmuş ve kod sayısı 10'a kadar düşürülmüştür. Kod sayısındaki bu değişim, alana çıkmadan önce oluşturulan görüşme formundaki bilgilerle, alanda elde edilen bilgiler arasındaki farklılıklardan, ikinci kodlayıcının önerilerinden ve alanda ortaya çıkan yeni bilgilerden kaynaklanmaktadır.

Şekil 6.7: Doğrudan içerik analizi genel kodlama sistemi.

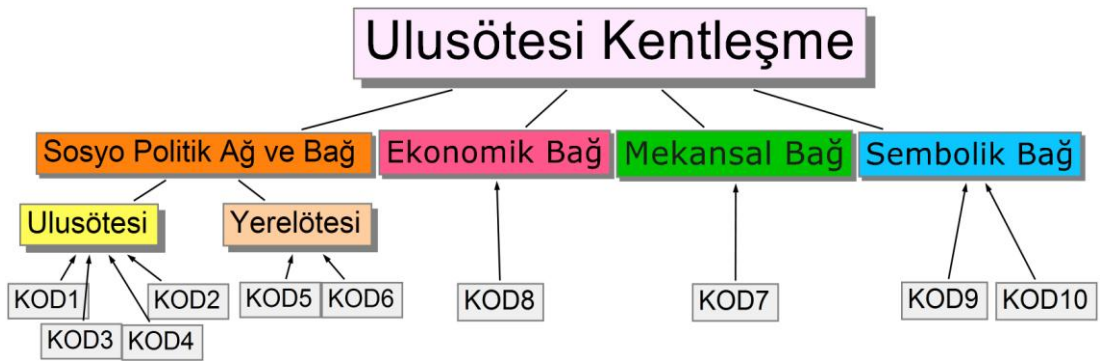
Görüşme yapılan grup betimleyici analizlerde de görüleceği üzere 89 kişidir. Bu gruptan 19 kişi, 2. nesil göçmenlerden oluşmaktadır. Geriye kalan 70 kişi 1. nesil göçmenlerdir ve yukarıda kodlama biçimi sunulan sistem sadece 1. nesil göçmenlere uygulanmıştır. Çünkü 2. nesil göçmenlerle yapılan görüşmeler

çoğunlukla daha kısa sürmüş ve bir çok sorunun yanıtı alınamamıştır. 2. nesil göçmenlerin verileri sadece betimleyici analizde vurgulanmıştır.

Kodlamanın ardından bazı görüşmeler bir çok kodu içermemesi ve oldukça kısıtlı veri sunmasından dolayı analize katılmamıştır. 70 görüşme içerisinde, 10 koddan en az 8 tanesini içeren 57 görüşme doğrudan içerik analiziyle değerlendirilmiştir.

Grounded teori yönteminde yapılması gereken işlevlere en uygun kodlamalar olarak açık kodlama (open coding) ve eksen çevresinde kodlama (axial coding) bu çalışmada kullanılmıştır. Açık kodlama, iletişim araştırmalarında kullanılan sıklık ve frekans ölçeği istatistiksel sonuçlara ulaşmak amaçlı yapılan kodlama türünden farklı ve metindeki kavramlar üzerinden kodlamayı ifade etmektedir. Eksen çevresinde kodlama ise, kodların her birinin birbirleriyle ilişkisini tımdengelim ve tümevarım yöntemlerle sürekli yeniden değerlendirilmesini içermektedir. Daha sonra kategoriler alt kategorileriyle belirli bir eksen etrafında ilişkilendirilmiştir. İlişkilendirme kategorilerin özellikleri ve bu özelliklerin boyutları göz önüne alınarak yapılmıştır. Kodların ilişkili olduğu kuramsal bir ana tema saptanarak her bir kategorinin bu ana tema ile ilişkisi ortaya çıkarılmış ve araştırmacıların yorumları da bu süreçte eklenmiştir.

Kodlamalar dört eksen çevresinde dört ana temada değerlendirilmiştir. Bunlar; sosyo politik ağ ve bağ (Kod1, Kod2, Kod3 ve Kod4 ulusötesi kısmını tanımlarken Kod5 ve Kod6 da yerelötesi kısmını tanımlamaktadır), mekansal bağ (Kod7 ve diğer Kod1, Kod3, Kod4 ve Kod8’le ilintili bazı veriler), ekonomik bağ (Kod8 ve diğer Kod1 ve Kod4’le ilintili bazı veriler) ve son olarak sembolik bağ (Kod 9 ve Kod10 ve diğer Kod4’le ilintili bazı veriler) şeklinde değerlendirilmiştir (Şekil 6.8.).

Şekil 6.8: Ulusötesi kentleşme kuramı için ana temalar ve kodlar.

Nitel araştırma sürecinin sürekli geri dönüşler içeren yapısıyla uyumlu olarak genel olarak onlu kodlama sistemine göre düzenlenen görüşme notları ve kodları kendi içerisinde değerlendirilirken, ortak cevaplar üzerinden de alt kodlar şekillenmiştir.

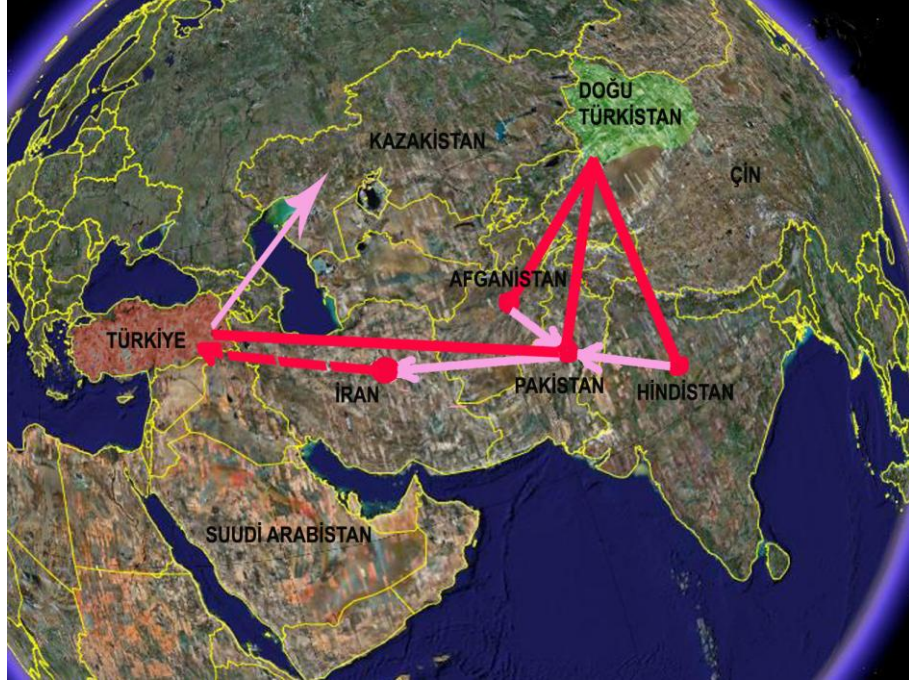
Analiz için genel çerçeve olarak alt etnik yapıya göre veriler düzenlenmiştir. Görüşülen göçmenlerden Doğu Türkistan Türkleri (Kazak 2, Uygur 13) 15 kişiden Afganistan Türkleri (Özbek 23, Türkmen 11, Kazak, Tacik ve diğerleri 9) 43 kişiden oluşmaktadır. Doğu Türkistan Türkleri tek grup altında, Afganistan Türkleri ise ortak özelliklerine göre ve özellikle sayı çokluğundan dolayı analizin kolay yapılabilmesi için üç alt grup altında değerlendirilmişlerdir.

İki ayrı göçmen grubunun karşılaştırmasına geçmeden önce bu grupların genel yapısına kısaca değinmek gerekmektedir.

Doğu Türkistan Türkleri

Doğu Türkistan'ın 1949 yılında Çin'in hakimiyeti altına girmesi ile, binlerce Uygur, Kazak ve Kırgız Türkü; Hindistan, Pakistan ve Afganistan gibi komşu ülkelere kaçmaya başlamıştır. Bunlardan Uygur ve Kazak Türkü olan bir grup öncelikle Pakistan ve Hindistan'a iltica etmiştir. Daha sonra liderleri aracılığı²³ ile Türkiye ile irtibata geçerek bir kısmı Türkiye'ye iskanlı göçmen olarak kabul edilmişlerdir. Wilkoszewski (2010)'e göre Doğu Türkistan'dan kaçan göçmenler için Türkiye, en başta hedef ülke değildir, sonradan şartlar bunu gerektirdiği için gelmişlerdir. Öncelikle coğrafik olarak en yakın ülkelere iltica etmişlerdir. Gittikleri ülkelerde çok rahat edemediklerini düşünen bu grup için son çare liderlerinin yardımı ile Türkiye'ye iltica etmektir.

²³ İsa Yusuf Alptekin, Mehmet Emin Buğra, Hindistan, Pakistan ve Afganistan'da yaşayan mültecilerle Türk hükümetinin ilgilenmesi talebi için Türkiye'ye gelmiştir. O dönem, 12 Mart 1952'da 1850 kişinin (çoğunluğu Kazak olan) iskanlı göçmen olarak Türkiye'ye getirilmesine Türkiye hükümeti tarafından karar verilmiştir.

Şekil 6.9: Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye göç yolları.

Türkiye'ye iltica eden göçmenler, öncelikle İstanbul'da üç ayrı noktada misafirhanelerde geçici süre (1-2 sene gibi) tutulmuşlardır²⁴. Bunlar, Tuzla, Sirkeci ve Zeytinburnu misafirhaneleridir. Ardından yasal olarak bu göçmenlerin yerleştirilecekleri yerler belirlenerek dağıtımları yapılmıştır. Kayseri, Niğde, Aksaray, Manisa-Salihli gibi illerde arazi ve ev verilmek suretiyle iskanlı göçmen olarak yerleştirilmişlerdir (Göktürk, 2006). Bu süreçte BMMYK, Türkiye hükümetine göçmenlerin gelebilmesi için uçak masrafları konusunda yardımcı olmuştur. Türkiye hükümeti de gelenlerin barınma masraflarını üstlenmiştir (Wilkoszewski, 2010).

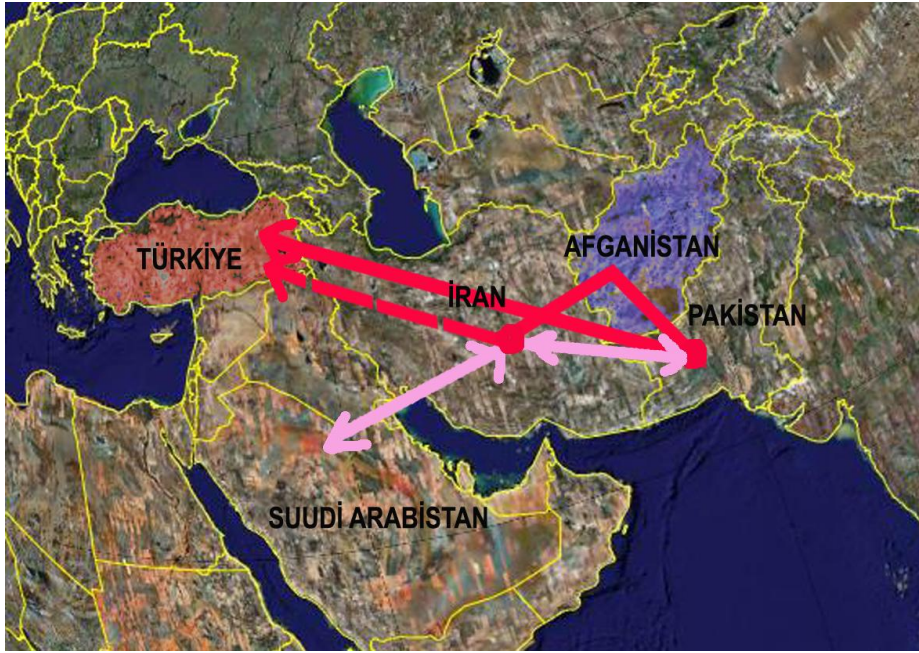
Tomas Wilkoszewski (2010), Türkiye'deki Doğu Türkistanlı göçmenlerin politik davranışları üzerine yaptığı araştırmasında grubun kökenini genel bir ifade ile Uygur diye adlandırsa da Doğu Türkistan'dan ülkemize gelen farklı alt gruplar da vardır. Bu grupların büyük bir kısmını Kazak ve Uygurlar teşkil ederken sayıları az da olsa Tacik ve Türkmenler de vardır. Wilkoszewski (2010), Doğu Türkistan isminin ortaya çıkışının; Çin Hükümetinin Xinjiang (Sincan) Özerk Bölgesi adını verdiği Kuzeydoğu bölgesinde yaşayan Türk kökenli göçmenlerin Çin hakimiyetini reddetmeleri sonucu o bölge dışındaki diasporanın bölgeyi bu şekilde isimlendirmesinden

²⁴ Göçmenlerin yıllarca Zeytinburnunu tercih etme nedenlerinin başında Ahmet Okur(2009)'un ifadesiyle, göçmen misafirhanesi olan binanın (bugünkü sahildeki belediye binasının orası) onların ilk yerleşim yerleri olmasıdır.

kaynaklandığını ifade etmektedir. Ancak, diasporanın oluşumundan çok önce, 1933 ve 1944 yıllarında iki kez bağımsızlık ilan edilip kurulmaya çalışılan devletlerin isminin de Doğu Türkistan olması(Shichor, 2003), Wilkoszewski'nin yorumunun eksik bilgilerden kaynaklandığını göstermektedir.

Afganistan Türkleri

Afganistan Türklerinin genel olarak ilk yoğun göçünün, eski SSCB'nin 1979 yılında Afganistan'a yaptığı müdahale sırasında yaşanan iç karışıklıkların sonucunda, basamaklı göç yoluyla Türkiye'ye İran ve Pakistan üzerinden belirli süre sonunda gelmeleriyle başlamıştır.

Şekil 6.10: Afganistan'dan Türkiye'ye göç yolları.

1982 yılında Türkiye'de çıkarılan özel bir yasa²⁵ ile Pakistan'da mülteci kampında kalan bir grup Afganistan Türkü (yaklaşık 4.350 kişi) ülkeye kabul edilmiştir (Bentzin, 2010). Bu göçmenler, BM'nin sağladığı ulaşım desteğiyle Karaçi-Adana hava köprüsü üzerinden Türkiye'ye getirilmişlerdir. Afganistan Türkleri yasa gereği belirli kentlere; Adana, Hatay, Urfa, Gaziantep, Tokat, Van, ve Kırşehir'e iskanlı göçmen olarak yerleştirilmişlerdir. Yerleştikleri illerde en az 7 sene ikamet zorunluluğu bulunan ve kendilerine hem arazi hem konut sağlanan göçmenler, bir müddet sonra istihdam amaçlı büyük oranda Zeytinburnu'na ve İstanbul'un çeşitli yerlerine gelmeye başlamışlardır.

²⁵ 17.03.1982 tarihli ve 2641 sayılı "Afganistan'dan Pakistan'a sığınan Türk soylu göçmenlerin Türkiye'ye kabulü ve iskanına dair " kanun

1990 yılında Afganistan'dan Türkiye'ye gelen göçmen sayısının 7.000 kişiye ulaştığı düşünülmektedir (Franz, 1994). Türkiye'de çeşitli kaynaklara göre 20.000 ile 175.000 kişi arasında değişen Afganistan kökenli Türk (büyük bir kısmı Özbek kökenli) yaşamaktadır. Bunların içerisinde Bentzin (2010)'a göre 50.000 rakamı gerçek rakama daha uygun gibi görünmektedir. Şu an İstanbul'da 5.000 kadar Afganistan'dan gelen göçmen bulunduğu, Afgan dernekleri ve Afganlara yönelik web siteleri tarafından vurgulanmaktadır (Url-5,6,ve 7).

Zeytinburnu'nda Afganistanlı göçmenlerin işlettiği beşyüze yakın deri ve konfeksiyon atölyesi faaliyet göstermektedir²⁶. İstanbul Kapalıçarşı'da gümüşçülük, hediyeelik eşya ve halıcılık yapılan yirmi beş dükkanı (Url-7) (şimdi sayıları kırka yaklaşmış) Afganistan'dan gelen Türk kökenli göçmenler işletmektedir. Altı bin Afgan mültecinin yaşadığı Hatay'ın Ovakent beldesinde ise, şu an yaklaşık üç yüz deri atölyesi vardır. Afganistanlılar deri mont, kürk ve yelekte piyasadaki fiyatları belirleyecek düzeyde bu sektörde yoğunlaşmışlardır. Afganistan Türkleri çoğunlukla da Türkmen kökenli göçmenler halıcılık sektöründe çalışmaktadır.

Son dönemde 13 Mayıs 2005'te Özbekistan'daki Andican olayları Özbek mülteci grubunun yeniden Türkiye'yi seçmelerine neden olmuştur. Yeni gelen göçmenler, genellikle yasallaşmış ve yıllar önce bölgeye gelen kendi kökeninden göçmenler aracılığıyla bölgede tutunabilmektedirler. Yasallaşma süreçlerinde diğer göçmenlerin maddi manevi yardımı büyüktür.

Göçmen gruplarının yerel yönetimle de sıkı ilişkileri mevcuttur. Yasallaşmış göçmenler, yerel yönetimin çeşitli kademelerinde görev almaktadır ve bölge yönetiminde söz sahibidirler²⁷

²⁶ Cüneyt Özdemir (2004)'e göre, Afganlıların Zeytinburnu'nu seçme nedenleri de zaten deri fabrikalarının burada olmasıdır.

²⁷ İlçe yerel yönetimi, yurtdışından gelen göçmenlerin bulunduğu İstanbul'daki diğer ilçelere göre göçmenlerle daha yakından ilgilidir. Bunun nedenlerinden en önemlisi bu göçmenlerin çoğunun T.C. vatandaşı olmuş olmasıdır. Belediye bugüne kadar iki tane uluslararası göç sempozyumu düzenlemiş ve konunun araştırılmasına destek sağlamaya çalışmıştır. Ancak, yerel yönetimin konuya yakınlığı daha çok, 40- 50 yıldır yasal olarak burada bulunan Türk kökenli göçmenlerin seçmen kitlesi olarak görülmesinden dolayıdır. Yine de bu alandaki çabaları kayda değerdir. Yerel yönetimin ayrıca AB destekli yürüttüğü bir "Göçmen uyumu için belediye diyalogu: İstanbul'da Hemşehri dernekleri ve yardım kurumları hakkında bir araştırma-uygulama" projesi vardır. Proje, Zeytinburnu belediyesi öncülüğünde 3 Belediyenin katılımıyla (Bağcılar ve Eminönü) iç-dış göçmenlerin kente entegrasyonu için çeşitli aktiviteleri içeren bir AB destekli projedir. Proje sonunda Zeytinburnu'nda bir Göçmen Entegrasyon Merkezi kurulması planlanmaktadır. Göçmenlerin sivil oluşumlarıyla irtibata geçerek onların da projeye katılmalarını sağlamak amaçlanmıştır. Bunlardan bir kısmı

6.2.1.Sosyo politik ağ ve bağ

Thomas Faist (2003) ulusötesiliği çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus devlet içindeki iki ya da daha çok konum ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen bir tanım olarak ele almaktadır. Bu tanım araştırmanın ilk teması olan sosyo politik ağ ve bağlar için oldukça uygun bir tanımdır.

Göçmenlerin sosyo politik ağ ve bağ yapılarını, ulusal sınırları aşan ulusötesi sosyal yapıları gereği ulusötesi ve varış ülkesinde yereldeki ağ ve bağlarına odaklanan, yerelden farklılıklarını çıkış yerelini de yansıtan özelliklerinden dolayı vurgulayan yerelötesi ağ ve bağlar olarak iki ayrı kategoride incelemenin uygun olduğu düşünülmüştür.

6.2.1.1 Ulusötesi sosyo politik ağ ve bağ

Ulusötesi sosyo politik ağ ve bağlar, göç hareketine başlamadan önce göçmenin sosyal ağlarını incelemek, göç etme biçimini ortaya çıkarmak amaçlı öncelikle göçmenin göç hikayesini anlatımıyla başlamaktadır. Göç hikayesi içerisinde varış ülkesindeki yasal durumu onun göç ediş biçimini de göstermektedir. Göç süresince kullandığı ağlar ise, çıkış ülkesindeki sosyal sermayesine de vurgu yapmakta ve bu sermayenin ara noktaya ne kadar taşındığını, ara noktada ne gibi yeni sosyo politik ağların kullanıldığını, varış ülkesi ile ilk kurulan bağların niteliğini göstermektedir. Daha sonra politik etkinlik düzeyini ölçmeyi amaçlayan Kod 3 ve Kod 4 kategorileri gelmektedir. Çıkış ülkesiyle mevcuttaki iletişim düzeyi, bağlar ve devam eden ağlar ve yurtdışında tanındık, akraba varlığının ortaya çıkarılarak beraberinde diaspora oluşumu, politik faaliyetler ele alınmaktadır.

projeye davet edilmiştir. İlgili gösteren derneklerden Batı Trakya Vakfı, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği, Kazak Türkleri Vakfı ve diğer yerel hemşehri dernekleriyle toplam 15 kurumla görüşülmüştür. Bunların 8 tanesi dernek, 4'ü vakıf, diğerleri de yardım ve sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Proje araştırma sonuçlarına göre, Doğu Türkistan ve Batı Trakya'dan gelen göçmenler çoktan kentle bütünleşmeye başlamış, sosyalleşmişlerdir. Genellikle serbest meslekle uğraşmaktadırlar. Afganistan göçmenleri ise, ilçede zor durumdadırlar. Ülkelerindeki savaşın travmatik etkisi ve İstanbul'da yaşadıkları maddi manevi sıkıntılar onları zorlamaktadır.

Kod1.Göç hikayesi	0
TR'deki durumu	0
serbest göçmen	17
İskanlı göçmen	15
Kaçak Göçmen	26
TR'ye göç biçimi	0
Basamaklı göç	54
Direk göç	3
Kod2. Kullanılan sosyal ağlar	0
Çıkış ülkede bulunan ağlar	23
Ara noktada ağlar	39
Türkiyeye yönelik ağlar	103
Kod3. Çıkış ülkesiyle bağları	114
Kod4. Yurtdışı bağları	84

Şekil 6.11: Ulusötesi sosyo politik ağ ve bağ durumunu açıklayan ilk dört kod ve açılımları.

Kod1, Kod2, Kod3 ve Kod4 bazı durumlarda ayrıışarak bazı durumlarda birleşerek ortak analiz edildiğinde göçmenlerin ulusötesi sosyo politik ağ ve bağlarını ortaya çıkarmaktadır.

Doğu Türkistan Türkleri (Kazak ve Uygurlar (2+13 kişi))

Şekil 6.12: Doğu Türkistan Türklerinin ulusötesi sosyo politik ağ ve bağ yapıları.

Şekil 6.12'de ilk 2 görüşme Kazak asıllılara ait diğerleri Uygur asıllıların görüşmeleridir. 1. ve 3. kod hepsinde yer alırken, 2. kod Kazak asıllıların görüşmelerinde vurgulanmamış ve 4. kod bir Uygur asıllının görüşmesinde yer almamaktadır.

Kazak asıllıların Zeytinburnu bölgesine ve Türkiye'ye 1952 yıllarında iskanlı göçmen olarak kabul edilen ilk grup olduğu bilinmektedir. 1. nesil Kazak asıllıların sayısı

gittikçe azalmaktadır. Bu nedenle iskanlı göçmen olarak Türkiye'ye gelmiş gruptan sadece 2 Kazak asıllı göçmenle görüşmek mümkün olmuştur. Bu göçmenler, basamaklı göç yoluyla Pakistan'dan üzerinden Türkiye'ye yasal yollardan giriş yapmışlardır.

Yasal yoldan gelen ve iskanlı göçmen olan iki Uygur asıllı göçmenden biri 1965 yılında Türkiye'nin yeniden küçük bir grubu iskanlı göçmen kabul etmesi üzerine gelmiştir. Diğer yine 1952 dönemi Kazak asıllılarla gelen nadir Uygur asıllı göçmenlerden birisidir. Bunların dışında bir adet Uygur asıllı göçmenin kaçak göçmen olarak ülkeye girişi söz konusudur. Diğer göçmenler daha önce gelen tanıdıkları vasıtasıyla serbest göçmen olarak gelip vatandaşlık süreçlerini başlatmışlardır. Bunlardan GE25 süreci şu şekilde anlatmıştır.

Türkiye'den bir tanıdığım ile irtibata geçtim o bana davet gönderdi, o davet üzerine geldim Türkiye'ye.

Doğu Türkistan'dan gelen göçmen grubundan sadece 2 Uygur asıllı göçmen direk Türkiye hedefli ülkesinden çıkış yapmıştır. Diğerleri, çeşitli yolları kullanarak basamaklar halinde gelmişlerdir. Pakistan, Afganistan başta olmak üzere Kırgızistan ve Suriye duraklarından çeşitli dönemlerde duraklayarak gelmişlerdir. Bir çoğunun hedefi Türkiye değilken, tanıdıkları vasıtasıyla, ya da Türk kökenlilere göçü kolaylaştıran yasal kanal aracılığıyla Türkiye'ye gelmeye karar vermişlerdir (Ek:E.4 ve E.5).

Uygur asıllı GK4 ülkeye basamaklı gelenlerden biridir ancak Rusya basamağını kullanan özgün bir örnektir. Abisiyle birlikte Moskova ve Bulgaristan üzerinden bir tren yolculuğu yaparak İstanbul'a ve ilk Aksaray'a geldiklerini anlatmıştır. Benzer şekilde Rusya'dan 3 aylık vizeyle Türkiye'ye gelip Türkiye'den Almanya'ya geçmek hedefleri iken, Türkiye'de kalmaya karar verdiklerinden bahseden GK19 ise durumu şu şekilde anlatmaktadır.

Moskova'dan, Bükreş, Sofya, Romanya yollarını kullanarak trenle İstanbul'a geldik. Çok iyi hatırlıyorum sabah çok erken bir saattir. Seherin ürpertiyle başlayan bir ezan sesi dinledik. Babam ağlamaya başladı. Ve o an karar verdi. Biz Almanya'ya gitmeyeceğiz kızım, burada; Türkiye'de kalacağız bundan böyle dedi

GE1 ise, 1983 yılında DT yurtdışına açılmaya başladığında babasıyla beraber yola çıktığından ve Pakistan'a gidip 15-20 gün orada kalıp ardından birlikte hacca gittiklerinden bahsetmektedir. 1984 yılı sonunda da Ankara'ya gelip 1 ay kalmışlar. Sonra gene Pakistan'a geçip, ülkelerine geri dönmek istemişler ancak Pakistan Lahey'de dil kursuna yazıldığını bu nedenle geri dönmekten vazgeçtiğini daha sonra da Pakistan'da Doğu Türkistan'lı on arkadaşla Mısır'a geçip lise eğitimine başladığını belirtmiştir. Liseden mezun olmadan 1987'de Türkiye'ye gelmiştir. GE1 örneğinden

de anlaşılacağı üzere, bu göçmenler oldukça hareketli ve ulusötesi bağları oldukça güçlü göçmenlerdir.

GE12 Suudi Arabistan hedefli göç eden ailenin bir üyesidir. Suudi Arabistan'a kabul alamadıklarından Türkiye'ye yönelmişlerdir.

Sonrasında Arabistan'a da kabul edilmeyince babam Türkiye'ye geçmeyi kafasına koydu. Aslında babam çok girişken bir insandı. Öyle ki Kenan Evren Pakistan'a geldiğinde ne yapıp edip onla da görüşmüştü ve sonrasında Türkiye'ye geldik. T.C tarafından Hatay'a yerleştirildik. T.C bize full+full içinde her şeyin hazır olduğu bir ev tahsis etti.10 dönüm de arazi vermişti.Tabi bunlar borçdu.Sonra çalışarak hepsini ödedik.

Kullanılan sosyal ağlar bakımından grubun çoğunluğu çıkış ülkesinde bu ağlara sahiptir. Kullanılan sosyal ağ ve sermaye ya var olan mal varlığını elden çıkarma yoluyla veya bulunduğu yerde tanıdıkları aracılığıyla pasaport alabilme, nüfuzunu kullanma şeklinde gerçekleşmiştir. GK4 Doğu Türkistan'da pasaport almanın güçlüğünü babasının ağları sayesinde nasıl aştığını şöyle anlatmaktadır

Babam başkent Urumçi'ye giderek devlet dairesinde çalışan bir tanıdığının da yardımıyla pasaportları tastikletti.

Uygur asıllı GK8, Türk vatandaşı olmuş Uygur asıllı eşi sayesinde Türkiye'ye gelmiş bir göçmendir.

Eşim Türk vatandaşı olmuş bir Uygur. Ziyaret ve ticaret amacıyla Çin'deyken, siyasi bir suçtan dolayı hapse girmiş (hem de T.C.kimliğiyle). Hapisten çıkınca feci şekilde hastalanmış ve bir süre hastanede kalmak zorunda kalmış. İşte benimle tam da bu sırada tanıştı. Ben de o sıralar aynı hastanede hemşireydim. Kısa zaman içinde anlaştık ve 2000'de evlendik Urumçi'ye yerleştik. 3 sene orada yaşadık. Bir çocuğumuz oldu. 2003'te eşim Türkiye'ye gitme kararı aldı. Zaten daha önce Türkiye'de yaşadığı için Çin'de sürekli kalmayı düşünerek gelmemiş. Be de eşimle birlikte gitmek istesem de pasaport alamadım, 2 sene sonra yanına gidebildim.

Ara noktalarda çeşitli ağlara sahip olmalarına rağmen bu oran düşüktür. Pakistan'da Doğu Türkistanlıların belirli dönem kaldıkları ve sosyal ağlarını oluşturdukları bilinmekle birlikte, bu yeterince güçlü bir ağ değildir.

Pakistan'a eğitim amaçlı giden GE25, eğitim gördüğü okulun kendisine olan yardımından bahsetmektedir.

1995'de D.Türkistan'dan okumak amaçlı çıktım. Pakistan'a gittim Uluslar Arası İslami Üniversitesini bitirdim. Bu göçü tek başıma yaptım. Masrafların bir kısmını ailemden aldığım parayla karşıladım. Pakistan'a gelip okula yerleşince okul da yardımcı oldu. 7 sene kadar Pakistan'da kaldım.

GK15 Hindistan ve İran basamaklarındaki sosyal ağlarından şu şekilde bahsetmektedir.

Oğlum Hindistan'da Hukuk Fakültesini okumuştü. Onun yanına gittik. 15 ay vize bekledik beklerken pasaportumuz yandı. Vize vermediler bir türlü Hindistan'da. En son dayanamadık pasaport ve vizesiz havaalanına gittik. Haber geldi vize çıkmış. Uçakla İran'a gittik. Orada akraba bulmaya çalıştık.

Türkiye'ye yönelik ağlara ise, neredeyse hepsi sahiptir. Kazak asıllıların buna yönelik bir şey belirtmemelerinin nedeni, Türkiye'deki ağı öncü göçmenler olarak

kendilerinin kurmasıdır. Türkiye'nin onlar için bir çok konuda destekçi olması sosyal ağa yönelik ilk ihtiyaçları karşılamıştır.

GK4 babasının Türkiye'ye önceden giderek onların gidebileceği bir ortam hazırladığından bahsetmektedir. GK4 örneği oldukça yaygındır, ailenin bir üyesi (genellikle erkek) önceden Türkiye şartlarını görmek ve ekonomik, sosyal bağları kurmak üzere ya kısa süre gelip kalmış ya da uzun süreli kalıp ailesini yanına almıştır.

Türkiye'ye ilk olarak sadece gezme amaçlı geldiğini belirten GK5 örneğinden kalıcılık için evlenmenin de bir strateji olduğu görülebilir.

Suriye'de eğitim görürken İstanbul/Zeytinburnu'nda Doğu Türkistan'dan tanıdığım arkadaşlarla haberleşiyordum. Arkadaşlarımın yoğun talepleri üzerine, gezme amacıyla Türkiye'ye geldim. 15 gün kadar kaldım. İstanbul'u çok sevdim ve bu arada eşimle tanıştım. Aramızda yıldırım aşkı oldu ve hemen evlenme kararı aldık. Suriye'ye dönüp eşyalarımı topladım ve bir ay sonra da Sümer mahallesindeki evime geldim.

GK11 1952 döneminde Türkiye'ye gelen bir ailenin çocuğu ve Türk vatandaşı olan Uygur asıllı kocasının amcasının kızıdır. Babası, kocasının Doğu Türkistan'a ziyareti sırasında kızıyla evlenmesini istediğini bildiriyor ve orada yöresel törenlerle evleniyorlar. Ancak, 2-3 sene Türkiye'ye yasal işlemlerden dolayı GK11 gelemiyor. Eşinin Türkiye'de devlet memuru olması ve yeşil pasaporta sahip olması onun Çin'deki resmi işlerini oldukça kolaylaştırdığından bahsetmektedir.

GK12 de benzer şekilde sadece ikameti olan eşi sayesinde Çin'deki işlerinin de kolay olduğunu ancak en büyük kolaylığı Türkiye'ye geldiklerinde yaşadıklarını ve eşinin sosyal ağları sayesinde işlerini rahatlıkla hallettiklerini söylemiştir.

Eşimin ikameti olduğu ve vasıflı tanıdıkları olduğu için şanslıydım. Çünkü 1 ay içinde ikamet aldım. Bir sene sonrada hem benim hem de eşinin T.C. kimliğimiz çıktı.

Çıkış ülkesiyle bağlarına baktığımızda hepsinin ülkeleriyle mutlaka bir bağı vardır. Kazak asıllarda çıkış ülkesinde birinci ve ikinci derece akraba varlığı bulunmamakla birlikte Uygur asıllılarda birinci derece akraba varlığı oldukça çoğunluktadır (Ek:E.4 ve E.5). Çıkış ülkesiyle ilgili sorulan sorulara tedirgin cevap verenler çoğunluktadır. Politik olarak ülkelerinin sıkıntı yaşıyor oluşu onları böyle tepkiler vermeye itmektedir. Oradaki akrabalarına Çin'in baskı uygulamasından korktuklarından, ülkelerinin adını vurgulamaktan bile çekinen, bu soruları geçiştirmeye çalışanlar olmuştur ve GK26 bunlara bir örnektir.

Doğu Türkistan'da değil Çin'de Altay'da akrabalarımız var ama pek görüşemiyoruz.

Görüşme sıklığına bakıldığında ise, çoğu Türkiye'ye geldikten belirli bir süre sonra irtibata geçebilmekte ve ülkelerinde çeşitli sıkıntılar olduğundan irtibat düzeyleri oldukça düşmektedir. Örneğin, 5 Temmuz Urumçi olayları sonrası ve sonrasında çoğunun iletişim kurması zorlaşmıştır. İletişim kurabilenler ise, çıkış ülkesindeki

akraba, tanıdıklarına bir sıkıntı çıkmaması için oldukça kısıtlı sürelerde bunu gerçekleştirmektedirler. Politik faaliyetlerini, görüşmeler süresince saklama eğilimi fazla olmuştur. Grubun çoğu vatandaşlıklarını aldıktan sonra ülkelerine en az bir kez gitmiş ve akrabalarını görmüşlerdir. Akrabalarını ziyaret sırasında oradan evlenip onu Türkiye'ye getirtme eğilimi de fazla olmuştur.

Basamaklı göç edenlerin bir çoğu ara noktada bulunduğu sırada ailesiyle yıllarca görüşemediğini ve Türkiye'ye geldiğinde bir şekilde irtibata geçmeyi başardığını anlatmıştır. İletişim olanaklarının artmasını da çıkış ülkesiyle bağlantıda önemli bir adım olarak görenler bulunmaktadır.

GE6, Çin'de ailesine yurtdışına çıkma yasağı olduğundan bahsederek, onlarla sadece telefonla görüşebildiklerini belirtmiştir.

Oradaki insanlara baskı var insanlar daha ne kadar direnebilir? Ben 1984 de çıktıysam şu an 26 sene olmuş hala evdekiler devletle doğru konuşamıyorlar. Oğlun nerede diyorlar bilmiyoruz diyorlar. Hala onlar (bana bir şey olur diye) korkuyorlar. Sen Türkiye'ye gönderdin dedikleri zaman onları bayağı ezmişler. O yüzden yani orda. Özellikle geçen sene o olaylardan katliamdan sonra bayağı insanları ezmişler.

Çıkış ülkeleriyle çoğunun yasal ve siyasi problemleri olduğundan gidip gelme oranları düşüktür. Telefonla ve giden tanıdıkları üzerinden yakınlarıyla haberleşebiliyorlar. Telefonla görüşmelerinde de oldukça dikkatli ve ailelerini siyasi tehlikeye atmamak üzerine sıkıntılı görüşebiliyorlar. Çıkış ülkesine gidişlerini resmi olarak bir amaca bağlamak zorunda hissettikleri için bir kısım göçmenler de ekonomik ilişkiler yolunu denemiştir. Türkiye'ye ilk geldiklerinde, ülkelerinden getirdikleri ipek kumaşları satan bazı göçmenler, Türkiye'den de oraya eşarp v.b. şeyler götürüp satmak amaçlı çıkış ülkelerini ziyaret edebilmişlerdir. Bazı göçmenlerin çift pasaport sahibi olduğunu, Çin'in bir süre buna izin verdiğini, ancak son yıllarda artık çift pasaportun yasak olduğunu ve yakalandıkları anda bunun bir suç teşkil ettiğini belirtmişlerdir. GK11 genel olarak çıkış ülkesi ilişkilerine şöyle yorumda bulunmuştur.

Çin konsolosluğu (Türkiye'de) 12 acenteye anlaşılmış. 30\$ vizeye 100\$ alıyorlar. Burada T.C. vatandaşsınız ama orada akrabanızdan herhangi biri mahalle kavgasına bile karıştıysa (Çin'e) vize alamazsınız.

GK12 Türkiye'de vatandaşlığını alır almaz çıkış ülkesine gittiğini şu şekilde anlatmıştır.

T.C kimliğim çıkar çıkmaz çocuklarımı görmek ve almak üzere Çin'e gittim. Çocuklarıma T.C. kimliği aldığım için Çin'de fazla zorluk yaşamadan çocuklarımı alıp dönmeyi düşünmüştüm ama bu sandığım kadar kolay olmadı. Çin'de kurallar katıdır ve ardı ardına gittiğim her resmi dairede zorluk yaşadım. Ve büyük miktarda rüşvet vermek zorunda kaldım. Bir Türk vatandaşı Çin'e gittiğinde kaldığı her fazla gün için 80 dolar gecikme cezası ödüyor. Ben de bu parayı ödememek için mümkün olduğunca elimi çabuk tutuyordum. 300 dolar muhtarlığa, 500 dolar adliyeye vererek çocuklarıma Çin pasaportu almayı başardım. Vize almak için ise Pekin'e gitmem gerekiyordu. Yeteri kadar Çin'ce bilmediğim için yanıma

bir tercüman kiraladım. Eşim de bu arada Türkiye'de İçişleri bakanıyla görüşerek engelleri kaldırmaya uğraşıyordu. Pekin'de bir Türk katibin bana çok faydası oldu.

Çıkış ülkesiyle ilişkileri tanıdık, akrabalarını da Türkiye'ye getirmek olarak başlamış ve daha sonra Çin'in işlemleri zorlaştırmasının ardından, sadece tanıdıklarının durumunun iyi olup olmadığını anlamak üzere bir ilişkiye dönüşmüştür.

Yurtdışı bağlarına Kod 4 durumuna bakıldığında ise, grubun Almanya bağlantıları oldukça ön plana çıkmakta, Kanada, Hollanda, Norveç ve Avusturya bunları takip etmektedir. Almanya bağlantısının ana nedeni, 1960-1970 döneminde işçi anlaşmaları ve aile birleşimleriyle oraya giden Türk göçmenlerle birlikte bu yolculuğa çıkmış olmalarıdır. Yasal olarak Türk vatandaşı oldukları için bu göçü kolaylıkla yapmışlardır. Almanya'da ilk yıllarda Doğu Türkistan, son yıllarda ise Kazak asıllık üzerine oldukça güçlü diaspora faaliyetleri bulunmaktadır. Kazak asıllı göçmenlerin ağırlığı Almanya'da oldukça fazladır.

GE29 güçlü yurtdışı bağlantılarını şu şekilde anlatmaktadır:

Kız kardeşim Almanya'ya çalışmaya gitmişti (Münih'e). Ama yeni vefat etti. Burada evliydi Kocasını öldükten sonra 1968'te çocuklarını alıp gitti. Orada büyüttü ve orada evlendirdi. 1 kız 3 oğlu var. Kızımı da Köln'e evlendirdim. 2000 yılında onu da kardeşimi de görmeye Almanya'ya gittik. Her sene onlar buraya geliyorlar. Kızım 15 günde bir arar bizi. Oğlum internet üzerinden arada bir onlarla görüşüyor. Fransa'da eşimin 1 abisi, 1 kız kardeşi var. 1980 sonrası krizde kaçak gidip kaldılar onlar da.

Yurtdışı bağlantıları dernek bağlantısı güçlü olanlar için, Uygur Kurultaylarına gitmekle hemşehrileriyle tanışıp bağ kurmak olarak da tanımlanmakta ve bu kurultaylar sırasındaki tanışıklıklarla kendilerine yurtdışı bağları edinmiş durumdadırlar. GE1 buna bir örnektir.

Avrupa, Hollanda, Almanya, Norveç ve Avusturya'ya 3-5 yere gittim işte. Kurultay için gittim. Mayıs'ta ABD'ye de gittim. Uygur Kurultaylarına katılmaya çalıştım genelde. Yurtdışına onlar için çıktım. Bir de oğlumu ziyarete gittim, Norveç'e eşimi de götürdüm. Uygur Kurultayı dışında son 3 yıldır Uygur Çalıştayı yapılıyor. 8 Kasım 2009 günü 3.cüsü Kanada'da yapılıyor. Bunları ABD de bir vakıf var o destekliyor.

Uygur kurultayları Uygur kökenliler için önemli birer politik faaliyetlerdendir. Sosyal ağlarını geliştirmek için de birer fırsattır. Doğu Türkistan davası adına, Avrupa'da çok sayıda seminer, sempozyum, gösteri v.b. etkinlikler yapılmaktadır. Amerika'da da Sözde

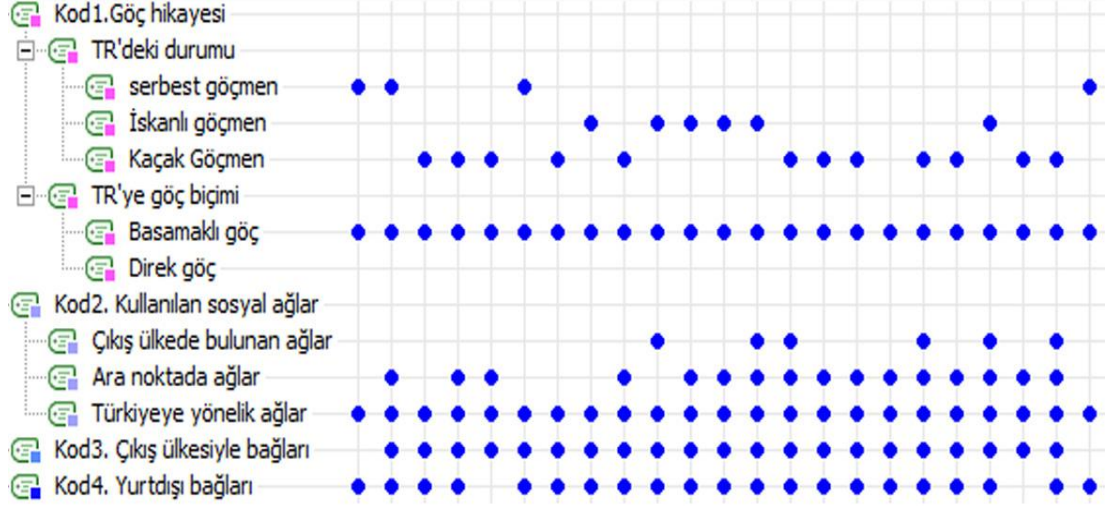
Afganistan Türkleri

Afganistan Türklerinin 1979, 1982, 1983 ve 1984 döneminde gelenleri, göç süresince kullanılan sosyal ağlar bakımından (Kod 2) ülkeye göçleri, Türkiye'nin kendilerine çıkarttığı özel yasadan dolayı oldukça kolay gerçekleşmiştir.

Belirtilen dönemde gelen ve iskanlı göçmen olarak kabul edilen Afganistan Türklerinden görüşülen sayısı 13 kişidir. Bunların dışında gelenlerin çoğu kaçak

yollarla Türkiye'ye gelmişlerdir. Kaçak yollarla geliş genel olarak, İran üzerinden ve İranlı Kürtlerle, Türkiye sınırındaki Türkiye Kürtlerinin ortak anlaşmaları ve ağları sayesinde, belirli bir ücret karşılığı (dönemine ve iletişime geçilen gruba göre ücret çok farklılık arz etmekte) olmaktadır.

1. Afganistan Özbekleri (23 kişi)

Şekil 6.13: Afganistan Özbeklerinin ulusötesi sosyo politik ağ ve bağ yapıları.

Kod1 ve Kod2 yapılan her görüşmede yer almakta, sadece üç görüşmede Kod3 yer almamakta ve Kod4 ise iki görüşmede yer almamaktadır.

Kod1'in alt kodları olarak Türkiye'de göçmen olarak ilk statüsünün nasıl olduğuna ve Türkiye'ye göç ediş biçimine bakılmıştır. Bunlara göre, iskanlı göçmen sayısı 6 kişi ile toplamın dörtte biri oranındadır. Bunlar, 1980-1985 dönemi yasal iskanlı göçmen olarak kabul edilenlerin sayısıdır (Ek: E.1). Göçmenlerin çoğunluğu da kaçak göçle Türkiye'ye gelmişlerdir. Serbest göçmen olarak gelenler, aslında iskanlı göçmen olarak daha önce ülkeye gelmiş yakınlarının yanında, kendilerini aynı hanede yaşıyor gibi göstererek resmi işlemlerini yaptıranlardır. Sayıları 4 kişi ile toplamın altıda biri oranındadır. Kod1'in diğer alt kodundan devam edersek, grubun hepsi basamaklı göç yapmıştır. Göç edilen yerlere baktığımızda ise, Pakistan ve İran ağırlıkta olmak üzere, Özbekistan ve Hindistan da az miktarda yer almaktadır (Bkz. Ek: F).

Serbest göçle gelen GK21 ve ailesi göç süreçlerini Türkiye'de şu şekilde yasallaştırdıklarından bahsetmektedir.

1991 yılında sonra ailecek göç kararı aldık. Uçakla Özbekistan'a gittik. Oradan Türkiye'ye vize aldık ve öyle geldik. Özbekistan'da 13 gün kaldık. Afganistan'daki her şeyimizi satıp gelmiştik. Çok pahalıya mal oldu her şey. Afganistan'da o zaman savaş vardı. Seyahat amaçlı vize alıp geldik (Türkiye'ye). Pasaportu verip ikameye (oturuma) müracaat ettik. Hemen vatandaşlık verdiler.

GE38, Türkiye'ye gelişini İran'daki süreçle kıyaslayarak anlatmış ve resmi işlerinin burada kolay olduğunu vurgulamıştır.

Ben çok ufaktım 11 gün topraktan taştan yürüdük. İran bölgesine geçtik. 2-3 ay kaldık. Millet karantina altında (mülteci kampı) öyle kaldık. Sonra oradan (İran'dan) kabul ettiler. Ben İran'da inşaat işlerinde, sokaklarda postane muhaberat telefon kabineleri var ya toprak altında oralarda çalıştık. Baktım oradan dışarıdan gelen insanların kimlik hiç bir şey vermiyorlar. Hiç tanımıyorlar. Orda da bir şey sahip çıkmadım kendime. Çıktım Türkiye'ye geldim. Kaç kişiydik arkadaşlarla geldim işte. Buraya kabul ettiler bizi. Hatay'da kaldım oradan ikamet aldım. 2 sene orda lokantalarda çalıştım.

1990 yılında kaçak yollarla gelen GE17 göçünü şu şekilde ifade etmektedir.

Afganistan da maddi durumu bize göre daha iyi olan bir yakınımızdan borç alıp yola çıktık ve İran'a kaçak yollarla girdik" demekte ve "İran'dan Türkiye'ye İranlı Kürtler aracılığı ile kaçak yollarla geldik

2003 yılında kaçak gelen GE20 ise

Derken İranlı Kürtlerin Türkiye'ye kaçak yollardan soktuğunu öğrendim ve onlarla irtibata geçtim. Kürtler de bizi kaçak yollarla Türkiye'ye soktular

Demektedir.

Kod2 Göç süresince kullanılan sosyal ağlar durumuna baktığımızda, çoğu kendi öz kaynaklarını ya da akrabalarının yardımlarını kullanarak kaçak yolla göç etmenin maliyetinin üstesinden gelmiştir. Bazıları ise, Türkiye'ye gelmeden önce durak olarak kullandığı ilk ülkelerde (Pakistan veya İran) belirli sektörlerde (inşaat gibi) çalışarak para biriktirerek bu ücreti karşılamıştır. GE9 çıkış ülkesinden ara noktaya olan bağıını şöyle belirtmiştir.

Bu göç sırasında yanımda ailem,annem,babam, abim ve akrabalarım vardı.Çok meşakkatli bir göç oldu. Mücahitler bizim için Pakistan'da bir kamp ayarlamışlardı.Çadırlarda kaldık bir müddet.

Çıkış ülkesinde sınır bölgesine yakın yaşamının da bir sosyal sermayeye dönüştüğünü GE23'ün ifadesinden anlamak mümkündür.

Amca oğulları, teyze çocukları hala oradalar. Onların evleri sınıra uzak olduğu için geçemediler. Çünkü göç ettiği anlaşılan herkes yakalanıp geri gönderiliyordu ve bir daha göç etmesi imkansız bir hal alıyordu.

Ara noktada ağlar denildiğinde kastedilen Pakistan, İran gibi basamaklı göçteki duraklarda bulunan ağlardır. Çoğunun bu ara noktada da hemşehrisi, akrabası bulunmaktadır.

1990 yılında kaçak gelen GE21 ise

İran'a geçmeme ise Pakistan da toplama kampında rastladığım halamın oğlu yardımcı oldu Diyerek akraba aracılığıyla sosyal ağlardan yararlandığını göstermiştir. Bu ağlar onların Türkiye'ye kaçak geçişini kolaylaştırmaktalar ya da orada bulunduğu süreçte iş bulmasına, ev bulmasına yardımcı olmaktadır.

Özbek kökenli göçmenlerin çoğunluğunun Türkiye'ye yönelen göç süreçlerinde ve öncesinde hep Türkiye'de sosyal ağlara sahip olduğu, kaçak yolla gelirse bile, Türkiye'deki hemşehrilerine olan güvenleri onların göçlerini kolaylaştırmıştır. Çoğu tanıdık ve akrabalarından bu noktada maddi ve manevi yardım almış durumdadır.

Türkiye'nin bir çoğu için hedef ülke olmadığı ve mülteci kampında yapılan ayrımla sosyal ağların olduğu GK20'nin ifadesinde belirginleşmektedir.

O zaman cahil oldukları için bilmiyorlardı bizimkiler nereye gideceklerini, orda (mülteci kampında) devletleri (sığınma istenilen yerlere göre ayırım yapmış) ayırdılar, bizimkiler de İran'a sığınma amacı gelmişler. Mesela akrabalarımız, dayımlar bu tarafa (Türkiye'ye) geldiler. Biz kaldık falan. Bölüm bölüm oldu orda herkes yani çok dağıldık.

GE5 ilk göçünü İran'a gerçekleştirdiğini çünkü dayısının orada olduğunu ve İran'ın da coğrafi olarak ülkesine yakın olduğunu belirtmiştir.

Ara noktada ağlardan çok yararlanamayanlar hemen yeni bir ülke arayışına girmekte ve bu süreçte Türkiye karşılarına çıkmaktadır. GE13 de bunu vurgulamıştır.

İran halkı Afgan halkına 2. sınıf hatta 3.,4. sınıf insan muamelesi yaptığı için yaşanan bu zulme daha fazla dayanamayıp Pakistan'a geçmeye karar verdik. O dönemlerde Kenan Evren'in Türkiye dışında yaşayan Türklerin Türkiye'ye kabulü kararını çıkarmasından sonra biz de Türkiye'ye geçmeye karar verdik.

GE19 göçünü kullandığı sosyal ağ bakımından şu şekilde anlatmıştır.

İlk göçü 1995'de Pakistan'a yaptım. O zamanlar Afganistan'da iç karışıklıklar vardı. Kardeş kardeşi vurur haldeydi. Biz de aile bütünlüğümüzü korumak amaçlı ve açıkçası daha fazla dayanamayacağımızı anlayıp göç etmeye karar verdik. Bu göç sırasında yanımda büyük babam vardı. Pakistan'ı tercih etmemizin sebebi ise büyük babamın halasının oğlunun orda halı fabrikası vardı. Benim niyetim orada çalışmaktı, fakat Pakistan'daki hava koşulları alışık olduğumuzdan çok farklıydı. Aşırı bir hava sıcaklığı vardı ben de fazla dayanamadım. 4 ay sonra tekrardan göç etmek üzere memlekete döndüm. 10 gün kadar kaldım memlekette. Aslında memlekete geri dönmemin sebebi bir daha geri dönmeyecek olmamdı. Çünkü Afganistan'da kalmamakta kararlıyım. 10 gün sonunda da dedem beni İran'a göç edecek başka bir akrabamın yanına verdi. Onlardan beni İran'a götürmelerini rica etti. Onlarla beraber İran'a geçtim. İran'da 4 ay kadar kaldım. Bu süre zarfında inşaat işinde çalıştım. Geçimimi buradan kazandığım parayla yaptım. Sonra Türkiye'ye kaçak yollarla geldim.

GE23 de aynı şekilde daha önceden hemşehrilerinin Pakistan'a gitmiş olmalarından ve de coğrafi yakınlıktan dolayı Pakistan'a göç etmeye karar verdiğini belirtmiştir.

Türkiye'de bulunan sosyal ağları daha çok öncü göçmenler üzerinden işlemektedir. GK20 dayısıgilin Türkiye'ye gelmesinin ardından kendilerinin de onların yanına geldiğinden bahsetmiştir.

GK9 da benzer süreci şöyle vurgulamıştır.

Evet biz aslında geçici gelmiştik Türkiye'ye. Sadece 1 ay için vize ile geldik. Buradan Arabistan'a geçecektik, amcılar, halamlar çoğu akraba da orda yaşıyorlardı uzun zamandır. Abim bizden önce Türkiye'ye gelmişti. Benim de teyzemin oğlunun boş bir evi vardı, geçici geldiğimiz için başka ev aramadan Zeytinburnu'na geldik. Yani tesadüf oldu bilerek seçmedik.

GK9 Türkiye'yi seçme işini tesadüf olarak vurgulasa da, abisinin 15 yaşında (Suudi Arabistan'daki amcasının Türkiye bağlantıları üzerinden) Türkiye'ye gönderilmesi öncü göçmen stratejisiyle hareket ettiklerini göstermektedir.

Kod 3 çıkış ülkesiyle bağları ve iletişimine göre bakıldığında, çıkış ülkesinde bir çoğunun akrabası bulunmaktadır. 11 kişinin çıkış ülkesi olan Afganistan'da 1. derece akrabası bulunmaktadır (Bkz. Ek: F). Genel olarak akrabalarıyla ilk göç ettikleri süreçte, hem teknolojik imkanların hem de maddi imkanların yetersizliğinden dolayı iletişime geçememişlerdir. Türkiye'de durumlarını yasallaştıranlar hemen çıkış ülkesine ziyareti gerçekleştirmektedir.

GK15 gelen giden tanıdıkları üzerinden akrabaları hakkında bilgi edindiğinden bahsetmiştir

Afganistan'da kız kardeşim vardı vefat etti. Onun çocukları orada Cevizcan'da yaşıyor. Eşim de 2 kardeş. Kardeşi Afganistan'da. Genelde oralardan tanıdık birileri gidip gelirse haber alıyoruz. Yaşlı olduğumuz için telefon açmıyoruz pek onlara.

GK23 oturma izinleri olmadığından çıkış ülkelerine gidip gelemediklerini, ancak oturma izni olan tanıdıkları gidip gelirse akrabalarını sorduklarını söylemiştir.

GE3 göç sürecine küçük yaşta dahil olduğundan dolayı çıkış ülkesindeki akrabalarıyla diyalogunun ailesinin onlarla telefonla görüşmesi üzerinden gerçekleştiğini şu şekilde vurgulamaktadır

Afganistan'da akrabalarımız var ama ben tanımıyorum. Sonuçta çok küçük yaşlardayken göçe çıkmıştık. Tek bildiğim teyzem ve halam olduğu onlarında yüzlerini hiç hatırlamıyorum sadece seslerini duyuyorum tanıyorum.

GE5 ise, akrabalarıyla ilk irtibatlarının durumunu şu şekilde özetlemektedir.

Memleketle görüşmemiz başlarda anca gelen giden olursa mektup aracılığı ile oluyordu ki oda ulaşırsa. Onun dışında ne haber alabiliyorduk nede haber verebiliyorduk.

Akraba derecesine göre çıkış ülke ziyareti sıklığı da değişmektedir. Yakın akrabaları bulunan oraya ziyarete daha sık gitmekte ve oradan akraba ve tanıdıklarını buraya çağırabilmektedir. Kaçak göçmenler ve sadece ikamet tezkeresi olanlar telefonla (dışarıdan uluslararası arama noktalarından arayarak/ Call Shop'lardan) tanıdıklarıyla haberleşmektedirler. Çoğunluğu en az haftada bir kez tanıdıklarını aradıklarını belirtmiştir.

GE9 çıkış ülkesinde tanıdıklarıyla güçlü bağlar kuran bir göçmen örneğidir.

Memlekete senede en az 1 kere giderim. Oradan gelin getirdim 4-5 tane oğluma kardeşlerime. Halalarım amcalarım onların çocukları hep ordalar. Zamanında onlar da gelmek istedi ama gerek sınıra olan uzaklıkları, gerekse maddi sıkıntıları nedeniyle gelemediler. Onlarla her gün görüşürüm telefonla.

GE13 çıkış ülkesiyle ilk dönemler iletişime geçemediğinden ve henüz yeni telefonla haberleştiklerinden bahsetmiştir

Hataya yerleştikten sonra uzun bir süre memleketi arayamadım. Sadece mektup yolu ile haberleşebiliyorduk. O da 40 yılda bir Afganistan'a giden birini bulucaz da ondan götürmesini rica edicez. Büyük ihtimalle onların bir çoğu ulaşmamıştır. Telefon ile görüşmek daha yeni elimize geçmiş bir imkan. Telefonla görüşmememizdeki sorun Afganistan'dan kaynaklanmaktaydı.

GE17 ise 1. derece akrabası bulunan çıkış ülkesiyle telefonla haberleşmekte ve ağırlıklı Call Shop'lardan arama yaptığını belirtmektedir.

Kod 4 yurtdışı akraba, tanıdık bağlarına baktığımızda, 2 kişinin yurtdışı bağlantısı hiç yok, ya da bağlantısı hiç kalmamış durumdadır.

GK21, eşinin bir arkadaşının kızının düğünü için Almanya'ya yeni gittiklerinden bahsederken, eşinin dernek başkanı olmasından dolayı vize işlerinin daha kolay olduğunu da vurgulamıştır. Eşinin 14-15 senedir ulaşamadığı bu arkadaşına 3-4 sene önce ulaştığını ve arkadaşının da vefalı biri olup bunları çağırmasından etkilendiğini de belirtmiştir. Ayrıca 2 kız kardeşinin de Suudi Arabistan'a evlenip gittiğinden ve eşlerinin de Afgan Özbeği olduğundan bahsetmiştir. Kendisi de kardeşlerini ziyarete gitmiştir.

GE3 ise, yine Suudi Arabistan'daki tanıdıklarından bahsetmiş ve eklemiştir.

Avrupa'da akrabam veya tanıdığım yok. Akrabalarımın çoğu Arabistan'da. Ben de bir ara 7-8 ay gittim geldim. Orada bir üniversitede işçi olarak çalıştım.

Türkiye ve çıkış ülkesi dışında tanıdık ve akrabaları olanlara baktığımızda genel olarak Suudi Arabistan, Almanya, İngiltere, Özbekistan, Amerika'da tanıdıkları bulunmaktadır.

GE9 akraba tanıdıklarıyla irtibatı zayıf olan birkaç örnekten biridir. İsviçre'de bir abisinin olduğunu ancak abisinin bunların yanına hiç uğramadığından ve kendilerinin de ona hiç gitmediklerinden bahsetmiştir.

GE10'nun ise İngiltere ve İsviçre'de tanıdık ve akrabaları bulunmaktadır ancak vize problemi olduğundan dolayı kendisi hiç oralara gidememiştir. Onlar Türkiye'ye geldiğinde yüz yüze görüştüklerini ya da telefonla haberleştiklerini eklemiştir.

Afgan Özbekleri tanıdıklarıyla telefon, internetle ve yüz yüze olmak şekliyle görüşmektedirler ancak Doğu Türkistanlı gruba göre yurtdışı bağlantıları daha zayıf ve irtibat sıklıkları da daha düşüktür.

2. Afganistan Türkmenleri (10 kişi)

Şekil 6.14: Afganistan Türkmenlerinin ulusötesi sosyo politik ağ ve bağ yapıları.

Afganistan Türkmenlerinin Türkiye'deki durumlarına bakıldığında serbest göçmen olarak gelen bulunmamaktadır. 10 kişiden 3 kişi sadece iskanlı göçmen olmuştur. Geri kalanlar kaçak yollarla Türkiye'ye gelmişlerdir. Yine çoğunluğu basamaklı olarak göç etmiştir. Özbek göçmenlere benzer şekilde Pakistan ve İran göç basamakları arasında ağırlığını korumaktadır. Birkaç göçmenin Türkmenistan ve Hindistan'a da uğradığı bilgisi alınmıştır(Ek: E.2). Sadece bir kişinin göç etme biçimi bilinmemektedir.

GK1 görüşmesinde, vatandaşlığınız var mı sorusuna, davetli olarak geldiklerinden ikamet ve vatandaşlık işleriyle hiç uğraşmadıklarından ve vatandaşlığın hemen ellerine verildiğinden bahsetmektedir. Yasayı davetli olarak gelme şeklinde algılamaları, göç süresince işlerinin ne kadar kolay yürüdüğünü özellikle ifade etmektedir. Dağıtıldığı il olan Tokat'ta devletin toplu konut yaptırıp kurayla kendilerine dağıttığını ve bunu 5 sene sonra taksitlerle ödediklerini belirtmektedir.

GK7 ise; bir haber kaynağından Kenan Evren'in davetini okuduklarından ve sürece bu şekilde dahil olduklarından bahsetmektedir. Ancak bu davetin sadece Afgan Türkmenlerine özel çıkartıldığı algısına da sahiptir. Oysa yasa Afganistan'dan gelen Türk kökenlilerin hepsini kapsamaktadır.

GE42 göç hikayesinden şu şekilde bahsetmektedir.

Ben 1 yasındayken göç etmişiz. 1980'de savaş başladı, bizimkiler Pakistan'a o sene göç etmişler. Pakistan'da 3 -4 sene kalıp ondan sonra Türkiye vardı şeyde seçeneklerde. Arabistan bir de Avrupa Amerika o taraflar. Vize olayı falan değil kapılar açıktı yani. Hangisini istesek gidebiliyorduk. Biz makul olarak Türkiye'ye geldik. Annemin de şeysiyle oldu.

O dönem çıkarılan yasanın Pakistan'da mülteci kamplarında kalan Türk kökenli Afgan göçmenlerinin Türkiye'den resmi yetkililere biz kabul edin ricası sonrası oluşturulduğu bilinmektedir. Aynı dönem mülteci kamplarından UNCHR aracılığıyla Amerika ve Avrupa ülkelerine gidiş yapıldığını da bu GE42'nin anlatımından görmek mümkündür.

GE2 göç hikayesinden şu şekilde bahsetmektedir.

Giderek zorlaşan hayat koşulları nedeni ile Afganistan'dan göç etmeye karar verdim. 2001 yılında ilk göçümü Pakistan'a yaptım. Yanımda kayınvalidem bacanağım ve bacanağımın kızı ve oğlu vardı. Ailem daha önceden Türkiye'ye gelmişti. Ben en başlarda göç etme taraftarı değildim ama gelişmeler bize göçü dayattı. Pakistan'da 2 sene kaldım. Sonrasında Türkiye'ye geçmeye karar verdim. Ailemi özlemiştim fakat geçemiyordum çünkü T.C askeri yakaladığı anda sınır dışı ediyordu. Sonunda İran'da Kürtlerin kaçak yollar ile Türkiye'ye soktuklarını öğrendim ve İran'a gittim. 18 gün kaldım İran'da, orda ki Türkmen dostlarımda misafir oldum. 18 gün sonunda Kaçak yollarla geçiş yapacak bir grup olduğunu duydum ve ben de o gruba katıldım. Derken güç bela Türkiye'ye geçmiş bulundum.

GE2 Türkiye'deki bağının da etkisiyle Türkiye'ye basamaklı da olsa göç etmek durumunda kalmıştır. Ara noktalardaki ağırları (İran'da ve Türkiye sınırındaki Kürt insan kaçakçıları) sayesinde bu göçünü gerçekleştirebilmiştir.

Kullanılan sosyal ağlar bakımından grubun genelinde, çıkış ülkesindeki ağlardan yararlandığını ifade edenlerin sayısı azdır. Ara noktalardaki sosyal ağları kullanma oranı çıkış ülkesindeki ağları kullanma oranına göre fazladır. Aynı şekilde Türkiye'ye yönelik sosyal ağlardan yararlananlar grubun tamamıdır.

GE4 ise göç hikayesini göç ederken yaşı küçük olduğundan dolayı net hatırlayamadığını belirtmiş ve abisinin anlatımları üzerinden hikayesini aktarmıştır

Abimin dediğine göre Pakistan İran üzerinden arabayla geldik kaçak Türkiye'ye. İran'a geldik. Annem ablam bir de daha sonra abim katıldı bize. Ondan önce de babam benim Türkiye'ye gelmişti. 1982 ve 83'de gelen Türkmenlerin bulunduğu ve Tokat'ta yaşayan liderlerden Mahtum bey vardı. Tokattaki Emniyet Müdürlüğü'ne giderek göç hikayemizi anlattı T.C. vatandaşı olmak istiyoruz diye ifade verdik. Çok yardımcı oldular. Türkçe dil kursuna yazıldık. Sınava girdik ilkokul dörde kadar okumuştum ben(Afganistan'da). Burada devam etmeye çalıştım Fars alfabesinden Latin alfabesine geçmek çok zor oldu.

GE4'ün anlatımından daha önce iskanlı göçmen olarak kabul edilen Türkmen tanıdıkları sayesinde kaçak gelenlerin yasallaşma süreçlerinin nasıl kolaylaştığı açıkça görülmektedir.

GE36 uzun süre İran basamağında yaşayan bir göçmen ve hikayesini şu şekilde anlatmıştır.

Afganistan'dan İran'a göçtüm. 22 sene orda yaşadım. İran Türkmenlerin arasında yaşadım. Halı işini yapıyorduk orda. İranlılar halı işini bilmiyordu unutmuştu onlar. Dizaynını yaptık. Fransa, Almanya o memleketlere gönderiyorduk. İran'da hani Afganları şey almıyordu kimlik bir şey vermiyordu sıkıntıda yaşıyorduk. Bize ülkenize gidin (diyorlardı) biz de dedik 20 sene 18 sene oldu kardeşler annemler buraya Türkiye'ye gelmişler sonunda taşındık geldik. 13 gün yoldaydık dağlardan geldik. 1200 dolar aldılar her nefer başına 4 kişiydik 4800 dolar para verdim. Biz de geldik İstanbul'a. 2008 de biz göçmen olarak geldik buraya.

Kod 3 çıkış ülkesiyle bağlarına bakıldığında hepsinin bir bağı vardır. Bu konuda Özbek göçmenlerle çok benzer iletişimlere sahiptirler. Grubun yarısının 1. derece akrabası Afganistan'da bulunmaktadır (Ek: E.2). Sadece bu noktada, Özbek grubunun oranından daha yüksek bir orana sahiptirler.

GE2'nin çıkış ülkesinde kalan akrabalarına yönelik özlemi, zincirleme göçün devam etme niteliğini göstermesi açısından önemlidir.

Afganistan'da kalan akrabalarım da oranın sıkıntısını çekmekten artık bıktı. Onları da buraya getirmek istiyorum ama kaçak yollarla gelmenin sıkıntısını ben yaşadığım ve bildiğim için onlar için resmi yollar arayışındayım. Ben kaçak yollarla gelirken yeri geldi 5 gün aç yürüdüm. Yolda ot buldum ot yedim. Onlar bu sıkıntıları çeksin istemem. Türkiye'ye geldiğimde ilk 2 ay bir sıkıntı çektim işleri yoluna koymak, dile alışmak gibi ama o sorun da şu an yok.

Kod 4 Yurtdışı bağlantılarında, 1 kişi dışında hepsinin bir şekilde yurtdışında akraba veya tanıdığı bulunmaktadır. Bağlantıda oldukları akrabaları Amerika, Almanya, İngiltere, Kanada ve İsviçre'de bulunmaktadır.

GK25 amcaoğlunun hangi ülkede olduğunu belirtmeden Avrupa'da olduğunu ve nadiren görüştüklerini anlatırken neden bir kısım göçmenin Pakistan mülteci kampından Amerika ve Avrupa'ya geçtiklerini ve neden diğerlerinin Türkiye'yi tercih ettiklerini de düşündürmektedir.

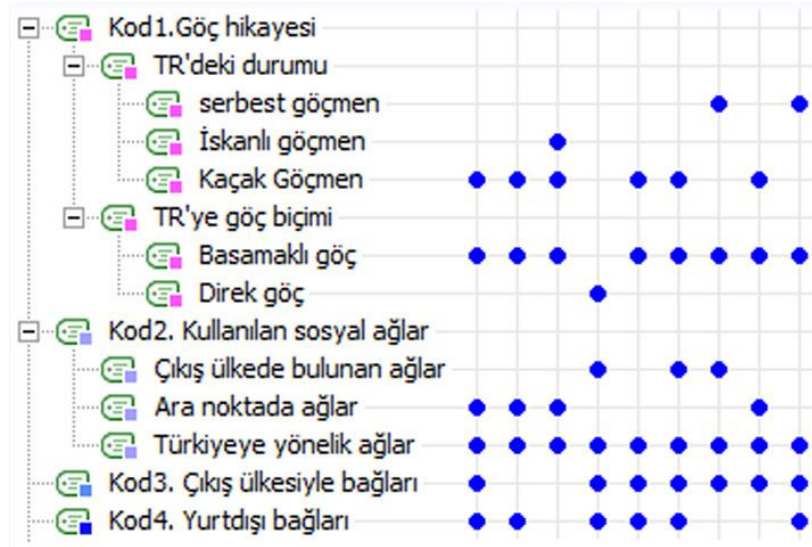
(Amcaoğlu) o eski zamanda 30 sene önce gitmişler. 27-28 sene olmuş. Savaş çıktı ya o zaman gitti. (Peki Türkiye'ye uğradı mı?) Uğramadı o Pakistan'dan gitti. Pakistan'dan uçakla gitti. Biz de hani o zaman ben Pakistan'a gittim ya, biz de uğraştık Avustralya'ya. Herkesi götürüyorlardı Kanada, Amerika, Avustralya'ya. Biz de o zaman dilekçe verdik Avustralya'dan, kabul aldık. Pakistan'da Avustralya konsolosluğu siz kabul edildiniz dedi, o memleketlere gitmiyoruz dedik gidersek bir tek Türkiye'ye gideriz dedik 25 sene önce.

Diğer göçmenlerin de Türkiye'yi tercihteki ortak vurgusu Müslüman bir ülke olmasıdır. Dinini rahat yaşayabileceği bir ülke olarak gördükleri için Avrupa veya Amerika yerine Türkiye'yi tercih etmişlerdir.

Özbek göçmenler ve diğer basamaklı göç yapan göçmenlerin hepsi için denilebilir ki, yurtdışı bağlantıları basamak olarak kullandıkları her ülke için çoğunlukla devam etmektedir. Ara noktadaki ülkeler Kod 1'de yer almakta ve özel olarak oradan tanıdıklarıyla irtibata geçip geçmedikleri sorulmadığı için bu ülkeler Kod 4'te yer almamışlardır. Ancak, o ülkelerdeki tanıdıkları vasıtasıyla ekonomik anlamda bazı bağları sürdürdüklerini ilerleyen kodlarda görmek mümkündür.

Afganistan Türkmenleri, Özbeklerin Özbekistan'la olduğu gibi, sonradan bağımsız olan Orta Asya ülkelerinden kendi etnik kökeninden olan Türkmenistan'la da ilişkili içerisindedirler. 3 göçmenin birinci derece akrabaları Türkmenistan'dadır. Ayrıca Özbeklerin aksine Suudi Arabistan'la ilişkisi olan sadece bir göçmen bulunmaktadır.

3. Afganistan Kazak, Tacik ve diğer grupları (9 kişi)

Şekil 6.15: Afganistan'dan gelen diğer göçmenlerin ulusötesi sosyo politik ağ ve bağ yapıları.

Bu grup içerisinde 4 Kazak asıllı, 2 Tacik asıllı ve 1 Hazara, 1 Peştun, 1 Farisi bulunmaktadır. Sayıları az olduğu için bazı noktalarda birlikte değerlendirilmiş ancak özel bir nitelik taşıyan veriler detayda vurgulanmaktadır.

Göçmenlerin çoğu kaçak yollarla ülkeye giriş yapmış ve bunların büyük kısmı ülkede bulunan tanıdıkları vasıtasıyla ikamet tezkeresine ve vatandaşlığa hızla başvurmuşlardır.

İlkokul 2'ye kadar İran'da okuyan ve Afganistan Kazağı olan GK2, zamanla İran'daki hemşerilerinin Türkiye'ye akın etmeye başladığını ve İran'da sadece 3 akrabalarının kaldığını, yalnız kalmaya başladıklarını ve bu şekilde hayatın tadının olmadığını bu nedenle de akrabalarının peşinden Türkiye'ye geldiklerini anlatmıştır. 1984 yılında Türkiye'ye gelen bu göçmen, yasal göçmen olma sürecine Kayseri'ye yerleştirilen akrabalarının yanına göç etmeden önce küçük çocuklarını bırakıp, resmi aile kayıtlarının yapılmasını sağlayarak dahil olmuştur. Buna benzer çeşitli örnekler mevcuttur.

Ayrıca Afganistan Türklerine özel çıkarılan yasa da bu göçmenlerin işlerini oldukça kolaylaştırmaktadır. Sadece Peştun ve Farisi kökenli göçmenler serbest göçmen statüsünde giriş yapmışlar ve sonra ikamete başvurmuşlardır. Bu göçmenler de, kendilerini Türk olarak gösterebilirlerse işleri oldukça kolaylaşmaktadır.

Tacik asıllı olan ve Türkçesi biraz zayıf olan GK24, T.C. vatandaşlığını almanız kolay oldu mu sorusuna “(devlet) gelir gelmez verdi” şeklinde cevap vermesi yasal

iskanlı göçmenlik sürecine Türk asıllı olmasa bile sosyal ağları sayesinde dahil olmuş bir örnektir.

Grubun çoğu yine basamaklı olarak göç etmişlerdir. İran ağırlıkta olmak üzere, Pakistan da uğranan yerler arasındadır. Diğer gruplardan farklı olarak sadece bu iki ülke basamak olarak kullanılmıştır. Sadece 1 göçmen direk Türkiye'ye gelmiştir.

Farisi asıllı olan ve Afganistan'da bir üniversitede rektör yardımcılığı görevini yürütmekteyken Türkiye'ye göç etmeye karar veren GE27 göç hikayesini şöyle anlatmaktadır.

10. ay 1997'de Türkiye'ye geldim. Mezarı Şerif'ten Taliban'dan kaçarak geldik. Oğlan 13 yaşındayken ikimiz birlikte yola çıktık. O zamanlar çocukları evlerden kaçırıp uyuşturucu, fuhuş için kullanıyorlardı. Geride hanım ve kızlar kaldı. Hep beraber yola çıkmak zordu, yola dayanamazlardı. Ülkeden 1 hafta içerisinde çıkabildim. Pasaportumuz vardı İran üzerinden-Göribulak-Doğu Beyazıt sınır kapısından girdik. Hizmet pasaportum vardı okuldan vize gerekmedi Türkiye'ye. 1999'dan sonra bizlerden vize istemeye başladı tabi. Ülkeler arası anlaşma süresi bitmiş. Doğu Beyazıt'tan otobüsle Ankara'ya geldik. Çocuğu okula kayıt için uğraşarak 1 sene Ankara'da onu yatılı okula vermeye çalıştım. Ankara Cumhuriyet Lisesi'ne yatılı kayıt ettirdim. İstanbul'a geçtim. Zeytinburnu Yeşiltepe mahallesine geldim. Adres, tel, irtibatını Afgan Türkleri Yardımlaşma Derneği Başkanının abisi sağladı.

GE27 var olan sosyal ağları sayesinde hemşehrilerinin yoğun yaşadığı yere gelmiş, ailesinin geri kalanının da göçünü kolaylaştırmış ve istihdam konusunda da destek almıştır. Yasallaşma sürecini ise şu şekilde aktarmıştır.

1999 sonunda hanım ve 2 kızı İran'a giderek getirdim. İran'da buluştuk. Geldiğimde Bakanlar Kurulunda Mesut Yılmaz döneminde Türk soylulara ikamet izni çıkarılmıştı. 2 senelik tezkire alıyorlardı. 2001'de aileyle beraber vatandaşlığa başvurduk. 2004'de kendim vatandaş oldum. 2006-2008 civarında çocuğun ve hanımın vatandaşlığı da oldu.

Kazak asıllı GE11 çıkarılan yasanın sadece Türk kökenlilere ait olduğunu vurgulayarak göç hikayesini ve iskanlı göçmenlerin Türkiye'de hangi illere nasıl yerleştirildiklerini anlatmıştır.

Daha önce de Türkiye'ye gayri resmi yollardan gelme durumumuz oldu ama 80 ihtilaline denk geldi Doğu Beyazıt'tan geçmiştik geri yolladılar. O arada Türk kökenli aileleri Türkiye'ye alıyorlar diye başvuruda bulunmuşlardı. Başımızda o zaman Kırgız kökenli ismini unuttum reisimiz vardı. Daha önce de Türkiye'ye gidip bakanlarla görüşmüş, Kenan paşayla görüşülmüş kabul ediyor ama Türk kökenlileri alıyorlar. Bizim içimizde başka yok Tacik yok mesela. Geldik işte 1982'de geldik. Özbekleri Hatay'a yolladılar orayı beğendiler oraya gittiler. Biz terzicilik yapıyoruz dedik Kayseri'ye yerleştirdiler. Kırgızlar biz Pamir'den geliyoruz çok yüksek soğuk yerlerden geliyoruz Pakistan'da sıcağın çok zorluk çektik dediler çok kişi telef oldu. Van Erciş'e yerleştirildiler. Onlar da memnun değil gerçi. Çünkü her tarafında onlara düşman gözüyle bakıyorlar. Yüzde 50'si korucu Kırgızların orda devletle çalışıyorlar diye kötü bakıyorlar. O çevre problemleri çevre öyle problemler var. Ağırlıkta onlar hala orda. Tokat'a Türkmenleri yerleştirdiler. Kayseri'ye yerleşen nüfus azdı 60 hane geldi Kazaklar. Arkadaşına sordu. Özbek çok geldi 170 aile Hatay'a geldi, 270 aile Bilecik'e geldi sonra Diyarbakır'a geldi ikisini birleştirip Ceylanpınar'a taşındılar. 500 aile falan geldiler.

Kod 2 kullanılan sosyal ağlar bakımından bu grup diğer iki gruba benzerlik göstermektedir. Çoğunlukla Türkiye'de var olan sosyal ağları sayesinde göç etmişlerdir.

Kazak asıllı GE34 1979 yılında yasa çıkmadan önce gelen göçmenlerden biri ve göçünü şu şekilde anlatmaktadır.

Biz buraya 1979'da geldik. Direkt Türkiye'ye uçakla geldik, ailemizle göç ettik. (ilk nereye göç ettiniz? İstanbul'a Kabil'den Afganistan'dan direkt uçakla geldik. Kaçak değil. Resmi pasaport aldık orda. Afganistan'da 1979'da devrim olmuştu o zaman geldik. (peki bu süreçte başınızda bir lider var mıydı?) burada yakınlarımız vardı önceden 1972'lerde gelen.

GE34 ilk gelen Afgan göçmenlerin sosyal ağından yararlanarak gelmiş bir göçmendir.

Kod 3 çıkış ülkesi irtibat düzeyinde 1. derece akraba varlığı genel olarak azdır. 2. derece daha ağırlıktadır. Akrabalarıyla telefon yoluyla haberleşmektedirler. Kazak asıllıların akrabaları çoğunlukla Kazakistan'da bulunduğu için çıkış ülkesi Afganistan'la irtibatları yok derecesindedir (Bkz. Ek: H).

Peştun asıllı ve 1982 yılında gelen GE31 ise Türkiye'deki yasallaşma sürecini bir Türk ile evlenerek kolaylaştırmıştır. Kendisi Pakistan'da yaşarken Türkiye'ye gezmeye geldiğini ve sonra beğenip kaldığını söylemiştir. Ailesinin çoğunu Afganistan'da bırakmış ve senede bir kez gidip gördüğünü telefonla da sık sık haberleştiğini bildirmiştir.

Tacik asıllı GK24 İran'da 5-6 ay kaldıktan sonra 1983'de Türk kökenlilere yönelik olan Pakistan'dan yasal getirilme sürecine bir şekilde dahil olup Türkiye'ye gelmiş ve Hatay'a yerleştirilmiştir. Geride ikinci derece akrabalarını bırakmış ve onları Türkiye'ye gezmeye getirmiş yanlarına gitmiştir. Telefonla da sık görüşmektedir.

Yine Tacik asıllı GE7 Özbek asıllı eşi sayesinde Türkiye'de güçlü sosyal ağları olan bu Özbek aile sayesinde ülkeye gelmiş ve sürecini yasallaştırmıştır.

Kazak asıllı göçmenler Afganistan'la bağlantılarını tamamen koparmış durumdadır, akrabalarının çoğu Kazakistan'a gittiğinden daha çok Kazakistan'la irtibat içerisinde oldukları görülmektedir.

Hazara asıllı GE30 Taliban'ın baskısından dolayı çıkış ülkesine çok rahat gidemediğini, akrabalarının da sürekli tehdit aldığını, Hazaraların orada durumunun kötü olduğunu anlatmıştır.

Kod 4 Yurtdışı akraba bağları açısından, Kazak kökenliler için Kazakistan ve bir kişi Danimarka ile öne çıkmakta, Taciklerin Suudi Arabistan, Hollanda ve İngiltere'de tanıdıkları bulunmaktadır. Grubun diğerleri ise, bu konuda pek bilgi vermemiştir.

Afganistan Türkleri genel olarak etnik köken temelinde politik faaliyetlere katılmakta ve bu noktada ortak bir Afganistan Türkleri siyaseti üretememektedirler. Özbek kökenlilerin bir kısmı Özbekistan'la Türkmen kökenliler Türkmenistan'la ve Kazak

kökenliler Kazakistan'la irtibat halindeyken, diğer göçmenler daha Zeytinburnu yerelinde ve ulusötesi politik faaliyetleri daha zayıf durumdadır.

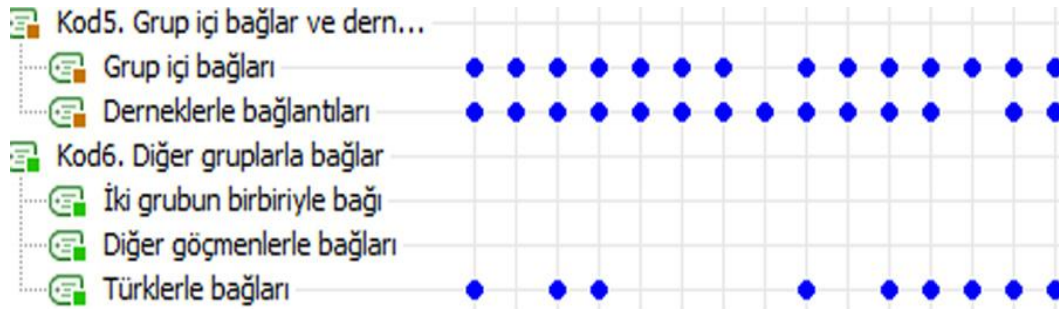
6.2.1.2. Yerelötesi sosyo politik ağ ve bağ

Kod5. Grup içi bağlar ve dernek ilişkisi	0
Grup içi bağları	76
Derneklerle bağlantıları	61
Kod6. Diğer gruplarla bağlar	0
İki grubun birbiriyle bağı	4
Diğer göçmenlerle bağları	17
Türklerle bağları	52

Şekil 6.16: Yerelötesi sosyo politik ağ ve bağ durumunu açıklayan Kod5 ve Kod6 açılımları.

Kod 5 ve Kod 6 göçmenlerin daha yerel düzeyde sosyo politik ağ ve bağ durumuna işaret etmektedir. Kod 5 göçmen grupların kendi içlerindeki bağları ve derneklerle ilişki düzeylerini belirlemek amaçlı oluşturulmuştur. Grubun kendi içindeki ilişkilerini tanımlayan ve derneklerle ilişkilerini tanımlayan iki kod olarak iki alt kodu bulunmaktadır. Kod 6 Diğer göçmen ve yerel halk gruplarıyla ilişkilerini tanımlamaktadır. Kodun içerisinde tanımlanan göçmen görüşmelerinin genel incelemesi sonucu kod, iki grubun yani Doğu Türkistan Türkleri ve Afganistan Türklerinin birbirleriyle ilişkileri, bölgedeki diğer göçmenlerle ilişki durumları ve yerel halk yani Türklerle²⁸ ilişkileri olmak üzere üç alt kodda değerlendirme yapılmıştır.

Doğu Türkistan Türkleri (Kazak ve Uygurlar (2+13 kişi))

Şekil 6.17: Doğu Türkistan Türklerinin yerelötesi ağ ve bağ yapıları.

Doğu Türkistan Türkleri grup içi bağları oldukça güçlü ve dernekleriyle ilişkileri de aynı şekilde güçlü bir gruptur. Diğer gruplarla bağlarına bakıldığında ise, Afganistan

²⁸ Türklerle kastedilen Türkiye'de yaşayan Türk, Kürt göçmen olmayan yerel halktır.

Türkleriyle ve bölgedeki diğer göçmenlerle bağlantıları hiç yoktur ya da görüşmelerde hiç vurgulanmamıştır. Bölgeye ilk gelen göçmenler oldukları için Türklerle bağlantıları daha güçlüdür.

Grup içi bağlarda akraba evliliği önemli bir bileşen olmaktadır. Evlilik konularında kendi gruplarından ve hatta akraba biriyle evlenme oranı yüksektir.

Grup içi bağlarda değerlendirme uluslararası düzeyde, ulusal düzeyde(Türkiye içinde) ve İstanbul-Zeytinburnu düzeyinde olabileceken, uluslararası düzey çıkış ülkesinde (Kod 3)ve yurtdışında akraba tanıdık bağları (Kod 4) daha önceki kodlarda incelenmiş olduğu için burada tekrar ele alınmamıştır. Türkiye içinde akraba varlığı ise, iskanlı göçmen olarak yerleştirdikleri illerde kalan diğer tanıdıklarıyla olan bağları şeklinde gelişmiş durumdadır ve görüşmelerde çok fazla vurgulanmamıştır. GE29 bunu Sirkeci misafirhanesinde birlikte kaldığınız tanıdıklarla bağınız devam ediyor mu sorusuna verdiği cevapla belirtmiştir.

(Sirkeci'den) Bir kısmı Salihli, Kayseri, Niğde'ye gitti. Ama çoğu burada İstanbul'a geldi. Arada diğer illerdeki geliyor bize, ya da biz gidiyoruz. Düşün, ölümden muhakkak herkes birbirine gidiyor.

İstanbul düzeyinde Doğu Türkistanlı göçmenlerin bağları oldukça gelişmiştir. Özellikle Kazak asıllı olanların İstanbul'un çeşitli semtlerinde yerleşik bulunan Kazakistan'dan, Doğu Türkistan'dan veya başka ülkelerden gelen Kazak asıllı göçmenlerle bağları oldukça güçlüdür. Örneğin GK26 bunu şu şekilde belirtmektedir.

Güneşli, Bağcılar, Sefaköy, Küçükçekmece'de Kazaklar var gidip geliyoruz.

Grubun kendi içinde Kazak ve Uygur ayrımı yaptığını ve Uygurların daha çok Uygurlarla Kazakların da Kazaklarla işbirliğine gittiği ve evlenmelerde de bu durumun gözetildiği görüşmelerde belirtilmiştir. GK11 kendi içlerindeki ayrımı şu şekilde anlatmıştır.

Uygurlar Doğu Türkistan'da Kazakları pek sevmezler. Göçebe, Çingene olarak görülürler. Çünkü orada Kazaklar dağda yaşayan gruptur. Ama buraya gelmiş olan Kazaklar şehirli grup.

GE1 Zeytinburnu ilçesinde Kazak ve Uygur ayrımının yerleşim bölgesi olarak nasıl ayrıldığını şöyle belirtmiştir.

Gökalt (mahallesi) mesela Kazakların yoğun olduğu yer. Uygurlar daha çok Yenidoğan ve Nuripaşa'da yoğunlaşıyorlar. Toplamda Zeytinburnu'nda 150-200 (Uygur) aile vardır. Kazakların sayısı daha çoktur.

GE1 vurgulamasa da, Uygurlar Sümer mahallesinde de yoğunlaşmaya başlamış durumdadır. Özellikle buradaki sitelerde yakınlarıyla bir arada olmak amaçlı yaşamaktadırlar. GE32 de Sümer mahallesine gelişini bu şekilde ifade etmiştir.

Zeytinburnu'nda Sümer mahallesinde oturuyorum ve burayı yakınlarım burada olduğu için seçtim.

Göçmenlerin derneklerle²⁹ bağları incelemenden önce genel olarak bu gruba yönelik dernekleri belirtmek gerekmektedir.

- (D1) Doğu Türkistan Vakfı (Fatih-Şehremini semti)
- (D2) Doğu Türkistan Göçmenler Derneği (Zeytinburnu)
- (D3) Doğu Türkistan Maarif ve Yardımlaşma Derneği (Çapa)
- (D4) Doğu Türkistan Maarif ve Yardımlaşma Derneği (Zeytinburnu)
- (D5) Doğu Türkistan Gençlik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Zeytinburnu)
- (D6) Kazak Türkleri Vakfı
- (D12) Avrasya Eğitim Vakfı

Derneklerin yöneticileriyle ayrıca dernekler hakkında görüşmeler de yapılmıştır. Burada kısaca dernek araştırmasından da bahsedilecektir³⁰.

Doğu Türkistan'lı Uygur göçmenleri ise, politik olarak diaspora kavramına girecek şekilde çabalara sahiptirler. Ancak ülkelerinin Çin'in içerisinde bulunduğu sıkıntılı durumdan, her an Çinlilerin kendilerini gözettiğine dair endişelerinden dolayı da göçmenlerin çoğu görüşme sırasında hem çok yakınmakta hem de konuştukları için sonradan pişman olmakta ve çok korkmaktadırlar. Kendi ülkeleriyle ilgili haberleri, daha çok Amerika kaynaklı bir web sitesinden ve Amerika Tv kanallarından takip edebilmektedirler. Amerika'da Sürgünde bulunan devletler gibi bir devlet kurduklarını ve bu devletin meclisinde de Türkiye'den gitme bir Uygur'un bulunduğundan söz etmişlerdir. Kendi ülkeleriyle telefon vb. haberleşme ağlarının çok mümkün olmadığını ve oralara gidip gelen Uygur iş adamları üzerinden kısmen bilgilenebildiklerini söylemektedirler. Görüşülen Uygurların hepsinin akrabasına veya kendine dair trajik bir hikayesi bulunmaktadır. Türkiye'ye gelişleri 40 yıl önce de kaçak yollarla olmuştur ve son dönemde gelenler de aynı şekilde kaçak yollarla gelmektedir. Dernekleşme sürecinde, ilk gelenler daha çok kültürel ve sosyal amaçlı birleşmeyi hedeflerken son dönem gelenler daha politik ve diasporayı oluşturmak gayesiyle birlikte dernekleşmiştir.

(D1) Doğu Türkistan Vakfı, Uygurların ağırlıkta olduğu, Doğu Türkistan meselesiyle ilgili çeşitli sempozyum ve kongrelerin yapıldığı genişçe bir alanda tarihi bir kompleks içerisinde yerleşik bir vakıftır. Doğu Türkistanlı Uygurların bir kısmı da bu vakıfa yakın yerleşiktirler. Bu grubun Zeytinburnu bağlantısı biraz zayıftır. Ancak,

²⁹ Dernekler de programa girilirken D1 D2 şeklinde kodlanarak girilmiştir.

³⁰ Göçmenlerin genel dernek yapılanmaları için Bkz. Ek: F.1.

yöneticileri ve vakıfta aktif üyelerin bir kısmı Zeytinburnu'nda yerleşik olduğundan dolayı bu vakıf özellikle incelenmiştir.

Vakıf 1978 yılında kurulmuş olsa da tam olarak 1986 yılında aktive olmuştur. Kuruluşunda 11 kişi yer alıyor ve vakfın girişinde asılı fotoğraftaki onlardan üç kişi, üç efendi olarak anılan Sabri Baykozi, Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin'dir. Wilkoszewski (2010)'a göre, ortak siyasi hafıza oluşumunda bu üç kişinin oynadığı rol önemlidir³¹. Belirli bir üye sayısı olmayan Vakfın, Doğu Türkistanlı herkes doğal üyesi sayılmakta ve kimseden herhangi bir aidat alınmamaktadır. Vakıf başkanı Hamit Göktürk bağışlarla geçindiklerini ve dernek binasının Vakfın mülkü olmasından dolayı da çok masraflarının olmadığını belirtmiştir. Zeytinburnu'ndaki diğer Doğu Türkistan derneklerinden farklı olarak Vakıf olarak siyasi bir tutum sergilemediklerini de eklemiştir. Vakfın kadın kolları bulunmakla birlikte çok aktif değildir (Resimler için Bkz. Ek:M Şekil 1).

(D2) Doğu Türkistan Göçmenler Derneği, 1960 yılında İsa Yusuf Alptekin ve Hacı Osman Taştan liderliğinde kurulmuştur. Üyeleri arasında Kazak ve Uygur Türklerinin yanı sıra Kırgız ve Özbeklerde bulunsu da, yönetici kadrosu Kazak asıllılardan oluşmaktadır. Yönetici kadrosu (D6) Kazak Türkleri Vakfı'yla da oldukça ilişkilidir. Doğu Türkistan meselesi üzerinde Doğu Türkistan Vakfı kadar incelikte durmamakta ve Kazak Türklerine son yıllarda daha çok odaklanmaktadır (Bkz. Ek:M Şekil 2).

58. bulvarın girişinde yer aldığından dolayı bölgede dolaşırken ilk fark edilen dernektir. IG5, Derneğin kurulduğu yıllarda Uygur ve Kazakların ortak derneği olduğunu Kazakistan'ın bağımsızlığıyla birlikte bu durumun değiştiğini ve derneğin Kazak asıllıların derneği haline geldiğini ifade etmektedir. Kadın kolları bulunmakta ve Kazak kültürü konusunda çocuklara folklorik eğitimler de verilmektedir.

(D3) ve (D4) Doğu Türkistan Maarif ve Yardımlaşma Derneği, 2008 yılında kurulan, merkezi Çapa'da ve şubesi Zeytinburnu'nda olan bir dernektir. Oldukça siyasi ve dini bir kimlik sergileyen bir yapıdadır ve son 10 yılda Türkiye'ye gelen yeni Uygur göçmenlerin kurduğu bir dernektir. Hem merkez hem de şubede görevli kişilerle görüşme yapılmıştır. Uygurcanın savunucusu bir dernektir. Uygur göçmenlerin

³¹ İsa Yusuf Alptekin adına açılmış Bağcılar'da ve Pendik'te ilköğretim okulları vardır. Zeytinburnu'nda da Nuripaşa Mahallesinde bir sokağa onun adı verilmiştir. Doğu Türkistan diasporasının Türkiye'deki siyasi söylemlerle bu göçmenlerin ilişkisini İstanbul dışında Ankara mekanında da okumak mümkündür. Keçiören Çiçekli mahallesindeki bir parka yine İsa Yusuf Alptekin parkı adı verilmiştir. Aynı şekilde Kahramanmaraş Göksun ilçesinde de bir caddeye bu isim verilmiştir.

çocuklarına ücretsiz Uygurca dersi, din dersi ve kültürel dersler vermektedirler. Çin Halk Cumhuriyetince bu dernek terör örgütü olarak algılanmakta ve bu dernekte ilişkili olan herkesin akrabası Doğu Türkistan'da çeşitli sıkıntılara maruz kalmaktadır. Kadın kolları sözü elden eğitimler konusunda oldukça aktiftir. Kadınlar ayrıca kendi aralarında yaz piknikleri adında ve her hafta dernekte dini sohbetler yapmaktadırlar.

Derneğin Zeytinburnu şubesi 58. bulvar üzerinde ve oldukça merkezi bir konumdadır. Derneğin ismi tabelada hem Türkçe hem de Uygurca yazılıdır (Bkz. Ek:M Şekil 3).

Çapa'daki dernek merkezi başkanıyla yapılan görüşmede Uygurların İstanbul içindeki dağılımları ve sayıları hakkında da görüşü alınmıştır.

Uygurlar en çok Zeytinburnu'ndadırlar (10.000 civarında), Güneşli'de (8-9000 kişi) Sefaköy-Küçükçekmece'de ve Anadolu yakasında Örnek mah.de, Kocamustafapaşa'da Uygurlar bulunmaktadır.

Dernek, (D5) Doğu Türkistan Gençlik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneğiyle ortak olarak Doğu Türkistan meselesiyle ilgili çeşitli dönemlerde Ankara ve İstanbul'da aktif eylemler yapmaktadır.

(D5) Doğu Türkistan Gençlik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Doğu Türkistan gençlerine yönelik ve siyasi olarak aktif bir dernektir. Kuruluşu 2010 yılında olan bu dernek, Türk siyasetiyle çok ilişkili olmadıklarını vurgulasa da, dernek içerisinde BBP (Büyük Birlik Partisi) afişleri de yer almaktadır. Aynı zamanda MHP (Milliyetçi Hareket Partisi)'yle de ilişkili oldukları yapılan gözlemler arasındadır.

Kadın kollarının olup olmadığı sorulduğunda derneğin kadın kolları başkanının yerle halktan bir Türk olduğu vurgulanmıştır. Bu oldukça ilginç bir veri olarak karşımıza çıkmıştır. Dernek daha çok gençlerin siyasi dinamizmi üzerinden hareket eden ve politik eylem türü aktivitelerde yoğunlaşan bir yapı göstermektedir (Bkz. H.1 Şekil 4).

(D6) Kazak Türkleri Vakfı, 1986 yılında Zeytinburnu'nda kurulan bir vakıftır. Zeytinburnu'nda 18-20 bin kadar Kazak Türkü yaşadığını iddia eden vakıf başkan yardımcısı, son 10 yıldır Kazakistan'a geri dönüş göçü yaşandığından bahsetmiştir. Vakfın başkanı diğer Doğu Türkistan vakıf ve dernekleriyle farkları sorulduğunda, genel farkın vakıf ve dernekler arasında olduğunu, derneklerin daha siyasi bir tutum sergilediğini ve vakıfların az üye sayısı ile daha kültürel ve sosyal faaliyetlerde bulunduğunu ifade etmiştir. Vakıfların daha pasif tutum sergilemelerine rağmen derneklerden daha aktif etki yarattıklarını da iddia etmiştir (Bkz. Ek:M Şekil 5).

(D12) Avrasya Eğitim Vakfı, 2007'de resmi olarak kurulsun da, şu an sadece yayın işleriyle uğraşan bir vakıftır. Daha önce Doğu Türkistan Vakfında yayın işleriyle uğraşan GE1, şimdi bu vakfın yayın işleriyle meşguldür. Vakfın üyelerinin şu an

daha çok Doğu Türkistan Uygurlarından oluştuğunu ancak Türk dünyası olarak genişletmek istediklerini de belirtmektedir.

Ayrıca detaylı görüşme yapılmayan ve yukarıda sayılan derneklerin bir çatı örgütü konumunda olduğu belirtilen Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu adı altında başka bir organizasyon da bulunmaktadır ve sözü edilen derneklerin yöneticilerinden bir kısmı bu Federasyonun yönetim kurulunda da yer almaktadırlar.

Dernek araştırmasında genel olarak görülmüştür ki, alt kademede üyeler düzeyinde, derneklerin Uygur ve Kazak asıllıların kullanımına göre ayrılaşması söz konusu olsa da, üst düzeyde yöneticiler düzeyinde derneklerin her biri diğeriyle oldukça ilişkili ve ayrılaşmadan uzak bir görünümündedir. Dernek görüşmeleri yapılırken Kazak asıllıların daha çok gittiği Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ile Doğu Türkistan Gençlik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği başkanlarının Doğu Türkistan Lokantasında aynı masada sorulara benzer söylemlerle cevaplar vermesi örnek olarak verilebilir.

Göçmenlerin derneklerle ilişkilerine gelindiğinde ise, Kazak asıllı göçmenler Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ve Kazak Türkleri Vakfıyla üye olmadan iletişim halindedirler. Ülkelerinin bağımsızlığıyla ilgili yaşadıkları sıkıntıdan dolayı görüşmelerde dernek ilişkilerini açık etmemeye çalışan göçmenler olmuştur. Burada derneklerle irtibatları Çin Halk Cumhuriyeti tarafından öğrenildiğinde Doğu Türkistan'daki akrabalarının zor durumda kaldığını GK4'ün ifadesinde açıkça görmek mümkündür.

Mesela Teyzemin oğlu orda (Doğu Türkistan'da) ve buradaki (Doğu Türkistan) Maarif derneğinin başkanıyla telefonda görüştüğü için henüz 35 yaşındayken ömür boyu hapse mahkum oldu.

Son dönemde gelen göçmenlerden ve Uygur asıllı olan GK4 daha çok Maarif Derneği'ne gittiğini ve onları daha samimi bulduğunu söylemektedir. Dernek faaliyetlerinde aktif olan GK5 ise dernek ilişkisini şöyle belirtmektedir.

Eşim Maarif derneğinde (Zeytinburnu şubesi müdürü) çalışıyor. Suriye'de iyi bir eğitim aldığım için dernek konusunda yardımcı oluyorum eşime. Derneğin bayanlara yönelik çalışmasında yeni fikirler üreterek derneğe farklı bir çizgi getirdiğime inanıyorum. Özellikle çocukların hafta sonu kendi dillerinde eğitim almak ve dini bilgiler öğrenmek konusundaki çalışmalarında ön ayak oldum. Çocuklarımla olmasa beni eve kapatmadı, bilakis bu sorunu diğer annelerinde yaşayabildiklerini düşünerek dernekte kapsamlı bir kreş faaliyeti başlattım. Sabah 9'dan öğleden sonra 3'e kadar devam eden kreş hem anneler için bir rahatlık, hem de çocuklar için iyi bir eğitim aracı şu an. Oyun ve eğlencenin yanında, yetenek ve el becerileri konusunda da pahalı kreşleri aratmayan bir imkana sahip oldu anneler. Üstelik eğitimimiz ücretsiz.

Uygur kadınların çoğu Maarif derneğiyle ilişki içerisinde, ancak GK17 Doğu Türkistan Vakfına uzun yıllar gidip geldiğini, daha sonra Doğu Türkistan'daki akrabalarına vakfa gidip gelişinden dolayı sıkıntı yaratıldığını öğrendiğinde tüm

ilişkisini kestiğini, Maarif Derneği'ne ise arada arkadaşlarını görmek için gelip gittiğini belirtmiştir.

GK11 Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nin Kazakların eline geçişini ve Uygurlarla yollarının ayrılışını şöyle belirtmiştir.

1987'de Kazaklar (Uygurlarla) Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nde birlikteydiler. Sonra radikal Kazaklar Kazak Vakfını kurdu. Çin konsolosluğu Kazak Vakfı'yla anlaştı. Onları asimile etti. Çin'i falan da gezdirdi. Türkiye'de miting yaparsan ceza alır akrabanı öldürürüz diye gözdağı da verdi. Doğu Türkistan yerine Kazaklar (oraya Çinliler gibi) Şıncan demeye başladı. Türkiye'de 20-30 Kazak kabilesi var ve birbirleriyle anlaşıyorlar.

Doğu Türkistan Vakfı başkanının eşi ve aktif dernek geçmişi olan bir babanın kızı ve Doğu Türkistan'a yönelik şiirler yazan GK18 ise, kadın kolları aktif olmayan Vakıf içerisinde çeşitli çalışmalar yapmıştır.

Aktif olarak katkım çok oldu. Doğu Türkistan kültürünün Türkiye çapında tanınmasında ciddi faaliyetler yaptık. Doppa atlı başlığı ve Doğu Türkistan mutfak kültürünü içeren sergiler açtık, 11-14 yaş arası çocukları eğiterek onlara folklor öğrettik, yemek ve şiir yarışmalarında Türkiye çapında 1.lık ve 2.lık ödülleri aldık. Pek çok Tv ve radyoda Milletimi temsilen programlara katıldım, Türkiye'nin bir çok bölgesinde ilim adamlarının gerçekleştirdiği uluslar arası toplantılara davet edildim ve sunumlar yaptım.

Sadece bir göçmen GE25 2003 yılında geldiğinde Doğu Türkistan Vakfı aracılığıyla oturma iznini aldığını belirterek derneklerle sadece yardım konusunda ilişki kurduğunu belirtmiştir. Bunun dışında göçmenlerin büyük kısmı dernekler konusunda oldukça aktif katılımcıdır.

Kod 6 diğer gruplarla bağlantıları incelendiğinde, Afganistan Türkleri ile herhangi bir iletişimlerinin olmadığı görülmüştür. Kırgız tanıdıkları olduğunu söyleyenlerin Doğu Türkistan'dan gelen Kırgız Türklerini kastettikleri anlaşılmıştır. Bölgedeki diğer göçmenlerle (Balkanlardan gelen, eski SSCB ülkelerinden gelen gibi) de iletişimleri pek yoktur. Yerel halkla Türklerle ise çoğunun yaşadığı yerde komşuluk ilişkisi olarak da olsa mutlaka bir bağı vardır. Komşularıyla genelde aralarının iyi olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. Türkiye'de uzun süredir bulunmanın ve iskanlı olarak yerleştikleri illerden Türkler gibi benzer süreçlerle kırdan kente göçü gerçekleştirdikleri için bölgede ortak geçmişe sahiptirler ve kendilerini bölgenin ekonomik ve sosyal kurucuları olarak da görmektedirler. GK17 Türk komşularıyla ilişkisini şöyle vurgulamıştır.

Burada Türk komşularla aramız çok iyi. Hatta birlikte pazartesi Çarşamba ve Cuma olmak üzere haftanın 3 günü Kur'an günü adı altında toplanıp sohbet ediyoruz.

GK19 ise 2002'de bir Türk'le evlenmiş bir süre Karadenizcin bir köyünde yaşamışlar. Sonra orada yapamamış ve Zeytinburnu'na geri dönmüş.

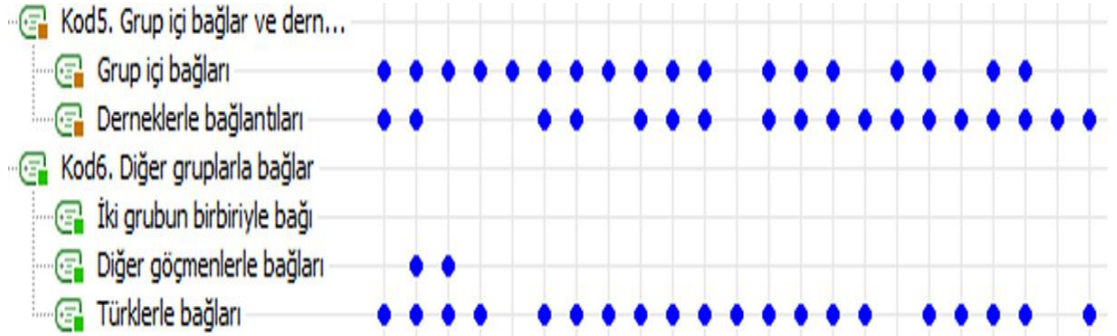
Aslında ben Türk kültürünü çok sevdim ve benimsedim, fakat eşimin ailesi beni bir türlü aralarına alamadı, beni kendi kültürümden soğutmaya çalıştılar. Yalnızca Türk geleneğine göre davranmamı istediler. Kendi kültürümün özlemini çektim, kendi yemeklerime hasret kaldım ve dayanamayıp babamın Zeytinburnu'ndaki evine geri döndüm.

GE1 ise apartmanda 17 daireden sadece 2-3 daireyle komşu olduklarını ve bunların Türk olduğunu söylemiştir. GE6 ise iş ortamında Türklerle çok iletişim halinde olduklarını, müşteri ilişkisi çerçevesinde bağlarının olduğunu ifade etmiştir.

Afganistan Türkleri

1. Afganistan Özbekleri (23 kişi)

Grup içi bağları Doğu Türkistan Türkleriyle benzer şekilde akraba evliliği yoluyla güçlenmektedir. Bunun dışında Özbek kökenli herhangi bir göçmen hemen ilgilerini çekmekte ve tanışmaktadırlar.

Şekil 6.18: Afganistan Özbeklerinin yerelötesi ağ ve bağ yapısı.

GK15 daha önce görüşme yaptığımız ve kendisini referans gösteren GK21'den için onu yeni geldiğinde hemen görüp tanıştık, yeni gelenler olunca hemen tanışıyoruz demiştir. Aynı şekilde GK21, Türkiye'ye ve Zeytinburnu'na geldikleri ikinci hafta pazarda eşinin annesinin kendisini görüp beğenmesi üzerine hemen kısa sürede eşiyile nişanlandıklarını anlatmaktadır.

Türkiye'ye gelince hemen 2 ay içinde evlendim. Beni pazara giderken kayınvalidem görmüş beğenmiş, istemeye geldiler. Eşim o zaman Suudi Arabistan'daydı. Bizim karar hakkımız yoktu. Ben nişan için kuafördeyken gördüm onu ilk kez.

Grup içi bağlarının güçlü olduğu, yeni gelenlerin hemen fark edilmesinden anlaşılmaktadır.

Kadınlar grup içi görüşmelerini çoğunlukla evlerde yapmaktadırlar. Düğün v.b. aktiviteler için dernek mekanları kullanılmakta ve kadın, erkek ayrı etkinlikler yapılmaktadır.

Bunun dışında grup içi dayanışmadan yararlanmak amaçlı Zeytinburnu'na yerleştiklerini vurgulayanlar olmuştur.

Dernek araştırmasından bu grupla ilgili derlenen bilgiler ise şu şekildedir.

(D7) Afgan Türk Dostluk Konseyi

(D8) İhsan İlmî Araştırmalar Derneği

(D9) Afganistan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği

(D16) Özbekistan Dostluk ve Kültür Derneği

(D7) Afgan Türk Dostluk Konseyi, Afganistan'dan gelen Türk kökenli veya değil göçmenlerin genelini kapsayan ama kurucularının büyük çoğunluğunun Özbek asıllı olduğu bir organizasyondur.

EK:H.1 Şekil 6'da 58. bulvar üzerinde bulunan derneğin zor okunan tabelası ve Türkiye'ye ilk gelen Afganların Atatürk dönemine kadar uzandığını gösteren ve derneğin girişinde gururla asmış olduklarını söyledikleri fotoğraf yer almaktadır.

Açık, okunabilir bir tabelası bile olmayan bu konsey Afgan göçmenler arasında oldukça aktif ve etkin faaliyetler içerisindedir. Özellikle yeni gelen göçmenlerin ilk adresi konumundadır. Yeni gelen göçmenlerin ilk yasal başvurularını takip eden, onlara barınma ve iş konusunda yardım eden ve eğitim görmek isteyen çocukları için resmi veya gayri resmi kanallardan eğitime ulaşmalarını sağlayan bir konseydir. Yoksul göçmenlere Afganistan'dan pirinç, yağ, şeker, çay gibi yiyecek yardımı da yapmaktadırlar. Konseyin kadın kolları olmadığı gibi kadınlara yönelik aktivitesi de yoktur. Afganistan'da bir işadaminin desteğiyle bir kız lisesi (Habibe Kadiri Kız Lisesi) yaptırdıklarını ve sonra T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na okulu devrettiklerini söyleyen ve kendisi de konseyde gönüllü çalışan Başkan yardımcısı, bu okuldaki öğrencileri sıklıkla Türkiye'ye getirip gezdirdiklerini belirtmiştir.

(D8) İhsan İlmî Hizmetler ve Yardımlaşma Derneği

Gençlere dini eğitim veren bir yer olduğunu belirten dernek başkanı, sadece erkeklere yönelik bir dernek olduklarını da belirtmiştir. 40 tane yatılı öğrencisi olduğunu ve bağışlarla çalıştıklarını söylemiştir. Erkeklerin de buraya sohbet amaçlı geldiğini ve Özbek, Kırgız farklı bir çok grubunun bir araya gelebildiği yer olduğunu ifade etmiştir (Bkz. Ek:M. Şekil 7).

(D9) Afganistan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği

Bu dernekten göçmenler bahsettiklerinde haberdar olunmuştur. Adres, telefon bilgileri verilmeden değinmişlerdir. 2 sene önce kurulduğu ve resmi olarak şu an aktif olmadığı görüşmelerde söylenmiştir.

Bentzin (2010), 2000-2002 yılları arasında Özbek göçmenlere yönelik yaptığı çalışmalarda açıkça Özbek kimliğini vurgulayan bir derneğin Türkiye'de

kurulmadığından bahsetse de, 1992 yılında Ankara'da Taşkent Caddesinde Türkiye-Özbekistan Dostluk Derneği adı altında bir dernek kurulmuştur (Url-4). Ayrıca Zeytinburnu'nda da bir Özbek Derneği'nden bahsedilmektedir, ancak resmi olarak derneğin kaydı bulunamamıştır.

(D10) Özbekistan Dostluk ve Kültür Derneği ve Özbek Derneği

Bu derneğin de resmi adresine ulaşamamıştır. Zeytinburnu bölgesi dışında (Aksaray-Fındıkzade civarında ve Merter'de) kurulu ve sadece Özbeklere yönelik bir organizasyon olan bir dernekten bahsetmiş oldukları düşünülmüştür.

Ancak GE22'nin ifadesinden anlaşılan göre Zeytinburnu bölgesinde daha önce Özbek Derneği adı altında bir dernek kurulmuş ve sonra kapatılmıştır.

Geldiğimiz de **Özbek Derneği** adı altında bir dernek vardı fakat sonra o dernek kapandı. O zaman ki dernek başkanlarının derneğe gelen yardımları kendi çıkarları doğrultusunda kullandığı öğrenildikten sonra derneğe yapılan yardımlar kesildi ve böylece kısa zaman sonra dernek kapandı. O gün bugündür başka derneklere hiç gitmedim ve hiçbirinin faaliyetine katılmadım.

Özbek göçmenlerin derneklerle ilişkisi, bir kısmının bölge dışında bulunan ve adına Özbek Derneği dedikleri dernek ile bağlantıları vardır, ancak sıklıkla uğramadıkları anlaşılmaktadır. GE13 dernekle ilişkisini şöyle tanımlamaktadır.

Dernek kurulurken ufakta olsa bir yardımım oldu ama manevi desteğim çok oldu. Dernek faaliyetleri ile çok ilgilenmiyorum. Derneğimizin adı **Özbek derneği** fakat derneğimiz çok başarılı değil. Faaliyetleri konusunda eksiklikleri var. Bir kaç kere de dernek yöneticilerimizin toplanan paraları kendi menfaatleri doğrultusunda harcadığını duyduk en son kapanma eşiğindeydi son durumundan haberim yok.

Özbek asıllı GE37 derneklerle ilişkisini

3 tane dernek var. 2 dernek bir de Konsey var Celal başkanın. Afganistan Türkleri Uluslar arası Sosyal Kültür ve Yardımlaşma derneği kurucuyum, 2 sene oluyor aktif de değiller başkanı Melik Banaz, diğeri de İhsan derneği buna gidip geliyorum, ziraat bankasının altı. O derneğin kurucusuyum. İlimi hizmetlerle uğraşıyoruz talebe okutuyoruz onun haricinde başka yerlere (cemaat v.b. anlamda) bağlı değiliz

Şeklinde özetlemektedir.

Kimi göçmenler dernekleri sadece kendi yasal prosedürlerinde yardımcı olmaları, ya da bazı etkinlikleri yapmak amacıyla tek taraflı kazanım amaçlı kullanılmaktadırlar. GE17 de Konsey aracılığıyla oturma iznine başvuru yaptığından bahsederken buna örnek teşkil etmiştir.

Genel olarak göçmenlerin derneklerle ilişkileriyle ilgili sayısal rakam vermek gerekirse, Aksaray'daki (D10) dernekle ilişkili 2 göçmen vardır. Daha önce Zeytinburnu'nda kurulmuş olan Özbek Derneği'yle irtibata geçmiş, kuruluşunda görev almış 3 kişi ve D9 Afganistan Uluslar arası yardımlaşma derneği ile bağlantıda olan 4 kişi vardır. Geriye kalan göçmenler D7 Afgan Türk Dostluk Konseyi'yle

irtibattadırlar ve konseyden çeşitli yardımlar almaktadırlar. Sadece 2 kişi D8 İhsan ilmi Hizmetler derneğine gidip gelmektedir.

Grubun diğer gruplarla bağına bakıldığında ise, Doğu Türkistan göçmenleriyle hiç irtibatla olmadıkları görülmüştür. Diğer göçmenlerle ilişki düzeyi olarak sadece 2 göçmen buna yönelik ifadelerde bulunmuştur. GK10 oğlunun Bulgar göçmeni bir kızla görüştüğünü ve evlenmeyi planladığını söylemiştir. Onun dışında kızından dolayı okuldaki Bulgar göçmeni hocalarla irtibata geçen GK14 bu hocalar sayesinde okuma yazma öğrendiğini de eklemiştir.

Türklerle ilişkileri komşuluk ilişkisi olarak iyi durumdadır. Çoğunun bir şekilde Türklerle bağlantısı vardır, bazıları iş ilişkisi çerçevesinde bazıları oturduğu yerden tanıdıkları ve çocukları sayesinde öğretmenler yoluyla görüşmektedirler. Göçmenler Türklerle ilişkiniz nasıl sorusuna Türk-Kürt ayrımı yaparak Türklerle iyi ama Kürtlerle anlaşamıyoruz şeklinde cevap vermektedirler. Bunun dışında bekar yaşayan göçmenlerin Türklerle komşuluk ilişkisi bağlamında pek irtibatları olmamaktadır, kendilerinden çekinildiğini söylemişlerdir.

2. Afganistan Türkmenleri (10 kişi)

Şekil 6.19: Afganistan Türkmenlerinin yerelötesi ağ ve bağ yapıları.

Afganistan Türkmenleri, akraba evliliği yoluyla grup içi bağları pekiştirmiş durumdadırlar. GK1, 1996'da babasının amcasının oğluyla evlenip İstanbul'a gelmiş bir göçmendir. Afganistan Türklerinde genel olarak, birden çok aile bir arada yaşama durumu yaygındır. Bunun gelenekle birlikte ekonomik gerekçelerle de ilişkisi bulunmaktadır. GK1 eşiyle evlendikten sonra Zeytinburnu'nda geldiği evde eşinin 15 kardeşiyle birlikte kaldıklarını da eklemiştir. Yaklaşık 4 sene bu şekilde yaşadından sonra kendileri ayrı eve çıkmıştır. Eşi kardeşiyle ortak deri ve sonra da halı işine girmiş ve Amerika sonra da kısa süre Kanada'da çalışmış, ardından bir arkadaşı tarafından gasp edilip öldürülmüş, GK1 ise 2 çocuğuyla kaynının eşiyle ortak işlerinden dolayı verdiği parayla Zeytinburnu'nda aldığı evde kalmaya başlamış. Grup içi bağları aile ve iş ilişkilerinde oldukça güçlüdür.

GK16 ve GK25 grup içi bağlarında sadece akrabalarından bahsederek akrabalık bağlarının aynı kökenden olma durumuna göre daha güçlü olduğunu göstermiştir. Düşün v.b. organizasyonlarda akraba olmasalar da bir araya gelmektedirler.

Kapalıçarşı'da halıcılık sektöründe çalışan ve aynı sokakta yoğunlaşan Türkmenler akrabalık dışında da grup içi bağlar geliştirmektedirler. Ancak bu ilişkiler de iş ilişkisi ötesine çok geçmemektedir.

Apartmanda komşularınız kimler sorusuna GE42 şöyle cevap vermiştir.

Burada aldığımız konutlar hepsi ayrı yerlerde (akrabalarla) aynı yerde bulamamıştık. abim dedem bir yerde. Bizim apartmanda bizim hemşehrimiz 3 hane var. Diğer doğululardan Türklerden var karışık.

GE42'nin cevabında önceliğin her zaman akrabalara yönelik olduğu ve sonra hemşehri olarak tanımladığı diğer Afganistan Türkmenleriyle bağlarının olduğu ancak Türklerle çok iletişime geçmediği anlaşılmaktadır.

Afganistan Türkmenlerine yönelik bölgede iki adet dernek bulunmaktadır.

(D11) Afganistan Türkmenleri Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği

(D12) Hacı Harabat Vakfı

(D11) Afganistan Türkmenleri Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği, 1999 yılında kurulmuştur. Dernek çoğunlukla kapalı olup buluşmalar olduğunda açılmaktadır. Dernek görüşmesi de derneğin kapalı olmasından dolayı başkanıyla dışarıda gerçekleştirilmiştir. Derneğin resmi yöneticileri olmasa da "ak sakallılar" şeklinde tanımlanan yaşlılardan oluşan bir heyet derneğin çalışmalarını yönlendirmektedir. Derneğin az üye sayısı olsa da, aktif ve çeşitli projeler üretmeye çabalayan bir yapısı vardır. Dernek başkanı Kapalıçarşı'da deri çanta ve ayakkabı satımıyla uğraşmakta ve orada halıcılıkla uğraşan çok sayıda Türkmen asıllı göçmen de bu derneğe gidip gelmektedir. Derneğin kadın kolları bulunmamakla birlikte başkan birilerinin kadın kollarına sahip çıkmasına yönelik bir isteğinin olduğunu belirtmektedir. Derneğin Tokat, Konya ve Antakya'daki göçmenlerle de sıkı ilişkilerinin olduğu söylenmiştir.

(D12) Hacı Harabat Vakfı, resmi bir vakıf olmamakla birlikte dernek faaliyetlerine benzer faaliyetler yapıldığı için bu adla anılır olmuştur. Hayırsever bir göçmenin yaptırdığı bir vakıf olduğu söylenen vakfın beş katlı binasının ilk iki katı cami içi mimarisine sahip ve dini faaliyetleri için kullandıkları bölümdür. Üst katlar sadece yerde halı serili ve sandalyelerle doludur, düşün v.b. etkinlikler için kullanılmakta ve en üst kat da aynı aktiviteler için kadınlara ayrılmış bölümdür (Bkz. Ek:M. Şekil 8).

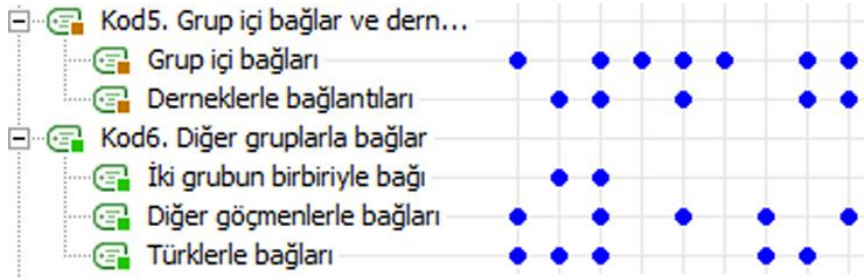
Derneklerle ilişki bağlamında Türkmenlerin çoğunluğu Afganistan Türkmenleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'yle irtibatlıdır. Hacı harabat Vakfı'na da davetler ve çeşitli etkinlikler çerçevesinde uğramaktadırlar.

GE4 derneklerle irtibatını şu şekilde ifade etmiştir.

Derneklerle ilişkiniz var mı? Mutlaka tabi var. Afgan Türk Konseyi var oranın kurucularındanım. Gidip geliyorum Cağaloğlu'nda ayrıca bir de burada **Dünya Türkmenleri Eğitim Vakfı**. Afganistan'dan gelen Türkmenleri molla hekim abimiz var bu işin öncüsü. Çocuklara eğitim için. Üye değilim ama hepimiz destek oluyoruz. bir de vakfımız var. Zeytinburnu'nda Türkmen vakfımız var. Şöyle problemler oluyor burada belli bir yasa gelmiş evlenmek istiyor. Yurtdışından geliyorlar ya orda evli olmadığına dair burada yazı istiyor. Bu Türkmen derneği gidip mesela konsoloslukta kefil oluyorlar o yazıyı alabiliyorlar. Afganistan'dan evrakın gidip gelmesi uzun sürüyor ya gelen Türkmenlere yardımcı olunuyor. Afganistan'dan kaçak yolla geliyorlar mesela İzmir'den kayıkla gelenler oluyor parası olmayana yardımcı olunuyor.

Diğer gruplarla grubun bağlantılarına bakıldığında, sadece dernek konusunda aktif olan bir göçmen Doğu Türkistanlı göçmenlerle birlikte ortak faaliyetlere katıldığını ifade etmiştir. Bölgedeki diğer göçmenlerle hiç birinin bağı yoktur. Çoğu yerel halkla irtibat içerisindedir. Çoğunluğu diğer Afgan göçmenlere benzer şekilde komşuluk ilişkisi bağlamında Türklerle görüşmektedir. Ancak GK7 gibi Türklerle evlilik yapan nadir örnekler de mevcuttur. GK7 akraba evliliğine karşı çıkmak üzere etrafındaki bir Türkle hemen evlenen bir örnektir. Birkaç göçmen Tokat'tayken Türklerle daha rahat ilişki kurabildiğini ama İstanbul'da ilişkilerin biraz daha yüzeysel olduğunu belirtmiştir.

3. Afganistan Kazak, Tacik ve diğer gruplar (9 kişi)

Şekil 6.20: Afganistan'dan gelen diğer göçmenlerin yerelötesi ağ ve bağ yapıları.

Grup içi bağlar konusu bu grubun karışık bir grup olmasından dolayı göçmenlerin asıllarına göre ayrı değerlendirilmiştir. İlk dört göçmen Kazak asıllıdır ve kendi aralarında diyalogları güçlüdür. GE11 ev bulma konusunda hemşehrilerinden destek aldığını ve hemşehrilerinin Türklere bile kendi evlerini vermeyip sadece kendilerine verdiklerini vurgulamıştır. Grup içi bağlar Tacik, Hazara, Peştun ve Farisi asıllı göçmenler için tüm Afganlılar anlamına gelmektedir ve grubun tamamıyla bir şekilde diyalogları vardır, çünkü bölgede tutunabilmek için buna mecburdurlar.

Bu gruba yönelik özel bir dernek olmamakla birlikte Kazak asıllıların 1996'da kurduğu (D13) Korkut Ata Derneği vardır. Bu dernek, Afganistan Türkmenlerinin çok yoğun kullandıkları Taş Camiye yakın bir sokakta bir binanın en alt katında yer almaktadır. Kazak asıllı göçmen sayısının Kazakistan'a gidişlerle birlikte azaldığını belirten dernek başkanı, ilk kurulduğunda derneğin yeni gelen Kazak asıllı göçmenlerin yasal işlemlerini takip etmek, onlara bir çok konuda yardımcı olmak gibi sorumluluklar aldığını da eklemiştir. Son 5-6 aydır derneğin artık faal olmadığı belirtilmiştir.

Bu dernek dışında Kazak asıllı göçmenler Kazak Vakfına gitmektedirler. Diğer göçmenler ise, Afgan Türk Dostluk Konseyi üzerinden çeşitli yardımlar almakta ya da Konseyin faaliyetlerine katılmaktadırlar.

1988 yılında kaçak yollarla gelen ve ev hanımı olan GK6, Mevlit ve düğün gibi törenler için "Kazak Derneği"ni (Kazak Türkleri Vakfını kastederek) kullandığını ifade etmiştir.

Grubun diğer gruplarla ilişkilerine bakıldığında, Kazak asıllı göçmenlerin Doğu Türkistan'dan gelen Kazak asıllı göçmenlerle sıkı irtibatta olduğu görülmüştür.

GE11 sadece Kazak asıllılarla değil Uygur asıllılarla da görüştiklerini şu şekilde anlatmıştır.

Uygurların Maarif derneği var orda benim yeğenim var orda okur mesela. Diğer yeğenim de Kuran dersi için orda eğitim alır Kuran eğitimi. Uygur onlar biz Kazağız demeyiz. Düğünler olur biz onlara gideriz.

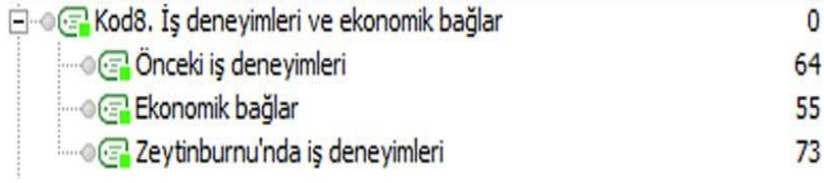
Kazak asıllı GE11 diğer gruplarla ilişkiniz nasıl sorusuna, Afganistan'dan gelen diğer göçmenleri anlayarak şöyle cevap vermiştir.

Hepimiz kardeşiz o gözle bakıyoruz Kazak, Türkmen, Kırgız olsun fark etmez. Hafta sonu sahile gidin sahilde her cumartesi pazar top oynarız. Betonda oynarız da Zeytinburnu'ndaki tüm gençler orda oynar. Türk Kürt Laz Özbek Kazak oynarız. 1983'den beri oraya giderim ben.

Göçmenlerin bir çoğu diğer göçmenleri sadece Afganistan'dan gelen diğer gruplar olarak algılamış ve ona göre cevap vermişlerdir.

Türklerle ilişkilerinde komşuluk ilişkisi bağlamında ilişki kurduklarını belirtmişlerdir.

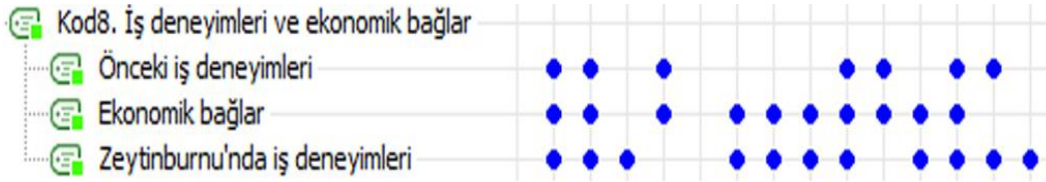
6.2.2. Ekonomik bağ

Şekil 6.21: Ekonomik bağ yapısının Kod 8'le gösterimi.

Göçmenlerin ekonomik bağları ve iş ilişkileri ağları Kod8 ile tanımlanmıştır. Alt kodlar, daha önce yaptıkları işleri anlattıkları iş deneyimleri, göç ederken kullandıkları ekonomik bağlar ve Zeytinburnu'na geldikten sonra yaptıkları işler olarak belirginleşmiştir.

Doğu Türkistan Türkleri (Kazak ve Uygurlar (2+13 kişi))

Şekil 6.22: Doğu Türkistan Türklerinin ekonomik bağ yapıları.

Doğu Türkistan'dan gelen göçmenler iskanlı göçmen olarak gelenlerin çoğu kırsal bölgelerden geldikleri için ilk olarak çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Türkiye'ye ya da Pakistan'a geçtiklerinde daha farklı sektörlere ve kentsel aktivitelere yoğunlaşmışlardır.

Kazak asıllı GE29 Türkiye'ye geldiklerinde 2 sene kadar Sirkeci'deki misafirhanede kaldıklarını ve sadece Tobi(dobba) adını verdikleri şapkalarla yapıp onları satarak para kazandıklarını anlatmıştır.

GK19 ve GK4 ailecek ilk olarak Zeytinburnu'na gelmişler ve babası Çin'den getirdiği ipek kumaşları satarak geçimlerini sağlamış. Daha sonra GK4 babasının yaptığı işleri ise şu şekilde anlatmıştır.

Babam daha sonra Mahmutpaşa tarafında İrfaniye çarşısında bir sarraf dükkânı açtı. Ama altından ziyade yabancı para satıyordu. Bir Türk babamın yanına gelip, bu işlerde dolandırıcılar çok olur, ben bu işin erbabıyım sarraflık baba mesleğim gel beraber yapalım bu işi demiş. O günden sonra babam o tanıştığı Türk'le ortak çalışmaya başladı.

GK4 yine ticaretle uğraşan bir Uygur Türkü ile de 18 yaşında evlenmiştir. GK8 ise Çin'e ticaret amacıyla gelen T.C. vatandaşı olmuş bir Uygurla Çin'de tanışıp elendiğini anlatmıştır. GK8 resmi işlemlerini yapıp Türkiye'ye geldiğinde eşinin Fatih ilçesinde bir ev tuttuğunu çünkü ticaret yaptığı Mahmutpaşa gibi ticari merkezlere yakın olmak istediğini söylemiştir.

GK18 ise İstanbul'a gelmeden önce de Kayseri'de babasının ve eşinin dernek faaliyetlerinde hep aktif olduğunu söylemiştir.

GE6 Pakistan'da kaldığından bahsederken, Pakistan'da öğrenci olduğunu ve bu yüzden bursla geçindiğini belirtmiştir. Daha sonra Avrupa'ya geçmek amaçlı Rusya'da kısa süre kaldıklarını ve Türkiye'ye birkaç arkadaşıyla geldiklerini eklemiştir. Türkiye'de kalırken ilk aşamada Türkçeyi konuşmadığı için sadece Doğu Türkistan'dan hac için yola çıkan Uygurlara tercümanlık yaparak para kazandıklarından bahsetmiştir. Birkaç sene Orta Asya ülkelerinden birinde kaldığından bahsetse de hangi ülke olduğunu belirtmemiştir.

GE25 ise Doğu Türkistan'dan ayrılmadan önce öğrenci olduğunu ama çiftçilikle uğraşan ailesine de yardım ettiğini sonra eğitimini tamamlamak üzere Pakistan'a gittiğini ve orada sadece öğrencilik yaptığını anlatmıştır. Şimdi ise Doğu Türkistan Maarif Derneği'nde Arapçadan dini yayınları Uygurcaya çevirdiğini ara sıra da gayri resmi tercümanlık işleri yaptığını iletmiştir. Bu derneğe gelip gidenlerin büyük bir oranı Pakistan veya benzer ülkelerde İslami eğitim veya lisans düzeyinde çeşitli eğitimler almış ve Uygurca yayınlar yapma konusunda oldukça aktif göçmenlerdir. Kadınlar arasında da benzer nitelikte göçmenler bulunmaktadır. Bu faaliyetleri çoğu gönüllü yapmakla birlikte bazıları bunu meslek de edinmişlerdir.

Ekonomik bağlara baktığımızda, 1952 ve 1953 döneminde ülkeye iskanlı göçmen olarak gelen Kazak ve Uygur asıllı göçmenler, Zeytinburnu'nda da mülk edinmiş durumdadırlar. Bir kısmı iskanlı olarak geldikleri illerdeki konut ve arazilerini satarak İstanbul'a gelmiş olsa da bir kısmı orada mülkünü elinde tutmaktadır.

Kazak asıllı GE29, ailesi Konya'da yaşarken evlenmiş ve ailesi bir sene sonra İstanbul'a taşınınca Zeytinburnu'nda aynı gecekonduya kendilerinin de gelip yerleştiğinden bahsetmektedir. Gecekonduyu kardeşinin de evlenmesinin üzerine 3 aile yaşayacak şekilde genişlettiklerini ve 1991 yıllarında da gecekonduların apartmana dönüştürdüklerini anlatmıştır. Ekonomik olarak aile bağlarından ve iskanlı göçmen olmanın getirdiği imkanlardan faydalandıklarını bu şekilde vurgulamıştır.

1990 yılında Türkiye'ye gelen GK4 ise, babası gibi ticaretle uğraşan bir Uygurla evlenmiş. Eşi Hindistan ve Çin'den eşarp ve şal getirip burada satıyormuş. Eşinin çocukluğundan beri T.C. vatandaşı olması GK4'ün resmi işlemlerini kolaylaştırmıştır. GK4 ayrıca Türkiye'ye gelir gelmez Kayseri'de T.C. vatandaşı biriyle nişanlanıp oraya gittiğini de anlamıştır. Resmi olarak vatandaş olan Uygur asıllı hemşehrileriyle evlilik yapmak bir çoğu için sosyal ve ekonomik güvence durumundadır.

Aslen ülkesinde hemşire olan ve Türkiye’de mesleğini yapamayan GK8 ekonomik olarak eşine bağımlı yaşamaktadır.

GK12 ise babasının mali desteğiyle pasaport alıp Kırgızistan üzerinden Türkiye’ye eşinin yanına gelebilmiştir. Maddi durumu elvermediği için çocuklarına pasaport alamadığından yakınmıştır. Aldığı pasaport ise şirket pasaportu olduğundan Türkiye’ye gelemezsin diyerek Rus polisi onu Pekin’e geri göndermek istediğinde eşini aradığını ve eşinin Türkiye üzerinden resmi işlerini halledip kendisine de bir bilet gönderdiğini ve bu şekilde gelebildiğini belirtmiştir.

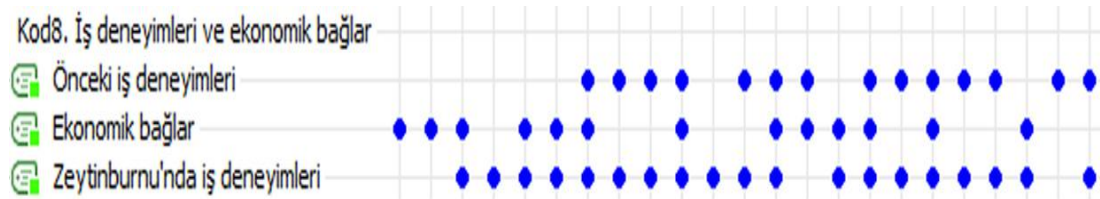
GK13 ise Suriye’de eşiyle birlikteyken eşinin Türkçe öğrenimini geliştirmek amaçlı Türkiye’ye gelişinde ablası ve eniştesinin eşine ev ve iş konusunda yardımcı olduğunu, bir süre evlerini paylaştıklarını söylemiştir. Eşi 3 senenin sonunda kendisine ikamet alıp, iyi bir işe girdiğinde kendisini Suriye’den çağırdığını ve Türkiye’ye gelebildiğini de eklemiştir.

GK17 ise, ailecek göç edebilmek amacıyla evlerini ve var olan mülklerini satarak Türkiye’ye geldiklerini Türkiye’de bir süre bu sermaye ile geçindiklerini anlatmıştır. Daha sonra hemşehrilerinin desteğiyle terzilik mesleklerini yapabilecekleri işlere yöneldiklerini söylemiştir.

GK18 de aynı şekilde mal varlıklarını satarak göç yoluna çıkan bir aileden gelmektedir. Afganistan’a giderek orada Afgan halkından maddi destek de alarak orada 4 sene kadar yaşamışlardır. 1965 yılında Afganistan’dan Türkiye’ye iskanlı göçmen olarak gelerek, Kayseri’ye yerleşmişlerdir.

Afganistan Türkleri

1. Afganistan Özbekleri (23 kişi)

Şekil 6.23: Afganistan Özbeklerinin ekonomik bağ yapıları.

Afganistan Özbeklerinin daha önce yaptıkları işlere bakıldığında genel olarak Türkiye’ye gelmeden önce basamak olarak kullanılan İran ve Pakistan ülkelerinde geçici işlerde çalıştıkları, hemşehri dayanışmasıyla işlere eriştikleri görülmüştür.

İran'da bulundukları sırada eğitim gördüğü için çalışmayan GK23, o sırada babasının şoförlük yaptığını Zeytinburnu'na kaçak olarak geldikleri için oturum izinlerinin olmadığını ve bu nedenle de çalışmadıklarını anlatmıştır.

Suudi Arabistan'da 7-8 ay kalan GE3 ise orada bir üniversitede işçi olarak çalıştığından bahsetmiştir. Türkiye'ye geldiğinde ise, iskanlı göçmen olarak Hatay'da yaşamaya başladıklarında babasının devletin verdiği arazide çiftçilik yaptığını ve kendisinin de deri işine girdiğini anlatmıştır.

Afganistan'dan ayrılmadan önce, çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan GE5, İran'a geçtiğinde inşaat işçisi olarak çalıştığını ve bir sürede bir tavuk çiftliğinde çalıştığını ifade etmiştir.

GE9 ise, iskanlı olarak yerleştikleri Hatay'da çiftçilikle uğraştıklarını ancak ekinlerini su basınca kendilerine yeni bir kazanç kapısı aradıklarını ve deri işine böylece girdiklerini söylemiştir. Komşuları (hemşehrilerini kastederek) İstanbul'a dikilmiş deri ürünlerini götürüp, parça deri getirirken kendisi de İstanbul'daki deri sektörünü görmek için gidip gelmeye başlamıştır. Sonra ailecek İstanbul Zeytinburnu'na taşınma kararı almışlar ve deri işine burada devam etmişlerdir.

GE9 ile akraba olan GE12 ise, çalışma hayatına girdiğinden beri deri işiyle uğraştığını fakat şimdilerde deri sektörünün çok az gelir getirdiğini, bu nedenle de bir terlik firması açmayı planladığını söylemiştir. GE12 Pakistan'da iken, ailesinin halıcılıkla uğraştığını ve o işte oldukça başarılı oldukları için Amerikalıların kendilerini ülkelerine davet edip halı işini orada geliştirmelerini istediklerini ama kendilerinin onları red ettiğini de eklemiştir.

İstanbul'a 4 sene önce gelen GE13 ise, iskanlı olarak yerleştikleri Hatay'da iş imkanlarının azalması nedeniyle İstanbul'a geldiklerini anlatmıştır. Türkiye'ye gelmeden önce ise İran'da inşaat işçisi olarak çalıştıklarını Pakistan'da da ayakkabı tamirciliği ile geçindiklerini en son Hatay'da iken çiftçilik ve dericilikle uğraştıklarını da eklemiştir.

GE17 ve GE19 İran'da benzer şekilde inşaat işçisi olarak çalışmıştır ve Afganistan'da ise çiftçilikle uğraşan bir aileden gelmektedirler. Türkiye'ye geldiklerinde ise, GE19 bir süre kumaş fabrikasında işçilik yapmış, GE17 de deri işçiliği yapmıştır.

GE20 Afganistan ve İran'da hep inşaat işçiliği yapmıştır. Türkiye'de ise, dericilik sektöründe çalışmaktadır.

Zeytinburnu'na kaçak veya değil ilk gelenler genel olarak deri veya tekstil işinde çalışmaya başladıkları atölyelerde kalmaktadırlar (Atölye fotoğrafları için Bkz. Ek:O. Şekil 1, 2, 3 ve 4). Bu hem masraflar açısından hem de çalışma zamanının uzaması açısından atölye sahibi ve göçmen için karşılıklı yararlı bir durumdur.

GE21 Afganistan'da okuduğu için, bir işte çalışmadığını, Pakistan'da kanalizasyon işiyle uğraştığını, İran'da ise inşaat işinde çalıştığını belirtmiştir. Türkiye'de ise, deri ve tekstil işlerinde çalıştığını, 1 sene kadar önce de şarküteri işine girerek kendi işinin sahibi olduğunu eklemiştir.

GE22 İran'da kaldığı süre içerisinde devletin tarlalarında bahçıvanlık yaptığını söylemiştir. GE23, Afganistan'da iken lokantacılıkla uğraşmış ve Pakistan'a geçtiğinde halıcılık yapmıştır. Hatay'da iken ise, çiftçilik ve dericilikle uğraşmış ve İstanbul'da iş imkanlarının daha çok olduğunu düşündüğü için oradan göç etmiştir. Zeytinburnu'nda uzun süredir dericilik sektöründe çalışmaktadır.

GE37, İstanbul'a direk gelen bir göçmen olarak hemşehrilerinin vasıtasıyla Zeytinburnu'nda kalma yeri hem de deri sektöründe iş bulmuştur. Daha sonra Mecidiyeköy'de bir yapı firmasında iş bularak deri sektörünü bırakmıştır.

GE38 Hatay'da ikamet alır almaz 2 sene lokantalarda çalışmış ve sonra kendi lokantasını açmıştır. Daha sonra İstanbul Zeytinburnu'nda bir hemşehrisinin mülkiyetindeki yeri Özbek Sofrası adı altında yöresel yemeklerin yapıldığı bir lokanta olarak işletmeye başlamıştır. Aşçılığın baba mesleği olduğunu belirten GE38, bir yandan da deri işine devam ettiğini ama getirisinin az olduğunu da eklemiştir.

GK10 eşinin yaşlı ve hasta olmasından dolayı artık çalışamadığını ve ailelerine Gümrük işinde çalışan oğullarının baktığını söylemiştir. Oğullarının maaşının gayet iyi olduğunu ve kendisini her sene Suudi Arabistan'a gönderebildiğini de eklemiştir.

Ekonomik bağlar konusunda GK20 Türkiye'ye ilk geldiklerinde akrabalarının dairelerinde kaldıklarını söylemiştir. GK21 ve ailesi de aynı şekilde Suudi Arabistan'daki akrabasının Türkiye'deki bağlantıları sayesinde kalacak yer ve iş konusunda sıkıntı çekmemişlerdir.

GE19 Zeytinburnu'nda ilk zamanlar çalıştıkları deri atölyesinde kalmış ve sonra da Hatay'da edindikleri mülkleri satarak kendilerine ait bir atölye açıp bir de ailesiyle kalmak için gecekondlu kiralamıştır.

GE19 Pakistan'a göç etme sebebi olarak bir akrabasının orada halı fabrikasının bulunmasını göstermiştir. O akraba sayesinde halı fabrikasında çalışmış ve geçimini temin etmiştir.

GK15 Zeytinburnu'nda Türkçe dilini iyi konuşup anlayabilenlerin daha kolay iş bulduklarını ve çocuklarının bu konuda daha yetenekli olduğunu anlatmıştır. Evde küçük yaşta çocuklar eğitime resmi olarak alınamıyorsa (yani kaçak gelmişler ve oturma izinleri yoksa) direk çalışma hayatına atılmaktadırlar. GK20 de benzer şekilde ilk geldiklerinde okula yazılamadığını ve tanıdıklarının yanında atölyelerde çalışmaya başladığını anlatmıştır. GK20 daha sonra kendisi bir atölye kurmuş girişimci bir bayandır.

GK23 tekstil atölyesinde ara sıra çalışmakta ve iş olmadığına çıkarılmaktadır. Kendisi atölyelerdeki işi hem çocukları hem de kendisi için evine komşu olan Azeri bir atölye sahibinin sayesinde bulduklarını anlatmıştır. Azericeye İran'dan yakın olduklarını ve bu nedenle de atölye sahibinin kendilerini tercih ettiğini söylemiştir.

2. Afganistan Türkmenleri (10 kişi)

Şekil 6.24: Afganistan Türkmenlerinin ekonomik bağ yapıları.

Pakistan'a ailecek yaya olarak göç eden GK1 orada sigara satarak geçimlerini sağlamışlardır. Türkiye'ye iskanlı göçmen olarak geldiklerinden, Tokat'a yerleşirken devlet kendilerine becerilerini sormuş ve bunlar da halıcılık yapabildiklerini söylemişlerdir. Bu nedenle de yerleştikleri Tokat'a halı tezgahları ve makineleri getirtilmiş ve bu şekilde halıcılığa devam etmişlerdir. GK1 deri işiyle ilgilenen Türkmen asıllı biriyle de evlendiğini eklemiştir. Eşi kısa süre sonra kendi deri atölyesini açmış, ancak halı işinde daha çok para olduğunu gördüğünde, İran'dan el dokuması halıları getirtilip Türkiye'de satmaya başladığını anlatmıştır. İş oldukça büyütüp önce Amerika'da sonra da Kanada'da bu işi yapmaya başladığını ancak hızlı para kazandığını gören bazı hasımlarının onu Kanada'da öldürdüğünü ifade etmiştir. Kendisi şu an eşinden kalan mülkler sayesinde geçimini sağlamaktadır.

GK7, Pakistan'dayken ağabeylerinin inşaat işçisi olarak çalıştığını ve Tokat'a iskanlı olarak kabul edildiklerinde halı işiyle uğraşmaya başladıklarını söylemiştir. Tokat'ta halıyı üretip İstanbul'da sattıklarını ve İstanbul'a gidişlerinde babasının deri işini fark ettiğini, böylece oradan çöplerden parça deri toplayıp Tokat'ta deri yelek v.b. şeyler yapıp yeniden İstanbul'da satmaya başlamışlardır. Babasının kendi isteği dışında akrabasıyla evlendirmeye kalkması üzerine bir Türkle evlenen GK7 kültürel farklılıklar ve ekonomik sıkıntılardan dolayı anlaşmazlıklar yaşadığında abisinden

destek almış ve abisi eşine deri işini öğreterek onu meslek sahibi yapmıştır. 1994'te krizden sonra deri işini bıraktıklarını ve kendisinin şu an bir eczanede kalfa olarak çalıştığını da eklemiştir.

GK16 ise Afganistan'dayken kendi evlerinde halı dokuduklarını, İran'a gittiklerinde ise bunu iş olarak yapmaya başladıklarını anlatmıştır. Şu an kendisi Zeytinburnu'nda bir atölyede el işi boncuk üretiminde çalışmaktadır.

Afganistan'da çiftçilik yapan GE2, Pakistan'dayken pazarcılık yapmıştır. Türkiye'de ise 8 sene dericilikle uğraşmış kendi deyimiyle sektör tükenince makine alım satım işine girmiştir. Kendi deri konfeksiyon atölyesinin ise resmi sahibi olamamaktan yakınmakta ve hala kaçak olarak gözükmekten dolayı işlerini istediği gibi büyütemediğini ifade etmektedir.

İran'da halı ustalığı yapan GE36 da ailesinin çoğu Zeytinburnu'na Türkiye'ye gelince tek başına kalmamak için buraya geldiğinden bahsetmiştir. GE42 Türkmenlerin genel olarak halı konusunda becerikli olduğunu ve ayrıca araba tamirinden de anladıklarını ifade etmiştir.

GK3 eşiyle Afganistan'da çiftçilikle uğraşırken, öncü göçmen olarak kendisi ve çocukları tanıdık bir kafiyeyle önce Pakistan'a sonra da Türkiye'ye gelmiştir. Akrabası olan kaçak göç kafilesi başkanları onu önce resmiyete kavuşturmak üzere Tokat'a akraba evine getirmiş ve sonra da kaçak göçün faturasını ödemesi üzerine İstanbul'a halı ve deri işinde çalıştırmak üzere zorlayarak getirmişlerdir. GK3 çocuklarını Tokat'taki akraba evinde bırakarak İstanbul Zeytinburnu'nda deri işini öğrendiğini ve eşi geldiğinde ona da bu işi öğreterek kısa sürede kendi atölyelerini kurduklarını anlatmıştır. Kendisi çocuk sayısı artınca çalışmayı bıraktığını söylemiştir.

GK25 İstanbul'a annesinin yanına geldikten sonra çocuklarıyla birlikte kendisinin de çalışmaya başladığını, tekstil atölyesinde overlokçu olarak iş yaptığını, terziilik mesleğinin eskiden kalma bir meslek olması nedeniyle direk bu işe başladıklarını belirtmiştir. İş kendisine kimin bulunduğu sorulduğunda şu şekilde cevap vermiştir.

Burada tablolara yazıyorlar ona gittim mi beni buluyorlar. (İlanla mı buldunuz yani?) evet ilanla

Kapalıçarşı'da halıcılıkla uğraşan GE4 Tokat'tan Manisa ve İzmir'e giderek çeşitli işler denediğini ama sonra İstanbul'a gelip Zeytinburnu'ndaki arkadaşlarıyla bu işi kurduklarını ve şimdi ailecek bu işi yaptıklarını anlatmıştır. Halıların büyük kısmını şimdi Afganistan'da dokutup getirdiklerini, daha önce ise Pakistan'daki mülteci kamplarında dokuttuklarını ancak şimdi orada sayıların azalmasından dolayı

Afganistan'a kaydirdıklarını belirtmiştir. GE4 halıcılık sektörü hakkında şunları söylemiştir.

Dünyada daha çok Afganistan, Pakistan ve Hindistan da halı dokunuyor artık. Bu halılar dünyada Türk menşei olarak satılmaktadır. Dışarıdan halılarla Türk halısı olarak çıkıyor. Yüzde 70'ini Türk kökenliler dokuyor, Çin'in Uygur kısmında, Özbekistan, Türkmenistan'da kuzey Afganistan'da Türkler dokuyor. Belli bir halı kültürü oluştu. Zeytinburnu'nda yaşayan benden başka bu işi yapan arkadaşlar da var. Kapalıçarşı'da, Zeytinburnu'nda, Çemberlitaş'ta yapıyorlar. Hepsinin belli bir müşteri portföyü oluşmuş. Bazı arkadaşlar var gümüşçülük el sanatları var, kendilerine atölye kuruyorlar Afganistan'dan gelen bir sürü arkadaşla iş imkanı sunuyorlar.

GE42 ekonomik bağlarını şu şekilde anlatmıştır.

1999'da ailem ben askere gidince Tokat'tan Zeytinburnu'na geldi. Ben 2000'de geldim. (Aileniz neden geldi?) İş daha iyiydi. Tokat sakın olsa da ticari olarak sıkıntılıydı. Geçim babında iyi ama kazanmak için büyük şehire gitmek lazım diyordu babam. Orda bir apartman yaptırmıştık 4 katlı. Onu da sattık sonra buraya geldik burada da mülk edindik. Geldiğimizde Türkiye'ye 3000 dolar borçla gelmiştik babamın arkadaşına. Burada makine vb iş yapmak için. Kalabalık olduğumuz için ailecek çalıştık. O zamanlar hakikaten de işler çok iyiydi. Şu anki kazancımızdan 100 katı iyiydi diyebilirim. En küçük çocuk bile günde 100 dolar kazanıyordu. O kadar iyiydi. Çünkü çöpten kazanıyorduk. Onlarla biz işte mahalle arasında arazi aldık. Gelen parayla tekrar inşaattı falan yükselttik. 8 senede Türkiye'de apartmanı yapmıştık, sonra sattık. Burada da deprem olmuştu evler biraz ucuzladı. Elimizde para vardı. Onla burada değerlendirdik, burada biraz mülk edindik, o da bizi rahatlatmış. (İlk göç sürecinde çok para harcadınız mı?) tabi bütün Afganistan'da akrabalarımızın hepsiyle para edilecek ne varsa paylaşıldı hepsi yola gitti. (Tahminen ne kadar?) Bilemiyorum 3-4 sene Pakistan'da kaldık, orda bir iş kurulmadı o para sadece yenildi. Dondurma satılmış orda kamış suyu diyorlardı, mısırın kamışı o tarz şeyler pazarlaması el arabayla ufak işler yapıldı Orda. Afganistan'da bizim durumumuz çok iyiydi, arazilerimizde sadece pirinç üretiliyordu. Düzinelerce arazimiz varmış. Halı işleri olarak 20'ye yakın elemanı varmış. Sirtına halıyı yükleyip gidip satan elemanlar. O mülklerin paraların hepsi gitmiş yani.

Maddi külfeti ilk göçte kaldırılabilenlerin Türkiye'ye ve basamak ülkelere adapte olması ve para kazanması daha kolay olmaktadır. GE42 Zeytinburnu'ndaki iş deneyimlerini anlatmaya devam etmiştir.

Halı geldiğimizde o kadar yoğun değildi. Zeytinburnu'nda deri işleri çok iyiydi. Deri parçaları atılıyordu, bizimkiler bunları değerlendirmişler, patchwork, parçalı o şekilde mont yelek bu tarz şeyleri yaparak satıyorlardı. Önce ihtiyaç, sonra ihraç başladı. Rusya falan. Zeytinburnu'nda ve Tokat, Hatay'dan Özbekler de ihtiyaç olunca bu işe girdiler. Bu şekilde kalkınmaya başladık. Parasını biriktirenler farklı işlere, değişik kumaş vs. dikim tekstil bu tarz şeylere yöneldiler. Deri 1990'larda aslında bitti. 1995'lere de biraz uzandı. Tekstille devam ettiler. Şu an tekstil de tamamen bitti. Herkes atölyesinde ufak tefek işlerle çalışıyor ama yoğunlukla çalışan yok. (Siz ne zaman bu işe başladınız?) Ben bu işe 2004'de başladım, kendi işim. Daha önce ağabeyimleymdim, askerden gelince konfeksiyon malzemesi işlerini yapıyorduk. Rahmetli babam o zaman 2004 civarında vefat etmişti. Bu işleri biliyorduk az buçuk. Talep çoğaldı, abimle konuştum yani bu işi yapabilirim dedim. O şekilde biz burayı açtık. (Bu ürünler nereden geliyor?) Burada parçacıyız,. Firmaların markaların seri sonları elde kalanlarını toparlayıp satıyoruz. Yerli markalar da var, dışarıdan gelen de çok. Bunlar geneli zaten dışarıdan geliyor. Gümrükten alıyoruz, mallar tartılıyor bayağı zaman geçiyor alacak kişi alamıyor, uygun fiyata satılıyor biz alıyoruz. (Ülke dışına satışınız var mı?) Var. (Kendi ülkeniz mi?) yok başka, ihraç ediyoruz şeklinde değil. Bavul ticareti gibi, çok az alışveriş oluyor. Onun dışında çoğunluk burada yerli buraya satışlarımız, satışlar gayet iyi durumda.

3. Afganistan Kazak, Tacik ve diğer gruplar (9 kişi)

Şekil 6.25: Afganistan'dan gelen diğer göçmenlerin ekonomik bağ yapıları.

Afganistan'dan 2 yaşındayken ailesiyle göç eden Kazak asıllı GK2, uzun süre İran'da yaşadıklarını ve ağabeylerinin orada inşaat işlerinde çalıştığını anlatmıştır. İran'dan Türkiye'ye Kayseri'deki akrabalarının yanına geldiklerinde, öncü göçmen olarak ilk gönderilen abisi sayesinde deri işine başlamışlar ve kısa sürede parça derileri kalıpla keserek İstanbul'a göndermeye başlamışlar. Akrabaları İstanbul'a taşınınca kendileri de onlarla birlikte Zeytinburnu'na gelmişler. Burada deri işine devam ederek oldukça iyi para kazandıklarını, 3 daire ve araba satın aldıklarını da söylemiştir. Sonra ailesi istemese de Afganistan Türkmeni biriyle evlenmiş ve eşinin Türkiye'de yeterli kazanç elde edememesinden dolayı bir süre Afganistan'a gittiğini ve orada inşaat işine girdiğini söylemiştir. Amerikalılar geldiğinden beri Afganistan'da işlerin iyiye gittiğini, ileride oraya kesin dönüş fikirlerinin olduğunu da eklemiştir.

1979 yılında İran'a ailecek giderek orada 1-2 sene kalan Kazak asıllı GE11, iskanlı göçmen olarak Kayseri'ye kabul edilen az sayıdaki Kazaklardan biri olduğunu ifade etmiştir. Normalde terzilikle uğraştıklarını ancak hemşehrileri gibi Kayseri'de patchwork deri işleri yaptıklarını, Kayseri'de çok iş yapamadıklarında da Zeytinburnu'na gelip mont imalatı işine girdiklerini şöyle devam ederek anlatmıştır.

Biz deri alanında modaydı plaka olarak imalatını yaptık önce. 1990'da İstanbul'a gediğimizde gene bocaladık. Tekrar mont imalatına girdik, belli bir süre. O işin de suyu çıkmaya başlayınca Beyazıt meydanında elde satıyorlar winnex montlar var ya, muşamba var suni deri. Belli müddet ona girdik. Ondan çıktı ki kürk deri işine girdik. İlk deri zig deriydi, tüysüz olan. Daha sonra kürk dediğimiz gerçek adı Afgan'dır da. Koyun derisini kırıp da yaptıkları kürk, ona diyorlar. Bundan yapmaya başladık. Bunun montu var, yeleği oldu, belli süre 5 yıl ondan yaptık. Zamanla eskiyince deri üzerine şapka işine girdik. Bundan da belli yerden sonra kış şartları mı azaldı, yapan mı çok oldu bilmiyorum, bir de sezonu olduğu için 10 ay çalışmıyorsun, alternatif olarak deri halı işine de girdik. Şimdi aynı zamanda sezonu gelince şapka yapıyoruz,. İşyerim var ama vergiye kaydı yok. (İşi size kim öğretti?) O biraz da kendi becerim oldu, kimse kimseye öğretmez, ya bir yere çırak olacaksın bu yaştan sonra da olmayacağına göre, yap boz tekniğiyle işi öğreniyorsunuz.

Türkiye'ye ilk geldiğinde ne iş yaptığı sorulan Kazak asıllı GE34 şöyle cevap vermiştir.

Genelde bizim Kazak milletin bir sanatı var, dikim üzerine. Afganistan'da da elbise dikiyorduk, dükkanlarımız vardı. Buraya geldiğimizde pazar çantaları diktik, Anadolu'ya götürdük, sattık. İş olarak genelimiz konfeksiyon atölyesi olan var, deri işiyle uğraşanlar var. Genelde dikim üzerine ama.

Tacik asıllı GK24 İran'dayken kadınların dikiş, nakış üzerine çalışırken, erkeklerin inşaat işlerinde çalıştığını ve şu an kendisinin tekstil atölyesinde çalıştığını söylemiştir (Bkz. Ek:O. Şekil 5 ve 6).

Hazara asıllı GE36, Türkiye'ye geldiğinde bazı inşaat işlerinde çalıştığını, sonra arkadaşları vasıtasıyla deri işine girdiğini anlatmıştır. Daha sonra Call Shop tarzı bir yer açtığını ama sonra onu kapatmak zorunda kaldığını eklemiştir.

Türk kökenli olmayan göçmenlerin bazı sosyal ağlara girmesi zor olduğu ve iş konusunda da çok destek alamadığı belirgindir. Ancak bazı Türk kökenli olmayan göçmenler de kendilerini Türk kökenli göstererek sosyal ağlara girmeyi de başatabilmektedir. Farisi asıllı GE27 buna bir örnektir. Kendisi Afgan Türk Dostluk Derneği başkan yardımcısıdır. Ama kendisiyle tanıştığımızda Özbek asıllı olduğunu ima etse de, dernek başkanının akrabalarından bunun doğru olmadığı ve Farisi asıllı olduğu söylenmiştir. Türkçeyi kullanışının farklılığından da bu açıkça anlaşılmaktadır. Kendisi Afganistan'da bir üniversitenin rektör yardımcısıyken Türkiye'ye ailecek göç etmeye karar vermiştir. Sabah 7'den gece 1'e kadar Zeytinburnu'nda deri işinde çalıştığını ve çocuklarını burada okuttuğunu söylemiştir. Eşi doktor olmasına rağmen burada diploması geçmediği için hiç çalışmamıştır. Kızının birini dil öğrenmesi için İngiltere'ye yolladığını, diğerinin Afgan Airlines'da çalıştığını, oğlu ise doktor olduğunu ve kendisinin artık ücretli bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Dernekte gönüllü olarak yeni gelen göçmenlere ve Afganistan'lı hemşehrilerine hizmet amaçlı çalışmalar yapmaktadır.

Tacik asıllı ve Türkiye'ye 2007'de kaçak yollarla gelen GE7, Afgan Türk Dostluk Konseyi başkanının Türkiye'ye gelmiş geniş akraba grubunun (aynı soyadlı yaklaşık 180 kişi) Özbek asıllı olmayan damadıdır. Kendisi göç ederken maddi yardımı kayınbabasından değil de Hollanda'da bulunan abisinden aldığını, ancak Zeytinburnu'nda iş için dükkan bulma ve ev bulma gibi konularda onlardan yardım aldığını da eklemiştir.

Peştun asıllı GE31 de iletişim alanında bir dükkan sahibi olduğunu belirtmiştir. Yurtdışı arama noktaları genellikle yeni gelen ve kaçak göçmenler tarafından benzer sıkıntıları yaşayan göçmenlerin ülkeleriyle irtibatını kurabilmeleri üzerine işletilmektedir. Yasallaşan göçmenler çoğunlukla aramalarını evden veya cep telinden ve internetten yapmaktadır.

Görüşülen göçmenler listesinde geniş bir görüşme olmadığı için olmayan, Özbek asıllı kaçak göçle gelen bir ailenin evinden detaylar Ek:J.1. Şekil 7'de görülmektedir. Ailenin çalışabilir durumundaki erkekleri çöp toplayıcılığı ve ayakkabı boyacılığı

yapmaktadır. Oldukça zor şartlar yaşamlarını sürdüren bu aile bodrum katı dükkan niteliğinde bir yerde yaşamaktadır. Çöp arabalarını ve bazı çöp yığınlarını da bu mekanda tuttuklarından oldukça sağlıksız koşullarda yaşamaktadırlar.

6.2.3. Mekansal bağ

2008 yılında alana ilk kez çıkıldığında, mekanda göçmenleri ve göçmenlerin mekanla etkileşimlerini fark eden tez araştırmacısı gözlemlerinin güvenilirliğini test etmek amacıyla, 2010 yılında alan araştırmasına dahil edilen 2 yeni görüşmecenin alana konudan habersiz çıkarılmalarını sağlamış ve gözlemleri birbiriyle karşılaştırmıştır.

Nitel araştırmalarda araştırmacı gözlemleri de benzer şekilde birer veri olarak kabul edildiğinden, bu bölümde özellikle gözlemlere de yer verilecektir. Tezin tamamının tez araştırmacısının gözlem, analiz ve yorumlarıyla ortaya çıkarılmış olmasından dolayı tez araştırmacısı için özel bir kodlamaya ihtiyaç duyulmamıştır.

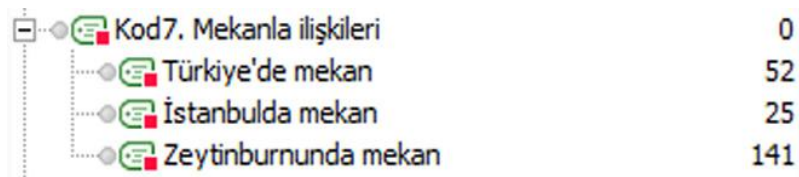
Araştırmacılar 2010 yılında alana google map'ten haritalarını alarak ve sadece beş mahalleyi (tez alan araştırması sınırlarında) çalışacaklarını bilerek yola çıkmışlardır. İlk önce Sümer mahallesini dolaşmışlar ve sırasıyla Nuripaşa, Gökalp, Yenidoğan ve Yeşiltepe mahallelerini gözlemlemiştir. Gözlemleri mekanların ilgili bölümlerinde aktarılmaktadır. İkinci gün alanda kendilerinden cadde analizleri yapılması istenmiş ve 58. bulvar ana caddeyle gözlem ve analize başlamışlardır. Ardından Merv caddesi, 14. sokak, 48. cadde ve Zübeyde hanım caddesi hakkında gözlemler yapılmıştır. Gözlemlerini özellikle fotoğraflayarak yapmaları istendiğinden, dikkat çeken noktalar fotoğraflanmıştır. Bu cadde analizlerinde dikkat çeken nokta, tez araştırmacısıyla benzer noktaların fotoğraflanıp, benzer yerlere odaklanıldığıdır. 58. bulvar üzerinde çekik gözlü göçmenlerin dikkat çekmesi, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği, Afgan Türk Dostluk Konseyi ve Doğu Türkistan Maarif Derneği'nin tabelalarının fotoğraflanması veya diğer sokaklarda call shopların dikkat çekmesi, cami önlerinde toplanan erkek göçmenler, belirli bir gruba ait gibi görünen camiler, çıplak ayaklı sokakta oynayan göçmen çocukları gibi örneklendirebilir.

Şekil 6.26: Zeytinburnu çalışma alanında göçmenlere özgü mekanların gösterimi.

Göçmenlerin dernekleri, kendilerine ait yöresel yemeklerin yapıldığı lokantalar, sıklıkla gittikleri mahalle muhtarlıkları ve oturdukları yerleşim bölgesine göre kullandıkları camiler Şekil 6.21’de gösterilmiştir.

Göçmenlerin mekanla etkileşimlerini incelerken, görüşme notları detaylı okunduğunda Kod 7’yi üç alt koda ayırarak incelemenin uygun olduğu görülmüştür.

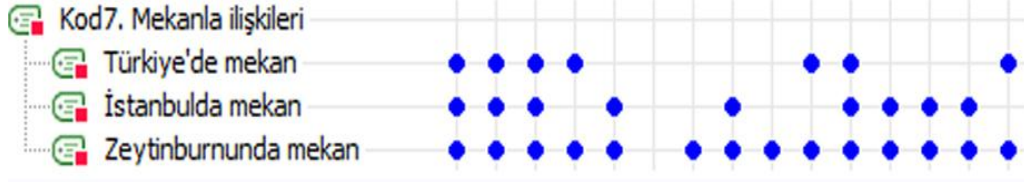

Şekil 6.27: Mekansal bağ yapısının Kod 7 ile gösterimi.

Türkiye’de mekan etkileşimi, daha çok hangi kentlere ve bölgelere hangi ilişkiler ağını kullanarak yerleştiklerini göstermektedir. İstanbul’da mekan ilişkilerinde ise, ilk hangi semte yerleştikleri, neden orayı seçtikleri görülmektedir. Zeytinburnu ilçesinde mekan kullanımlarında ise, nereleri kullandıkları, gittikleri belirgin mekanlar ve mekan erişilebilirlik düzeyleri ortaya çıkmaktadır. Yurtdışında mekan ilişkilerine ise, bu konuya değinen görüşmeler özelinde kısaca değinilmektedir.

Doğu Türkistan Türkleri (Kazak ve Uygurlar (2+13 kişi))

Doğu Türkistan'dan gelen Türkler genel olarak, Gökalp, Yenidoğan, Nuripaşa ve son yıllarda da Sümer mahallesinde yer seçmektedirler. Kazak asıllılar Gökalp ve Nuripaşa mahallelerinde yoğunlaşırken, Uygurlar bir çok mahalleye dağılmış ve son yıllarda Sümer mahallesinde biraz daha yoğun yerleşmiş durumdadırlar.

Şekil 6.28: Doğu Türkistan Türklerinin mekansal bağ yapıları.

Türkiye'deki mekan etkileşimleri, iskanlı göçmenler için yerleştirildikleri kentlerle başlamaktadır. İskanlı göçmen olmayanlar ya da kaçak gelenler direk İstanbul'a gelmektedirler. Direk İstanbul'a gelenlerin de Türkiye'de İstanbul dışındaki mekan etkileşimleri ya akrabalarının farklı illerde olmasından dolayı onlarla diyalogdan ibarettir ya da işi gereği başka kentlerde yaşayanlar vardır. Ayrıca evlilik yoluyla da çeşitli illerde ikamet edenler olmuştur. Uygur asıllı GK29 ikinci evliliğini bir Türklerle yaptığı ve onun Karadeniz'deki köyünde bir müddet yaşadığını ifade etmiştir.

Kaçak gelenler de çoğunlukla Türkiye'nin doğu sınırındaki bölgelerde kısa süreli konaklamışlar ve oradan İstanbul'a hareket etmişlerdir.

İstanbul'da mekan ilişkileri Kazak asıllı göçmenler için ilk kaldıkları misafirhane olmuştur. 3 yaşındayken ailesiyle göç eden GK26, Sirkeci'deki misafirhanede 1-2 sene kaldıklarından bahsetmiştir.

Uygur asıllı Gk4 babasının tanıdığına kalmak üzere ilk Aksaray'a geldiklerini sonra hemşehrilerine yakın olmak amaçlı Zeytinburnu'na taşındıklarından söz etmiştir. Uygur asıllı GK8 ise ilk Fatih'e yerleştiklerini şöyle ifade etmiştir.

Eşim Türkiye'ye gittiğinde Fatih'ten ev tuttu. Çünkü, ticaretle uğraşıyordu ve sürekli gidip geldiği Mahmutpaşa gibi ticari merkezlere daha yakındı orası. Ben de Türkiye'ye geldiğimde 1.5 sene orada birlikte yaşadık.

Uygur asıllı GK13, eşinin kendisinden 2.5 sene önce Türkiye'ye geldiğini ve kendi ablası ve eniştesinin yanına Zeytinburnu'na yerleştiğini ve 1 yıl sonra Büyükçekmece'de bir iş bulup o işyerinin pansiyonunda kalmaya başladığını belirtmiştir. Kendisi Türkiye'ye geldiğinde ise, hemen Zeytinburnu'na taşındıklarını da eklemiştir.

Uygur asıllı GK29, babasının Çin'de Pekin'deyken Türkiye'de yaşayan bir doktorla tanıştığını (Türk mü Doğu Türkistanlı mı belirtmeden) ve Türkiye'ye geldiklerinde de

o doktorla irtibata geçerek onun Küçükçekmece'deki evinde geçici olarak misafir olduklarını anlatmıştır.

Uygur asıllı GE1 ve GE6 ilk Sefaköy'e geldiğinden bahsetmişlerdir, ancak hangi ağlardan dolayı Sefaköy'ü seçtikleri belli değildir. GE1 Sefaköy'de bir ay kaldıktan sonra Zeytinburnu'nda babasının gönderdiği parayla ev satın almıştır.

Uygur asıllı GE25 ise İstanbul'daki hareketliliğini şu şekilde anlatmaktadır.

2003 yılında Türkiye'ye geldim. Doğu Türkistan Vakfı aracılığıyla ikamete başvurdum. İlk evimi Sümer Mahallesinden buldum. Sonra evlenince Fındıkzade'ye taşındım fakat sonrasında tekrardan Zeytinburnu'na döndüm. Şu an da evim Sümer mahallesinde.

GE25'in anlatımından Fındıkzade'deki Uygur grupla bağlantılı olarak orada kısa bir süre kaldığı düşünülebilir.

Zeytinburnu bölgesinde mekanla etkileşimleri daha detaylı sorulduğu için o detayda da anlatılmaktadır.

Kazak asıllı GK26 ilk Zeytinburnu'na gelişlerini şöyle anlatmıştır.

1960 civarında ailecek Zeytinburnu'na geldik. Çoğu bizden önce Zeytinburnu'na geldi. Gecekonuda kiradaydık. 2-3 ev değiştirdik. O zamanlar Zeytinburnu'nda Lazlar(Karadenizliler), Muhacirler (Balkan göçmenleri) ve Tatarlar(Türkiler) var derlerdi. Çoğu bizi tanııyordu gözlerimiz çekik olunca Tatar sanırlardı.

GK26 Zeytinburnu'nda kullandıkları mekanlar sorulduğunda cami olarak Emine İnanç Camii'ne gittiğinden bahsetmiştir (Bkz. Ek:N Şekil 2).

Doğu Türkistan Kazaklarının kendi maddi olanaklarıyla inşa ettikleri Emine İnanç cami yerel halk arasında Kazak camisi olarak da geçmektedir. Uygur asıllı ve Sümer mahallesinde yoğunlaşan grup da kendilerine yakın olan Sümer camiini kullanmaktadır. Ancak bu caminin adı henüz Uygur camisi olarak adlandırılmamaktadır (Bkz. Ek:N Şekil 3).

Mekan olarak çoğu akrabalarıyla çok yakın yerde oturmaktadır. Uygur asıllı GK4 annesi ve kardeşlerinin Sümer mahallesinde aynı sitede yan blokta oturduklarından bahsetmiştir.

Uygur asıllı GK5 Zeytinburnu'nda en çok 58. Bulvarı kullandığını, bunun en büyük nedeninin de gittiği derneğin (Doğu Türkistan Maarif Derneği) burada olması olduğunu söylemiştir.

Uygur asıllı GK8 Zeytinburnu'na gelir gelmez hemşehrilerine yakın olmak amacıyla Nuripaşa mahallesine yerleştiğinden söz etmiştir. Alışveriş için de yine Nuripaşa mahallesini kullandığını, ancak Maarif derneğine gitmek için 58. Bulvara uğradığını da eklemiştir.

Konuta yerleşim biçimleri bekar erkekler için 6-7 kişi bir arada olacak şekildeyken, evli olanlar ve kalabalık akraba grupları için aynı evde 3-4 aile bir arada olacak şekilde olmaktadır. Akrabalarından bağımsız gelen ve evli olanlar ve çekirdek aile yaşamını sürdürenler de vardır.

Uygur asıllı GK12 Sümer mahallesinde yaşamaktadır ve eşinin işyeri de bu mahallededir. Kendisi alışverişini de bu mahallede yapmaktadır. Arada dini sohbetleri dinlemek için Maarif derneğine uğradığını da eklemiştir. Uygur asıllı ve Sümer mahallesinde oturan GK13 ve GK17 de GK12'ye çok benzer mekansal ilişkilere sahiptir.

Uygur asıllı GK18, 10 yıl boyunca Zeytinburnu'nda çeşitli bölgelerde ikamet ettiklerini ve en son Sümer mahallesinde ev satın alıp buraya yerleştiklerini anlatmıştır. Eşi Doğu Türkistan vakfı yöneticisi olan GK18, vakfın bazı aktiviteleri ve kendi kültürel aktiviteleri dışında bir çok aktivite için mahalle sınırlarındaki mekanları kullandığını da belirtmiştir.

Türkiye'ye geldikten sonra 3 yıl Küçükçekmece'de yaşayan Uygur asıllı GK19 ve ailesi daha sonra Zeytinburnu Nuripaşa mahallesinden ev satın almıştır. En çok 58. Bulvarı kullandığını belirten GK19, yaptığı iki evlilik sonrası şimdi bekar ve Sümer mahallesinde yaşamaktadır. Çok nadir de olsa Maarif Derneği'ne gittiğinden bahsetmiştir.

Yenidoğan mahallesinde yaşayan Uygur asıllı GE1, Doğu Türkistan derneklerinin çoğu aktivitelerine katılan, Uygur Kurultayları için yurtdışına gidip gelen ancak mahalle içerisinde çok yoğun mekan kullanımı olmayan, kendi deyimiyle içe kapanık yapısı olan bir göçmendir. Kendi mahallesinde Yenidoğan camine gittiğinden de bahsetmiştir (Bkz. Ek:N Şekil 4).

Uygur asıllı GE25 ve GE32 evleri ve işyerleri Sümer mahallesinde olduğundan en çok bu mahalleyi kullanmaktadırlar. Ayrıca 58. Bulvara sıklıkla gitmekte ve ibadet için evlerine en yakın camileri kullanmaktadırlar. Uygur asıllı GE32 ise yazın en çok Zeytinburnu sahilini kullandıklarını ifade etmiştir.

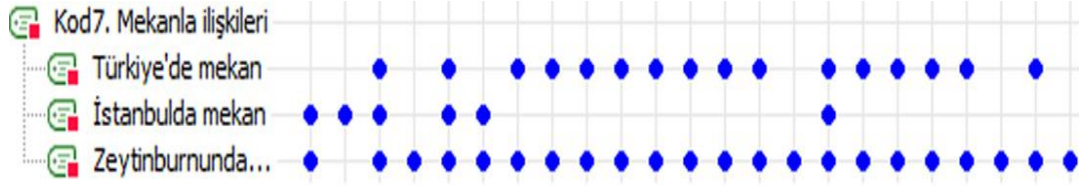
GE1 görüşme mekanı olarak Doğu Türkistan'lı Uygurlara özgü yemekler yapan Türkistan Restaurant'ı tercih etmiştir. Görüşmeyi yaparken Uygur mantısı ve lanzasını denememiz istenmiştir. Gelen menüde yemek adları Türkçe olsa da menü başlığı Uygur alfabesiyle yazılıdır(Bkz. Ek:N Şekil 5 ve 6). Restorantın çok fazla dolu olmadığı, çalışanlarıyla gelen müşterilerin de birbirleriyle muhabbet ettiği gözlenmiştir.

GE1'le görüşürken sonradan Doğu Türkistan Gençlik Derneği başkanı olduğu öğrenilen yan masadaki bir genç yaklaşıp görüşmeye dahil olmuştur. Restorantın kapısına ara ara 'Çinliler giremez' yazısı asıldığını GE1 ifade etmiştir.

Afganistan Türkleri

Afganistan Türkleri olabildiğince alt etnik yapılarına göre birbirlerine yakın oturmaktadırlar. Çoğunlukla Yeşiltepe mahallesinde yoğunlaşmaktadırlar, bunun dışında diğer mahallelerde dağınık vaziyette bulunmaktadır.

1. Afganistan Özbekleri (23 kişi)

Şekil 6.29: Afganistan Özbeklerinin mekansal bağ yapıları.

GK14 Türkiye'ye kaçak yollarla gelen bir göçmendir ve Erzurum'da bir gece kaldıktan sonra İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'dan da iskanlı göçmen olan tanıdıkları vasıtasıyla kendileri Hatay'da onların yanında kalıyor göstererek ikamet almaya çalışmışlar ve ara ara Hatay'a gidip gelmişlerdir. GK20 de Hatay'a gidip orada bir müddet yaşadıktan sonra İstanbul'a geldiklerinden bahsetmiştir.

GK23 de kaçak yollarla Hakkari Yüksekova'dan Türkiye'ye giriş yapmıştır. Orada insan kaçakçısı Kürtler vasıtasıyla bir köyde kısa dönem konaklamışlar ve sonra otobüse binip İstanbul'a gelmişlerdir.

İskanlı göçmen olan GE3, GE9, GE12, GE13 ve GE23 Hatay'da uzun süre yaşadıklarını ve sonra İstanbul'a geldiklerini söylemiştir. GE10 ise ilk olarak gelen göçmenleri Türkiye'nin Adana'da toplama kampında bekletip sonra illere göre dağıtım yaptığını ve kendisinin de Hatay'a gönderildiğini belirtmiştir.

GE5 ise kaçak yollarla Türkiye'ye doğu sınırından bir kez gelmeyi denemiş ve yakalanıp salıverildikten sonra tekrar denediğini ve bu sefer yakalanmadığından bahsetmiştir. İlk olarak Gaziantep'e uğradıklarından sonra hemen ablasının yanına Hatay'a geçtiğini ve orada 3 sene yaşadığını da eklemiştir. GE17 ise kaçak yollarla ülkeye ilk Van'dan giriş yaptığını söylemiştir. Kaçak giriş yapan GE19 ve GE20 de sınırdan giriş yapar yapmaz İstanbul'a geçtiklerini belirtmişlerdir.

Grubun İstanbul'daki hareketliliğine bakıldığında kadınların ev hanımıysa genelde çok fazla Zeytinburnu dışına çıkmadığı, erkeklerin ise, işleri gereği bazı semtlere gittiği ve gezmek için de bazı yerleri tercih ettiği görülmüştür.

GK9 üniversite mezunu bir genç olarak daha çok Türk arkadaşları olduğunu ve arkadaşlarını görmek için çoğunlukla Zeytinburnu dışında vaktini geçirdiğini belirtmiştir. Ayrıca, Afganistan'dan, Özbekistan'dan, Türkiye'nin çeşitli kentlerinden ve yurtdışından gelen akraba ve tanıdıklarını İstanbul'u iyi bildiğinden dolayı gezdirme görevinin genelde ona verildiğinden de bahsetmiştir. Genellikle Anadolu yakasını çok sevdiğini ve sıklıkla Üsküdar, Kadıköy'e gittiğini de eklemiştir. GK10 ise, Fatih'te Afganistan Türkmeni bir tanıdığının olduğundan bahsetmiştir.

GK20 gezmek amaçlı, Gülhane'ye ve Florya sahillerine gittiklerini belirtmiştir. GK21 İstanbul'a ilk geldiklerinde Suudi Arabistan'daki amcasının tanıdıkları bunlara Merter'de eşyalı bir ev kiralamış ve bir süre orada yaşamışlar. GE19 ise, Merter'de bir kumaş fabrikasında iş bulup bir müddet orada çalıştığını söylemiştir.

Zeytinburnu'nu yerleşim yeri olarak genelde tanıdıklarının Zeytinburnu'nda olmasından dolayı seçmişlerdir. Bulundukları mahalle sınırlarındaki mekanları daha sıklıkla kullanırken, 58. Bulvar ve sahil gibi merkezi noktaları da çeşitli sıklıklarda kullanmaktadırlar.

GK9 ilk Zeytinburnu'nu seçiş nedenlerini şöyle anlatmıştır.

Teyzemin oğlunun boş bir evi vardı, geçici geldiğimiz için başka ev aramadan Zeytinburnu'na geldik. Yani tesadüf oldu bilerek seçmedik.

GK20 de çok benzer nedenlerle seçim yaptıklarını belirtmiştir

Bizimkiler dayımlar buradaydı, gelin buraya yerleşin dedi. Dayımların daireleri falan vardı. Orda kaldık.

Kandil ve ramazanlarda evinin yakınındaki Gökalp camisine gittiğini belirten GK20 yaşadığı mahalle civarını daha çok kullandığını, çocuklar olduğu için çok uzaklara gidemediğini ve sadece piknik yapmak için uzağa gittiklerini de eklemiştir.

Göç öncüsü ve bekar olarak gelen erkekler genellikle Zeytinburnu bölgesinde çalıştığı atölyelerde kalmaktadırlar. Evlendikten ve ailesinin geri kalanını da bölgeye getirdikten sonra ev kiralama yoluna gitmektedirler. Yeni gelenlerin bir kısmı ev sahipleriyle anlaşmamakta bu nedenle sık ev değiştirme yoluna gitmektedirler.

GK21 kızının Afgan Türk Dostluk Konseyi başkanının eşi olan yeni geldikleri hafta annesiyle pazara gittiklerinde kendisini gören ve ardından istemeye gelen kayınvalidesinden bahsederken, pazar gibi kalabalık mekanlarda yeni gelenlerin hem fark edildiğini ve hem de birbirleriyle tanışma fırsatlarının olduğunu göstermiştir. GK21, kızının dernek faaliyetleri için sık sık derneğe gittiğinden bahsetmiştir.

Özbek asıllı ailelerin evlerinde görüşme yapılırken bazı gözlemler yapma fırsatı da olmuştur (Bkz. Ek:N Şekil 7). Gelir durumlarına göre ev düzeni değişmektedir.

GK21'in evinde koltuk takımı olan bir oturma odası bulunurken, daha yoksul ve yeni gelmiş göçmenlerin evlerinde genellikle yerde oturma düzeni hakimdir ve misafir ağırlanan odanın kenarında yer yatakları ve yorganlarının dizili bulunduğu bir köşe mevcuttur. Bu bölgeyi kimileri perdeyle kapatmış durumdadır. Duvarlarında ise, dini simgeler ve kuran asılıdır.

Afganistan'dan gelen ve ağırlıklı Yeşiltepe'de yaşayan göçmenlerin yoğun kullandığı Taş camii, 58. Bulvar'a oldukça yakın ve Yeşiltepe mahallesi içerisinde kolay ulaşılabilir bir noktada yer almaktadır (Bkz. Ek:N Şekil 8). Yaşlı ve erkek göçmenler, genellikle camii avlusunda uzun süreler oturmakta ve birbirleriyle sohbet etmektedirler.

GK23 kadınların genelde birbirlerinin evlerinde buluştuklarını, ramazanda kuran hatimleri için yakın civardaki camilere (İstasyon camii ve Taş camii) gittiklerini söylemiştir. Görüşme yapılan evlerinin Zeytinburnu'nda oturdukları 3. ev olduğunu, sık ev değiştirme gerekçelerinin de, eski evlerinin küçük olması ve yeni göçlerle büyüyen hanenin o evlere sığmaması olduğunu belirtmiştir.

Yeşiltepe mahallesinde oturan GE3 mekan kullanımlarını şöyle anlatmıştır.

Onun dışında gezmek için Zeytinburnu sahile inerim. 58 .Bulvarı genelde kullanmam anca gideceğim yol oradan geçiyorsa kullanırım.Alişverişimi pazarlardan yapıyorum. İbadet için de Taş camiyi kullanıyorum.

Mahallelerde yerleşik göçmen gruplarına göre de kullanılan camiler de farklılaşabilmektedir. Örnek olarak, Özbeklerin yoğunlukla yaşadığı yerdeki Taş Camiinin adı halk dilinde Özbek camisine dönüşmüş durumdadır.

GE12 de mekan kullanımını şöyle anlatmıştır

58. bulvar burada bir çok göçmenin de olduğu gibi biz de en çok orayı kullanıyoruz. Alishveriş için bazen de Olivium'u kullanıyoruz. Gezmek için Zeytinburnu sınırları içerisinde genelde sahil şeridini kullanıyoruz. Evim Nuripaşa mahallesinde. Eşim ve ailem genelde dışarı çıkınca 58. Bulvarı kullanırlar. Bazen de eşim çocukları gezdirmek için çocuk parklarına götürür.

GE13 de benzer şekilde yaşadığı mahalle civarını çok kullandığını bazen ibadet için Sultanahmet Camii'ne gittiğini, düşün v.b. aktiviteler olduğunda Hatay'a akrabalarının yanına gittiklerini söylemiştir.

GE18 bazen memleketini aramak için Call Shop'lara gittiğini söylemiştir. Oradan aramanın daha ucuz olması nedeniyle tercih etmektedir.Call shoplar, Şekil 6.21'deki haritada da görüleceği üzere merkezi caddelere oldukça yakında ancak mahallelere de yayılmış her göçmen grubunun ulaşımına yakın konumda bulunmaktadır. Call shopların vitrin camılarında bölgede bulunan göçmen yapılarını kolaylıkla ifade edebilecek ülke bayrakları asılıdır. Bölgede hangi göçmen grubu varsa o gruba yönelik ülke arama promosyonları da yer almaktadır (Bkz. Ek:N Şekil 9).

Alişverişini genelde Afgan marketten yaptığını söyleyen GE19, GE20 ve GE23, onun dışında yine mahalle sınırlarındaki mekanları kullandıklarını belirtmiştir. Afgan marketini Afganistan Özbeklerinden biri işletmektedir. Markette, Afgan pirinci, çayı ve çerezleri satılmaktadır (Bkz. Ek:N Şekil 10).

Özbek sofrası Taş camii'nin olduğu ve 58. Bulvara paralel sokakta yer almaktadır. Özbek Sofrası'nın sahibi ve aşçısı GE38, genellikle önemli misafirler geldiğinde dernek yöneticileri misafirlerini buraya getiriyorlar demiştir. Restoranda yöresel yemeklerin yanında Türk yemekleri de beraberinde sunulmaktadır (Bkz. Ek:N Şekil 11 ve 12).

Dernek mekanlarını sık kullanma durumu Afganistan Özbeklerinde Doğu Türkistan Türklerinde olduğu gibi çok yoğun değildir. Daha çok yeni gelen göçmenler, resmi işlemleri ve yardım almak amaçlı daha sık derneklere uğrarken, diğer göçmenler özel etkinlik (iftar yemekleri gibi) olduğunda derneklere uğramaktadırlar.

2. Afganistan Türkmenleri (10 kişi)

Şekil 6.30: Afganistan Türkmenlerinin mekansal bağ yapıları.

Afganistan'dan gelen İskanlı Türkmen asıllı göçmenler T.C. devleti tarafından 1982-1983 döneminde Tokat iline yerleştirilmişlerdir. Bu nedenle Türkiye'de mekansal ilişkileri iskanlı göçle bağlantısı olan göçmenler için Tokat ili ağırlıklıdır. GK1 ve GK7 iskanlı göçmen olarak Tokat'a yerleştiklerinden bahsetmişlerdir. GK3 ise iskanlı göçmen tanıdıklarının yanında 1 ay kaldığını şöyle anlatmıştır.

Yürüyerek (bir kabileyle) İran'dan Türkiye'ye gelmek üzere yola çıktık. Helikopter geçerken saklanıyorduk. Başımızdaki öncüler, yalnızca ölmeyecek kadar yiyecek veriyorlardı. Bir ay, yarı aç yarı tok zorlu çetin bir yolculuktan sonra Ağrı'ya vardık. 1 hafta Ağrı'da kaldık. Sonra arabayla Van'a geçtik, çevirme korkusundan dolayı. Sonra da Tokat'a geçtik. Çünkü diğer amca çocuklarım Tokat'taydı. Bir ay akrabaların yanında kaldım.

Tokat dışında genelde kaçak gelenler direk İstanbul'a yerleşmişlerdir. Sadece GE41 ilk Konya'ya geldiğinden bahsetmiş ve orada 3-4 sene kaldığını söylemiştir.

Türkmen asıllı göçmenler İstanbul içerisinde kullandıkları mekanlardan çok bahsetmemişlerdir. Tek bahseden GE41'dir ve eskiden Bakırköy'e arkadaşlarıyla gezmeye gittiklerinden bahsetmiştir.

Grubun içerisinde Kapalıçarşı'da halıcılık ve çeşitli faaliyetlerle uğraşanlar bulunduğu onlar işleri gereği Eminönü bölgesiyle etkileşim halindedirler.

Zeytinburnu'nda göçmenler, daha çok kendi mahalleleri ve civarıyla etkileşim halindedirler. GK1 58. bulvara çok gidip geldiğini, evinin de buraya çok yakın olduğunu söylemiştir. Daha önce kayınvalidesigille 4 sene aynı evde yaşadıklarını, şu an ise, eşinin ölümünün ardından 2 çocuğuyla birlikte kendi evinde yaşadıklarını anlatmıştır.

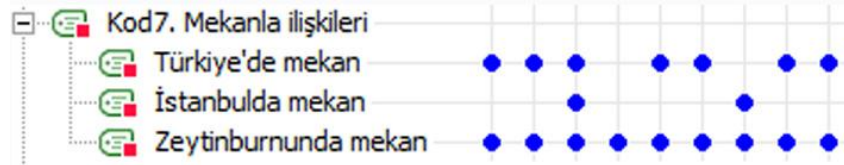
Türkmen bir ailenin evinin misafir kabul edilen oturma odasından görünümünün olduğu Ek:1.1. Şekil 13'de Türk bayrağı ile Afgan bayrağının yan yana duvarına asılı olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkmen el işi bir objenin de diğer Türkmen evinde duvara asılı olduğu tespit edilmiştir. Türkmen evleri genel olarak oldukça sade döşenmiştir.

GK25 Zeytinburnu dışına çıkmadıklarını hep burada gezdiklerini söylemiştir. GE2 ise Zeytinburnu'nda mekan ilişkisini şöyle anlatmıştır.

İbadet için taş camiyi kullanıyorum çünkü bana en yakın cami orası. Gıda alışverişlerimizi pazardan yapıyoruz. Kılık kıyafet alışverişlerimizi de belli bir mağazadan olmamakla birlikte hangi mağazada daha uygun ve istediğimiz şeyi bulursak oradan alışveriş yapıyoruz. Gezmek için ise Zeytinburnu sahil ve 58.bulvar kullanıyoruz.

Kapalıçarşı'da çalışan gruptaki erkek göçmenlerin çoğu Türkmen derneğiyle irtibatlıdır ve Zeytinburnu'nda derneğe gidip gelmektedirler. Onun dışında diğer göçmenler derneğe gidip geldiklerinden bahsetmemişlerdir.

3. Afganistan Kazak, Tacik ve diğer gruplar (9 kişi)

Şekil 6.31: Afganistan'dan gelen diğer göçmenlerin mekansal bağ yapıları.

Kazak asıllı GK2 ve GK6 kaçak yollarla ülkeye giriş yaptıklarından Türkiye'de ilk olarak doğu sınırlarında kırsal bölgelerde kalmışlardır. Kazak asıllı GE11 iskanlı göçmen olarak terzicilikle uğraştıklarından dolayı Kayseri'ye yerleştirildiklerini söylemiştir. Tacik asıllı GK24 ise, belki kendilerini Özbek kökenli gösterdiklerinden Hatay'a iskanlı göçmen olarak yerleştirildiklerinden bahsetmiştir.

İstanbul'da diğer semtlerle bağlantısı olan Kazak asıllı GE11, Güneşli'de diğer Kazak asıllı göçmenlerin olduğundan bahsetmiştir. Aynı zamanda gezmek için Beyazıt, Bakırköy ve Florya'ya gittiğini de eklemiştir.

Peştun asıllı GE31 ise Laleli'de bir dönem deri satış mağazası açtıklarını ama sonra batınca Zeytinburnu'na iletişim mağazası açtığını söylemiştir. Yazları eşiyle birlikte

Florya sahile gittiklerinden de bahsetmiştir. Bunların dışında İstanbul'da gittikleri yerlerden bahseden olmamıştır ya da Zeytinburnu dışına pek çıkmamışlardır.

Kazak asıllı GK2 ilk Zeytinburnu'na Yeşiltepe mahallesine geldiklerini ve akrabalarıyla yanı evi paylaştıklarını anlatmıştır. Zeytinburnu'nda en çok 58. bulvarı kullandığını da söylemiştir. Kazak asıllı GK6, kaçak yollarla Hakkari-Yüksekova'ya gelip otobüsle İstanbul Zeytinburnu'na geldiklerini söylemiştir. Hemen Gökaltı mahallesindeki akrabalarının yanında kalmaya başlayan GK6 ve eşi, bir müddet sonra kendilerine aynı mahallede bir apartmanın en üst katında kiralık bir daire bulmuşlar. Kazak Derneği'yle de sıkı irtibatı bulunan GK6, düğün v.b. etkinlikler için sık sık oraya uğradığını da eklemiştir.

Kazak asıllı GE11, Zeytinburnu'nu seçme nedenini şöyle belirtmiştir.

1953'de buraya gelen Kazaklar var. Çin'den gelen Kazaklar var, onlar buraya yerleşmişler. Haliyle Kazak olduğu için kan çekiyor. Zaten 1970'ten itibaren buraya Afganistan'dan da Kazaklar kısım kısım yerleşmiş gelmişler. Haliyle zinciri takip ettik geldik.

Zeytinburnu'nda ev bulma konusunda hangi bağlardan yararlandığını da şöyle aktarmıştır.

Bizim hemşehriler sağ olsunlar yabancıya vermiyorlar. Biz burada 20 yıldır bu binada oturuyoruz. Burada bizimkilerin haricinde kimse gelmedi. Mesela bir Türke burayı vermedik doğulu bir hemşehriye kesinlikle. Üstteki kendi Kazaklarımız da çaprazda oturan Özbek yani.

GE11'le görüşme yapılırken yanında bulunan arkadaşı da bu konuda ekleme yapmıştır.

Şimdi göçmen kiracı neden tercih ediliyor? Adam ev sahibine sıkıntı vermiyor, diyelim ki ev sahibisin kiracıya eve ihtiyacım var boşalt dersin, hemen boşaltır, en kısa zamanda. Genellikle doğulu hemşehrilerimiz 6 ay ev sahibini zorlamadan boşaltmıyor. Ondan yani tercih edilir yani. Ondan da öte biz rahat olmak istiyoruz, yabancıya verdiğin zaman ipi de giriyor sapığı da giriyor. Çevresini tanıyorsun yani. Bunun çevresini tanıyorum mesela.

Görüşme sırasından GE11'nin daire kapısı sürekli açıktı ve karşı kapıdan çocuklar bu daireye sık sık girip çıkıyorlardı. Bahsedilen yakınlık ihtiyacı bu gözlemlerle daha da net anlaşılmıştır. Zeytinburnu'nda kullandığı mekanlarla ilgili detaylı görüşme yapılabilen GE11 şöyle devam etmiştir.

(Alışveriş için özel olarak kullandığınız bir yer var mı?) Ben bakkal olarak, 1-2-3 tane bakkal var, bir tane bizim bakkal var, yüzde 90'ını buradan yapıyorum. Bazı şeyleri burada bulamayınca Bim'e, Kiler'e gidiyoruz. Mesafeye de bağlı.

(Sizin marketleri kullanma nedeniniz?) Parayı sonuçta vereceksiniz niye ona gitmesin? Bizim esnaflarımız daha uygun satıyorlar. Kim ucuz verirse kaliteyi ondan da veririz.

(Derneğe gidip geliyor musunuz?) Evet, Korkut Ata Derneği. Ekstra fazla faaliyetlerimiz olmuyor, genelde dışarıdan misafirlerimiz geliyor. Bizimkiler hala İstanbul şehir hayatına adapte olamadılar. Anadolu'da köy gibi yerde yapılan düğünleri yapmaya devam ediyorlar. Mecburen derneğimiz geniş bir yer burada yapılıyor.

(Cami olarak hangisini kullanıyorsunuz?) Taş cami var. Azeri camisi var Şii camisi onlarla farklı olduğu için gitmiyoruz.

bildirmektedir. Algısal yapısında, görüşmecilerin yanıtları üç alt grupta toplanmaktadır. Türkiye'yi nasıl algıladıkları, bir vatan algılarının olup olmadığı, varsa nereyi vatan olarak gördükleri ve kendilerine ait nasıl bir kimlik tanımlı yaptıkları şeklinde üçlü kategoride değerlendirmeler yer almaktadır.

Yerelötesi gündelik yaşamda kullanılan kültürel öğeler olarak da, Türkiye'de kazandıkları varsa yeni alışkanlıklar, kültürel normlar, eskiden yapmakta oldukları, kendi etnik yapılarına ve geldikleri çıkış ülke kültürüne uygun alışkanlıkların devam edip etmediği ne kadarının devam ettiği ya da nasıl şekil değiştirdiği ve Türkiye'ye adapte olma sürecinde ve önceki basamak ülkelerde bir yaşama tutunma stratejisi olarak ele alınabilecek dil becerileri sayılabilmektedir.

Elde edilen veriler, görüşmecilerin verdikleri bilgilerden, yapılan gözlemlerden ve bulunulan grup aktivitelerinden oluşmaktadır.

Doğu Türkistan Türkleri (Kazak ve Uygurlar (2+13 kişi))

Şekil 6.33: Doğu Türkistan Türklerinin sembolik bağ yapısı

Uygur asıllı GK13 doğduğu yer olan Şincan kentini bir Çin şehri olarak tanımlayarak anlatmıştır. Kazak asıllı GK26'nın vatan algısı karışık olduğu gibi kendi çıkış ülkesi için görüşmenin bir kısmında Doğu Türkistan ilk kısmında ise Çin demiştir. Bu Çin'in bu bölge için uyguladığı bazı politikalardan dolayı yaşanan bir çekinme olabilir. Ancak vatan algısı da benzer şekilde Doğu Türkistan olarak net görünmemektedir. Kazak asıllı olduğu için Kazakistan'la da bağı mevcuttur. Türkiye'yi sadece yaşadığı yer olarak tanımlamıştır. İmkani olsa da yaşından dolayı Doğu Türkistan'a geri dönemeyeceğini de eklemiştir. Zeytinburnu'na ilk yerleştiklerinde yerel halkın onları Tatar sandıklarını ve kendisinin ise sorarlarsa o dönem Türkistanlıym dediğini, ama kendisini şu an Kazak olarak gördüğünü de belirtmiştir.

Uygur asıllı GK18 Türkiye'yi olumlu cümlelerle tanımlarken en çok yasal göçmen olarak kendilerinin kabul edilmesine vurgu yapmıştır. Vatan algısını şu şekilde ifadelendirmiştir.

Doğu Türkistan,mirasım ve göbeğimin kesildiği yer, Kayseri (iskanlı göçmen olarak kabul edildiği yer) ise vatanım.

GK4, memleketi olarak gördüğü Doğu Türkistan'a geri dönme düşüncesinin olmadığını söylemiştir. Buna benzer söylemler çok fazla dile getirilmiştir. Doğu Türkistan adına bir şeyler yapmak isteseler de, oraya geri dönmek düşüncesi çoğunda bulunmamaktadır. GK5 memleketinde bulunan ailesinden bazı üyeleri özlemesi dışında Türkiye'de bulunmaktan dolayı gayet memnun olduğunu söylemiştir. GK12 ve GK18 ise, bir gün ülkesi bağımsızlığını kazanırsa ancak dönebileceğini, bugünkü şartlarda asla dönmeyi düşünmediğini belirtmiştir. GK17 memleketinde yakın akrabası olarak kimsesi kalmadığı için dönmeyi düşünmediğini söylemiştir.

GK19 memleketine oradan çıktıktan sonra ancak bir kez gidebildiğini ve bilişsel düzeyde yaşadığı ulusötesiliği kendi cümleleriyle şöyle özetlemiştir.

Gittiğimde bir bocalama ve yabancılaşma hissettim. Sonra iki kültürün arasında sıkışıp kaldığımı fark ettim. Ne oralı ne buralı olamadığımı da...

GK4 de iki kültürün ortasında gibi hissettiğini söyleyerek benzer duyguları taşıdığını göstermiştir. GK19 sadece akrabalarını tekrar görmek için memleketine gidebileceğini, geri dönmeyi ise düşünmediğini belirtmiştir.

GE25 tüm bunların aksine memleketine dönmeyi istediğini, ancak maddi sebeplerden dolayı gidemeyeceğini vurgulamıştır.

Türkiye'ye 2005 yılında gelen GK8 kimlik algısı olarak kendisini nereye giderse gitsin Uygur olarak gördüğünü söylemiştir.

Türkiye'ye 1989 yılında gelen GK17 ise, hangi ortama girerse kendisini o ortamdan hissettiğini, Türklerin arasında Türk, Doğu Türkistanlı hemşehrilerinin yanında da Uygur olarak hissettiğini söylemiştir. GK18 ise kendini dünyalı bir Müslüman olarak tanımlamaktadır.

GE1 kendisine yönlendirmeli olarak sorulan Doğu Türkistan'lı mı Uygur mu hissediyorsunuz kendinizi sorusuna her ikisi de demiştir. GE6, kendinizi nereli olarak tanımlıyorsunuz sorusuna, şu an Türkiye'deyim Türkiye'liyim diye cevap vermiştir.

Kod 10 içerisinde tanımlanan yerelötesi kültürel öğeler içerisinde görüşmelerde vurgulananlar şu şekildedir. Kazak asıllı GE29 Kazak asıllı ve Avrupa'ya buradan göç etmiş hemşehrileriyle oldukça sıkı bir bağlarının olduğunu ve her sene gurbetçi hemşehrilerinin Zeytinburnu'na hem tatil yapmak, hem akraba, tanıdık ziyaret etmek amaçlı geldiğini ve mutlaka kalacak ya kendi evlerinin olduğunu ya da akrabalarının evlerini kullandıklarını söylemiştir. Düğün, cenaze gibi törensel aktiviteler için yurtdışından bu tarz buluşmaların olduğunu, gelmemenin kendi kültürel normlarına

uymadığını da söylemiştir. Ek:K.1. Şekil 1’de Kazak vakfı kullanılarak gerçekleştirilen bir düğün etkinliği görülmektedir. Vakfın son katı bu tarz etkinlikler için kullanılmaktadır. Kadınlara özel düzenlenen bu etkinlikte yemek sonrası Kazak kuruyemişleri, çayı ve bisküviler tüketilmektedir. Gelin ve damat içeri alınarak yerel bir çalgı çalınıp maniler eşliğinde kendilerine öğütler verilmektedir.

Bir çok etkinlikte sık bir araya gelen Kazak asıllı göçmenler, ramazan ayında da iftarlarda bir araya gelmektedirler. Kendi evlerinde sadece 3-4 akşam iftar edebildiklerini ve çoğunlukla tanıdıklarla birlikte olduklarını söylemişlerdir.

Uygur asıllı göçmenler ise, dernek binalarını düğün v.b. aktiviteler için kullanamamakla birlikte benzer sıklıkta bir araya gelmektedirler. Bir araya geldiklerinde yöresel yemekler pişirilmekte ve yenmektedir. Bu tencereler, bölge züccacılarında satılmaktadır. Boyut olarak oldukça büyük boyutlarının bölgede satılmasından ötürü küçük boyutlarını bulmak mümkün değildir. Büyük boyutta tencere kullanımı da sıklıkla büyük gruplar halinde toplandığını net göstermektedir. Ek: K.1. Şekil 2’de görülen tencereler 3 katlıdır ve bu 3 katın ve bu boyutun çoğu için az geldiği de söylenmektedir.

GK5 dernek faaliyetleriyle yakın ilgili bir göçmendir ve kendisi dernekten vakit bulabildiği zamanlarda Türk komşularına Uygur yemeklerini öğrettiğini söylemiştir. Kendisi de Türk yemeklerini öğrenmektedir.

Bayramlarda misafir ağırlanan odada yer sofrasında veya sehpa mutlaka yöresel kuruyemiş, şekerleme tarzı şeyler dolu olmaktadır ve bayram süresince onlar oradan hiç kaldırılmadan üstleri örtülerek muhafaza edilmektedir. Gelen misafire mutlaka sofraya kurulduğunu ve hemen yöresel lezzetlerin tattırıldığını GK11 anlatmıştır. Genel olarak gelen misafire hemen bir sofraya kurulmaktadır. Pide, sütlü çay, çerezler, bazı hamur işleri bu sofrada yer alabilmektedir (Bkz. Ek:P Şekil 3).

GK18 Kayseri’den eşiyle birlikte İstanbul’a gelişlerinin “aksakallıların ısrarı” üzerine olduğundan söz etmiştir. Aksakallılar dernek görüşmelerinde de sıklıkla vurgulanmıştır. Resmi olarak görünmeyen ancak göç öncüsü olarak ilk gelmişlerin gruba önderlik ettiği anlaşılmıştır. GK18 kendi kültürlerini tanıtmak üzere gönüllü elçilik yapmış ve şiirler yazmış bir bayandır. Doğu Türkistan kültürünün Türkiye çapında tanınmasında ciddi faaliyetleri olduğunu, Doppa atlı başlığı ve Doğu Türkistan mutfak kültürünü içeren sergiler açtığını ve 11-14 yaş arası çocukları eğiterek onlara yerel folklorlarını öğrettiğini söylemiştir. Yemek ve şiir yarışmalarında Türkiye çapında 1.lık ve 2.lık ödülleri aldığını, pek çok TV ve radyoda milletini

temsilen programlara katıldığını ve Türkiye'nin bir çok bölgesinde uluslar arası toplantılara davet edilip sunumlar yaptığını belirtmiştir.

GK19 kendisinin babasının 2. hanımından doğduğunu söylemiştir ve babasının 3 tane hanımı olduğunu da eklemiştir. 2 eşlilik ilk gelen göçmenlerde oldukça yaygındır. Ancak, Türkiye'ye geldikten sonra yapılan evliliklerde bu görülmemektedir.

Uygur ve Kazak asıllıların kendi içlerinde ayrımlarının olduğunu evliliklerde de görmek mümkündür. Birbirlerinden kız alıp verme bu araştırmada rastlanmamıştır. GE1 de bu durumu doğrulamıştır.

GE1 kendi kültürlerini yansıtan ve yemeklerinin yapıldığı lokantaların sayısının eskiden 4 tane olduğunu şimdi ise, bir kaçının kapandığını ama yenilerinin açılmak üzere olduğunu söylemiştir. GE1 evinde Uygurca film ve müzik cdlerinin bulunduğunu, TV olarak maalesef Uygurca bir TV kanalını izleyemediğini ve evinde Uygur yemek kültürünün hakim olduğunu da vurgulamıştır.

GK5 dil becerisi olarak Uygurca, Çince, Arapça ve Türkçe dillerini bildiğini, çocuklarına da en az 3 dil öğretmekte kararlı olduğunu söylemiştir. Doğu Türkistan göçmenleri dil konusunda öğrenmeye oldukça yatkındırlar. Özellikle, Çin hakimiyeti altında zorunlu olarak Çinceyi öğrenmektedirler ve Arapça da alfabe olarak Uygur alfabesine yakındır. GK12 ve GK17 Türkçe öğrenirken pek zorlanmadıklarını, Uygurcanın okunduğunda Türkçeye yakın olmasının bunda katkısının olduğunu söylemişlerdir.

Afganistan Türkleri

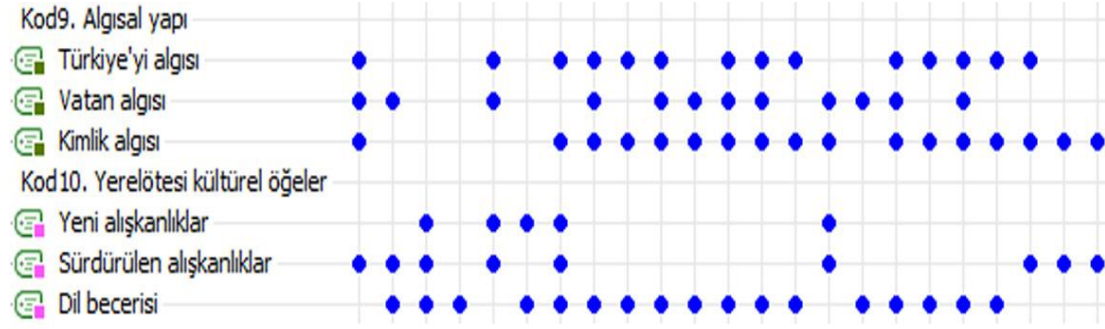
Afganistan'dan gelen grubun ortak yerelötesi kültürel öğelerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

Yaşça büyük olan ve Afganistan'da uzun süre yaşamış olanlar daha çok Afgan televizyonu izlemekte ve gençler çoğunlukla Türk televizyon kanallarını tercih etmektedirler. Afgan müziklerini ise çoğu dinlemektedir. Afgan müzik ve film cdlerini satan bir dükkan da alanda yer almaktadır. İşleteni yine Afgan olan bu dükkanda Afgan ve Türk bayrakları yan yana yer almaktadır (Bkz. Ek:P Şekil 4).

Pide benzeri ekmekleri tükettiklerini söyleyen göçmenler kendi göçmenlerinin işlettiği fırınlardan bunları temin edebilmektedirler (Bkz. Ek:P Şekil 5).

Göçmenler evlerine veya işyerlerine gelen misafirler için hemen her zaman hazır olan yeşil çay düzenekleriyle çay ikram etmektedirler (Bkz. Ek:P Şekil 6).

1. Afganistan Özbekleri (23 kişi)

Şekil 6.34: Afganistan Özbeklerinin sembolik bağ yapısı.

GK9 Afganistan'da Türkiye'yi İstanbul veya başka bir yerden değil de Zeytinburnu üzerinden bildiklerini söylemiştir. Ayrıca vatan olarak Türkiye'yi gördüğünü ve burada büyüdüğünü ve burada okuduğunu da eklemiştir. 7 yaşında ayrıldığı Afganistan hakkında da şunları söylemiştir.

Orada korku ile büyümüştük açıkçası, orası doğmuş olmama rağmen benim asla vatanım olmadı olmayacaktı ben Afgan değilim. Zorunlu olarak kaldığımız çokta sıkıntı çektiğimiz bir yer olmaktan öteye gitmiyor. Özbekistan'a da hiç gitmediğimiz için bilmiyorduk orayı da.

GK10, GK9'un annesidir ve Afganistan'ı vatani olarak görmektedir. Ancak Afganistan'a asla geri dönmeyi düşünmediğini de söylemiştir. Eşinin Özbekistan Özbeği olduğunu da belirtmiştir.

GK20 basamak ülke olarak gittikleri İran hakkında orada Afgan göçmenlerine oldukça çok ayrımcılık yapıldığını, insan gibi davranılmadığını ve bu yüzden Türkiye'yi sevdiklerini belirtmiştir. Bu bir çok görüşme de benzer şekilde vurgulanmıştır. İran'da kalmama sebepleri olarak ayrımcılık, iş ve konut imkanlarının hem yetersiz oluşu hem de Afgan göçmenlerine bu imkanların çok sınırlı sunulması belirtilmiştir. Ayrıca bazı göçmenler İran'da hakim grubun Şii mezhebine bağlı olmasını ve camilerde Şiilere uygun ibadet edilmesini de orada rahat hareket edememe nedeni olarak göstermiştir. Kendisi Afganistan'a geri dönmeyi istediğini karmaşık ifadelerle belirtmiştir.

Gitmek isteriz tabi. Durumumuz çok iyi. Herkesin yaşam şartlarına bağlı, burada iyiysen burada kalırsın. Gençlere gitmek zor geliyor. Gitseler bile yaşlılar gidiyor. Ailesi orda onu iş sahibi yapıyor.

GE3 Afganistan'a gitme konusu üzerine şu şekilde yorumlarda bulunmuştur.

Gezmek için belki memlekete giderim ama temelli olarak asla dönmeyi düşünmüyorum. Sanırım Türkiye'yi bırakıp Afganistan'a gitmek cenneti bırakıp cehenneme gitmeye benzetilebilir.

Kimlik algısı için ise GE3 şunları söylemiştir.

Özbek olmama rağmen Özbeklerle alakalı çok şey bilmem. Türk kültürü ile yetiştim dolayısı ile Türküm.

GE5 Türkiye'ye geliş nedeni olarak şöyle söylemiştir.

Türkiye'ye geçmek istiyorduk, çünkü Türkiye'deki insanlarla aynı soydandık, vatandaşımız sayılırlardı.

Aynı soydan olma, Türklük vurgusu bir çok göçmenin yaptığı vurgudur. Bu varış ülkeyle bir şekilde ilişki kurma biçimlerine dönüşmüş durumdadır.

GE5'in kimlik algısı oldukça nettir, Türkiye'yi sevdiğini ama kendini Afgan olarak hissettiğini söylemiştir. GE22 de benzer biçimde kendini Afgan olarak görmektedir.

GE9 Türkiye algısını ve aslında gelişinin farklı alternatifleri değerlendirdikten sonra olduğunu göstererek ifadelendirmiştir.

Bizim asıl amacımız Arabistan'a geçmekti. Arabistan bizi kabul etmedi. Amerikalılar çağırdılar. Her ihtiyacımızı onlar üstlendi. Ama biz zaten gavurdan kaçıyorduk, dolayısı ile Amerika'ya gitmemiz düşünülemezdi. Son olarak Türkiye'ye geçmek istedik. Türkiye'yi istememizin 2 sebebi vardı; 1. kökenlerimiz aynıydı, 2. olarak ise Müslüman bir ülkedydi. Gelecek nesillerimiz burada bozulmadan yetişebileceklerdi.

GE9 kimlik algısını Afganistan'da kalış süresiyle birlikte değerlendirerek şunları belirtmiştir.

22 yaşıma kadar Afganistan'daydım, dolayısıyla Türk biri memleketimi sorarsa Afgan göçmeniym diyorum. Afgan biri sorarsa da memleket muhabbetine giriyoruz.

GE10 ise kendini genel bir ifadeyle Türk olarak tanımlamaktadır.

GE12 de Amerikalılardan teklif aldıklarını ancak babasının orada yetiştiklerinde dinlerinden uzaklaşabileceklerinden korktuğundan kabul etmediğini belirtmiştir. Vatan algısı Türkiye ve Afganistan üzerine oldukça karmaşık bir kurguya sahiptir.

Memleketimden çok memnunum. Türkiye benim memleketim ve benim için de bir çok Avrupa ülkesinden daha çok yaşamaya elverişli olduğunu düşünüyorum. Kendi ülkeme de geri dönmeyi hiç düşünmüyorum. Burada kendimize bir düzen kurduk. Çocuklarımız burada daha iyi eğitilirler. Bunca şeyden sonra bırakıp tekrardan oraya dönmek sanırım büyük saçmalık olur. Ama kısa süreli ziyaretler yapıyoruz tabi, 1 haftadan fazla kalınca sıkılıyorz sonuçta alıştığımız bir yer değil.

GE12'nin kimlik algısı göçmenlik üzerine şu şekildedir.

Hepimizin kökeni Türk aslına bakarsanız ama biri bana memleket nere diye sorduğunda genelde göçmen olduğumu anlayıp nerden göç ettiğimi öğrenmek için sorduğu için, Afgan Özbek'i diyorum.

GE13 de şu sözlerle Türkiye'yi seçiş sürecini anlatmıştır.

İran'a ve Pakistan'a olan göçlerimizde hüznüydük, kendimizi üvey evlat gibi hissediyorduk, vatandaşlarımızdan ve topraklarımızdan uzakta yabancı gibi hissediyorduk. Fakat Türkiye'ye geçerken hüznü yerini mutluluğa bıraktı. Çünkü bizim de özümüz Türk'tü. Aynı

Soydan geliyorduk.

GE13 bir vatanımız da Türkiye demektedir ve vatan algısı hem Afganistan hem Türkiye olarak ikili bir durum arz etmektedir. Aynı kökten gelme vurgusunu GE17 de yapmıştır. Arkadaşlarıyla birlikte Türkiye'yi bu nedenle seçtiğini belirtmiştir.

GE13 kimlik algısının değişimini şöyle özetlemektedir.

Eskiden biri sorarsa Afganistan'lıyım diyordum, fakat artık Türküm diyorum. Nasıl ki bir çocuğu doğurandan ziyade büyüten annesi ise bizde öyle kendimizi Türk kabul ettik.

GE17 ise kendini Afganistanlı Türk olarak tanımlamaktadır.

GE20 Afganistan'da yaşadığı sıkıntıların onun vatan algısını nasıl etkilediğini şu sözlerle belirtmektedir.

Göç ettiğim ve Afganistan'dan uzaklaştığım için mutluydum. Çünkü savaş bir yandan işsizlik bir yandan yaşanılacak bir yer olmaktan çıkmıştı memleket. Memleket olduğu halde, doğup büyüdüğüm yer olduğu halde mutluydum uzaklaştığıma, artık siz anlayın durumun ne kadar kötü olduğunu.

GE20'nin kendi ifadesiyle kimlik algısı zamanla değişime uğramıştır.

Afganlığımdan bir hayır görmedim. Türkiye ve Türkler bana daha çok şey kattı. Dolayısı ile kendimi Türk olarak görüyorum.

GE21'in kimlik algısı dışsal tanımlardan etkilenmiş durumdadır. Ve resmi işlemlerde Özbek olduğu için kendisine yardımcı olunduğunu düşündüğünden kendini Özbek olarak görmektedir.

Kod 10 Yerelötesi kültürel öğelere gelindiğinde çeşitli kültürel öğelerin iç içe geçtiğini görmek mümkündür. GK14 kardeşine seslenirken iki isimle seslendiğinde bunun nedenini sorulmuş ve kendisi de hem Özbekçe hem de Türkçe isimlerinin olduğunu, ancak resmi işlemlerde Türkçe isimlerinin geçerli olduğunu söylemiştir.

GK14 Hatay'a gidiş gelişlerinde oturma alma işlemleri sırasında pardösü giydiklerinden, diğer Özbeklerin 'burka' adı verilen tarzda örtündükleri gibi örtünmediklerinden dolayı yerel polis tarafından orada yaşamadıkları konusunda şüphe uyandırdıklarını belirtmiştir. Bulundukları, yerleştikledir bölgelere göre yeniden kültürel kodlar ürettikleri bu örnekten oldukça net görünmektedir.

GK20 ve GE18 kültürel olarak yerel halkın düğünlerinden çok da farklı düğün kutlamalarının olmadığını, ancak genellikle kadın erkek ayrı yapıldığını söylemiştir.

GK21'in kızı üzerinden anlatımına bakıldığında, dernek folklorik kültürün devamında önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle göçmen çocukların folklorik oyunları öğrenmesi konusunda çalışmaları mevcuttur. Dernekler üzerinden kültürü yaşama yeni edinilen alışkanlıklar arasındadır.

GK23 Afganistan'da kadınlara yönelik baskının çok olduğunu ve burada kadınların evleneceği erkeği kendi seçebildiğini ve değişen kültür olarak bunu düşündüğünü söylemiştir.

GK14 devam eden farklı yöresel etkinlikler olarak, kız ve erkeklerin 13, 25 ve 37 yaş dönümlerinde kutlamaların yapıldığından bahsetmiştir, ancak detay vermemiştir.

Burada bulamayıp da Afganistan'dan özel getirttikleri bir şeylerin olup olmadığı sorulduğunda, GK20 düğünlerde giyilen elbiseleri çoğunlukla oradan getirttiklerini, pirinci ve halıları da aynı şekilde oradan getiren ticaret yapanların kendilerine sunduklarını belirtmiştir. GK20 hiç bırakmadıkları çok fazla geleneklerinin olduğunu, düğünle ilgili detaylar, gelinin kayınbabasına karşı davranışları gibi konularda özellikle aynı kültürü devam ettirdiklerini söylemiştir.

GK23 kendilerine özgü kültür olarak çalıştığı konfeksiyon atölyesindeki kumaşları göstermiş ve bu kumaşlar bize özel kumaşlar demiştir.

Özbek lokantasını işleten GE38 yerelötesi kültürel değerlerini şu ifadelerle belirtmiştir.

Afganistan'dan çerez (gençler yer), zeytin var bal var, buraya ceviz getirilir susam var, kuru üzüm var (çok şekerli).(Burası çok sık kullanılıyor mu yemek yemek için?) Eskiden küçük yerde yerim vardı 2 kat ,okuma yazmam yoktu, kim yerse yesin isim yaz derdim. Seneler öyle zarar ettim, hesaplar karıştı, okuma yazmam yok. Şimdi yazmak yok kardeşim, para öde dedim. Bura elhamdülillah iyi, yüzde yetmiş Türk geliyor. Arabistan Konsolosluğu'ndan falan, Özbekistan'dan, Belediye Başkanlığı'ndan geliyorlar. Bağcılar Belediyesi'ne, Başbakan'a yemek pişirdim ben 400 kişilik, Mevlanakapı'daki açılış için bir ay oldu. (Afgan cdcisi var, Afgan marketi var, siz yoğunlukla kullanıyor musunuz onları?) Tgrt'den çekim yaptılar. 4-5 ay sonra kendi yemeklerinizi görebilirsiniz, şunun belgesel cdsini çıkart dedim. onun için uğradım cd'ciye. Bizim lokantayı, derneği çekmişler. Afgan filmleri kendimizde var zaten Afganistan'dan da getiriyoruz.

Afgan market genellikle göçmenler tarafından kullanılmaktadır. Afgan cd'cisi ise, daha çok ihtiyaç duyulduğunda gidilen bir yer niteliğindedir. Kendi müzik, film cdlerini Afganistan'dan tanıdıkları aracılığıyla getirtmektedirler.

Dil becerileri konusunda göçmenlerin yurtdışında tanıdıkları, akrabalarının bile Türkçeyi az da olsa öğrendiklerini GK10'un görüşmesinde görmek mümkün olmuştur. Danimarka'daki kız kardeşi ve Almanya'daki yeğenleri az da olsa kendileriyle Türkçe konuşabilmektedir. Bunun yanı sıra Özbekçe ve Farsça bilmekteler ve bulundukları ülke dillerini de öğrenmiş durumdadırlar. Dil konusunun göçmenlerin bulundukları ülkede yaşama tutunmak açısından en önemli strateji olduğunu çok iyi kavramış ve bunun için çaba göstermişlerdir. Ancak, yurtdışındaki tanıdıkların bile Türkiye'deki akrabalarıyla iletişim için Türkçeyi öğrenmeleri ilginç bir veridir.

GK14 Türkçeyi kardeşinin gittiği okuldaki hocalardan öğrendiğini, bunun için okula gidip geldiğini anlatmıştır. GK21, konuşma Türkçesini 2 ay içerisinde komşularla diyalog kurarak öğrendiklerini belirtmiştir. Kendi evlerinde Farsça, Özbekçe ve Türkçenin karışık konuşulduğunu belirtmiştir. Arabistan'daki ablasının çocukları Cidde'deki Türk okuluna gidiyorlar, görüşme tarihinde yeğenleri onları ziyarete gelmişti. Akrabalarının Türkiye'yle bağlantıyı, Türkçeyi de öğrenmek amaçlı Türk okullarına çocuklarını göndererek sürdürdükleri görülmektedir.

Konfeksiyon atölyesinde çalışan ve Türkçede biraz zorlanan GK23, Farsça, Arapça, İngilizce ve Özbekçe bildiğini belirtmiştir.

GE5 ilk geldiğinde genelde Afganlar arasında kaldığından Türkçeyi öğrenemediğini, Türklerle temas etmeye başladığı anda kolaylıkla dil öğrendiğini söylemiştir. GE9, GE10, GE12, GE13, GE17, GE19, GE20 ve GE21 Türkçe öğrenme konusunda sorun yaşamadıklarını, Özbekçenin Türkçeye oldukça yakın olduğunu belirtmişlerdir. Erkek göçmenlerin dili sorun olarak görmemesinin altında yatan neden, çevrelerinde daha Türklerle birlikte olma fırsatlarının çok olmasıdır.

2. Afganistan Türkmenleri (10 kişi)

GK25 Türkiye'yi hem Müslüman bir ülke olarak hem de memleketleri olarak gördüklerini ve bu nedenle geldiklerini söylemiştir. Yasal göçmen olan GE4 de Türkiye bize bu hizmetleri sağladı ona çok teşekkür ederiz demiştir. Görüşmecinin de varış ülke yerel halkından olması onların Türkiye konusunda daha çok memnuniyetlerini dile getirmelerinde etken olmuştur diye düşünülebilir. GE4 genel değerlendirmesine şu şekilde devam etmiştir.

Herkesin buraya gelişi sebebi gerçekten, Türkiye'nin gerçekten çok güzel bir ülke olması kültürel yakınlık olması, dinsel de aynı şekilde. Türkiye şu anda yükselen bir değer.

Vatan algısı oldukça karışık olan GE36 düşüncelerini şöyle belirtmiştir.

İran'da yaşadık istemediler, onun dini değişik bizim değişik olmuyor. İrgat kümbet diyorlar orda yaşadık. Şii oldu Sünni oldu sıkıntı oldu. İran kimlik vermedi. Bizim ailelerimiz şimdi de Afganistan'da yok. Kalmadı, 5-10 aile vardır. 10 sene oldu hepsi Türkmenistan'da yaşıyorlar. Türkmenistan yani Türkiye kendi ülkem diyorum.

GK16 ise kimlik tanımlamasına şöyle değinmiştir.

Biz aslında Osmanlı gerçek Türk diyoruz kendimize, ama sizinki modern, değişti.

Kendini Afgan Türkmeni olarak tanımlayan GE2 devamında şunları söylemiştir

Dış görünüşüm itibari ile aslında Türkiye Türklerinden bir farkım yok ama bazen konuşmalarımı duyup memleket soranlar oluyor. Onlara da Afgan Türkmeni olduğumu söylüyorum.

GE41 arkadaşlarının bazılarının kendilerini Afgan diye tanıttıklarını bazılarının ise sadece Türkmen dediğini, kendisi ise Afgan Türkmeni olduğunu belirttiğini söylemiştir. GE42 ise kendini Türkmen olarak görmektedir.

Kod 10 Yerelötesi kültürel öğelerden, yeni kazanılan alışkanlık olarak GK7 bulunduğu çevrede bir Türk gence kaçan ilk kız olduğunu belirtmiş ve kendi kökenleri dışında birileriyle evlenmek onlar için alışılmamış bir şey olduğunu da eklemiştir. GE42 evlilikle ilgili kültürel alışkanlıklardan şu şekilde bahsetmiştir.

Benim hanımın olduğu aile kendi soyundan olmayana kız vermiyordu. 4 sene uğraştık sonunda oldu. Bizde Türkmenler tayfa tayfa ayrılıyorlar biz farklı tayfalardaydık. Severe evlendik çok zor oldu. Büyüklerimiz aynı şekilde kendi akraba çevresi dışında vermiyor, çünkü böyle şeyler olduğu zaman çabuk boşanmalar oluyor. Bizim normalde içimizde yok yani evlenmeden sonra ayrılma olayı yok yani. Farklı kültürden olunca Tokat'ta 2-3 kişi böyle şeyler oldu ayrılmalar oldu. Kız alınca da kız verince de oldu. Onlar da büyüklerinden böyle gördüğü için böyle gelmiş. Bunun araştırmasını kimse yapmıyor ama ben kendi yeğenimi verdim 3 sene önce, İspartalı eniştem. Çok gayet mutlular.

Doğu Türkistanlı ve Afganistanlı diğer göçmenlerde olduğu gibi bu grupta da ülkelerinde 2-3 eşli evlilikler yaygındır ve göç eden ilk nesil ve onların ailesi bu tarz evlilikler yaparak Türkiye'ye gelmişlerdir.

Göçmenlerin evlerinde yapılan görüşmelerde dikkat çeken bir konu da kadınların yerde minderde oturmaları ve erkeklerin koltukta oturmalarıdır. Bu tarz bir düzen kırsal kesimlerde devam eden ataerkil kültüre benzer nitelik göstermektedir.

GK25 Afgan marketinden Türkmen pirinci ve çayı aldıklarını belirtmiştir. Afgan pirincinin kokusunu beğenmediklerini ve bu nedenle ya Türk pirincini ya da bulurlarsa Türkmenistan'dan gelen Türkmen pirincini tercih ettiklerini söylemiştir.

GE4 Kapalıçarşı'da çalışan çok Türkmen olduğunu sayıca 200'ü geçmiş olabileceğini belirtmiştir. Afgan Türkmenleri çok çocuk yapar, biz genelde kalabalık oluruz demiştir.

GE42 yerel kültürlerine dair şunları söylemiştir.

Genelde aramızda (düğün v.b işleri) bu işleri yapan hayırsever yok. Hekim abi vardı, bu işleri çok iyi bilirler. Herkesi arar gelir haber verir. Onun gibi bir kaç abimiz daha var, bunlar ilgilenir öyle şeylerle. Düğün, cenaze olunca haber ederler, bu işi çok iyi yapıyorlar. Buradan Tokat'a, Hatay'a herkese haber veriyorlar. (Neyle?) Telefonla. Kendi güvendiği haber ulaştıracağına emin olduğu kişilere ulaşır. Tanımadığınız kişilerin cenaze düğünlere gider misiniz? Bizimkiler hepsi öyledir. Ben tanımasam abim babam tanıyor diye gideriz. Davetiye gereksiz kalmadan genelimiz gider. Sizin ülkenizde olup Türkiye'de yaşatmaya çalıştığınız neleriniz var? Geleneklerimiz, kıyafetlerimiz, dilimiz var. Yemek? Pilavlarımız var, sofra kurulumuz değişmedi kültürü aynı. Yerde yeriz elimizle yeriz.

3. Afganistan Kazak, Tacik ve diğerkleri (9 kişi)

Şekil 6.36: Afganistan'dan gelen diğerk göçmenlerin sembolik bağ yapısı.

Kazak asıllı GK6 İran'da kendilerini Afgan oldukları için herkesin dışladığını ama en çok da bölgenin yerel Kazak halkından çok incindiklerini ifade etmiştir. Kazak asıllı GE34 de memleketi gidip geliyor musunuz sorusuna, Kazakistan'a gidiyoruz ama Afganistan'a gitmiyoruz diyerek cevap vermiştir.

Hazara asıllı GE30 Zeytinburnu ve Türkiye kendi memleketimiz gibi demiştir. Eşinin ayrıldıktan sonra bir kere Afganistan'a gittiğini ve bir daha asla gelmem buralara dediğini çünkü orada çok kargaşa ve yoksulluk gördüğünü belirtmiştir.

Kazak asıllı GK2 kimlik olarak kendini Türk gibi hissettiğini söylemiştir.

Kazak asıllı GE11, kendini Afgan olarak görmediğini Kazak olarak gördüğünü vurgulamıştır.

GE34 kimlik tanımlaması sorusuna şöyle cevap vermiştir

Biz zaten genel kimliğimiz Türkistanlıyız. Bizim orda Kazakistan'da genelde ayırım yapmıyorlar.Özbek olsun, Türkmen olsun hepsine Türk diyorlar. Eski zamanda Orta Asya'dan gelmiş buraya hepsini Türk olarak görüyorlar.

Yerelötesi kültürel öğelerden olan akrabayla evlilik gibi eski alışkanlıkları değiştirmeye çalışan Kazak asıllı GK2 ailesinin akrabalarıyla evlendirmeye kalkması üzerine Afgan Türkmeni biriyle kaçarak evlendiğini anlatmıştır.

Doğu Türkistanlı ve Afganistanlı iki göçmen grubunun birbiriyle etkileşime girdiği alt grup Kazak asıllı gruptur. Genelde ortak olarak Kazak Deneği'ni kullanmaktadırlar. GK6 mevlit, düğün gibi törenlerinde Kazak Derneği'ni kullandıklarını belirtmiştir. Ancak bu etkinlikler haricinde dernekle bağlantısının olmadığını da vurgulamıştır.

Kazak asıllı GE11 de yeni kazandıkları değerlerden birinden şu şekilde bahsetmiştir.

Şimdiki fikirlerimizle o zamankiler başka. Kendi çevremize bakıyorduk Kazaklar olarak bakıyorduk. Bunu da (yanındakini göstererek) kendime yakın bulurum, Özbekleri Türkmenleri de. Bizim dışarıya kız verme olayımız çok nadir. Afganistan'da 40 yıl kalmışız. 25 bin hane varmış orda. 3 ya da 4 sadece kız vermiş dışarıya. Yani biz geldiğimiz zaman o zihniyetteydik. Şu anda ben diğerk göçmenleri ayırt etmeyiz. Kardeşim gibi görürüm.

Farisi asıllı GE27 Türkiye'ye geldiklerinde Nüfus Müdürlüğü memurlarının kendilerine bu Afganca isimleri değiştirin Türkçe isimler bulun kendinize dediğinden ve bu nedenle iki isimli olduklarından bahsetmiştir. Bu isim değiştirme konusu oldukça ilginçtir ve kimlik tanımlamalarındaki karmaşayı da artıran bir etken olabilir.

Peştun asıllı GE31, Peştun geleneğinin daha muhafazakar olduğunu, düşünlerde kadın, erkek ayrı olduklarını ve farklı yemek adları ve yemek kültürlerinin olduğunu söylemiştir, ancak detay vermemiştir.

Hazara asıllı GE30, kız alıp verme konusunda hala kültürlerinin katı olduğunu ve farklı asıllardan olanlarla evlilik konusunda etkileşime girmediklerini anlatmıştır. Afgan marketinden alışveriş yaptığını ve kendi yöresel yemek malzemelerini başka yerde bulamadıklarını da eklemiştir.

Kazak asıllı GK6, kızının okula gönderdiğinde burada dil sorunundan ötürü sıkıntı yaşadığından bahsetmiştir.

Tacik asıllı GE7 dil konusunda hep sıkıntı yaşadığını halen bu sorunu aşamadığını, maddi yetersizliklerden dolayı da kursa gidemediğini belirtmiştir.

Farisi asıllı GE27 ise, Farsça, Özbekçe, Tacikçe ve Türk dillerinin hepsini biliyorum demiştir. Bu onun sosyal sermayesini de oldukça geliştirmiş durumdadır. Zaten Afganistan'dayken üniversite rektör yardımcısı olduğunu da belirtmek gerekir.

6.3 Bölüm Değerlendirmesi

Dört ana temada iki Türk kökenli göçmen grubu özelinde değerlendirilen ulusötesi sosyal alanlar ve ulusötesi etkileşimleri şu şekilde özetlemek mümkündür.

	Doğu Türkistanlı Türkler	Afganistanlı Türkler
Sosyo politik ağ ve bağ	Sosyal ve politik olarak oldukça hareketli, ikiden fazla ülkeyle bağlantılı, yurtdışı ilişkileri kuvvetli bir gruptur. Grup içi bağları, dernekler aracılığıyla pekiştirilmekte ve Kazak asıllı grubun grup içi bağları Uygur asıllılara oranla daha güçlüdür. Uygur asıllı grubun da son dönem gelenleri daha farklı grup içi bağlara sahiptir.	Grup kendi içinde farklı asıllara sahip göçmenlere göre ayrışmaktadır. Özbek ve Türkmen asıllılar grup içerisinde yoğunlukla bulunmaktadır. Özbek asıllılar bölgeye ilk gelenlerden oldukları için, dernekleşmeye daha yatkındır. Politik olarak Doğu Türkistanlı göçmenlere oranla oldukça pasif durumdadırlar.
Ekonomik bağ	Ekonomik olarak, Türkiye'ye ilk gelen göçmen olmanın avantajını yakalamışlardır. Deri ve Tekstil sektöründe işveren konumunda bulunmaktadır. Bunun dışında	Özbek asıllı göçmenler daha çok deri ve tekstil sektöründe işveren ve çalışan olarak yer almaktadır. Türkmen asıllı göçmenler ağırlıkla halıcılık sektörüyle uğraşmaktadır.

	değişik ticari aktivitelerle de uğraşanlar vardır. 2. Nesil göçmenler daha çok eğitime ve beyaz yakalı mesleklere yönelmişlerdir.	Diğer farklı asıllı göçmenler de yine mahalle atölyelerinde alt kademe işlerle ya da call shop gibi farklı alternatiflerle geçimlerini sağlamaktadır.
Mekansal bağ	Mekansal olarak, Türkiye'nin çeşitli illerinde iskanlı göçmen olan tanıdıklarıyla irtibat halindedirler. Uluslar arası hareketlilik düzeyleri yüksektir ve yurtdışından çok fazla akraba tanıdık buraya ziyarete gelmektedir. Zeytinburnu mekanında belirli mahallelerde yoğunlaşmakla birlikte Zeytinburnu ilçesi bütünüyle ve İstanbul'la oldukça etkileşim içerisindeyler. Özellikle politik aktiviteler için Fatih bölgesinde yaşayan Uygurlarla diyalogları güçlüdür.	Uluslar arası düzeyde kendi asıllarına göre çeşitli ülkelerle irtibatları vardır ancak düzeyleri çok sınırlıdır. Ara noktadaki bağlantıları bir süre devam etse de, zamanla oradan tanıdıklarını da buraya getirttikleri için o ülkelerle bağları zayıflamıştır. Ekonomik bağlardan dolayı Afganistan'la bağı devam eden Türkmen asıllılar ve ticaretle uğraşanlar dışında, Afganistan'la çok bağlantı kurmamaktadırlar. Zeytinburnu mekanını Afganlıların yoğun yerleştiği mekanlarla sınırlı olarak kullanmaktadırlar. Zeytinburnu dışıyla irtibat düzeyleri daha düşüktür.
Sembolik bağ	Yerel kültürlerini korumak konusunda ısrarlıdır. Uygur ve Kazak kültürleri kendi içlerinde farklılaşmaktadır. Evlerde yöresel yemekler ağırlıklı yapılmaktadır. Geleneklerini dernekler aracılığıyla yeni nesillere duyurmaya çalışmaktadırlar. Dil konusunda problem yaşamadıkları için yerel kültüre de adapte olabilmektedirler. Kimlik algıları oldukça nettir ve vatan kavramları da belirgin olmakla birlikte vatanlarına geri dönme ihtimalini pek düşünmemektedirler.	Yerel kültürlerini korumaya çalışmaktadırlar. Ancak kimlik algıları ve vatan algıları oldukça karmaşıktır. Yerel kültürle iletişim kurmaya çalışırken, kendi kimlikleri üzerinde çatışmalar yaşayabilmektedirler. Dil konusunda genellikle sıkıntı çekmezken, Türk asıllı olmayan azınlıktaki grup bu konuda zorlanmaktadır. Afganistan'ı genel olarak vatanları gibi algılamamaktadırlar. Yine de oradan yemek kültürü ve diğer kültürel öğeleri korumak konusunda hemfikirdirler.

Genel çerçevedeki bu değerlendirme üzerinden denilebilir ki, iki göçmen grubunun kendine özgü bir ulusötesi yapılanması mevcuttur. Ulusötesi sosyal alanları birbirlerine mekansal olarak çok yakın olmasına rağmen etkileşimleri bu yakınlığa oranla çok düşük seviyededir. Birbirlerinin politik veya sosyal aktivitelerinden de çok haberdar değillerdir. Yerel halk ise, komşuluk ilişkileri bağlamında kendileriyle etkileşimdedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde tez araştırmasının genel bir çerçevesi sunulmaktadır. Literatürdeki uygulamalı ve teorik araştırmaların ışığında, alan araştırması bulgularının genel yorumları, bu araştırmanın yararları ve sınırlılıkları ve bundan sonra yapılacak çalışmalar için öneriler yer almaktadır.

7.1 Genel Değerlendirme

Göç hareketleri, sadece insanların değil, malların, bilginin sembollerin ve kültürel pratiklerin de akımını içermektedir. Döngüsel olarak bu akımlar çok uçlu bağlarla ulusötesi değişimi sürekli ivmelemektedirler(Faist, 2003). Tez araştırması da, bu bağlar ve ağları analiz ederek ivmelenen ulusötesiliği ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Kuramsal arka planda (Bölüm 3) görüldüğü üzere, ulusötesilik yazınında birbirinden farklı tanımlar ve kavramsallaştırma düzeyleri vardır. Ulusötesiliği, sadece tek bir çerçeveden ele alan, ekonomik ulusötesilik, politik ulusötesilik gibi çalışmalar bulunmaktadır. Bu araştırmada ise, üst genel bir çerçeveden ve bir çok boyutuyla ulusötesilik ele alınmaktadır. Faist (2003)'ün vurgusunda yer alan, üst ölçek (uluslar arası boyut), orta ölçek (toplumsal boyut) ve alt ölçek (aile ve bireysel boyut) lardan en çok ihmal edilen orta ölçek (toplumsal boyut) bu araştırmada temel ölçek olarak ele alınmış ve belirli bir bölgede (Zeytinburnu), belirli iki göçmen grubun (Doğu Türkistanlı ve Afganistanlı Türkler) ulusötesiliği analiz edilmiştir. Ancak, bu toplumsal boyutun ulusötesiliği hem üst ölçekte hem de alt ölçekte ele alınmaya çalışılmıştır.

Araştırma soruları bölümünde de vurgulandığı üzere (Bkz. 8. sayfa), ulusötesilik kavramı alan araştırması öncesinde üç ana temada (sosyal, mekansal ve ekonomik olarak) kurgulanmıştır. Ancak alandan ve kuramsal arka plandan gelen katkılarla buna dördüncü bir bölüm (sembolik bağ) eklenmiş ve sosyal ağ ve bağ yapısına politik kısım da eklenerek sosyo politik ağ ve bağ yapısı olarak genişletilmiştir. Tez araştırmasında mekansal bağ, Amerika ve Avrupa'nın çeşitli kentlerinde yapılmış ulusötesilik araştırmalarında tanımlanan mekan kavramından daha çok fiziksel mekana vurgu yapmaktadır ve sosyo kültürel mekana da göndermeleri bulunmaktadır. Ulusötesilik çalışmalarında daha önce sembolik ağ ve bağ üzerine kısmi vurgular yapılmış olsa da göçmenlerin gündelik yaşamlarındaki ulusötesiliğe bu araştırmada daha çok vurgu yapılmıştır. Ancak daha detaylı antropolojik

alışmalara da ihtiyaç vardır. Genel olarak denilebilir ki, sosyo politik, mekansal, ekonomik ve sembolik ağ ve bağlar bir bölgede yaşıayan göçmenlerin ve o bölgenin ulusötesilik durumunu analiz etmede anahtar temalar olabilirler.

Son değerlendirme olarak denilebilir ki, incelenen iki grup Türk kökenli göçmenin ulusötesiliği yaşıama biçimi birbirinden bazı farklılıklar içermektedir. Doğu Türkistan'dan gelen grup daha diyasporik ve politik sosyal ağ ve bağlar kurarken, Afganistan'dan gelen grup, kendi içinde gruplara ayrılmış ve ulusötesiliği yeni temellendiren nitelikte ağ ve bağlara sahiptir.

Doğu Türkistan'dan gelen grup Afganistan'dan gelenler için bile öncü göçmenler niteliği taşımıştır ve yeni gelenler kendi sosyal ağlarını kurana kadar bir çok konuda destek sağlamıştır. 1982-1983 döneminde Afganistan'dan ilk gelen grup ise, kendi grupları içerisinde öncü göçmen olma özelliği göstermektedir.

İki grubun Zeytinburnu bölgesinde mekan kullanımları birbirlerine yakın mesafede de olsa, ayrılmış ve özelleşmiş durumdadır. Konut yerleşim mekanları da kümelenme şeklindedir ve aynı binada bile iki grubun birbirleriyle iletişim düzeyleri düşük düzeydedir. İki grubun birbiriyle iletişimin yüksek olduğu tek alt grup Kazak kökenli göçmen grubudur.

Sembolik kültürler ve bağlar birbirlerine bir çok noktada benzemekle birlikte, kullanılan dil, yemek yeme alışkanlıkları, tüketilen çay gibi bazı özel durumlar ve fiziksel görünümleri grupları ayırt etmede ne çıkmaktadır. Sayıca oldukça çok olan Afganistan'dan gelen göçmen grubunun sosyal ve ekonomik sermayeleri Doğu Türkistan göçmenlerinden düşük düzeydedir. Doğu Türkistan göçmenleri bölgeye önce gelmenin ve ekonomik sektörlerde önceden yer almanın getirdiği avantajlardan yararlanmışlardır.

7.2 Sosyo Politik ve Ekonomik Düzeyde Ulusötesilik

Sosyo politik ağ ve bağlar, bu araştırmada, g etmeden önce, göç ederken ve g sonrası varış ülkesinde olmak üzere üç ana evrede tanımlanmıştır. ıkış ülkesinden ilk hareketi sağlayan ağlar, g ederken, ara noktada bulunan ağ ve bağlar, g ettikten sonra yasal, yasadışı kabul sistemleri göçmenlerin ulusal sınırları aşan ulusötesi sosyo politik ağ ve bağlarını oluştırmaktadır. Yerelötesi sosyo politik ağ ve bağları ise, kendi etnik alt kültürüne bağlı olarak gelişen grup içi dayanışmalar, bağlantılar, diğer göçmen gruplarıyla ilişkiler, yerel halkla kurulan diyaloglar ve etkileşimlerle, dernekleşme faaliyetleri ile tanımlanmıştır.

Georg Simmel'in 'kapılar ve köprüler' fenomeninden yola çıkarak ulusötesi toplumsal alanları tanımlamak gerekirse, kapılar iki ülke arası gidişlere izin verme, engel yaratma gibi özelliklerle ilgilidir. Köprüler ise, organizasyonlar, gruplar ve enformel göçmen ağlarını da kapsamaktadır. Kapılar, göç ara noktalarında göçmenleri kabul eden ülkeler olarak görülebilir. Pakistan, Hindistan ve İran bu noktada göç hareketi için göçmenlere ilk kapı olmuştur. Ancak bu kapılarda kalış süreleri de ülke politikasıyla paralellik arz ettiği için, ara noktalarda rahat edemediklerini düşünen göçmenler Türkiye'yle görüşmelere başlamışlardır. Türkiye o dönem Türk kökenli göçmenlere yasal bir kabul zemini hazırlamıştır ve göçmenler bu kabul sistemini kendilerinin ülkeye daveti olarak algılamışlardır.

Türkiye devleti yetkilileriyle görüşenler, sosyal sermaye bakımından grubun en güçlüleri, göç süresince de gruba öncülük eden ve çoğu maddi manevi riski üzerine alan öncü göçmenlerdir. Göç kapıları Türkiye tarafında hala Türk kökenli göçmenler için açıkken, Çin'in son dönem çifte pasaport uygulamasını yasaklaması gibi çıkış ülkesi tarafından kapalı durumdadır.

Köprüler olarak ise, varış ülke politikaları ve öncü göçmenlerin açtığı göç yolu sayılabilir. Öncü göçmenler için açılan yolla göç ağları kurulmuş, sosyal sermayeler oluşmuş ve göç ilk döneme oranla oldukça kolaylaşmıştır. Öncü göçmenler; çıkış ve varış ülkesindekilerle ilk iletişimi kurma, çıkış ülkesinden gelecek yeni göçmenler için varış noktasında yasal zemine onları dahil etme, iş olanakları hazırlama, konut ediniminde yardımcı olma gibi bir çok noktada destek işlevi görmüşlerdir. Bu işlevleri üstlenebilmek için de sosyal ve ekonomik sermayelerini geliştirme yoluna gitmişlerdir. Varış ülkesinde resmi kanallarla ne şekilde irtibat kurulacağını da yine öncü göçmenler belirlemişlerdir.

Varış ülke siyaseti ve yurttaşlarının, gelen göçmen gruplarına yönelik uyguladığı sosyal mesafe göçmen gruplarına göre farklı da olabilmektedir. Almanya'da Avrupalı göçmenlere (İtalyanlar gibi) uygulanan sosyal mesafe gittikçe azalırken, kendi kültürüne uygun olmadığını düşündüğü göçmenlere (Türkler gibi) sosyal mesafe artmaktadır. Sosyal mesafe, bir grubu içine dahil etmenin yol açtığı maliyet ve getiri hesabına göre şekil alabilmektedir (Faist, 2003). Zeytinburnu yerel halkı ve yerel yönetimi de, T.C. vatandaşı olmuş ve kökeni Türk olan bu göçmenlere karşı sosyal mesafe bakımından oldukça yakın mesafede durmaktadır. Afganistan'dan gelen ve kaçak durumda olan, kökeni de Türk olmayan göçmenlere karşı ise, bir karşı duruş söz konusudur. Konut kiralamada karşılaşılan sorunlar bu sosyal mesafenin gruplara göre değiştiğinin açık bir göstergesidir. Görüşmelerde de buna vurgu yapılmış ve kaçak gelen göçmenler durumları yasallaşmadan önce, ilk geldikleri

dönemde konut bulmada hep sıkıntı çektiklerini ve sıklıkla (6 aylık süreçlerde) ev değiştirmek durumunda kaldıklarını söylemişlerdir.

Putnam(2000)'ın iki kategoride köprü kurucu ve bağlayıcı olarak tanımladığı sosyal sermayeyi, alan araştırmasında incelenen göçmenler üzerinden şu şekilde okumak mümkündür. Göçmenler göç ettikleri ülkede iş bulabilmek ve sosyal sermayelerini kullanmak için genellikle toplumsal bağlara, yani yerleşmiş göçmenlere ihtiyaç duymuşlardır. Bu noktada, Türkiye'ye ilk gelen göçmenler, kendilerine benzer asıllı göçmenler için hep köprü kurucu sermaye olmuşlardır. Kaçak göç yollarındaki insan kaçakçısı tanıdık ve akrabalar ise bağlayıcı sermaye olarak görünmektedir. GK3 bunu görüşmesinde açıkça ifade etmiş ve kaçak göçünü organize eden akrabasının göç maliyetini kendisini İstanbul'da zorla çalıştırarak ödettirdiğini anlatmıştır (Bkz. 185. sayfa).

Ayrıca, Doğu Türkistan'dan gelen göçmenlerin sıklıkla ulusal ve uluslararası düzeyde sempozyum, seminer düzenlemeleri, Çin'in politikalarını protesto gösterileri, eylemleri ve uluslararası düzlemde katıldıkları Dünya Uygur Kurultayları onların çıkış ülkesi ve oradaki tanıdıklarıyla aralarında bağ kurucu sermayelerini oluşturmaktadır. Ayrıca, Zeytinburnu'na entegre olmuş kamu çalışanları, ulusal düzeyde üst düzey eğitilmiş öncüleri (akademisyen, belediye yetkilisi gibi), STK faaliyetleri de onların varış ülkesinde (Türkiye'de) tutunmalarını sağlayan araçlar olmaktadır. Yasal olarak iskanlı göçmen statüsünde ülkeye kabul almış olmaları da onların varış ülkesiyle arasındaki en güçlü köprü durumundadır. Afganistan'dan gelen göçmenler de aynı şekilde etnik köken odaklı STK faaliyetleri üzerinden köprü kurmaya çalışmaktadırlar. Bağlayıcı sermaye olarak da, memleket temelli STK oluşumlarına katkı sağlamak, yeni gelen göçmenlere yardım etme yükümlülüğü gibi bağları vardır. Toplumsal ilişkilerde, grup içi bağlarda düğün, cenaze gibi toplu etkinliklere katılmak, belirli toplantılara, iftar davetlerine hem katılmak hem bu davetleri düzenlemek de sorumlulukları arasındadır. Bu bağlayıcı sermaye doğal bir sistemde işlemektedir.

Glick-Schiller (2005b), çalışmasında eskiden yapmış olduğu (1994 ve 1998) vurguyu tekrarlayarak, memleket temelli oluşumların ulusötesi bağlantıyı destekler nitelikte olduğunu söylemektedir. Bu oluşumlar, (çıkış bölgesinin veya kaldıkları bölgenin ve yerelinin rolü olsun veya olmasın), her zaman ulusötesiliği desteklemektedirler. Aynı şekilde, Zeytinburnu'nda da göçmenlerin memleket temelli dernek oluşumları, kendi çıkış ülkelerinden (memleketlerinden) destek görmeden ve hatta Türkiye devletinden de destek görmeden devam etmekte ve ulusötesi etkinliklerle bu göçmenlerin ulusötesi sosyal alanlarını oluşturmaktadırlar.

Didem Danış (2010)'ın Iraklı göçmenler üzerinden yorumladığı gibi, göçmenlere yönelik resmi politikaların ve devlet destekli yardım programlarının çoğunlukla yetersiz olması, temel ihtiyaçları karşılamada toplumsal ağların önemini oldukça artırmaktadır. Ayrıca, Türk toplumunun heterojen yapısı da gelen göçmenlerin toplumsal yapıya "parçalı bir şekilde bütünleşmesine" katkı sağlamaktadır. Böylece de göçmen kümeleşmeleri oluşmaktadır. Alan araştırmasına konu olan bu Türk kökenli göçmenler, iskanlı göçmen olarak kabul olundukları kentlerde, Türkiye'ye yurtdışından gelen diğer göçmenlerden imkanlar açısından oldukça farklı ve destek görür konumda olmuşlardır. Ancak Zeytinburnu'na geldiklerinde biraz daha farklı bir ortama dahil olmuşlar ve sadece yasallaşmış olmaları onların yararına olmuştur. Yine de alt etnik yapıya göre Zeytinburnu bölgesinde göçmen kümelenmeleri oluşmuştur. Bunun en büyük nedeni, yasallaşamayan gruplar için ve sürekli yeni gelenler için bir arada olmaları, dayanışmaları gerekmektedir. Tez araştırmasında incelenmeyen diğer mahalleler bazında da, göçmen yoğunlukları belirgindir ve Balkan göçmenlerinin de benzer şekilde belirli noktalarda kümелendiği gözlenmiştir.

Göçmenler kolektif **politik** faaliyetlerini, kültürel kodlarını ve ekonomik işbirliğini sadece fiziksel mekan ve coğrafi mesafeye göre planlamamaktadırlar (Faist, 2003). Aynı şekilde Doğu Türkistan diasporası da Türkiye çıkışlıdır ancak dünyanın her yeriyle bağlantılı yürütülmektedir. Uygur kurultayları şu an Avrupa merkezli devam etmekte, Uygurların manevi lideri olarak görülen Rabia Kadir Türkiye'ye gelemediği için Avrupa ve Amerika'da politik faaliyetlerini devam ettirmektedir. İstanbul'da Zeytinburnu'nda yerleşik ama burasıyla sınırlı olmayan ve dünyanın bir çok noktasına uzanan karaktere sahip bir Doğu Türkistan ulusötesi ağ ve bağları söz konusudur.

Glick-Schiller (2005b), küresel kentlerde yurtdışından gelen göçmenler, bulundukları ulus-devlet içerisinde politik olarak hareket edemiyorlarsa, yerel politik araçları kullanarak kendilerine bir yer edinmektedirler demiştir. Zeytinburnu'nda da özellikle Doğu Türkistanlılar için bu geçerlidir. Türkiye ülke politikası, henüz onları resmi dille desteklemiyor olsa da, dernekleri aracılığıyla yaptıkları sempozyum, seminer, kutlama gibi aktiviteleri sayesinde Zeytinburnu Belediyesi'nce ve aktivitelerin ulaştığı çevrelerce duyulmaktadır. Ayrıca belediye bu tarz aktiviteleri için kendilerine mekan tahsis de yapmaktadır. Bunun olmasında belediye içerisinde TC. vatandaşı olmuş Doğu Türkistanlıların da çalışmasının payı büyüktür.

5 Haziran 2009'daki Urumçi olaylarından dolayı bölgedeki Doğu Türkistanlı göçmenler, gerilimli ve politik olarak kimliklerini daha öne çıkaran yapı sergilemeye başlamışlardır. Doğu Türkistan Gençlik Dayanışma Derneği de bu gerilimli dönemde

kurulmuştur. Dernek, Milliyetçi Halk Partisine daha yakın duran bir yapı sergilemektedir. Doğu Türkistan'a yönelik faaliyetlerde bulunan toplam 5 dernek, sık aralıklarla sürekli sempozyum, seminerler düzenlemişler, Çin politikalarına karşı eylem ve protestolar, gösteri yürüyüşleri yapmışlardır. Uluslararası anlamda diğer Doğu Türkistan dernekleriyle de bu dernekler sürekli irtibat halindedir. Bu dönemde özellikle yurtdışından yoğun insan trafiği yaşanmıştır. Uygur lokantaları kapanmak üzereyken bu hareketli dönemde yenileri de açılmıştır. Çin'e dair söylemlerinde Doğu Türkistanlılar artık daha cesurdurlar ve lokantalarına Çinliler giremez yazılarını asmışlardır.

Ayrıca yerel halkın desteğini de sosyal sermayelerine katmak için onlarla bazı ortak noktalar bulmaları ve bu konu üzerinden destek almaları da göçmenler için vazgeçilmez bir stratejidir. Wilkosveksi (2010)'un da vurguladığı gibi, Doğu Türkistanlılar bunu Türklük üzerinden siyaset yaparak iyi kullanmaktadır. Özellikle Doğu Türkistan Gençlik ve Dayanışma Derneği ve diğer derneklerin aktivitelerinden bunu okumak mümkündür. Diğer dernekler de (Afgan dernekleri gibi) muhafazakar yapılarını, bölgedeki muhafazakar insanlarla entegrasyon için daha çok ön plana çıkartabilmektedirler.

Thomas Faist (2003), ulusötesi toplumsal alanlar içindeki göçmen örgütlerinin, göç veren ve alan devletler tarafından kolaylıkla kontrol edilemeyen bir yapıya sahip olduğundan bahsetmektedir. Bu çalışmada da, göçmenlerin dernek oluşumlarının, benzer şekilde ulusal sınırları aşan ve ülke politikasıyla zaman zaman çelişen nitelikte faaliyetler içerisine girdiği görülmüştür. Doğu Türkistan derneklerinin bazı eylem, gösteri gibi faaliyetleri Türkiye devletinin Çin'le olan ekonomik ilişkilerinde bazı sıkıntılar oluşturabilmektedir. Göçmenlerin faaliyetlerini kısıtlamaları yönünde Çin tarafından Türkiye'ye baskılar yapılmaktadır. Bu konuda daha dikkatli olacağını Çin tarafına vurgulayan Türkiye devleti, Çin'den de bölgeye (Doğu Türkistan) Türkiye'den direk uçuşları desteklemesini beklemektedir. Ancak, her iki taraf da Doğu Türkistan konusunun ikili ilişkilere zarar vereceğinden endişe ettiği için konuyu özel olarak gündeme getirmemeye gayret etmektedir (Url-17).

Glick-Schiller ve Levitt (2006) ulusötesi aktivitelerle büyük oranda ilişkili bir göçmenin, yeni yerleştiği ülkeyle de büyük oranda bütünleştiğinden söz etmektedir. Bu ifadeyi tersinden de okuyarak alan araştırması bulgularıyla denilebilir ki, yerleşik ve varış ülkesinde bir çok problemlerinin üstesinden gelmiş bir göçmen daha çok ulusötesi aktivitelere katılabilmektedir.

Ekonomik sermaye, sosyal sermayeye oranla nakledilebilirliği en kolay sermaye türüdür (Faist, 2003). Türk kökenli bu göçmenler, göç yoluna çıktıklarında, çoğu elinde var olan ekonomik sermayeyi hemen harekete geçirmiştir. Kırsal bölgede yaşayanlar topraklarını satmışlar, kentlerde yaşayanlar evlerini satıp göç yoluna çıkmışlardır. Göçü olabildiğince en yakın noktaya, en yakın ülkeye yaptıklarından yolculuk maliyeti az olsa da, orada bir süre iş bulamamanın getireceği sıkıntıyı ellerindeki maddi birikimle karşıladıklarından hafifletebilmişlerdir.

İlk gidilen ara noktada ekonomik sermaye bakımından güçlü olarak kolaylıkla sermayelerini çoğaltabilmişler ve ellerinden ne iş geliyorsa o işi büyütebilmişlerdir. Türkmen kökenliler bunu halı dokutup satarak yapmıştır, diğerkleri tekstil üzerine ve bir kısmı da ticaretle uğraşarak yeni bir göç için maddi birikim elde etmiştir.

Yeni bir göç her zaman maddi ve manevi olarak sermayeleri zarara uğramaya başladığında gerçekleşmiş ve kendilerine yaşama tutunacakları yeni bir yer bulduklarında maliyeti ne olursa olsun geçmişlerdir. Bazen ara noktalar arasında birkaç kez mekik göç yapan göçmenler de olmuştur. İran'a gittikten sonra Pakistan'a sonra tekrar İran'a gidenler vardır. Türkiye göçe ilk çıkan öncü göçmenlerin dönemi için hiç hedef ülke olmamıştır.

Ara noktalarda yaşarken Türkiye'ye gitme fikri belirmiş ve Türkiye devletiyle öncü ve lider göçmenler irtibata geçmişlerdir. Bir kısmı için hedef ülke hiç olmamıştır ve yaşamlarını o gün için rahatlıkla sürdürebilecekleri her yer onlar için gidilecek yer olarak gelmiştir. Ama Doğu Türkistan'dan giden bir grup göçmen ilk hedeflerinin Suudi Arabistan olduğu, oranın kutsal topraklara sahip olduğu için Çin'de rahatlıkla yaşayamadıkları dinlerini bu ülkede yaşayabileceklerini düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Türkiye ilk göçmen grubuna yasal ve ekonomik zemin hazırladığında, ekonomik bağlar konusunda problemlerin neredeyse tamamı çözülmüştür. Gelen göçmenlere hem toprak hem ev verilmiş, dil kursu ve iş imkanları da sağlanarak istediklerinde kendi iş bağlantıları kurmaları oldukça kolaylaştırılmıştır. Öncü göçmenlerin ardından gelen her yeni göçmen ilk başta kurulan bu ekonomik ağa dahil olmuş ve bu imkanlardan yararlanmaya başlamıştır. Zamanla ulusötesiliği ivmeleyecek güçlü ekonomik ağ ve bağlar oluşmaya başlamıştır.

Zeytinburnu bu noktada iskanlı göçmen olarak yerleştikleri illerde yeterince maddi kazanç elde edemediklerini düşünen göçmenler ve orada kurdukları ekonomik bağların uzantısı deri ve tekstil ürünlerini sattıkları ilk pazar olarak öne çıkmıştır.

Zamanla İstanbul'a geliş gidişlerin artmasıyla ve kendi yaşadıkları bölgelerdeki yerel halkın da göçünü takip etmeleriyle Zeytinburnu'nda kümeleşmeler başlamıştır.

Ekonomik sektörler, temelde göçmenlerin çıkış ülke de yaptıkları belirli iş kollarından ortaya çıkmıştır. Türkiye'ye gelmeden önce ne iş yaptıklarını soran Türkiye devleti onlara kendi iş kollarına uygun ve o işleri yapabilecekleri halı tezgahı, tekstil makineleri de temin etmiştir. Terzicilik, halıcılık ve ticaret göçmenlerin bilinen ilk meslekleridir. Bu meslekleri Zeytinburnu'nda var olan sanayiyle entegre ettiklerinde göçmen niş ekonomileri ortaya çıkmıştır. Deri ve tekstil sanayinin Zeytinburnu'nda fabrikalar dışında fabrikaların atıkları üzerinden alt sektörleri doğmuş ve atıklardan patch working modelli parçaları birleştirip yeni ürünlerin yapılıp satıldığı bir sektör oluşmuştur.

Bu ürünler zamanla küçük gecekond u yanı sonra apartman altı bodrum katlarında atölyeler yoluyla özgün nitelikler kazanmış, yeni gelecek göç hareketlerini de kendine çeker olmuştur. Her yeni gelen tanıdık göçmen atölyede çalışacak ucuz işgücüne dönüşmüş ve atölyeler büyük oranda aile işletmeleri haline gelmiştir. Atölyelerin hepsi enformel yapıda iş yapmakta ve yasal olarak işletme sahibi olana kadar ekonomik sermaye birikimine yardım etmektedir.

İlk gelenler zamanla işveren ve girişimcilere dönüşmüş ancak sektör belirli bir süre sonra ilk dönemki kazançları vermemeye başlamıştır. Bunun nedeni hem atölye sayılarının artması olabilir hem de deri ve tekstil sektörünün yaşadığı krizler olabilir.

Ekonomik sermayelerini ilk dönemde oldukça geliştirmiş olanlar kolaylıkla yeni sektörlere, ticaretin çeşitli kollarına yönelebilenken, diğerleri bölgede hala atölyeler yoluyla geçimlerini temin etmektedir.

Göçmenler, ekonomik ağlar bakımından bölgede oldukça yoğunlaşmış durumdadırlar. Zamanla bölge esnafları da olmaya başlayan göçmenler, değişik sektörlerde de görülmektedirler. Lokantacılık, market, call shop, internet cafe işletmeciliği gibi yeni meslekler de dikkati çekmeye başlamıştır.

Kapalıçarşı'da azımsanmayacak oranda Afganistan Türkmeni girişimciler bulunmaktadır. Çoğunluğu halıcıkla uğraşmakla birlikte bir kısmı hediyelik eşya, yöresel kıyafetlerin satışı gibi işlerle de uğraşmaktadır.

Ekonomik bağları çoğunlukla ulusal sınırları aşmış durumdadır. Halılar Afganistan'da dokunmakta, yöresel kıyafetler, ipek kumaşlar Çin'den getirilmekte, yöresel yemekler yine Çin ve Afganistan'dan temin edilmektedir. Ara noktalarda bağları devam eden göçmenler de bazı ürünleri İran, Pakistan ve Hindistan'dan ya da Suudi Arabistan'dan sağlamaktadır. Ulusötesilik ekonomik anlamda mal değişimi

ve temini, ya da buradan ürünlerin satımı yoluyla devam etmekte, iş ilişkileri ulusötesi olarak sürdürülmektedir.

7.3 Mekanda ve Sembolik Düzeyde Ulusötesilik

Kentler, ulusötesi pratikler ve süreçlerin temellendiği ve ulusötesi ağların **mekana** etkilerinin görüldüğü ve mekanın ulusötesi ağlara etkilerinin yansıdığı anahtar sosyal alanlardır diyen Michael Peter Smith'e tez araştırmasının mekansal boyutunun analizleri üzerinden katılmamak mümkün değildir. Mekanın ulusötesi pratikleri, ağları Zeytinburnu özelinde oldukça etkilediği görülmüştür.

Zeytinburnu yapısı itibarıyla, önce sanayi sektörünün yer seçtiği ve sonrasında sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücünün yanına çekildiği özgün bir göçmen yerleşim alanıdır. 1950'li yıllarda öncelikle ülke kırsalından nitelsiz işgücü bölgeye yerleşmiş ve ardından 1960'lı yıllarda, yasal olarak iskanlı göçmen olan Doğu Türkistanlı göçmenler yerleştirildikleri kentlerden iş imkanlarından dolayı bölgeye yerleşmişlerdir. Benzer dönemlerde gecekondu oluşumunu iç göçmenle birlikte ivmelendirmişlerdir. Mekan üzerine yaşam pratikleriyle etkileri bulunan bu göçmen grubun, o dönem sayıca az oldukları için görünürlükleri de sınırlı sayıda kalmıştır. Ancak, zamanla, Doğu Türkistan'dan bireysel gelişler ve yasal göçmenlere eklenen gruplar ve Afganistan'dan gelen göçmenler yoluyla Zeytinburnu bölgesi Türk kökenli göçmenlerin yoğunlaştıkları bir yer olmaya başlamıştır.

Göç hareketlerine ve göçmene hep alışkın olan Zeytinburnu mekanı, göçmenlerin kültürlerinden, pratiklerinden de etkilenmiştir. Ekonomik sektörlerle de desteklenen mekansal değişimler, merkezi faaliyetler ve etrafında iç göçmen, yurtdışından gelen göçmen birlikteliğiyle birlikte ulusötesi bir nitelik de kazanmaya başlamıştır. Çok farklı kültürler, kendi kültürlerini yansıtan mekanlar da oluşturmaya başlamıştır.

Göçmen kültürleri mekanı olmayan alanlarda mevcut olamaz (Faist, 2003). Alan araştırması sonucunda da, mekansal olarak göçmenlerin Zeytinburnu'yla çok sıkı bağlarının olduğu, mekanı yavaş da olsa dönüştürdükleri (call shopların, yöresel lokantaların, yöresel market ve cd'cilerin varlığı gibi) ve mekanın da onlara bu dönüşüm için çeşitli olanaklar sunduğu görülmüştür.

Kentler, küresel düzlemde gelişen ulusötesi bağları olan projeler, mekanlar ve insanların bağlantılarının yer aldığı mekanlardır. Kentler, ulusötesi aktörler ve ağların yönettiği ulusal sınırları aşan geniş sosyal formasyonların bağlantı noktaları için hem olanaklar ve hem de sınırlamaları içeren bir yapıdadır (Smith M.P. ve Eade, 2009).

Glick-Schiller (2005a)'e göre, sınırların karşısında, ötesinde, sınır ötesi yaşamak, beraberinde kavram ve yaşam pratikleri açısından karmaşayı getirmektedir.

Kathy Burrell (2009)'un ulusötesilikte zamana dair şöyle bir vurgu yapmaktadır. Göçmenler, çıkış ülkesinden kaçarken, göç ederken geride bıraktığı o mekanı o zaman diliminde bırakmakta ve çıkış ülkesine geri dönüşü düşündüğünde de zaman dilimi olarak orayı terk ettiği zaman dilimini aklına getirmektedir. Alan araştırmasında bu vurguyu doğrulayan biçimde çıkış ülkesine geri dönmek istemeyen göçmenler olduğu gibi, Afganistan'dan gelen göçmenlerde ülkesinden ayrılırken yaşının küçüklüğünden dolayı göçünü çok net algılamayan ve sonradan ülkesini ziyarete gittiğinde bir çok açıdan sıkıntıları gören ve bu nedenle oraya asla geri dönmek istemeyen göçmenler de olmuştur. Zamanı belirli bir döneme ve o dönemin mekanına sınırlandırma her zaman söz konusu değildir. Belki bu göçün ve göçmenin yapısına göre değişmektedir.

Göçmenlerin vatan algısı ve Türkiye'yi algısı oldukça karmaşıktır ve birbiri içerisine geçmiş durumdadır. Kimi zaman çıkış ülkesini vatan olarak görürken, kimi zaman da Türkiye'yi ya da alt etnik yapısına göre başka bir ülkeyi vatanı olarak görmektedir. Göçmenler, gelişen iletişim teknolojileri sayesinde çıkış ülkesi ve varış ülkesiyle aynı anda etkileşime geçebilmekte ve bu da onun aynı anda iki yerde birden olmasını sağlamaktadır (Basch ve diğerleri, 1994). Bu aynı anda iki yerde olma ve böyle hissetme de onların kimlik ve vatan algısını oldukça etkilemektedir. Kendi grubuyla olan ilişkilerinde kendi alt etnik kökenine göre bir dil ve kültür kalıpları kullanmakta, yerel halkla bir aradayken ve iş ortamında yerel kültüre özgü pratikler geliştirebilmektedir. İkili yaşam pratikleri onun biliş ve algılayış biçimini ve ulusötesi sembolik bağlarını oldukça etkilemektedir.

7.4 Araştırmanın Katkıları ve Sınırlılıkları

Bu tez araştırmasının literatüre en büyük katkısı iki Türk kökenli göçmen grubunun özgün bir bölgede (Zeytinburnu, İstanbul) Sosyo politik, mekansal, ekonomik ve sembolik ağ ve bağlar açısından birlikte ele alınarak, karşılaştırılmasıdır. Mekansal ve sembolik boyutun daha çok vurgulanması ve politik boyutun sosyal boyutla iç içe birlikte ele alınması da diğer bir katkıdır. Bu çalışmada politik boyutun bağımsız olarak ele alınmamasının ana gerekçesi, Doğu Türkistanlı göçmenlerin politik ulusötesilikleri oldukça belirginken, Afganistanlı göçmenler için politik boyutun daha belirsiz ve bazı durumlarda geçersiz olmasıdır. Afganistan'dan gelen Türk kökenli göçmenlerin bir kısmı kendilerini Afganistan'dayken de göçmen olarak görmüşler ve Afganistan'ı çok fazla memleketleri olarak ele almamışlardır. Bunlardan dolayı

Türkiye’de politik faaliyetlerden oldukça uzak bir duruş sergilemektedirler. İki grubun karşılaştırıldığı böyle bir çalışmada, ortak bir boyut olarak politik boyut tek başına ana tema olarak anlamlı görülmemiştir. Konusu ve uzmanlık gereği yapılacak başka çalışmalarda politik boyut tek başına ele alınabilir.

Araştırma süresince karşılaşılan en önemli sınırlılık, göçmene ulaşmak olmuştur. Göçmene ulaşıldığında ise, ondan doğru verinin alınması bir diğer sınırlılıktır. Göçmenin araştırmacıya güvenmesi için ya diğer bir göçmenle yanına gidilmiş, ya da görüşülecek göçmenle bir süre vakit geçirilerek güven kazanılmıştır. Farklı göçmen gruplarıyla (Özbek, Kazak, Türkmen) görüşmeye çalışmak da sınırlılık oluşturmuştur. Örneğin, Özbek kökenlilerle görüşmeye devam ederken, kartopu örnekleme önerdiği diğer göçmen de genellikle hep Özbek olmaya başladığında mecburen başka bir anahtar göçmen bulmaya çalışmak durumunda kalınmıştır ki Türkmen, Tacik gibi diğer göçmenlere erişmek mümkün olsun.

7.5 Diğer Araştırmalar için Öneriler

Bu araştırma kapsamında, ulusötesi kentleşme dinamikleri içerisinde sosyo politik, ekonomik, mekansal ve sembolik ağ ve bağları barındırmaktadır. Bu ağ ve bağlar bakımından her iki göçmen grubu da ulusötesi gelişmeler ve nitelikler göstermektedir. Bu nitelikleri gösterirken ulusötesilik anlamında aktif rol aldıkları, yani aktör oldukları ve Zeytinburnu ilçesine ulusötesi bir nitelik kazandırdıkları belirlenmiştir.

Bu tez araştırmasının devamı niteliğinde alt temaların daha detaylı incelenmesi yoluyla bu kuramın daha sağlıklı test edilebileceği ortadadır. Politik olarak göçmenlerin davranışlarının detaylı incelenmesi politik ulusötesiliklerini, yine aynı şekilde mekandaki izlerinin, mekanın sürekli gözlenerek incelenmesi mekansal ulusötesiliklerini daha açık gösterebilecektir.

Bu çalışmanın ardından gruplar özelinde detaylı gündelik yaşamda mekansal ve kültürel pratikleri araştırması yapılabilir ve ulusötesilik düzeyleri karşılaştırılabilir.

Bu çalışmada analiz için 10 adet kod üretilmiştir. Bu kodlama sistemi görüşme notlarından çıkarılmıştır ve bu sistem üzerinden yeni bir görüşme formu kurgulanabilir ve bazı kodlar detaylandırılıp yeni araştırmalar yapılabilir.

Kodlama sonrası analizde kullanılan temalar, benzer bir araştırma üzerine uyarlanabilir ve yeni karşılaştırmalar yapılabilir.

Bu iki grubun ulusötesiliklerinin kesiştiği tek grup olan Kazak asıllı grup ayrıntılı incelenirse, birbirine çok az değen bu ulusötesiliklerin kesişme noktası daha da aydınlanabilir.

Bu araştırmada vurgulanan daha çok göçmenin mekana etkisi olmuştur. Ancak diğey yönden mekanın göçmenlerin ulusötesiliklerine etkisini incelemek için Zeytinburnu bölgesindeki diğey göçmen gruplar (Balkan göçmenleri gibi) da benzer şekilde analiz edilebilir. Ayrıca Zeytinburnu bölgesinin tarih boyunca mekansal gelişimi ve iç göçmenlerin de yapısı analiz edilerek de mekanın ulusötesiliğey katkısı ele alınabilir.

Bu tez araştırması bu alanda ve bu kapsamda yapılmış ilk çalışmalardan biri niteliğindedir, detaylı çalışmaların yapılması literatüre bu alanda önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

5543 sayılı iskan kanunu, 2006.

Abadan-Unat, N., 2006. Bitmeyen göç, konuk işçilikten ulusötesi yurttaşlığa, İBÜ(İstanbul Bilgi Üniversitesi) yayınları 30, İstanbul.

Agnew, J. A., 2003. A World that knows no boundaries? The geopolitics of globalization and the myth a borderless world, *CIBR Working Papers in Border Studies*, **CIBR/WP03-2**, 28 pages.

Akçapar, Ş. K., 2004. Iranian transit migrants in Turkey, *Journal on Moving Communities, Special Issue: Exile and Transit*, Vol.4, No.1, pp.17-31.

Akçapar, Ş. K., 2006. Conversion as a migration strategy in a transit country: Iranian Shiites becoming Christians in Turkey, *International Migration Review*, Vol. 40, Number 4, Winter, pp.817–853.

Al-Ali, N., Black, R., and Koser, K., 2001a. The limits to 'transnationalism': Bosnian and Eritrean refugees in Europe as emerging transnational communities, *Ethnic and Racial Studies* 24, pp. 578-600.

Al-Ali, N., Black, R., and Koser, K., 2001b. Refugees and transnationalism: The experience of Bosnians and Eritreans in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27(4), pp.615-634.

Appadurai, A., 1991. Global ethnospaces: Notes and queries for a transnational anthropology, In Fox, R. G. (ed.) *Recapturing Anthropology*, Santa Fe: School of American Research Press, pp.191-210.

Arı, K., 2010. Büyük mübadele: Türkiye'ye zorunlu göç, Tarih Vakfı Yayınları, 200 sayfa.

Argun, B. E., 2003. Turkey in Germany: The transnational sphere of Deutschkei, Routledge, NY, 198 pages.

Aydin, M., 2003. Securitization of history and geography: understanding of security in Turkey, *Southeast European and Black Sea Studies* 3(2), pp.163-184.

Aydın, S., 2003. "Göç" maddesi, Antropoloji Sözlüğü (Haz. Kudret Emiroğlu- Suavi Aydın), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, ss.341-342.

Bailey, A. J., Wright, R. A., Mountz A., ve Miyares I. M., 2002. (Re)producing Salvadoran transnational geographies, *Annals of the Association of American Geographers* Vol. 92:1, (Mar., 2002), pp.125-144.

Basch, L., Schiller, N. G., and Blanc, C. S., 1994. Nations unbound: transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation-states, Langhorne, PA:Gordon and Breach.

Belli, M., 2006. Türkiye-Yunanistan nüfus mübadelesi: ekonomik açıdan bir bakış, (çev.Müfide Pekin), Belge Yayınları, 107 sayfa.

Bentzin, A., 2010. Türk, Türkistan ve Özbek kimlikleri arasında: İstanbul'daki Özbek göçmenler, Barbara Push ve Tomas Wilkoszewski (eds.) *Türkiye'ye*

Uluslararası Göç içinde, (çev. Mutlu Çomak-Özbatır), Kitapyayınevi, 1. Basım, ss.281-296.

- Bernard, H. R.**, 2002. Research methods in anthropology: qualitative and quantitative approaches. 3rd ed. Walnut Creek, CA: Alta Mira.
- Bijak, J.**, 2006. Forecasting international migration: selected theories, models, and methods, **CEFMR** Working Paper, No. 4.
- Blanc, C. S., Basch, L., and Glick-Schiller, N.**, 1995. Transnationalism, nation-states, and culture, *Current Anthropology*, No. **36**, pp. 683–686.
- Bogdan, R. ve Biklen, S.** 1998. Qualitative research for education. Boston: Allyn and Bacon.
- Borgatti, S.P., Everett, M.G. and Freeman, L.C.**, 2002. Ucinet for Windows: software for social network analysis, Harvard, MA: Analytic Technologies.
- Borkert, M., Alberto, M., Pérez, S. S., and Carla De T.**, 2006. Introduction: understanding migration research (across national and academic boundaries) in Europe, *Forum: Qualitative Social Research*, Volume **7: 3**, Art. 3.
- Boswell, C.**, 2005. Migration in Europe, Global Commission on International Migration (GCIM), Migration Research Group, Hamburg Institute of International Relations, 27 pages.
- Böcker, A., and Havinga, T.**, 1997. Asylum migration to the European Union: patterns of origin and destination, Office for Official Publications of the European Communities: Luxemburg, p.6.
- Brewer, K. T., and Yüksek, D.**, 2006. A survey on African migrants and asylum seekers in İstanbul, **MiReKoc** Research Project, Koç University, İstanbul, 101 pages.
- Burrell, K.**, 2009. Time matters: temporal contexts of Polish transnationalism, in Smith, M. P., Eade, J., (eds), *Transnational Ties: Cities, Migrations, and Identities*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey (ISBN: 978-1-4128-0806-4), pp.15-38.
- Busdachin, M.**, 2006. BM’lerde temsil edilmeyen halklar, *Uluslararası Göç Sempozyumu* (8-11 Aralık 2005) Bildiriler Kitabı, Zeytinburnu Belediye Başkanlığı, Yayın no.6, ss.57-60.
- Castells, M.**, 1989. The informational city: information technology, economic restructuring, and the urban-regional process. Oxford: Basil Blackwell, 408 sayfa (ISBN: 0 631 15988 6)
- Castles, S.**, 2004. Why Migration Policies Fail, *Ethnic and Racial Studies*, Vol.**27**, No.2, pp. 205- 227.
- Christiansen, C.C.**, 2009. Homepages of hometowns: Forging the transnational village, forging transnational citizenship?, presented in Goldsmiths Leverhulme Media Research Centre: *Spaces, Connections, Control, Inaugural Symposium Media, Diversity and Cosmopolitanism in Europe*.
- Cohen, R.**, 1997. Global diasporas, an introduction, UCL Press, UK, 228 pages.
- Conradson D., and Latham A.**, 2005. Transnational urbanism: attending to everyday practices and mobilities', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. **31**, pp: 227 -233.

- Corbett, J., 2005. Ernest George Ravenstein: The laws of migration, 1885, <<http://www.csiss.org/classics/content/90>> alındığı tarih 18.03.2010.
- Cwerner, S. B., 2001. The times of migration, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol.27, No.1, pp.7-36.
- Çağlayan, S., 2006. Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi, *Muğla Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (İLKE), Sayı:17.
- Çarkoğlu, A. ve Rubin, B., 2003. Turkey and The European Union, Fransk Cass and Company, London.
- Dalaman, C., 2009. Uygurlar Berlin'de gösteri düzenledi" <<http://www.voanews.com/turkish/2009-07-10-voa18.cfm>> alındığı tarih 12.07.2009
- Daly, K. J., 2007. Qualitative methods for family studies and human development, Thousand Oaks: CA: Sage.
- Danış, D., 2003. İstanbul'da Iraklı Keldani Göçmenler: Transit göç ve ulusötesi ilişkiler, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde düzenlenen *Uluslararası Göç ve Türkiye: Yeni eğilimler, sorunlar ve çözüm arayışları* sempozyumunda sunulan tebliğ, İstanbul, 19- 20 Aralık 2003.
- Danış, D., 2004. Yeni göç hareketleri ve Türkiye, *Birikim*, No. 184-185, ss.216-224.
- Danış, D., 2006a. Integration in Limbo: Iraqi, Afghan, Maghrebi and Iranian migrants in İstanbul, **MiReKoc** Research Project, Koç University, İstanbul, 135 pages.
- Danış, D., 2006b. Waiting on the purgatory: Religious networks on Iraqi Christian transit migrants in İstanbul, **EUI Working Papers**, RSCAS, No.2006/25.
- Danış, D., 2007. A Faith that binds: Iraqi Christian women on the domestic service, ladder of İstanbul, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 33, No. 4, pp. 601-615.
- Davudov, M., 2007. AB göç politikası ve hukuku ve Türkiye açısından değerlendirilmesi, Seminer Notları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Etkinlikleri, 27 Şubat 2007.
- Ehrkamp, P., and Leitner, H., 2005. Placing Turkish identities: Local attachments and transnational ties of Turkish immigrants in Germany, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 31, pp: 345 -364.
- Emet, E., 2009. Anahatlarıyla Doğu Türkistan meselesinin son durumu ve Osman Batur, 2. *Uluslararası Osman Batur Sempozyumu*, 25 Nisan 2009, Zeytinburnu, İstanbul.
- Emet, E., 2009. Doğu Türkistan-1, <<http://www.uygur.org/doguturkistan/TR/Tarih-2/tarih-2.html>> (12.07.2009).
- Erder, S., 2010. Düzensiz göç, göçmen korkusu ve çelişen tepkiler, Barbara Push ve Tomas Wilkoszewski (eds.) *Türkiye'ye Uluslararası Göç* içinde, (çev. Mutlu Çomak-Özbatır), Kitap yayınevi, 1. Basım, ss. 41-55.
- Escobar, A., 2001. Culture sits in places: reflections on globalism and subaltern strategies of localization, *Political Geography*, Vol.20, pp.139-174.
- Faist, T., 1998. Transnational social spaces out of international migration: Evolution, significance and future prospects, *European Journal of Sociology*, Vol.2, pp.213-247.

- Faist, T.**, 2000. Transnationalization in international migration: implications for the study of citizenship and culture, *Ethnic and Racial Studies*, Vol.**23:2**, pp.189-122.
- Faist, T.**, 2002. The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces. Oxford: Oxford University Press, 384 sayfa.
- Faist, T.**, 2003. Uluslararası göç ve ulusaşırı toplumsal alanlar, (çev. Azat Zana Gündoğan, Can Nacar), Bağlam yay., 486 sayfa.
- Fırat, A.**, 2007. Uluslararası göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, Adalet Bakanlığı, **UHDİ** Genel Müdürlüğü.
- Field, J.**, 2008. Sosyal sermaye, (çev. Bahar Bilgen, Bayram Şen), İstanbul Bilgi Üniversitesi (İBÜ) yayınları, 240 sayfa.
- Flick, U.**, 2002. An introduction to qualitative research. London: Sage.
- Franz, E.**, 1994. Population policy in Turkey, family planning and migration between 1960 and 1992, Hamburg:Deutsches Orient-Institut.
- Frantz, E.**, 2003. Report on the situation of refugees in Turkey : Findings of a five-week exploratory study, December 2002- January 2003. <<http://www.aucegypt.edu/fmrs/documents/frantz.pdf>> (15 .08.2009).
- Gardner, K., Grillo, R.**, 2002. Transnational households and ritual: An overview, *Global Network* Vol.**2:3**, pp.179-190.
- Glick -Schiller, N.**, 1997. The situation of transnational studies, *Identities*, vol. **4**,no. 2, pp. 155–66.
- Glick -Schiller, N.**, 2004. Transnationality, In a companion to the anthropology of politics, in David Nugent and Joan Vincent, (eds.) Malden, MA: Blackwell Publishing, pp. 448-467.
- Glick -Schiller, N.**, 2005a. Transborder citizenship: An outcome of legal pluralism within transnational social fields, UC Los Angeles: Department of Sociology, UCLA. <<http://escholarship.org/uc/item/76j9p6nz>>
- Glick -Schiller, N.**, 2005b. Transnational Urbanism as a way of life: a research topic not a metaphor, *City&Society*, Vol.**17**, Issue:1, pp.49-64.
- Glick -Schiller, N., Buchanan, P., Guldbrandsen, T., McEntee, J., and Beard, J.**, 2003. Local city: global people: New perspectives on migrant simultaneity, Presented at *New Immigrants in New England*, Brown University, Providence, RI, April 2003.
- Glick -Schiller, N., Levitt, P.**, 2006. Haven't we heard this somewhere before? a substantive view of transnational migration studies by way of a reply to Waldinger and Fitzgerald, Paper provided by Princeton University, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Center for Migration and Development. in its series Working Papers with number **354**.
- Gresh, G., and Kirişçi, K.**, 2005. Acquiescing to the *Acquis*: Combating irregular migration in Turkey, **POLS 685**, 33 pages.
- Goulding, C.**, 2005. Grounded theory, ethnography and phenomenology a comparative analysis of three qualitative strategies for marketing research, *European Journal of Marketing*, Vol. **39(3/4)**, 294-308.

- Göktürk, H.**, 2006. Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya göçler, *Uluslararası Göç Sempozyumu*, 8-11 Aralık 2005, Zeytinburnu Belediyesi, Yayın no:6, ss. 130-135, İstanbul.
- Gözlügül, S., Vakkas, O., K.**, 2004. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle mücadele araştırması projesi, T.C. İç İşleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi (Arem) <http://www.arem.gov.tr/proje/ars_rapor/gocmen.htm> (18.03.2010).
- Guarnizo, L. E., and Michael P. S.**, 2003. The locations of transnationalism, M.P. Smith and L.E. Guarnizo (eds.), *Transnationalism from Below* içinde, New Brunswick, NJ:Transaction, fourth printing, pp. 3-34.
- Güneş, Ö.**, 2004. Türkiye ile bağlantılı yasa dışı göç ve insan kaçakçılığının analizi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Hamood, S.**, 2006. African transit migration through Libya to Europe: the human cost. Cairo: FMRS / AUC. <http://www.aucegypt.edu/fmrs/documents/African_Transit_Migration_through_Libya_-_Jan_2006.pdf> (13.06.2008).
- Hannerz, U.**, 1996. Transnational connections: Culture, people, places. London: Routledge.
- Hart, W.M. C.**, 1969. Zeytinburnu gecekondu bölgesi, İstanbul Ticaret Odası (ITO) yayınları, İstanbul.
- Hsieh, H., & Shannon, S. E.**, 2005. Three approaches to qualitative content analysis, *Qualitative Health Research*, Vol.15(9), pp.1277-1288.
- ILO**, 2006. International labour, migration and development: The ILO perspective, ILO Geneva 2006, *61st session of the General Assembly High-Level Dialogue on International Migration and Development*, New York, 14-15 September 2006, 7 pages.
- IOM**, 1995. Transit migration in Turkey.
- Iosifides, T.**, 2003. Qualitative migration research: Some new reflections six years later, *The Qualitative Report*, Vol. 8(3), 435-446. <<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR8-3/iosifides.pdf>> (02.02.2011).
- İBB**, 1995. 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten alan alt bölge nazım plan raporu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Planlama ve İmar Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul.
- İBB**, 2004. Zeytinburnu pilot projesi kapsamında konut, ticaret, küçük sanayi, sanayi bölgelerinde veri derleme ve değerlendirme projesi, Konut Raporu, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü, İstanbul.
- İBB**, 2005. Zeytinburnu stratejik eylem planı raporu, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü, İstanbul.
- İçduygu, A., Sirkeci, İ., ve Muradoğlu, G.**, 2001. Socio-economic development and international migration: A Turkish study, *International Migration*, Vol. 39 (4), pp. 39-61(23).
- İçduygu, A. ve Toktaş, Ş.**, 2005. Yurtdışından gelenlerin nicelik ve niteliklerinin tespitinde sorunlar, TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) Raporları, Sayı:12, Ankara.

- İçduygu, A.**, 1996. Transit migrants and Turkey, *Boğaziçi Journal Review of Social, Economic and Administrative Studies*, Vol.**10**, No.12, pp. 127-142.
- İçduygu, A.**, 2003. Irregular migration in Turkey, IOM, Switzerland.
- İçduygu, A.**, 2004. Demographic mobility and Turkey: Migration experiences and government responses, *Mediterranean Quarterly*, Vol. **15.4**, pp:88-99.
- İçduygu, A.**, 2005. Transit migration in Turkey: Trends, patterns and issues, Euro-Mediterranean Consortium for Applied Research on International Migration Research Reports, **CARIM-RR**, 2005/04.
- İçduygu, A.**, 2010. Türkiye’de uluslararası göçün siyasal arka planı: küreselleşen dünyada ulus-devleti inşa etmek ve korumak, *Türkiye’ye Uluslararası Göç*, Barbara Push ve Tomas Wilkoszewski (eds.) içinde, (çev. Mutlu Çomak-Özbatır), Kitapyayınevi, 1. Basım, ss.17-40.
- Jackson, P., Crang, P., and Dwyer, C.**, (eds.), 2004. Transnational spaces, Routledge Research in Transnationalism, University of Oxford, UK.
- Jandl, M.**, 2004. The estimation of illegal migration in Europe, *Migration Studies*, vol. **XLI**, No.**153**, pp.141-155.
- Kale, B.**, 2003. Turkey and the process of EU integration: The asylum and immigration policies, <<http://www.avsam.org/turkce/analizler/12-analiz.htm>> (01.07.2008).
- Kastoryano, R.**, 2000. Settlement, transnational communities and citizenship, *ISSJ*, **165**, pp.308-312.
- Kaşka, S.**, 2006. The new international migration and migrant women in Turkey: The case of Moldovan domestic workers, **MiReKoc** Research Project, Koç University, İstanbul.
- Kaynak, M.**, 1992. Iraklı sığınmacılar ve Türkiye (1988- 1991), Ankara: Tanmak Yayınları.
- Kearney, M.**, 1995. The local and the global: The anthropology of globalization and transnationalism. *Annual Review of Anthropology* **24**:547-565.
- Keyman, E. F., İçduygu, A.**, 2000. Globalization, security, and migration: The case of Turkey, *Global Governance*, Haziran-Eylül 2000, Sayı. **6**, No. **3**, s. 383.
- Keyman, E. F., İçduygu, A.**, 2003. Globalization, civil society and citizenship in Turkey: Actors, boundaries and discourses, *Citizenship Studies*, Vol.7, No.2.
- Khagram, S., Levitt, P.**, 2005. Towards a field of transnational studies and a sociological transnationalism research program, Draft Paper.
- Kirişçi, K.**, 1996. Is Turkey lifting the geographical limitation? the november 1994 regulation on asylum in Turkey, *International Journal of Refugee Law*, Vol.**8**, No.**3**, pp. 252-279.
- Kirişçi, K.**, 2000. Disaggregating Turkish citizenship and immigration practices, *Middle Eastern Studies*, Vol. **363**, pp.122.
- Kirişçi, K.**, 2001. UNHCR and Turkey: Nudging Turkey towards a better implementation of the 1951 convention on the status of refugees, *International Journal of Refugee Law*, p. 4.

- Kirişçi, K.**, 2002. Justice and home affairs, issues in Turkish-EU relations, **TESEV** Publications, İstanbul.
- Kirişçi, K.**, 2003a. The question of asylum and illegal migration in European Union-Turkish relations, pp:79-106.
- Kirişçi, K.**, 2003b. Turkey: A transformation from emigration to immigration, Migration Information Source: Country Profiles (Migration Policy Institute, Washington DC, November 2003), <<http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=176>> (02.04.2008).
- Kivisto, P.**, 2001. Theorizing transnational immigration: a critical review of current efforts, *Ethnic and Racial Studies*, Vol.**24**, No.**4**, pp.549-577.
- Koff, H.**, 2005. Security, markets and power: The relationship between EU enlargement and immigration, *European Integration*, Vol.**27**, No.**4**, 397- 415.
- Kollowski, R.**, 2002. Border control and aging societies in the European Union, *The Brown Journal of World Affairs*, Volume **VIII**, Issue **2**.
- Kutlu, Ü. Z.**, 2002. Turkey as a waiting room: Experiences of refugees in Turkey, *Master of Science Thesis* in Department of Sociology, Middle East Technical University, Ankara.
- Lahlou, M.**, 2005. Les migrations irrégulières entre le Maghreb et l'Union européenne: évolutions récentes, Rapports de recherche *CARIM-RR*. <http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/6278/CARIM-RR_2005_03.pdf?sequence=1> (14.08.2008).
- Levitt, P.**, 2001. Transnational migration: Taking stock and future direction, *Global Networks* ,**1**, **3**, pp.195-216.
- Lordoğlu K.**, 2002. Türkiye'de yabancıların kaçak çalışmaları ve bağlantılı sorunlar üzerine bir tartışma, *TÜHİS, İş Hukuku ve İktisat Dergisi* Cilt:17, Sayı.6 Kasım 2002-Cilt: 18, Sayı:1.
- Lordoğlu, K.**, 2010. Türkiye'deki çalışma hayatının bir parçası olarak yabancı çalışanlar, Barbara Push ve Tomas Wilkoszewski (eds.)*Türkiye'ye Uluslararası Göç*, içinde, (çev. Mutlu Çomak-Özbatır), Kitapyayinevi, 1. Basım, ss. 89-109.
- Mahler, S. J.**, 1998. Theoretical and empirical contributions toward a research agenda for transnationalism. In L. E. Guarnizo and M. P. Smith, (eds.), *Transnationalism from Below*.pp. 64-100. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Margheritis, A.**, 2007. State-led transnationalism and migration: reaching out to the Argentine community in Spain, *Global Networks*, Vol.**7**, issue **1**, pp.87-106.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E.**, 1993. Theories of international migration: A review and appraisal, *Population and Development Review*, Vol.**19**, No.**3**, pp.431-466.
- Massey, D. S.**, 1999. Why does immigration occur? a theoretical synthesis, In (eds). C. Hirschman, P. Kasinitz, and J. DeWind *the Handbook of International Migration: The American Experience*, New York. Russell Sage Foundation, pp.34-52.
- Mayring, P.**, 2000. Qualitative content analysis, *Forum: Qualitative Social Research*, Vol. **1(2)**, Article **20**,

<<http://www.qualitativeresearch.net/index.php/fqs/article/view/1089/2386>> (02.01.2008).

- Merino, A.**, 2004. Politics of identity and identity policies in Europe: The case of Peruvian immigrants in Spain, *Identities: Global Studies in Culture and Power*, **11**, 241–264.
- Murat, S., Ersöz, H. Y.**, 2005. Zeytinburnu'nun sosyo-ekonomik ve siyasal yapısı, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 260 sayfa.
- OECD**, 2004. Trends in international migration, *OECD Annual Report*, s.74.
- Ong, A., ve Nonini, D. M.**, 1997. Ungrounded empires: The cultural politics of modern Chinese transnationalism, Routledge, NY, 348 sayfa. (ISBN 0415915422)
- Özdemir, C.**, 2004. İstanbul'un yabancıları, yabancıların İstanbul'u, <<http://www.dipnot.tv/YaziDetay.aspx?ID=1267>> (28.10.2010).
- Papadopoulou, A.**, 2002. Kurdish asylum seekers in Greece: The role of networks in the migration process, *UNU/ WIDER Conference on Poverty, International Migration and Asylum*, 27-28 September 2002, Helsinki. <http://www.antigone.gr/en/library/files/selected_publications/greece/Kurdish_Asylum_Seekers_in_Greece.pdf> (05.10.2009).
- Peers, S.**, 1998. Building fortress Europe: The development of EU migration law, *Common Market Law Review*, **35**: 1235–1272.
- Peraldi, M.**, 2005. Algerian routes: Emancipation, deterritorialisation and transnationalism through suitcase trade, *History and Anthropology*, Vol.**16**, No.**1**, pp.47-61.
- Petersen, W.**, 1958. A General typology of migration, *American Sociological Review*, Vol.**23**, pp.256-266.
- Portes, A.**, 1996. Global villagers: The rise of transnational communities, *American Prospect*, no. **25**, pp. 74–7
- Portes, A.**, 1999. Conclusion: toward a new world – the origins and effects of transnational activities, *Ethnic and Racial Studies*, vol. **22**, no. **2**, pp. 463–77
- Portes, A., Guarnizo, L., ve Landolt, P.**, 1999. The study of transnationalism: pitfalls and promise of an emergent research field, *Ethnic and Racial Studies*, vol. **22**, no. **2**, pp. 217–37
- Portes, A., and Robert, D. M.**, 1986. The immigrant enclave: Theory and emprical examples, in Joanne Nagel and Susan Olzak (eds), *Competitive Ethnic Relations*, Orlando. Academic Pres, pp. 47-68.
- Pries, L.**, 2001. New Transnational social spaces: International migration and transnational companies in the early 21st century, London, UK. Routledge.
- Pusch, B.**, 2010. İstenen ve istenmeyen konuklar: Türkiye'deki yabancıların iş hukuku karşısındaki durumu, Barbara Push ve Tomas Wilkoszewski (eds.), *Türkiye'ye Uluslararası Göç* içinde, (çev. Mutlu Çomak-Özbatır), Kitapyayinevi, **1**. Basım, ss.75-88.
- Putnam, R. D.**, 2000. Bowling alone: The collapse and revival of American community, New York. Simon and Schuster: 288 sayfa (ISBN 0-7432-0304-6).

- Richards, L., ve Morse, J. M.,** 2007. Readme first for a user's guide to qualitative methods (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Rogers, A.,** 2005. Observations on transnational urbanism: Broadening and narrowing the field, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol.**31**, No.**2**, pp.403-407.
- Rouse, R.,** 2004. Mexican migration and the social space of postmodernism, in Jackson, Peter, Crang, Philip and Dwyer, Claire, (eds.) *Transnational Spaces*, Routledge Research in Transnationalism, University of Oxford, UK, pp. 24-39.
- Sassen, S.,** 1988. The mobility of labor and capital: A study in international investment and labor flow, Cambridge University Press, 224 sayfa (ISBN 0521322278).
- Sassen, S.,** 1991. The global city, Princeton University Press, NJ, 288 sayfa (ISBN: 0-691-07866-1)
- Shepherd, J., D.,** 2006. Transnational social fields and the experience of transit migrants in İstanbul, Turkey, *Master of Arts, Thesis in Anthropology*, Texas Tech University, 92 pages.
- Shichor, Y.,** 2003. Virtual transnationalism: Uyghur communities in Europe and the quest for Eastern Turkestan independence, Allievi, Stefano, Nielsen, Jorgen, (eds.), 2003, *Muslim networks and transnational communities in and across Europe* içinde, Leiden, Brill Publications, Series: Muslim minorities, Vol.**1**.
- Shichor, Y.,** 2009. Ethno-diplomacy, the Uyghur hitch In Sino-turkish relations. Honolulu, HI: *East-West Center, Policy Studies Series*:**53**, 84 pages.
- Sirkeci, İ.,** 2006. Küresel kontrol çabalarına karşı bireysel aşma çabaları, *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler Kitabı* 8-11 Aralık 2005,, Zeytinburnu Belediye Başkanlığı, Yayın no.6, ss.33-39.
- Smith, M. P.,** 1994. Can you imagine? Transnational migration and the globalization of grassroots politics, *Social Text*, No.**39**, pp.15-33.
- Smith, M. P.,** 2001. Transnational urbanism: Locating globalization, Blackwell Publishers, Madlen.
- Smith, M. P.,** 2003. Transnationalism and citizenship, in Brenda Yeoh ve diğerleri *Approaching Transnationalisms: Studies on Transnational Societies, Multicultural Contacts, and Imaginings of Home*, Kluwer Academic Publishers. Springer-Verlag New York, LLC, pp. 15-38.
- Smith, M. P.,** 2005. Transnational urbanism revisited, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. **31**, No. **2**, pp. 235-244.
- Smith, M. P., Eade, J., (eds),** 2009. Transnational ties: Cities, migrations, and identities, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey (ISBN: 978-1-4128-0806-4), 190 sayfa.
- Smith, R. C.,** 2003. Migrant membership as an instituted process: Transnationalization, the state the extra territorial conduct of Mexican Politicis, *The International Migration Review*; **37**, **2**; Research Library Core, pp. 297-344.
- Smith, R. C.,** 2005. Mexican New York: Transnational lives of new immigrants, Ewing, NJ, USA: University of California Press.

- Snel, E., Godfried E., ve Leerkes A.**, 2006. Transnational involvement and social integration, *Global Networks*, Vol.6, issue 3, pp.285-308.
- Strauss, A., ve Corbin, J.**, 1990. Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques. Newbury Park, CA: Sage.
- Stouffer, A. S.**, 1940. Intervening opportunities: A theory of relating mobility and distance, *American Sociological Review*, Vol.5, No.6, pp. 845-867.
- Tezare, K., Said, T., Daniel B., Tewolde H. W., Meles A.**, 2006. The role of the Eritrean diaspora in peacebuilding and development: Challenges and opportunities, Selam Peacebuilding Network (SPN).
- Toksöz, G.**, 2006. Uluslararası emek göçü, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları **129**, Göç Çalışmaları **5**, İstanbul, 267 sayfa.
- TÜİK**, 2000. 2000 yılı Genel nüfus sayımı sonuçları göç verileri, Ankara.
- Vertovec, S.**, 1999. Conceiving and researching transnationalism, *Ethnic and Racial Studies*, **22 (2)**: 447-62.
- Widgren, J.**, 2003. Turkey on the threshold to the EU: Will migration be a complicating or facilitating factor?, In Emrehan Zeybekoglu and Bo Johansson(eds.), *Migration and Labor in Europe: Views from Turkey and Sweden*, İstanbul: Sefik Matbaasi, pp. 47-55.
- Wilkoszewski, T.**, 2010. Dönüşmekte olan siyasi kimlikler: Türkiye'deki Doğu Türkistan-Uygur diasporası, *Türkiye'ye Uluslararası Göç*, Barbara Push ve Tomas Wilkoszewski (eds.) içinde, (çev. Mutlu Çomak-Özbatır), Kitapyayınevi, 1. Basım, ss. 251-280.
- Yalçın, C.**, 2004. Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yeoh, B., Charney, Michael, W. K., Tong C.**, 2003. Approaching transnationalisms: Studies on transnational societies, multicultural contacts, and imaginings of home, Kluwer Academic Publishers: Springer-Verlag New York, LLC, 405 pages.
- Yeoh, B., S. A.**, 2005. Observations on transnational urbanism: Possibilities, politics and costs of simultaneity, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. **31**, No. **2**, pp. 409-413.
- Yusuf, S.**, 2006. Türkiye'ye yönelik soydaş göçü ve sonuçları, *Uluslararası Göç Sempozyumu*, 8-11 Aralık 2005, Zeytinburnu Belediyesi, Yayın no:6, ss.112-118, İstanbul.
- Zelinsky, W.**, 1971. The hypothesis of the mobility transition, *The Geographical Review*, **LX1**, pp. 219-249.
- Zeytinburnu Belediyesi**, 2005. Sosyal doku araştırması, Zeytinburnu, İstanbul.
- Zimmerman, K., F.**, 2004. European labour mobility: Challenges and potentials, *IZA Discussion Paper* no.1410.
- Url-1** <<http://gocmendayanisma.org/blog/sikca-sorulan-sorular/>> (20.01.2010)
- Url-2** <http://www.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=4536> (20.01.2010)
- Url-3** Geri Gönderme Merkezlerine İlişkin Temel Esaslar <http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/Basin/EK1.doc> (20.01.2010)
- Url-4** <http://www.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=5816> (20.01.2010)
- Url-5** Eurostat Nüfus Projeksiyonları (2010-2045)

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00002&language=en>> (31.01.2011)

Url-5 Afganistan Türkleri, <<http://www.asilkan.org/sabit/afgan.htm>> (28.10.2010)

Url-6 Güney Türkistan-Ak Köprük <<http://aqqopruk.4t.com/>> (28.10.2010)

Url-7 <<http://guneyturkistan.wordpress.com/>> (28.10.2010)

Url-8 <<http://www.dernekturk.com/stklistlist.asp?start=10601>> (8.10.2010)

Url-9 <http://pstalker.com/migration/mg_map.html alındığı tarih> (12.05.2009)

Url-10 <http://familypedia.wikia.com/wiki/Human_migration> (12.05.2009)

Url-11 <http://tr.wikipedia.org/wiki/Zeytinburnu,_%C4%B0stanbul> (12.05.2010)

Url-12 <http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/11/101129_migrants.shtml> (19.01.2011)

Url-13 <<http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/facts-and-figures/lang/en>> (19.01.2011)

Url-14 <<http://www.unhcr.org/4ce530889.html>> (12.05.2009)

Url-15 <<http://gocmendayanisma.org/blog/sikca-sorulan-sorular>> (12.05.2009)

Url-16 <<http://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/kuramolusturma.doc>> (02.02.2011)

Url-17 <<http://www.kitapciniz.net/kitap/nitel-arastirma-neden-nasil-nicin-p327552.html>> (02.02.2011)

Url-18 <<http://www.gokbayrak.com/sayfa.asp?id=103>> (02.02.2011)

GÖRSEL KAYNAKLAR

BELGESELLER

- Banu Avar- Sınırlar Arasında- Doğu Türkistan'ın Çincesi- 2005
- Banu Avar-Dünya Düzeni- Afganistan ve Büyük Oyun
- Ahmet Okur- Sürgün ve Ölüm- Doğu Türkistan Belgeseli
- Ahmet Okur- Sürgün ve Ölüm- Doğu Türkistan (Drama)

EKLER

Ek A: İstanbul'da Yakalanan Yasadışı Göçmenlerin Ülkelerine Göre Dağılımı, 2001-2006

Ek B: Doğu Türkistan hakkında genel bilgi

Ek C: Doğu Türkistanlı göçmenlere yönelik web adresleri

Ek D: Afganistan hakkında genel bilgi

Ek E: Alan araştırması tarih sırasına göre yapılan görüşmeler

Ek F: Afganistan Özbekleri görüşme notları genel değerlendirme

Ek G: Afganistan Türkmenleri görüşme notları genel değerlendirme

Ek H: Afganistan diğer grupların görüşme notları genel değerlendirme

Ek I: Doğu Türkistan Kazakları görüşme notları genel değerlendirme

Ek J: Doğu Türkistan Uygurları görüşme notları genel değerlendirme

EK K: Dernek Araştırması Bulguları

EK L: Doğu Türkistan Dernekleri Aktivitelerinden Örnek Fotoğraflar

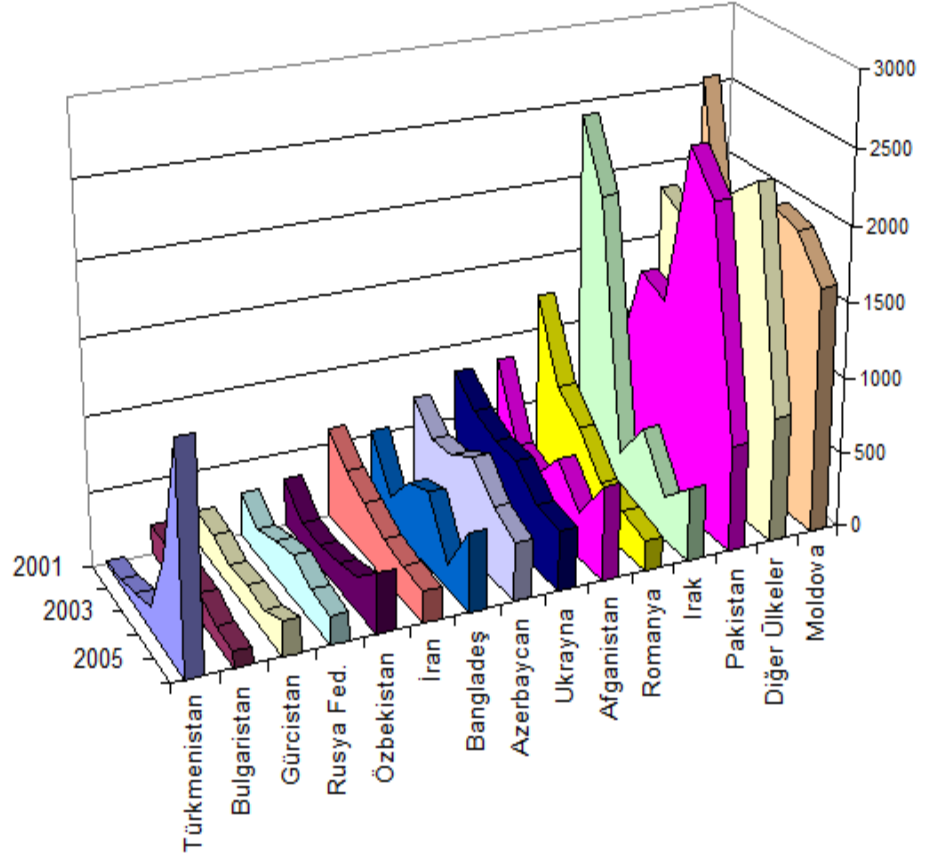
EK M: Dernek Fotoğrafları

EK N: Zeytinburnu'nda çeşitli mekan fotoğrafları

EK O: Ekonomik sektörlerle ilgili fotoğraflar

EK P: Sembolik sistemler ve yerelötesi kültürel öğelerle ilgili fotoğraflar

Ek A: İstanbul'da Yakalanan Yasadışı Göçmenlerin Ülkelerine Göre Dağılımı, 2001-2006

Kaynak: İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü Takip Kontrol Büro Amirliği

* 2007 yılı verileri sadece Haziran ayına kadardır. O yüzden grafikte gösterilmemiştir.

** Türkiye son 2 yılda sayı olarak büyük artıştadır.

Ek B: Doğu Türkistan hakkında genel bilgi

Şekil B.1: Çin Devleti içerisinde Doğu Türkistan'ın Coğrafi Konumu

Doğu Türkistan denilen coğrafi bölge, geçmişi itibariyle sürekli bağımsızlık savaşı veren Çin devletinin zaman zaman egemenliği altında, 2 kez bağımsızlığını ilan edip hükümet kuran, Uygur ve Kazak kökenlilerin ağırlıkta yaşadığı bir bölgedir. 1949 yılında Çin devleti yeni ilan edilmiş Doğu Türkistan hükümetini devirmiş ve bu bölgeye, 1 Ekim 1955'de de özerk eyalet statüsü vermiştir. Doğu Türkistan adı da Xin Jiang (türkçe Sincan olarak geçmektedir) Uygur Özerk Bölgesi olarak belirlenmiştir. Bu özerk bölge, yıllarca Çin devleti içerisinde bir çok sosyal donatıdan mahrum, ekonomik olarak gelişmesi yavaşlatılmış ve sistematik olarak nüfus yapısı bölgeye Çinliler yerleştirilerek değiştirilmeye çalışılmış bir bölgedir³².

Doğu Türkistan, uzun yıllar süren bu siyasi karışıklıklardan dolayı komşu ülkelere sürekli bir göç vermiştir. Bugün, Kazakistan'da, 350.000, Kırgızistan'da 47.000, Özbekistan'da 37.000 kadar Doğu Türkistan'lı göçmen yaşamaktadır (Shichor, 2003).

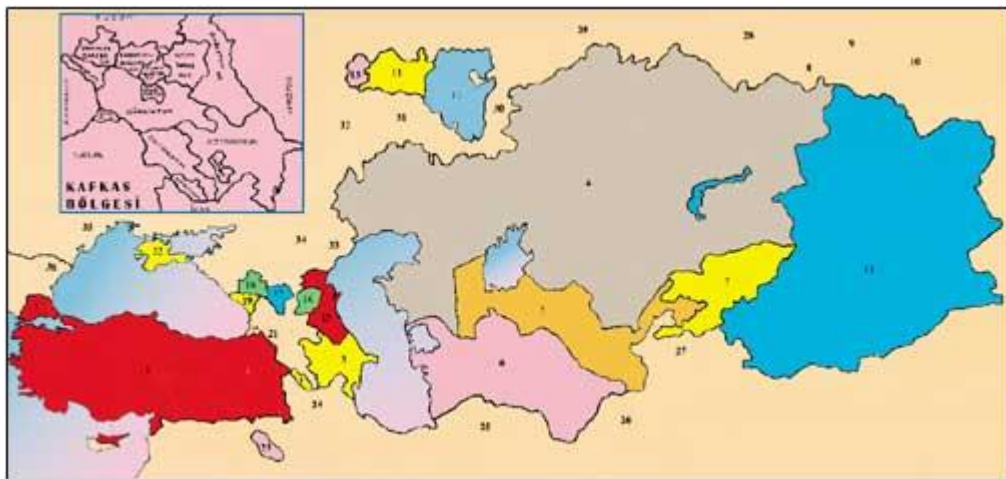
³² Doğu Türkistan'ın 1949 yılındaki nüfusu 6 milyondur. İçerisinde 300 bin Çinli vardı. Günümüzde Doğu Türkistan'da en büyüğü Uygurlar olmak üzere, çok sayıda Türk toplulukları ve diğer milliyetler halk bir arada yaşamaktadır. Sağlıklı bir veri olmamakla birlikte 1993 nüfus sayımına göre ve 1993 sonu itibariyle bölgenin toplam nüfusu 16.052.648 kişidir. Bu nüfusun yüzde 62'si Türk kökenlidir. Yüzde 47'sini ise Uygurlar oluşturmaktadır. Yüzde 37'si (Çin Ordusu hariç) Han milliyetindendir; Kazak Türkleri ise, Doğu Türkistan nüfusunun yüzde 7.3'ünü oluşturur. Ayrıca bölgede Huy (Çinli Müslüman), Moğol, Kırgız Türkü, Şibe, Tacik, Özbek Türkü, Mançu, Dagur, Tatar Türkü ve Rus yaşamaktadır (Emet, 2009). 2005 yılı içinse, 26 milyon Uygur Türkü, 3 milyon Kazak Türkü ile 70 bin Tatar Türkü, 11 milyon Çinli vardır (Göktürk, 2006).

Şu an için Doğu Türkistan'da Turfan, Kumul, Aksu, Kâşgar, Hoten, İli, Çöçek ve Altay adı taşıyan sekiz "yönetim bölgesi" vardır(Göktürk, 2006).

Şekil B.2: Doğu Türkistan Bölgesindeki Yönetim Birimleri

Doğu Türkistan, Türkistan genel adıyla anılan bir bölgenin doğusunu ifade ederken, Batı Türkistan da eski SSCB'den ayrılarak bağımsızlığına kavuşmuş (Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Tajikistan ve Kırgızistan) beş ülkeyi ifade etmektedir. Doğu Türkistan tanımlaması böylece büyük Türkistan idealinin somutlaştırılma çabasıdır da denilebilir.

Şekil B.3:Türkistan Bölgesi Olarak Anılan Ülkeler

Doğu Türkistan, 11 Şubat 1991’de Lahey, Hollanda’da UNPO (Temsil edilmeyen milletler ve halklar örgütü) ‘nün kurucularından biri olmuştur. Şu an UNPO 200 milyondan fazla insanı temsil eden 64 üyeye sahiptir (Busdachin, 2006).

Ek C: Doğu Türkistanlı Göçmenlere Yönelik Web Adresleri (12.04.2010)

- <http://www.uygur.org> (East Turkistan Information Center) (Türkçe, Japonca, Uygurca, İngilizce, Almanca, Arapça ve Çince olmak üzere 6 ayrı dilde)
- www.turan.org.tr (Türk Dünyası Araştırmaları vakfı)
- www.xjtsnews.com 'dan www.aboutxinjiang.com (Çin hükümetinin açtığı site)
- <http://www.gokbayrak.com> (Kayseri'deki Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği web sitesi) (Uygurca, Türkçe, Arapça ve İngilizce olmak üzere 4 ayrı dilde)
- <http://www.doguturkistan.org> (İstanbul'daki Doğu Türkistan Dayanışma Derneği'nin web adresi) (Bşk. İsmail Cengiz)
- <http://www.doguturkistan.com.tr> (Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nin web adresi)
- <http://www.dtv.org.tr> (Doğu Türkistan Vakfı Web adresi)
- <http://www.maarip.org> (Doğu Türkistan Maarif ve Dayanışma Derneği web adresi)
- <http://www.hurgokbayrak.com> (Doğu Türkistan'ın Sesi dergisinin web adresi)
- <http://www.uygurunesi.com> (Uygur Haber Ajansı:UHA web adresidir)
- <http://www.turksam.org> (Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi)
- <http://www.usak.org.tr> (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu) (dış politika açısından ele alınmaktadır)
- <http://www.doguturkistanicin.com> (TÜDAT:Türk Dünyası Araştırmaları Topluluğu Bilkent Üniv.'nin açtığı insan hakları ihlaline yönelik kampanya destek sitesi)
- <http://www.guzelturkistan.net> (İnsan hakları ihlaline yönelik kampanya destek sitesi)
- <http://www.cinzulmu.com> (İnsan hakları ihlaline yönelik kampanya destek sitesi)
- <http://www.doguturkistansempozyumu.com> (20-21 Mart 2010'da yapılan sempozyuma yönelik açılmış site)
- <http://turkistan.ihh.org.tr> (Doğu Türkistan İpek Yolunun Mahzun Ülkesi-Uluslararası ilişkiler bağlamında ele alınmaktadır)
- <http://www.doguturkistan.com> (Dini açıdan ele alınmaktadır)
- <http://www.doguturkistan.net> (Milliyetçi söylemler üzerinden ele alınmaktadır)
- <http://uyghurweb.net> (Taklamakan Uyghur Publishing)
- <http://www.uihaf.org> (Uluslararası İnsan hakları Avrasya federasyonu)
- <http://www.eastturkistan.tv> (Tv ve radyo adresi)
- <http://www.unpo.org> (Unrepresented nations and peoples organization)
- <http://uy.eastturkistan-gov.org> (Sürgündeki Doğu Türkistan Hükümeti web adresi)
- <http://www.eastturkistan.tr.gg> (Forum niteliğinde bir web adresi)
- www.uyghurnews.com (Uluslararası Uygurlara yönelik haber sitesi)
- <http://saveeastturk.org> (Saving East Turkistan Project)
- <http://www.etnfc.org> (East Turkistan National Freedom Center)

Ek D: Afganistan hakkında genel bilgi

Şekil C.1: Afganistan Haritası

Afganistan'da Türkler, daha çok Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan ülkelerine yakın bölgelerde, Mezarı Şerif ve Kunduz kentleri civarında yaşamaktadırlar.

Afganistan'ın bu kuzey bölgesinde³³, Özbek, Kazak, Karakalpak, Kırgız, Kızılbaş, Türkmen ve Afşar Türkleri yaşamaktadır. Afganistan'da yaşayan Türklerin toplam sayısı 2 milyon ile 4.5 milyon ve hatta 5 milyon arası çok farklı tahminler üzerinden verilmektedir(Url-2). Bu kadar birbirinden farklı sayıların olmasının nedeni ise, Afganistan'da resmi nüfus sayımlarının yapılmamasıdır.

Türk gruplarının içerisinde Özbek kökenlilerin oranı üçte bir civarındadır ve çiftçilik, hayvancılık ve ticaretle uğraşmaktadırlar. Afganistan Türkmenleri ise, Kuzey Afganistan'ın Özbeklerle benzer bölgelerinde yaşamakta ve daha çok tarımla uğraşmaktadırlar. Kırgız kökenliler ise sayıca daha azınlıktadırlar. Kazak kökenlilerin ise çoğu 1930 yılında eski SSCB'den kaçanlar ve göçebe olanlardır (Url-5).

³³ Türkistan adı verilen büyük Türk devleti idealinde burası Güney Türkistan sınırları içerisinde de görülmektedir (Bkz. Url-5, Url-5, Url-7)

EK E: Alan Araştırması tarih sırasına göre yapılan görüşmeler

2008

5 Ağustos 2008	GE10 (sokakta) Yerel gazeteciyle
7 Ağustos 2008	D6, Yerel gazeteciyle
12 Ağustos 2008	D4, D3, Y13 , Y12, Y11, Y10 (muhtarlıkta) Yerel gazeteciyle
16 Ağustos 2008	Minaver ve Dilber hanım piknik gözlemi (sahilde)
20 Ağustos 2008	Zeytinburnu Bel. Yerel Kalkınma ve AB Ofisi çalışanı(ofiste)
20 Ağustos 2008	GE24, IG8 (kafede) Yerel gazeteciyle
21 Ağustos 2008	IG3 (sokakta),D12, IG9 (kafede)
22 Ağustos 2008	D9 (IG6 ile), GE14 (IG6 ile), İpek yolu Restorantı (IG6 ile)
23 Ağustos 2008	GK22 (evinde), GE8 (evinde) (IG6 ile), GE26 (evinde) (IG6 ile)
25 Ağustos 2008	Deri parçaları atölyesi kadın çalışanlarını ziyaret
26 Ağustos 2008	Altın oklava lokantası (IG6 ile)

2009

25 Nisan 2009	2. Uluslararası Osman Batur sempozyumuna katıldı
16 Temmuz 2009	Zeytinburnu Bel. İmar Müdürü
20 Temmuz 2009	Zeytinburnu Yerel Kalkınma ve AB Ofisi diğer çalışanı
20 Temmuz 2009	Ahmet Okur (belgesel yapımcısı) ile görüşme
10 Ağustos 2009	IG18 (belediyede), IG5 (kafede)
13 Ağustos 2009	GK26, GK27, GE29, IG11, GE10 , GE27 (D7de)
14 Ağustos 2009	GK10 (evinde), GK21, IG19
15 Ağustos 2009	GK15 (evinde), GK14 (evinde)
16 Ağustos 2009	GK9 (internet) -16 Ekim 2009 GK21 ref.
16 Ağustos 2009	Son Urumçi Katliamı ve Doğu Türkistan Sorunu için Öneriler Sempozyumuna katıldı
19 Ağustos 2009	GK11 (evinde) IG5 ref.
25 Eylül 2009	Musa Çalışkan (evinde)

16 Ekim 2009	Doğu Türkistanda Son olaylar ve Dünyadaki Yankılar sempozyumuna katıldı
7 Kasım 2009	GE1 (Lokanta)
2010	
9 Nisan 2010	GE2 (deri atölyesinde), GE3 (deri atölyesinde)
10 Nisan 2010	IG7, GE5 (deri atölyesinde), GE7 (işyerinde)
12 Nisan 2010	GE9 (D7de), GE10 ref., GE10 (D7de), GE12 (işyerinde)
13 Nisan 2010	GE13 (D7), GE17, GE4 (Deri atölyesinde),GE21 (D7de)
14 Nisan 2010	GE20, GE22 , GE23 (Deri atölyesinde)
15 Nisan 2010	GE25, GK8, GK19 (D4)
16 Nisan 2010	GK5, GK12 , GK13 (D4)
17 Nisan 2010	GK7 (evinde), GK3 (dükkanında)
19 Nisan 2010	GK1, GK6 , GK2 (evinde)
20 Nisan 2010	GK4, GK18, Gk17 (evinde)
5 Mayıs 2010	GK20
18 Haziran 2010	Y1, Y2, Y3, Y4, Y10, Y11 ve Y5
20 Haziran 2010	Y7, Y6, Y8, Y9,Y14,Y20
21 Haziran 2010	Y15,Y16, Y17, Y18,Y19
22 Haziran 2010	Y21, Y22, Y23
24 Haziran 2010	GE11 (evinde), D7, GK23
26 Haziran 201	IG15, IG16, IG17
30 Haziran 2010	GE37, GE38, GE39, GE40, D10
10 Temmuz 2010	GE18 (evinde), GE19, GK24
15 Temmuz 2010	Y13 (muhtarlıkta), GE28, GE35
18 Temmuz 2010	GE43 , GE36, GK16, IG10, IG3, D2, D5
22 Temmuz 2010	GK25, IG1, IG2
23 Temmuz 2010	IG12, IG13, IG14
10 Ağustos 2010	GE31, GE30, GE34

16 Ağustos 2010	GE15, GE16, GE33, GE41, IG4, D11, D14
17 Ağustos 2010	GE32, D8, GE42
18 Ağustos 2010	GE6
22 Ağustos 2010	D1
Kasım 2010	D13

Ek F: Afganistan Özbekleri görüşme notları genel değerlendirmesi

Göçmen	Doğum yılı	Yaptığı işler	Mahalle	İlk göç yılı	Göç edilen yerler	Tr'ye geliş yılı	Tr'ye geliş türü	Tr'de ilk geldiği yer	Tr'de yerleştiği yerler	Tr'de işi	Yasal durumu	İst'a geliş yılı	Zburnu'na geliş yılı	Kimlik algısı	Çıkış ülkesinde akraba varlığı	Dernek Bağlantısı
GK9	1984	Öğrenci	Gökalp	1991	Özbekistan	1991	Resmi	İstanbul	İstanbul	Ev hanımı	V/ 1992	1991	1991	Türk	2. derece	D7(P)
GK10	1951	Ev hanımı	Gökalp	1991	Özbekistan	1991	Resmi	İstanbul	İstanbul	Ev hanımı	V/ 1992	1991	1991	Özbek	1. derece	D7(P)
GK14	1980	Ev hanımı	Yenidoğan	1991	Hindistan, İran	1993	Kaçak	Erzurum	Hatay/ Ovakent	Ev hanımı	V/ 2005	1994	1994	Özbek	3. derece	YOK
GK15	1943	Ev hanımı	Yenidoğan	1991	Hindistan, İran	1993	Kaçak	Erzurum	Hatay/ Ovakent	Ev hanımı	V/ 2005	1994	1994	Özbek	2.derece	YOK
GK20	1986	Makineci, Ayakçı, işveren	Gökalp	1984	İran,	1998	Kaçak	Hatay	Hatay/ Ovakent	Boncuk Atölyesi sahibi	O/1999	2004	2004	Özbek	B	YOK
GK21	1971	Ev hanımı	Nuripaşa	1991	Özbekistan	1991	Resmi	İstanbul	İstanbul	Ev hanımı	V/1992	1991	1991	Özbek	B	D7(P)
GK22	1981	Deri işçisi	Yeşiltepe	2001	İran	2001	Kaçak	Van	İstanbul	Deri işçisi	YOK	2001	2001	B	2.derece	YOK
GK23	1946	Ev hanımı	Yeşiltepe	2000	İran	2001	Kaçak	Hakkari/Yüksekova	İstanbul	Tekstil işçisi	YOK	2001	2001	Özbek	1.derece	YOK
GE3	1974	İşçi, Derici	Yeşiltepe	1981	Pakistan	1982	Resmi	Hatay	Hatay/ Ovakent	Deri	V/ 1982	2009	2009	Türk	2. derece	YOK
GE5	1964	Hayvancılık, inşaat lokantacı, deri işçisi	Yeşiltepe	1984	İran	1989	Kaçak	Gaziantep	Hatay/ Ovakent	Deri işçisi	V/ 2001	1995	1995	Afgan	2. derece	D7(P)
GE8	1964	Serbest	Gökalp	2001	B	2001	Resmi	İstanbul	İstanbul	Serbest	YOK	2001	2001	B	B	B
GE9	1954	Çiftçi, Deri işçisi, Deri işvereni	Yeşiltepe	1979	Pakistan	1982	Resmi	Adana	Hatay/ Ovakent	Deri işvereni	V/ 1982	1997	1997	Afgan	2. derece	D7
GE10	1970	Deri işçisi, deri işvereni	Yeşiltepe	1979	Pakistan	1982	Resmi	Adana	Hatay/ Ovakent	Deri işvereni, STK çalışanı	V/ 1982	1992	1992	Türk	2. derece	D7(A)
GE12	1966	Halı işçisi, Deri işçisi, deri işvereni	Nuripaşa	1979	Pakistan	1982	Resmi	Adana	Hatay/ Ovakent	Deri işvereni	V/ 1982	1992	1992	Afgan Özbek	2. derece	YOK
GE13	1942	Çiftçi, deri işçisi	Yeşiltepe	1979	İran	1982	Resmi	Adana	Hatay/ Ovakent	Çalışamıyor	V/ 1982	2007	2007	Türk	1. derece	D7(P)
GE17	1980	Çiftçi, İnşaat, Deri işçisi	Yeşiltepe	1990	İran	1990	Kaçak	Van	İstanbul	Deri işçisi	O/ 1994	1990	1990	Afgan Türkü	1. derece	D7(P)

Ek E.1: (...devam)

Göçmen	Doğum yılı	Yaptığı işler	Mahalle	İlk göç yılı	Göç edilen yerler	Tr'ye geliş yılı	Tr'ye geliş türü	Tr'de ilk geldiği yer	Tr'de yerleştiği yerler	Tr'de işi	Yasal durumu	İst'a geliş yılı	Zbunu'na geliş yılı	Kimlik algısı	Çıkış ülkesinde akraba varlığı	Dernek Bağlantısı
GE18	1958	Serbest	Yeşiltepe	2001	İran	2008	Resmi	İstanbul	İstanbul	Ayakkabı boyacısı	YOK	2008	2008	Özbek	1. derece	D7(P)
GE19	1982	Çiftçi, İnşaat işçisi, tekstil işçisi, deri işçisi	Yeşiltepe	1995	Pakistan, Afganistan, İran	1996	Kaçak	Doğu	İstanbul	Deri işçisi	O/ 1999	1996	1996	B	1. derece	D7(A)
GE20	1982	İnşaat işçisi, Deri	Yeşiltepe	1999	İran	2003	Kaçak	Doğu	İstanbul	Deri işçisi	O/2005	2003	2003	Türk	2. derece	D7(P)
GE21	1973	Kanalizasyon, inşaat işçisi, Tekstil işçisi, Deri işçisi	Yeşiltepe	1989	Pakistan, İran	1990	Kaçak	Hatay	İstanbul	Tekstil işçisi	O/2000	1991	1991	Özbek	1. derece	D7(P)
GE22	B	Öğrenci, deri ve tekstil işçisi	Yeşiltepe	1989	Pakistan, İran	1995	Kaçak	Doğu	İstanbul	Deri ve tekstil işçisi	V/ B	1995	1995	Afgan	1. derece	YOK
GE23	1960	Lokantacı, Halıcı, Çiftçi, Deri işçisi	Nuripaşa	1978	Pakistan	1982	Resmi	Adana	Hatay/ Ovakent	Deri işçisi	V/1982	1997	1997	Tük	2. derece	D7(A)
GE24	1971	Deri işçisi	Yeşiltepe	1982	Pakistan, İran	1996	Kaçak	Doğu	İstanbul	Deri işçisi	O/ 1997	1996	1996	B	1. derece	B
GE26	1959	Serbest	Gökalp	2008	İran	2008	Kaçak	Doğu	İstanbul	Çöp toplama	YOK	2008	2008	B	B	D7(P)
GE28	1947	Tekstil	Yeşiltepe	B	İran	2008	Kaçak	Doğu	İstanbul	Tekstil işçisi	YOK	2008	2008	Özbek	1. derece	B
GE37	1970	Deri işçisi, Yapı işleri çalışanı	Yeşiltepe	1986	Pakistan, İran	1987	Kaçak	Hakkari/ Yüksekova	İstanbul	Yapı işleri çalışanı	V/ 1994	1987	1987	Özbek	1. derece	D7, D15(A), D10(A)
GE38	1969	İnşaat işçisi, lokantacı	Yeşiltepe	1989	İran	1993	Kaçak	Doğu	Hatay/ Ovakent	Lokantacı	V/1997	2000	2000	Özbek	B	D15(P)
GE39	1964	Deri işçisi, Esnaf	Yeşiltepe	2001	B	2001	B	B	İstanbul	Bakkalcı	V/2010	2001	2001	B	2. derece	YOK
GE40	1970	Deri işçisi, Esnaf	Yeşiltepe	B	Pakistan, İran	B	Kaçak	Doğu	Urfa	CD satıcısı	B	B	B	B	2. derece	D7(P)

GK: Göçmen Kadın GE:Göçmen Erkek V: Vatandaşlığı var O: Oturma izni var H:Hiçbir yasal işlemi yok B:Bilinmiyor P: Pasif A: Aktif

Ek G: Afganistan Türkmenleri görüşme notları genel değerlendirme

Göçmen	Doğum yılı	Yaptığı işler	Mahalle	İlk göç yılı	Göç edilen yerler	Tr'ye geliş yılı	Tr'ye geliş türü	Tr'de ilk geldiği yer	Tr'de yerleştiği yerler	Tr'de işi	Yasal durumu	İst'a geliş yılı	Zburnu'na geliş yılı	Kimlik algısı	Çıkış ülkesinde akraba varlığı	Dernek Bağlantısı
GK1	1979	Ev hanımı	Yenidoğan	1982	Pakistan, İran	1983	Resmi	Sivas	Tokat/ Yeşilyurt	Ev hanımı	V/ 1982	1996	1996	B	2.derece	YOK
GK3	1970	Ev hanımı, Deri işçisi	Yeşiltepe	1997	Pakistan	1999	Kaçak	Ağrı	Tokat/ Yeşilyurt	Ev hanımı	O/ 2007	1999	1999	B	2.derece	B
GK7	1976	Eczanede kalfa	Yeşiltepe	1980	Pakistan, İran, Pakistan	1982	Resmi	Sivas	Sivas	Eczanede kalfa	V/ 1982	1992	1992	B	2.derece	B
GK16	1968	Atölye işçisi	Yeşiltepe	2008	İran	2008	Kaçak	Doğu	İstanbul	Atölye işçisi	H	2008	2008	Osmanlı Türkü	1. derece	D7(P)
GK25	1959	Terzi, Tekstil işçisi	Yeşiltepe	1983	İran, Türkmenistan, İran	2001	Kaçak	Doğu	İstanbul	Tekstil işçisi	B	2001	2001	Türkmen	3.derece	YOK
GE2	1965	Çiftçi, Pazarıcı, Derici	Yeşiltepe	1999	Pakistan, İran	2001	Kaçak	Doğu	İstanbul	Deri Atölye sahibi	O/ 2002	2001	2001	AF-Türkmen	2. derece	D8(A)
GE4	1974	Halıcı	Bilinmiyor	1983	Hindistan, Afganistan, Pakistan, İran	1985	Kaçak	Doğu,	Tokat, İzmir	Halıcı	V/1990	2000	2000	Afgan Türkü	3. derece	D7(A), D8(A)
GE15	1967	Halıcı	Bilinmiyor	1979	Pakistan, İran	1987	Kaçak	Doğu	Tokat/ Yeşilyurt, Bursa	Halıcı	V/ 1993	1988	1988	B	2.derece	B
GE16	1971	Afgan kıyafetleri satışı	Bilinmiyor	1999	Pakistan	1999	Resmi	İstanbul	İstanbul	Etnik Ticaret	B	1999	1999	AF-Türkmen	2. derece	D8(A)
GE33	1951	Halıcı	Bilinmiyor	1989	Pakistan	1990	Kaçak	Doğu	Tokat/ Yeşilyurt,	Halıcı	V/ 2010	2000	2000	Türkçe konuşan biri	2. derece	B
GE36	1975	Halıcı	Yeşiltepe	1986	İran	2008	Kaçak	Doğu	İstanbul	Halıcı	O/ 2009	2008	2008	Türkmen, Türk	YOK	D7(P), D8(P)
GE41	1986	Deri işçisi	Yeşiltepe	B	B	1990	Kaçak	Doğu	Konya	Deri işçisi	V/ 1993	1994	1994	AF-Türkmen	2. derece	D8(P)
GE42	1979	Tekstil satışı	Yeşiltepe	1980	Pakistan	1983	Resmi	Tokat	Tokat/ Yeşilyurt	Tekstil satışı (işveren)	V/ 1983	2000	2000	Türkmen	3. derece	D8(P)
GE43	1989	Tekstil işçisi	Yeşiltepe	2008	Türkiye	2008	Kaçak	Doğu	İstanbul	Tekstil işçisi	O/2007	2008	2008	B	B	YOK

GK: Göçmen Kadın GE:Göçmen Erkek V: Vatandaşlığı var O: Oturum izni var H:Hiçbir yasal işlemi yok B:Bilinmiyor P: Pasif A: Aktif

Ek H: Afganistan diğer grupların görüşme notları genel değerlendirme

Göçmen	Doğum yılı	Yaptığı işler	Mahalle	İlk göç yılı	Göç edilen yerler	Tr'ye geliş yılı	Tr'ye geliş türü	Tr'de ilk geldiği yer	Tr'de yerleştiği yerler	Tr'de işi	Yasal durumu	İst'a geliş yılı	Zburnu'na geliş yılı	Kimlik algısı	Çıkış ülkesinde akraba varlığı	Dernek Bağlantısı
GK2	1982	Ev hanımı	Yeşiltepe	1984	İran	1990	Kaçak	Ağrı	Kayseri	Deri	V/ B	1993	1993	Türk	2.derece	B
GK6	1965	Halı dokuma, Ev hanımı	Gökalp	1980	İran	1988	Kaçak	Hakkari/ Yüksekova	İstanbul	Ev hanımı	V/ B	1988	1988	Bilinmiyor	YOK	D6(P)
GE11	1971	Terzi, Deri işçisi, deri halı üreticisi	Yeşiltepe	1979	İran	1982	Resmi	Adana	Kayseri	Deri halı üreticisi işveren	V/ 1982	1990	1990	Kazak	Bilinmiyor	D11(A)
GE34	1971	Deri dikim	Bilinmiyor	1979	Türkiye	1979	Resmi	İstanbul	İstanbul	Deri dikim	V/ 1982	1979	1979	Türkistanlı	2. derece	D11(A)
GK24 Tajik	1955	Dikiş, nakış, Ev hanımı	Yeşiltepe	1983	Pakistan, İran, Pakistan	1984	Resmi	Hatay	İstanbul	Dikiş, nakışçı	V/ 1984	1992	1992	B	2.derece	D7(P)
GE7 Tajik	1967	Deri işçisi	Nuripaşa	2007	İran	2007	Kaçak	Van	İstanbul	Deri işçisi	YOK	2007	2007	B	2. derece	D7(P)
GE31 Peştun	B	Deri işçisi, Esnaf	Yeşiltepe	1982	Pakistan	1984	Resmi	İstanbul	İstanbul	İletişim haberleşme	V/ 1984	1984	1984	Peştun	1. derece	D7(P)
GE30 Hazara	1971	İnşaat işçisi, deri işçisi, telekom bayii	Yeşiltepe	2000	İran	2002	Kaçak	Van	İstanbul	Deri iscisi	O/ 2003	2002	2002	Hazara	1. derece	D7(P)
GE27 Farsi	1958	Rektör yardımcısı, Deri işçisi ve STK çalışanı	Yeşiltepe	1997	İran	1997	Resmi	Doğu	Ankara	STK çalışanı	V/ 2004	1998	1998	Afgan Türkü	2. derece	D7(A)
GE14 Türkmenistanlı	1982	Deri	Yenidoğan	2008	Türkiye	2008	Resmi	İstanbul	İstanbul	Deri iscisi	YOK	2008	2008	Türkmen	1. derece	B

GK: Göçmen Kadın GE:Göçmen Erkek V: Vatandaşlığı var O: Oturum izni var H:Hiçbir yasal işlemi yok B:Bilinmiyor P: Pasif A: Aktif

Ek I: Doğu Türkistan Kazakları görüşme notları genel değerlendirme

Göçmen	Doğu m yılı	Yaptığı işler	Mahalle	İlk göç yılı	Göç edilen yerler	Tr'ye geliş yılı	Tr'ye geliş türü	Tr'de ilk geldiği yer	Tr'de yerleştiği yerler	Tr'de işi	Yasal durumu	İst'a geliş yılı	Zburnu' na geliş yılı	Kimlik algısı	Çıkış ülkesinde akraba varlığı	Dernek Bağlantısı
GK26	1938	Ev hanımı	Yenidoğan	1949	Pakistan	1953	Resmi	İstanbul	Nigde	Çiftçi	1953	1976	1976	B	B	B
GK27	1936	Ev hanımı	Nuripaşa	1949	Pakistan	1953	Resmi	İstanbul	Nigde	Çiftçi	1953	1976	1976	B	B	B
GE29	1929	B	Nuripaşa	1940	Pakistan	1953	Resmi	İstanbul	Konya/İsmil	Ticaret	1953	1966	1966	Kazak	3. derece	D6, D2

GK: Göçmen Kadın GE:Göçmen Erkek V: Vatandaşlığı var O: Oturum izni var H:Hiçbir yasal işlemi yok B:Bilinmiyor P: Pasif A: Aktif

Ek J: Doğu Türkistan Uygurları görüşme notları genel değerlendirme

Göçmen	Doğu m yılı	Yaptığı işler	Mahalle	İlk göç yılı	Göç edilen yerler	Tr'ye geliş yılı	Tr'ye geliş türü	Tr'de ilk geldiği yer	Tr'de yerleştiği yerler	Tr'de işi	Yasal durumu	İst'a geliş yılı	Zburnu' na geliş yılı	Kimlik algısı	Çıkış ülkesinde akraba varlığı	Dernek Bağlantısı
GK4	1977	Ev hanımı	Sümer	1990	Türkiye	1990	Kaçak	İstanbul	İstanbul	Aktif değil	1999	1990	1990	B	2.derece	D4
GK5	1977	Ev hanımı	Sümer	1995	Suriye	2000	Resmi	İstanbul	İstanbul	Ev hanımı	2009	2000	2000	B	1. derece	D4
GK8	1978	Beyaz yaka	Nuripaşa	2005	Türkiye	2005	Resmi	İstanbul	İstanbul	Ev hanımı	B	2005	2007	Uygur	1. derece	D4
GK11	1965	Ev hanımı	Sümer	1989	Türkiye	1989	Resmi	İstanbul	İstanbul	Ev hanımı	1992	1989	1989	Uygur	1. derece	B
GK12	1973	Ev hanımı	Yenidoğan	2003	Kırgızistan	2003	Resmi	İstanbul	İstanbul	Ev hanımı	2005	2003	2003	Uygur	2. derece	D4
GK13	1976	Ev hanımı	Sümer	2005	Pakistan	2008	Resmi	İstanbul	İstanbul	Ev hanımı	YOK	2008	2008	Uygur	1. derece	D4
GK17	1946	Tekstil	Sümer	1989	Türkiye	1989	Kaçak	İstanbul	İstanbul	Terzi	2000	1989	1989	Uygur	1. derece	D1
GK18	1957	Yazar	Sümer	1961	Afganistan	1965	Resmi	Ankara	Kayseri	Aktif değil	1965	1991	1991	Müslüman	2. derece	D1
GK19	1974	Serbest	Sümer	1989	Türkiye	1989	Resmi	İstanbul	İstanbul	Aktif değil	1993	1989	1989	Uygur	1. derece	D4
GE1	1959	STK	Yenidoğan	1983	Pakistan	1987	Resmi	İstanbul	İstanbul	Bavul Ticareti	1991	1987	1987	DT Uygur	1. derece	D12
GE6	1971	B	B	1984	Pakistan	1991	Resmi	İstanbul	İstanbul	Tercuman	2010	1991	2005	Türk	1. derece	YOK
GE25	1978	Serbest	Sümer	1995	Pakistan	2003	Resmi	İstanbul	İstanbul	Tercuman	2008	2003	2003	DT Uygur	1. derece	D4
GE32	B	STK	Sümer	B	B	1952	Resmi	Kayseri	Kayseri	B	1952	B	B	DT	2. derece	D11
GE35	B	Çalışmıyor	Sümer	1997	Türkiye	1997	Resmi	İstanbul	İstanbul	Şoför	YOK	1997	1997	DT	1. derece	B

GK: Göçmen Kadın GE:Göçmen Erkek V: Vatandaşlığı var O: Oturum izni var H:Hiçbir yasal işlemi yok B:Bilinmiyor P: Pasif A: Aktif

EK K: Dernek Araştırması Bulguları

Türkiye’de toplam 433 adet göçmen ya da göçmenlerin memleketlerine yönelik faaliyet gösteren dernek mevcuttur. Faaliyetleri asgari düzeydedir. Toplam üye sayıları 90.000’dir. üyelerin %92’si üye sayısı 100’ün üstünde olan derneklere üyedir. Dernek üye sayısı 1.000’in üstünde olan dernek sayısı ise 17’dir. Derneklerden 212’si Balkan ülkelerine yönelik (Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Bosna, Kosova, Arnavutluk, Romanya ve Moldova), 121 adeti Rusya ve Kuzey Kafkasya, 34’ü Orta Asya ve diğer Asya (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Afganistan, Çin-Doğu Türkistan ve Pakistan), 33’ü Ukrayna (Kırım), 24’ü Azerbaycan, 15’i Irak, 13’ü Gürcistan, 5’i Kıbrıs ve 3’ü de Suriye’ye yönelik faaliyet yapan derneklerdir. İllere göre bu derneklerin dağılımına baktığımızda, İstanbul’da 104 tane bulunmaktadır (Yusuf, 2006).

İlçe belediyesinden ilçede bulunan derneklerin tam listesi alındığında, iç ve dış göçmenlerin kurdukları derneklerin sayısı aşağıdaki gibidir.

Çizelge K.1: Niteliklerine göre Zeytinburnu ilçesinde bulunan göçmen dernekleri

Dernek Türü	Sayı
Hemşehri dernekleri	65
Doğu Türkistan ve Afganistan Göçmenleri	9
Trakya, Rumeli Göçmenleri	7
TOPLAM	81

Kaynak: Zeytinburnu Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Birimi, 2008

Şu an Zeytinburnu’nda aktif 70 kadar dernek var. Yabancı göçmenler genellikle Doğu Türkistanlı Uygur veya Kazak, Afganistanlı Özbek, Türkmen ve Kazak, Muhacir gruplar, Trakya Türkleri olmalarına göre dernekleşmektedirler. Dernekler; kimi zaman kültürel amaçlı, kimi zaman dinsel amaçlı ve kimi zaman da daha politik amaçlıdır. Türk kökenli göçmenlerin neredeyse hepsi İslam dinine mensuptur ve özellikle orta yaşlı kesim dinine bağlı bir yaşam sürmektedir. Bölgede bulunan camiler de farklı göçmen gruplarına göre kullanılmaktadır. Özellikle yaşlı kesimin diğer göçmenlerle bir araya gelme mekanı camilerdir. Dernekler büyük oranda erkeklere hitap etse de bazılarının kadınlara yönelik çeşitli organizasyonları bulunmaktadır. Yaz aylarında piknikler, haftalık dini sohbetler, çocuklara yönelik

etkinlik düzenleme, düğün v.b. etkinlikleri yapmak üzere dernek mekanını kullandırmak gibi.

Dünyada 43 tane Doğu Türkistanlıların sivil toplum örgütü vardır. Sonra bunlar, Erkin Alptekin'in çok uzun yıllar çabası neticesinde Münih'te 19 Nisan 2004 yılında bir kurultay düzenlendi. Bütün teşkilatlar "Dünya Uygur Kurultayı" çatısı altında toplanmıştır. Rabia Kadir hanım da başkanlığına seçiliyor (Emet, 2009). Almanya Avrupa'nın en büyük Uygur diasporasının yaşadığı ülke. Çoğunluğu Bavyera eyaletinde toplam 1000 Uygur Almanya'da genel olarak gastronomi ve tekstil sektörlerinde esnafılık yapıyor. Uygur davasını çeşitli etkinliklerle destekleyen Dünya Uygur Kurultayı'nın merkezi de Münih kentinde bulunuyor (Dalaman, 2009).

EK L: Doğu Türkistan Dernekleri Aktivitelerinden Örnek Fotoğraflar

Şekil 1: Uluslararası Osman Batur Sempozyumu, 25 Nisan 2009

Şekil 2: Uluslararası Osman Batur Sempozyumu, 25 Nisan 2009

Şekil 3: Son Urumçi Katliami ve Doğu Türkistan Sorunu için Öneriler Sempozyumu, 16 Ağustos 2009

EK M: Dernek Fotoğrafları

Şekil 1: Doğu Türkistan Vakfı girişi ve içerisinden görünüm

Şekil 2: Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ve Başkanı

Şekil 3: Doğu Türkistan Maarif ve Yardımlaşma Derneği

Şekil 4: Doğu Türkistan Gençlik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nden görüntüler

Şekil 5: Kazak Türkleri Vakfı'ndan görünüm

Şekil 6: Afgan Türk Dostluk Konseyi'nden görünüm

Şekil 7: İhsan İlmi Hizmetler ve Yardımlaşma Derneği

Şekil 8: Hacı Harabat Vakfı'ndan görüntüler

EK N: Zeytinburnu'nda mekan fotoğrafları

Şekil 1: 58. Bulvardan genel görünüm

Şekil 2: Kazak asıllıların yoğun olarak kullandığı Emine İnanç Camii

Şekil 3: Uygur asıllı göçmenlerin sıklıkla kullandıkları Sümer Camii

Şekil 4: Farklı göçmen gruplarının birlikte kullandığı Yenidoğan cami

Şekil 5: Türkistan restaurant ve girişinde asılı duran takvim

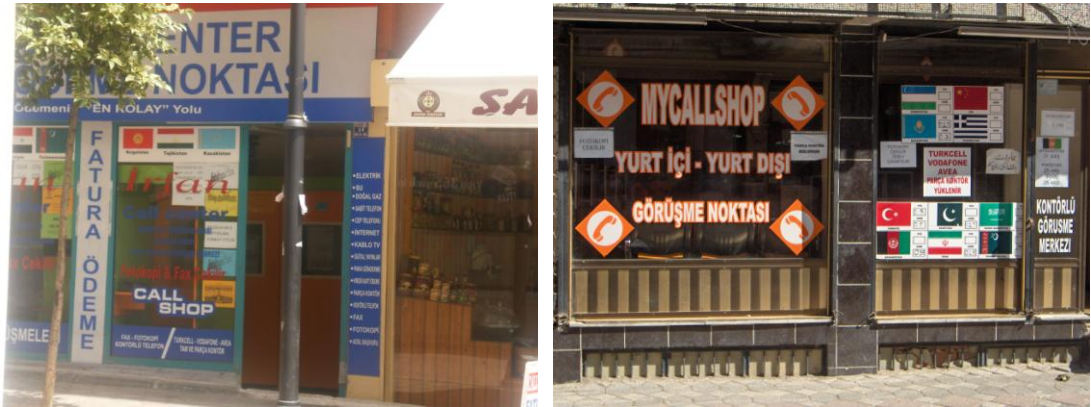
Şekil 6: Türkistan Resturant'ın menü sayfası

Şekil 7: Özbek bir ailenin evinden detaylar

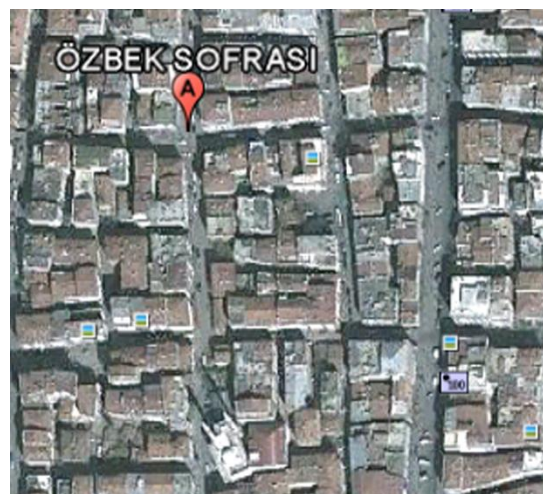
Şekil 8: Taş Cami

Şekil 9: Zeytinburnu ilçesinde uluslararası arama yapılabilen Call shoplara örnekler

Şekil 10: Afgan marketinden görüntüler

Şekil 11: Özbek sofrasının haritada gösterimi

Şekil 12: Özbek Sofrası ve menüsü

Şekil 13: Türkmen bir ailenin evinden detaylar

Şekil 14: İmam Cafer Sadık Cami

EK O: Ekonomik bağlar ve sektörlerle ilgili fotoğraflar

Şekil 1: Deri mont dikilen ve kaçak göçmenlerin kaldığı bir atölyeden görüntüler

Şekil 2: Bodrum katlarda ve atölyelerde toplu olarak kalan bekar Afganistanlı göçmenler

Şekil 3: Deri atölyelerinden görünüm

Şekil 4: Bodrum altı deri ve tekstil atölyelerinden çeşitli görünüm

Şekil 5: Tekstil parçaları satış noktalarından görüntüler

Şekil 6: Tekstil atölyelerinde girişimci ve çalışan kadınlar

Şekil 7: Çöp toplayıcılığıyla geçinen bir göçmenin bodrum katı evi

EK P: Sembolik sistemler ve yerelötesi kültürel öğelerle ilgili fotoğraflar

Şekil 1: Doğu Türkistan'lı Kazak Göçmenlerin Kazak Vakfı'nda yaptıkları bir düğün ve yemek sonrası Kazak çayı eşliğinde düğün eğlencesi

Şekil 2: Bölgede göçmenler tarafından çok kullanılan buharda mantı v.b. yemek pişirilen tencereler

Şekil 3: Misafir geldiğinde kurulan yöresel yemek ve çayla dolu bir sofr

Şekil 4: Afgan film ve müzik cdleri satan bir müzik market

Şekil 5: Afganlılar tarafından tüketilen ekmek ve fırını

Şekil 6: Deri atölyelerinden birinde Afgan yeşil çay düzeneği

Şekil 7: Özbek bakkalında Özbek şekerı ve Özbek Çerezi

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Yasemin ÇAKIRER

Doğum Yeri ve Tarihi: Afyon/ 21 Ocak 1978

Adres: yasemincakirer@yahoo.it

Lisans Eğitimi: Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama bölümünden 2000 yılında mezun oldum

Yüksek Lisans Eğitimi: 2004 yılında ise Selçuk Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans eğitimimi tamamladım. 2001-2004 yılları arasında aynı bölümde Araştırma Görevlisi olarak çalıştım. 2004 yılı Eylül ayından itibaren, İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama bölümünde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktayım.

Yayınlar:

Ulusal Dergi ve Kitaplarda Makale:

- **ÇAKIRER, Yasemin**, 2012: İstanbul Zeytinburnu'nda Afgan Türklerinin Ulusötesi Kentleşme Ağlarının Analizi, *İTÜ dergisi, A/ Mimarlık, Planlama, Tasarım* (önümüzdeki ilk sayıda yayınlanacak)
- **ÇAKIRER, Yasemin**, 2009: Göç Trafiğinde Araftakiler: İtalya'daki Türkler, *Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum*, 21-23 Mayıs 2009, Kongre kitabı ss.763-768, Orion Kitabevi, Ankara.
- **ÇAKIRER, Yasemin**, 2006: Onlar Olmasa Evimizi Kim Temizleyecek? Korunaklı Yaşamıyla Adana Varsılı, *Kebikeç*, Sayı:21, ss. 211-230.

Konferans Sunumları:

- **ÇAKIRER, Yasemin**, 2009: Uluslararası Göçmenlerin Mekânsal İletişim ve Haberleşme Örüntüleri, İstanbul- Kumkapı Örneği, "Medya ve Kültür", 2-4 Temmuz 2009, Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak (özet yayımlandı)
- **ÇAKIRER, Yasemin**, 2007: Sürgün Veren Kentsel Yenilemeden Göçebeleşen Kentsel Dönüşüme, "E/Im/Migration and Culture", 15-17 Eylül, Işık Üniversitesi, Şile Kampüsü, İstanbul (özet yayımlandı)
- ERKUT, Gulden, **ÇAKIRER, Yasemin**, 2005: Socio- Spatial Segregation and Integration Patterns of Gypsies in City life: The case of West Marmara Region of Turkey, Annual Gypsy Lore Society Meeting and Congress, 9-10 Eylül, University of Granada, İSPANYA

- **ÇAKIRER,Yasemin**, ERDEM, Rahmi, 2003: ‘Biz ve Öteki’ Kentte Sosyal Donatı Alanlarına Erişmede Fırsat Eşitsizliği, Konya Kenti Örneği, IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 16-18 Ekim, Cumhuriyet Ün., Sivas
- **ÇAKIRER,Yasemin**, 2003: Üretim ve Dışa Açılım, Antropolojiyi Yeniden Gündeme Taşırken Sıradanlığın Bilinmeyen yüzü: Harmancık, Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek Sempozyumu, Anafartalar Sosyal Araştırma Merkezi, 17-18 Mayıs, Ankara.
- ERDEM,Rahmi, DENİZ, Kadriye, KIZILDAĞ, Yelda, **ÇAKIRER, Yasemin**, 2003, Plan Kararlarının Konya Kent Kimliğine Etkisi, Konya’da Planlama Tartışmaları Kolokyumu, SÜ, 9-10 Nisan, Şehir Plancıları Odası Konya Şubesi, Konya (Kongre kitabında basıldı ss. 100-113).
- **ÇAKIRER,Yasemin**, 2002: Yoksulluk Mekanları- Mekan Yoksulluğu Konya Sedirler Bölgesi Örneği, 26. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, “Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama”, 7-9 Kasım, Ankara (Kongre kitabında basıldı ss. 441-456)
- **ÇAKIRER,Yasemin**, 2002: Adana Kent Merkezinde Varsılların Varoş ve Yoksulluk Algıları ve Mekansal Ayrışma İlişkisi, 10. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi, İTÜ, 17-18 Ekim, bölge Bilimi, Türk Milli Komitesi, İstanbul. (poster bildirisi) (özet yayımlandı s.355).